

Yeni İnsan Yayınevi
Yeşil Politika Kitaplığı

Zülâl Kalkandelen

Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. A.Ü. İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümünü bitirdi. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi dalında yüksek lisans derecesini aldı. 1992-1996 yılları arasında Kültür Bakanlığında görev yaptı. 1997-2000 yılları arasında NTV haber kanalında program koordinatörü olarak çalıştı; başta müzik, sinema ve kitap ile ilgili olmak üzere birçok programın yapımcılığını üstlendi. CNBC-e kanalında program bölümünün yapım sorumlusu olarak görev aldı.

2001'de New York'a yerleşerek *Cumhuriyet* gazetesinde New York yazıları ve Dış Haberler sayfası için haber yazmaya başladı. 2004 yılında Cumhuriyetçi Parti ve Demokratik Parti Kongrelerini, 2012 yılında Demokratik Parti Kongresi'ni *Cumhuriyet Gazetesi* adına izledi. Beş yıl boyunca New York'ta *Roll*, *Aktüel*, *Tempo* gibi dergiler için dünyaca ünlü sanatçılarla röportajlar yaptı.

Türkiye'ye döndükten sonra 2013 yılına kadar *Cumhuriyet Gazetesi* Kültür sayfasında müzik yazıları ve röportajlar kaleme aldı; *Cumhuriyet Pazar Dergi*'deki "Dünyalı Yazılar" adlı köşesinde Amerika, medya ve siyaset odaklı yazılar yazdı.

Jeffrey M. Masson'un "Tabağındaki Yüz" adlı eseri dahil olmak üzere birçok kitap ile yayının editörlük ve çevirmenliğini üstlendi. Dinamo FM ve Açık Radyo'da "Vegan Logic" adlı radyo programını hazırlayıp sundu.

Eylül 2018'de *Cumhuriyet* gazetesine döndü; "Direniş ve Umut" adlı köşesinde yazmayı sürdürüyor.

Aylık olarak yayınlanan *Mikrop* dergisindeki Anti-Türücü adlı köşesinde hayvan özgürlüğüne odaklanan yazılar yazdı.

2017'den bu yana kurucularından arasında yer aldığı Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu ile hayvan özgürlüğü aktivizmine yönelik çalışmalarını sürdürüyor.

2018'de Şiddetsiz Toplum Derneği'nin verdiği Şiddetsiz Yaşam Ödülü'ne değer görüldü.

Başlıca Yapıtları:

New York'u Yaşamak, Remzi Kitabevi, Ocak 2003

30 Saniyede Bush, Remzi Kitabevi, Eylül 2004;

Utlanmış Sessizlik (roman), Remzi Kitabevi, Mayıs 2005;

İkinci Cumhuriyetçiliğin Temelleri, Cumhuriyet Kitapları, Aralık 2011; *Veganizm: Ahlâkı, Siyaseti ve Mücadelesi* (Can Başkent ile ortak yazılan e-kitap), Propaganda Yayınları, Eylül 2013

İkinci Cumhuriyetçiliğin Temelleri, İkinci Gruptan Yetmez Ama Evetçi Liberallere 90 Yıllık İhanetin Mirası, Kırmızı Kedi Yayınevi, Şubat 2018

Yeni İnsan Yayınevi-297
Yeşil Politika Kitaplığı-22
Vegan Devrimi ve Hayvan Özgürlüğü
Türkiye'den ve Dünyadan Mücadele Örnekleriyle
Zülâl Kalkandelen
I. Baskı, İstanbul, Haziran 2021

Genel Yayın Yönetmeni: Aytaç Timur
Editör: Osman Keçeli
Kapak Tasarım: Sadegül Demir
Dizgi: Sadegül Demir
Sertifika No: 12186

©Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizm. San. Tic. Ltd. Şti. 2021
İçerenköy Mah. Değirmenyolu Sokak Kutay İş Merkezi B Blok No:18/2
Ataşehir/İstanbul
Tel:(0 216) 489 84 08

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın, tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, hiçbir yolla çoğaltılamaz.

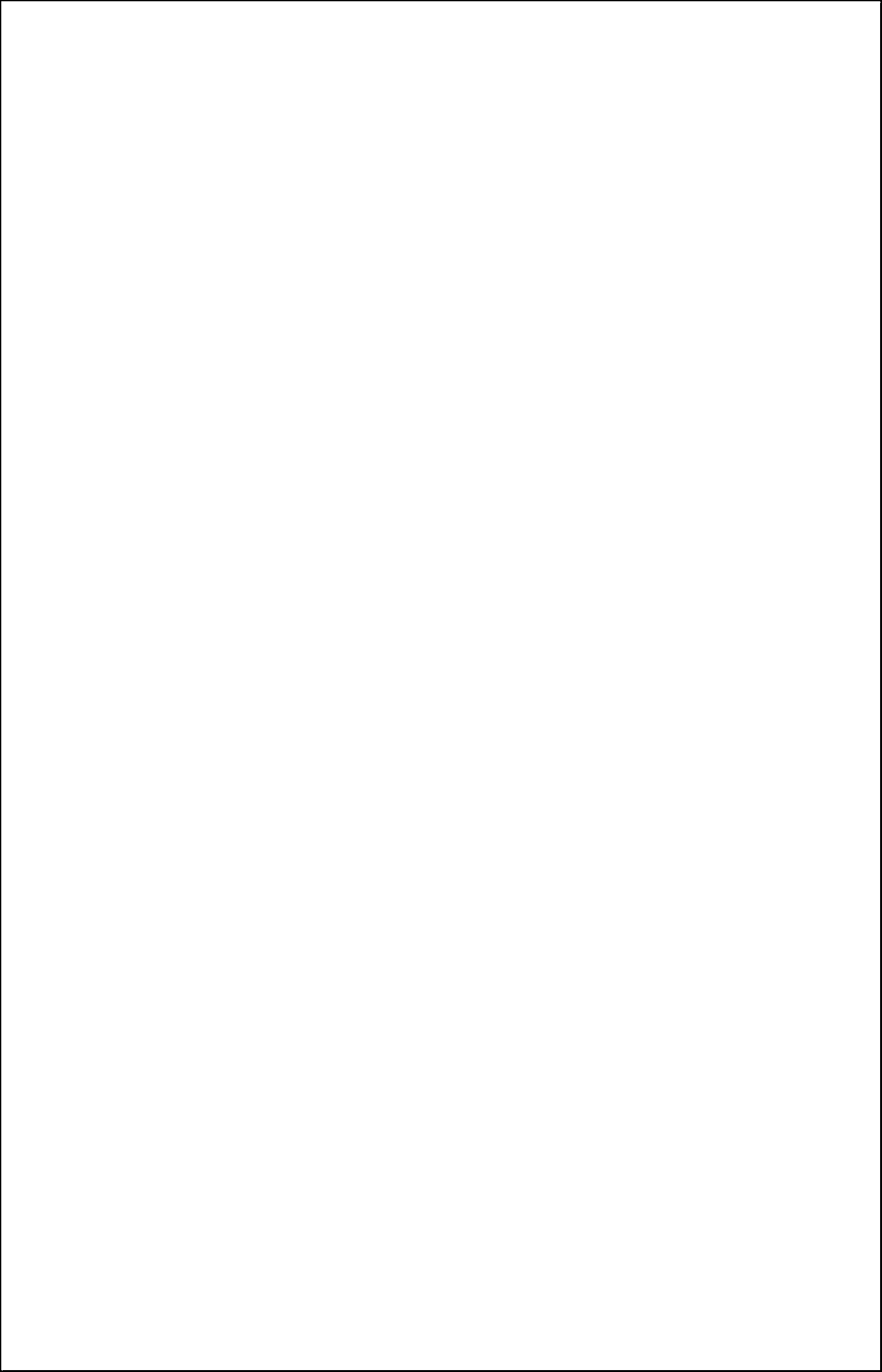
www.yeniinsanyayinevi.com
yeniinsanyayinevi@gmail.com
newhumanpublisher@yahoo.com
[facebook/yeniinsanyayinevi](https://facebook.com/yeniinsanyayinevi)
[instagram/yeniinsanyayinevi](https://instagram.com/yeniinsanyayinevi)
twitter.com/yeniinsanyayin

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli -Bağcılar -İSTANBUL
Sertifika No: 36150

VEGAN DEVRİMİ VE HAYVAN ÖZGÜRLÜĞÜ

'Türkiye'den ve Dünyadan Mücadele
Örnekleriyle

Zülâl Kalkandelen

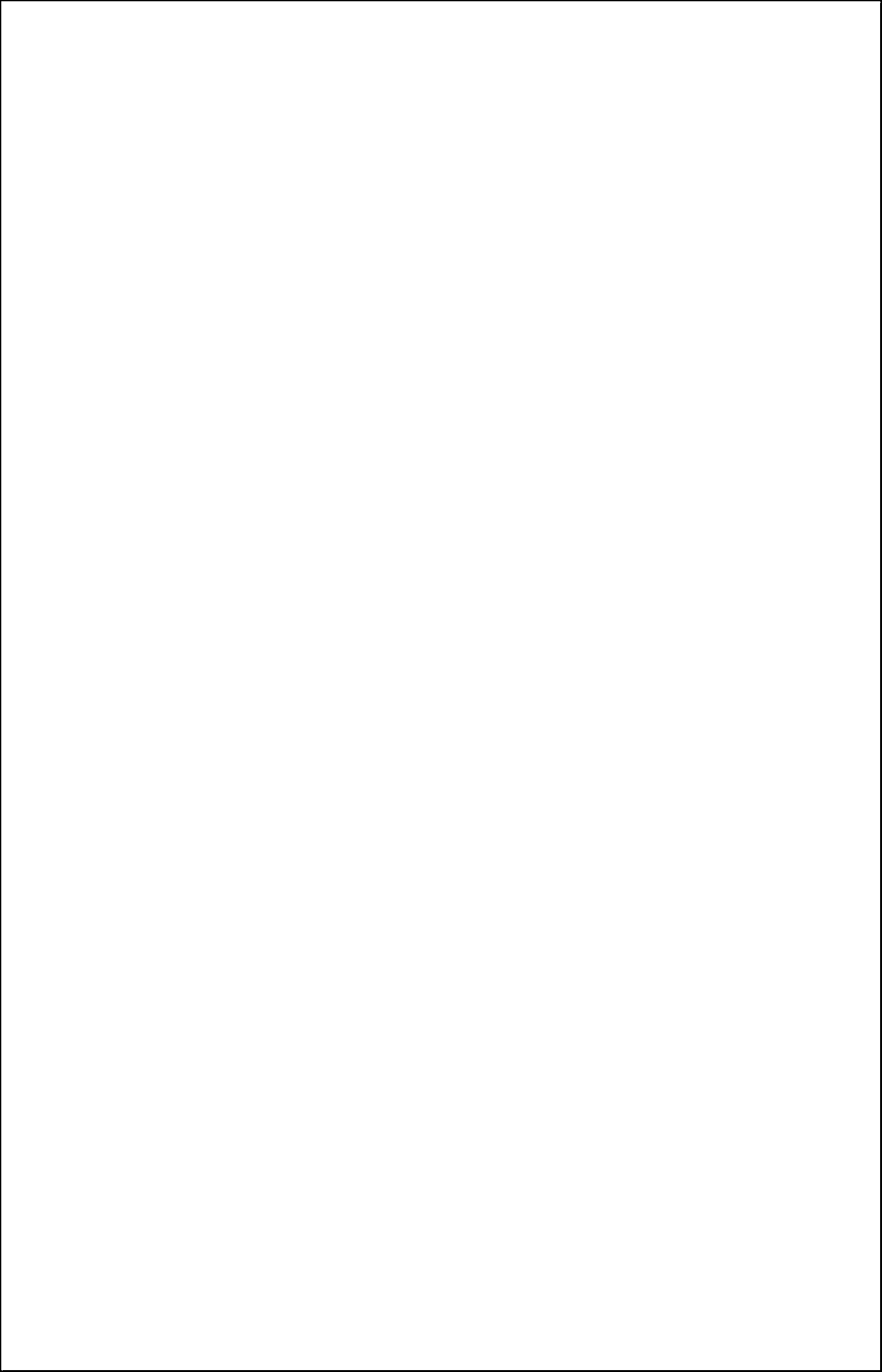

VEGAN DEVRİMİ VE HAYVAN ÖZGÜRLÜĞÜ

Türkiye'den ve Dünyadan Mücadele
Örnekleriyle

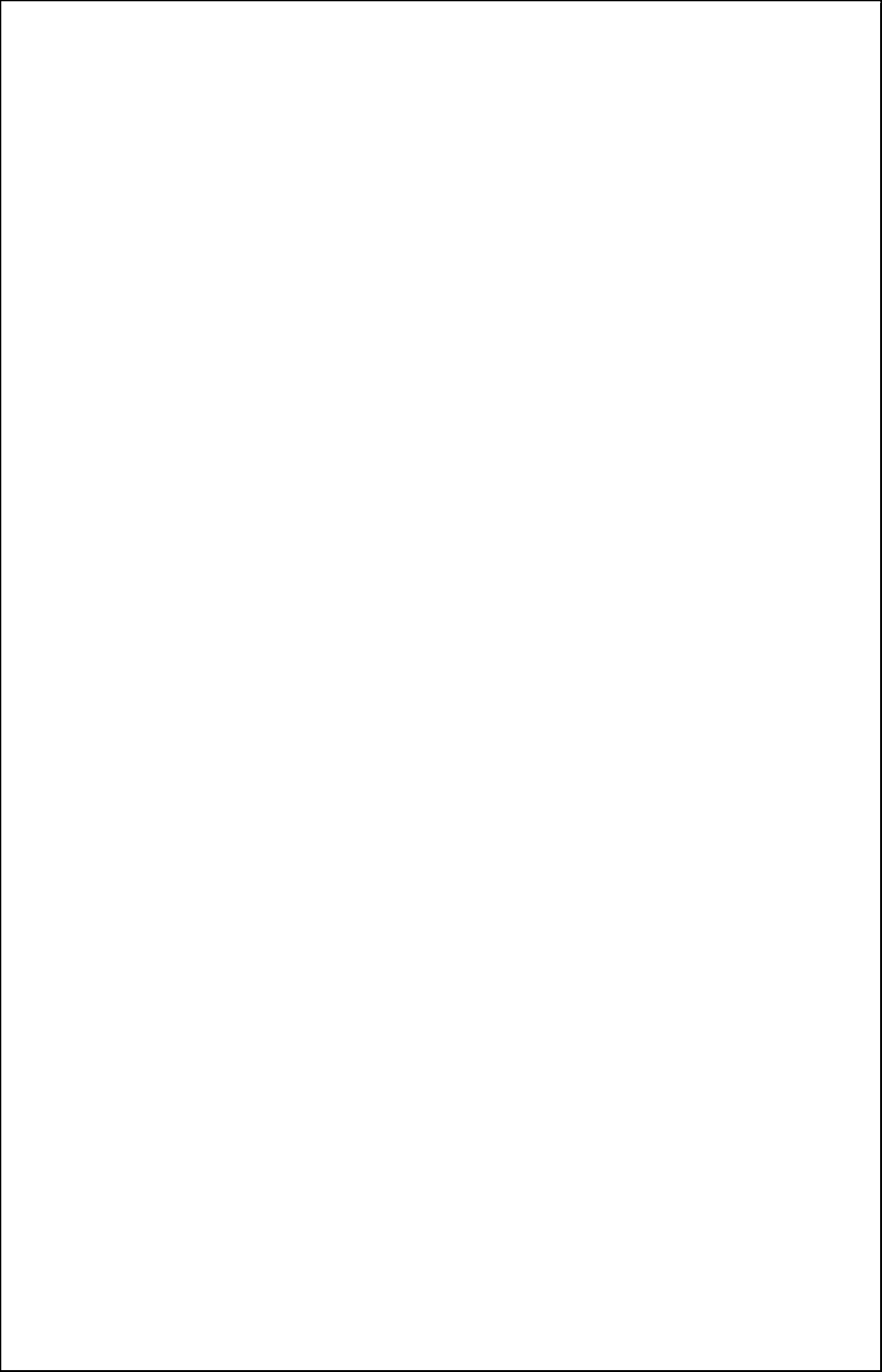
Zülâl Kalkandelen

YENİİNSAN

Deney laboratuvarlarında, hayvanat bahçelerinde, yunus parklarında, mezbahalarda, et, süt, yumurta, deri, yün ve ipek üretim tesislerinde, besi çiftliklerinde, sirklerde, yarış pistlerinde, pet shoplarda, atlı faytonlarda, deve güreşlerinde, av vahşetinde ve yaşamın her alanında insanlar tarafından esir edilip çalıştırılan, sömürülen, işkenceden geçirilen ve gaddarca katledilerek yaşam hakları ellerinden alınan milyarlarca hayvan için...

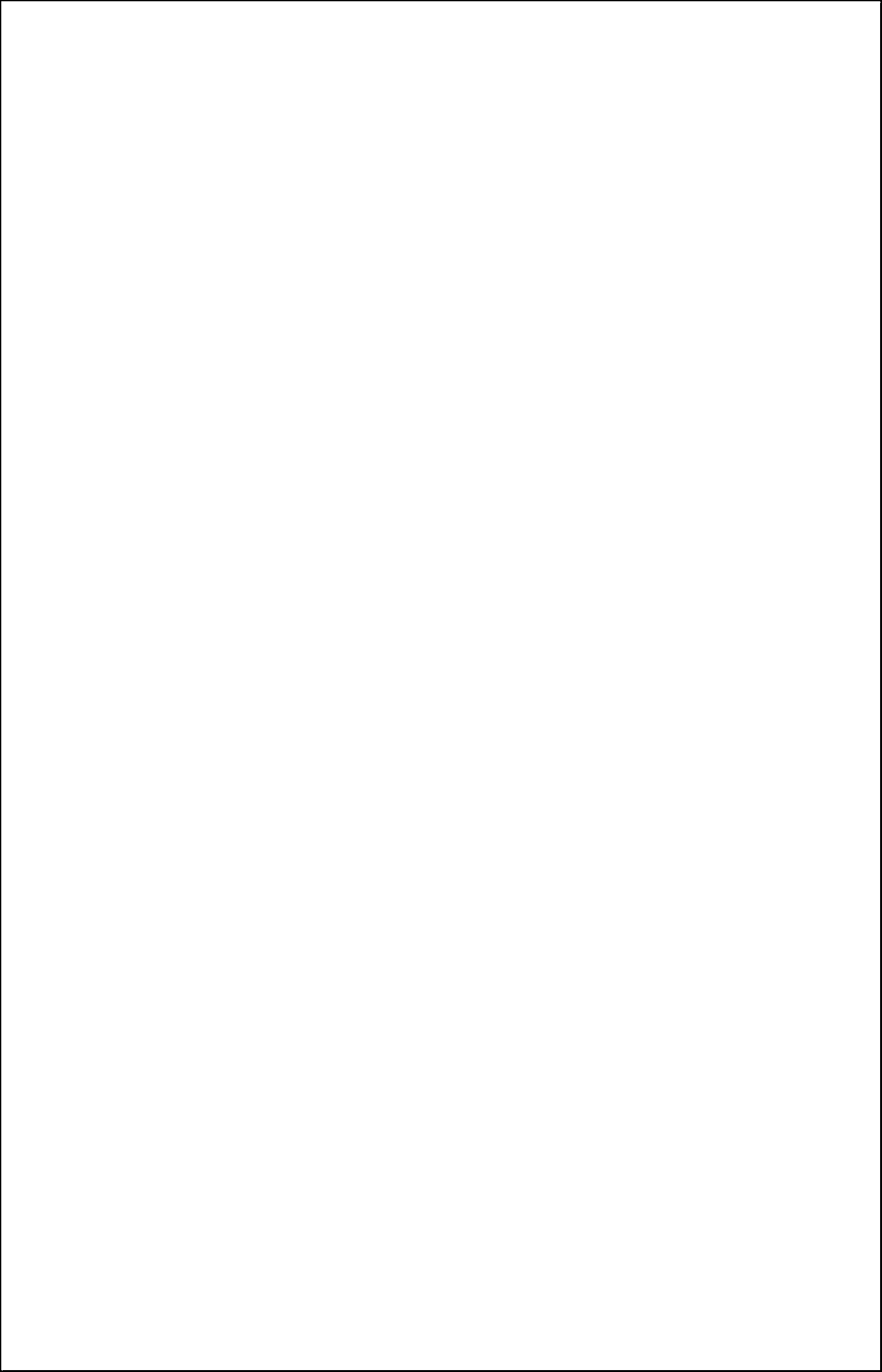

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	15
TÜRCÜLÜK*	21
Türcülüğün İnsan Dışı Hayvanlar İçin Gezegende Yarattığı Cehennem	21
Hayvan Nedir? İlk Hedef Türcülükle Mücadele	23
İnsanın Ölümcül Tutarsızlığı	27
60 Koyun İçin	30
Ezen Taraftaysanız, Ezilen Kim Olursa Olsun, Zalimsiniz	33
Kurtlar... İnekler... İnsanlar!	36
Faşizm ve Türcülük	40
Ferdinand'ı Kurtaran Merdinand'ı Pişirirse	43
21. Yüzyılda İnsan, Hayvan ve Robot	45
Kendine Haddini Bildirmek	48
İLERİCİ İDEOLOJİLERDE TÜRCÜ YAKLAŞIMLAR	51
Feminizmin Türcülük ile Sınarı	51
Sahte Çevreciler	58
Marx, Yaşasaydı Vegan Olur muydu? Marksizm ve Hayvan Sömürüsü	68
Sosyalistlerin Nusr-Et ile İmtihanı	74
VEGANİZM	79
Veganizm Nedir? Bitkisel Beslenme Öne Çıkarken, Etik ve Politik Yönü Niye Geri Planda Bırakılıyor?	79
Veganlık Özgür İradenin Eseridir! / Hiç Bitmeyen Etçil - Otçul - Hepçil Tartışması	87
Yaşam Hakkı, Özgürlük ve Veganlık	92

Türkiye’de Vegan Olmak: Yalnızlık mı, Vicdan Huzuru mu?	97
Devrim, Doğru Mesajı Yayımlamakla Başlar	99
SÖYLEŞİ* Moby: Veganizm ve Hayvan Hakları Üzerine Özel Bir Söyleşi	104
SÖYLEŞİ* Keiji Haino: “Vegansanız ‘ma’ konseptini anlarsınız”	112
Bu Gezegende Bir İnsanın Alabileceği En Punk Tavrı: Vegan Olmayan Dünyada Vegan Olmak!	116
SÖYLEŞİ* John Robb: “Benim yaşımdakiler için veganlık tartışması punk ve post-punk içinde başladı.”	127
Canan Karatay, Fetva Vermeye mi Başladınız?	134
Kapitalizm, Veganizmi Yutabilecek mi?	136
Mutfakta Devrim Zamanı!	141
Dinler Koruma Altındaysa, Felsefi Yönelimler de Koruma Altında Olmalı	144
SALGIN HASTALIKLAR, İNSANLAR VE HAYVANLAR	147
İnsanlığa Korona Tokadı	147
Yaşarken Betonun İçine Gömülmek...	150
Geleceğe Dair Öngörüler	152
Bu Adaletsiz Sisteme Hayır Deme Zamanı Gelmedi mi?	157
Asıl “Zombi” Kim?	160
HAYVAN HAKLARI	163
Cambridge Bilinç Deklarasyonu - 7 Temmuz 2012	163
Ölüm Gemileri	167
Et, Şarbon, Yaşam Hakkı ve Devrim	176
“Ucuz Et”... Ucuz Hayatlar...	178
Büyük Zafer”, Gerçekte Büyük Katliam	180
Kahraman Luto’nun Öyküsü	182
At Yarışının Gerisindeki Sistemik Zulüm	185
Hayvanat Bahçeleri Hayvan Hapishanesidir	198
Bitmeyen Cinayet Sezonu	201

Esenyurt Katliamı	205
O Güzel İnsanlar O Güzel Atları Özgürleştirecek!	209
Bir Özgürlük ve Adalet Mücadelesi	211
Yanan Atlar ve Adalar'daki Atlı Faytonlara Karşı Mücadele	213
Deve Güreşi Utancı: Yüzünüz Kızardı mı?	254
HAYVAN HAKLARI VE SİYASET	257
Hayvan Hakları ve Yasama Çalışmaları	257
SÖYLEŞİ* Clifton Roberts: ABD Başkanlık Yarışında Bir Vegan	261
Hayvan Hakları Yasası ve Utanç Verici Türcülük	266
AKTİVİZMDE FARKLI YAKLAŞIMLAR	283
Hayvan Refahı - Hayvan Hakları - Hayvan Özgürlüğü / Farklı Aktivizm Yöntemleri	283
SÖYLEŞİ* Jerry Vlasak: "Doğrudan aksiyon, değişim yaratmak için en etkili yol"	302
Mezbahalar Var Oldukça Barış Hayal	309
Esir Pazarı ve Karşı Kamp	311
Eğitim ve Bilim Sayesinde Değişim	314
Hayvan Özgürlüğü Aktivizmi İçin Yol Gösterici 15 İlke	316
"Çevreci Terörizm"	319
Hayvan, İnsan ve Çevre Aktivistleri Terör Örgütü (!)	321
Nusr-Et Protestomuz ve Polislin Otobüs Baskını	324
Hırsız, Kaçakçı, Dolandırıcı ve Hayvan Özgürlüğü Aktivisti	327
SÖYLEŞİ* Ronnie Lee: "Doğrudan eylem, belirli durumlarda yararlı olabilir, ancak temel devrimci bir değişim yaratma yeteneği sınırlıdır."	330
VEGAN DEVRİMİ VE HAYVAN ÖZGÜRLÜĞÜ	351

ÖNSÖZ

Yaklaşık sekiz yıl önceydi. Türkiye’de veganlığın ana akım medyada yeni duyulduğu günlerde, Can Başkent ile birlikte, ilk Türkçe veganizm kitabını yazarak e-kitap olarak yayınladık. (<http://www.propagandayayinlari.net/vegan.html>) Aradan geçen zamanda veganlığın ve hayvan haklarının Türkiye’de gelişmesi için sürekli bu konularda konuşup yazmaya, sosyal medyada ve sokakta aktivizmi canlandırmaya çalıştım. İlk kitabın yayınlandığı döneme göre elbette gelişme var; daha çok insan vegan oldu, bu konu artık daha çok insan tarafından biliniyor ama hayvan hakları aktivizmi, ülkenin içinde bulunduğu baskıcı koşulların da etkisiyle, istenen ölçüde güçlenemedi.

Çok uzun zamandır vegan yaşayıp, hayvan özgürlüğü mücadelesinde aktif olarak yer alıyorum ama yıllar geçtikçe bu mücadeleye için izlenecek yollar konusundaki görüşlerim, ilk baştaki bakış açıma göre değişim gösterdi. Belki de yaşadığım her deneyim, daha net bir görüntü ile karşılaşmama yol açtı.

Bu kitap, yaşadığı dönemi belgelemek isteyen bir fotoğrafçının duyduğu ihtiyaçla yazıldı. İçinde yaşadığım topluma ve dünyaya dair anlamaya çalıştığım ama anlamlandıramadığım çok şey var. Bunların içinde beni en çok utandıran, 21. yüzyılda artarak devam eden insan şiddeti. Kendi türüne, hayvanlara ve doğaya hakim olmaya çalışan insanın güç savaşı, ne aklın ne de vicdanın kabul edebileceği türden... İnsanlar arasındaki iktidar ve para odaklı savaş, zorbanın zayıfı hemen her alanda ezmesine yol açarken, bu mücadele, insan ve insan dışı hayvan ilişkisinde yaşam hakkının yasal olarak yok edilmesi ile sonuçlanıyor. Sonuç olarak kendileri güçlüler tarafından ezilen insanlar da, hayvanları çeşitli gerekçelerle öldürmeyi “normal” görüyor. Bu çarpıklığın insanlık tarafından kabul edildiği, hümanist yaklaşımların adaleti insanla sınırladığı bir dünyada yaşıyoruz.

Zaman içinde kendi yaşantısını güncelleyip yenilikleri benimseyen insan, söz konusu hayvanlar olduğunda ilerlemeyi reddediyor. Buna alışkanlık, gelenek, empati yoksunluğu gibi gerekçeler gösterilebilir. Oysa gerçek şudur ki insan "uygarlığı", insanlar arasındaki kanlı savaşlar ve hayvan katliamı üzerinde yükseldi. Yüzyıllardır varlığını sürdüren "kurulu düzen", kapitalizmin yıkıcılığı ile birleşince de hayvana yönelik her tür şiddet, sanki bu insanın varlığı için zorunluymuş gibi gösterilerek, "ticaret" ya da "kalkınma" adı altında sürdürüldü.

"Kurulu düzen" bu kadar yanlış kurulmasaydı, milyonlarca insan, yetiştirilmeleri kârlı görülmeyen erkek civcivleri canlı canlı rendeleyerek ya da topluca plastik torbalarda boğarak yok eden yumurta endüstrisine karşı sessiz kalıp tadı için yumurta tüketmeye devam edebilir miydi?

İnsan eliyle tecavüz edilen ineklerin sütüne el koymak için yavruları doğar doğmaz annelerinden ayırıp, anne ineğin sütünü insanlara satan bir endüstri tüm dünyada desteklenebilir miydi?

Kalp ve damar hastalıkları, obezite, şeker hastalıklarına yol açan ve kanserojen etkisi bulunduğu kanıtlanan et, bunca yıldır mutfakların başta olabilebilir miydi?

Sağlıklı olmak için bu hayvansal ürünlerin hiç birisine ihtiyaç duymayan insanlar, kendilerini hasta eden, yeryüzünü tüketen ve bunca şiddete neden olan endüstrilerin kölesi olabilir miydi?

Kazların tüyünün canlı canlı büyük bir işkence ile yolunmasıyla yapılan montlara para ödeyip alır mıydı? Başını kaz tüylerinden yapılan yastıklara gömen insanlar güzel rüyalar görebilir miydi? Ayağındaki ya da sırtındaki derinin bir hayvanın vahşice katledilmesi sonucu elde edildiğini unutup o pahalı eşyalarıyla hava atmaya kalkar mıydı?

Bütün bu vahşetlerin görüntüleriyle kanıtlandığı bu çağda bu soruları sormak zorundayız. "Ne yapalım; bunlar yasal..." denilerek hayvanlara yönelik şiddet sürdürülemez. Hayvan özgürlüğü hareketi, bu gidişata dur diyecek, insanlığın vahşet üzerine kurduğu konfor bozulacak! İnsan olmayan hayvanlar için adalet

arayışımız, haksızlıklara karşı ses çıkaranlar arttıkça, er ya da geç güçlenecek.

Yasalar çoğu durumda toplumdaki güçlü kesimlerin koruyucusudur; onların istekleri doğrultusunda şekillenir. Hayvanların canının değil, hayvanların bedeni üzerinden ticaret yapanların ticaretinin korunması da bunun göstergesidir.

Biz hayvan özgürlükçüleri, yaşam hakkının savunucusuyuz. İnsanın ve insan dışı hayvanın, bu dünyaya gelmekle kazandığı yaşam hakkı, dokunulmaz olmalı; herhangi bir gerekçeyle yok edilmesi normalleştirilmemeli. Bununla sınırlı da kalmamalı; insanın ve insan dışı hayvanların yaşamlarını şiddete ve sömürüye maruz kalmadan sürdürme hakkı tanınmalı. 21. yüzyılda insanlığın önündeki en büyük devrim bu.

Yazmayı her zaman hayvan özgürlüğü aktivizminin bir parçası olarak gördüm. Çünkü toplumda değişim yaratmak için, önce gizlenen gerçekleri ve doğruları ortaya çıkarmanın şart olduğunu düşünüyorum. Ancak bu sayede insanlara sorgulayıcı bir yaklaşım benimsetilebilir. Bu nedenle yazılı literatürün gelişmesi, ayrı bir önem taşıyor.

* * *

Bu kitabın ilk versiyonunu yazdığımda 2018'de Kült Neşriyat tarafından basıldı. Ancak bir yazarın başına gelebilecek en kötü şey oldu: Kitaba dağıtım aşamasında ambargo uygulandı ve sonuç olarak kitapçılara giremedi. D&R'in yayınevinden önce bir miktar çekip depolarında aylarca beklettiği kitaplar, hiç rafa çıkmadan iade edildi. Kitapçılara gidip soranlar, "Bizde yok" yanıtıyla karşılaştı. Soran öğrencilere kitabı kendim kargoyla gönderir hale geldim. Yayınevi yetkilileri bana, ambargo uygulanan tek kitaplarının benimki olduğunu söyledi ama kamuoyuna bu konuda hiçbir açıklama yapılmadı.

Kitabı duyurabilmek ve okuyuculara ulaştırabilmek için bireysel olarak büyük çaba harcadım. Birkaç festivalde stant açıp doğrudan satışı bile denedim. Hayvanlarla ilgili hiçbir çalışmamda şahsi kullanımım için para kazanmadığımdan, buradan

gelen telif hakkımı da doğrudan barınaklara ya da aktivizm çalışmalarına aktardım.

Genişletilmiş ikinci baskı için yardım elini Vegan Dükkan'ın sahibi dostum Tarkan Aparı uzattı. Onun maddi ve manevi katkısıyla yayınlanan o baskı da sadece onun dükkanına girebildi.

Aradan geçen üç yıl sonunda, baştan ölü doğan ve ülke çapında okuyucuyla buluşması sağlanmayan kitabıma hayat vermenin, hayvanlar adına sorumluluğum olduğunu düşündüm. Yeni baskı ile ilgilenebilecek bir yayınevi ararken fazla umutlu değildim ama olumlu gelişmeler oldu. Yeni İnsan Yayınevi'nin kitabın yenilenmiş bir içerikle basılmasını heyecanla karşılaması, Akif Pamuk'un ilk konuşmamızda buna tam destek vermesi, bana çok moral verdi.

Bu gelişmeler doğrultusunda kitaba yeni bölümler ekleyerek epeyce genişletip elinizdeki son hale getirdim. Üç yıl içinde Adalar'daki atlı faytona karşı mücadelede önemli bir sonuç elde edildiği için o konuda yaşananları dahil ettim. ALF'nin (Hayvan Kurtuluş Cephesi) kurucusu Ronnie Lee ile röportaj yaptım. Türkiye'de ve dünyada süren hayvan hakları mücadelesinden örnekler verdim, kamuoyunda çok tartışılan yasa ile ilgili çalışmaların ayrıntılarından söz ettim. Veganizme dair son gelişmelere yer verdim, türcülüğün ne olduğunu örnek olaylarla anlattım. Dolayısıyla önemli bir güncelleme yapılmış oldu.

Türkiye'nin hemen her alanda geriye gittiği bir dönemde *Vegan Devrimi ve Hayvan Özgürlüğü*'nün mesajını yaymak için yürüttüğümüz mücadele, hız kazanarak devam etmek zorunda. Kafeslerde, mezbahalarda, laboratuvarlarda, barınak denilen ölüm kamplarında ve sokaklarda yaşam savaşı veren hayvanların çığlıklarına duyarsızlaşan toplumu sarsmak, öncelikle biz vegan aktivistlerin görevi.

Hayvan özgürlüğünü savunan aktivistler olarak hayvanların sesini duyurmak için mücadelemiz sürecek. Gün gelecek, bu sesi duymayan kalmayacak. Gün gelecek, insanlar için adaleti savunanlar, hayvanlar için de adalet isteyecek. Gün gelecek, her bilinç sahibi, duyarlı canlının yaşam hakkını herkes kabul edecek.

İşte o gün dünya daha yaşanılabilir bir gezegen olacak!

Bu açıdan kitabımın ülkemizde üzerine düşeni yapmasını umuyorum.

Zülâl Kalkandelen, İstanbul, 2021

(Not: Bu kitabı yazarken konuya farklı yaklaşımları da yansıtmak, bilgi ve deneyimlerinden faydalanmak için bazı ünlü veganlar ve hayvan özgürlüğü aktivistleriyle özel röportajlar yaptım. Onların dile getirdiği görüşlerde katıldığım ve hemfikir olmadığım noktalar var. Bunlar kitabın tümü okunduğunda zaten ortaya çıkıyor ama yine de röportajlarda ifade edilen görüşlerin tümünün benim yaklaşımımı yansıtmadığını belirtmek isterim.)

TÜRCÜLÜK

*İnsan türünün üstünlüğü varsayımına dayanarak
belli hayvan türlerinin sömürülmesi
ya da ayrımcılığa uğratılması.*

Oxford Sözlüğü

Türcülüğün İnsan Dışı Hayvanlar İçin Gezegende Yarattığı Cehennem

Çoğu insanın yüzyıllardır süregelen toplum yaşantısında üzerinde hiç düşünmediği bir konu türcülük. Bu kavram, en yalın ifadesiyle, hayvan hakları felsefesinde bir türe diğer türlerden daha üstün ya da öncelikli olduğu düşüncesiyle ayrıcalık tanınması olarak tanımlanıyor. 1970'lerde İngiliz psikiyatrist, hayvan hakları savunucusu Richard Ryder'ın kullandığı ve daha sonra Avustralyalı felsefeci Peter Singer'in geliştirdiği bu kavram, günümüzde hayvan özgürlüğü mücadelesinin de temel odak noktası.

Oxford Üniversitesi içerisinde özellikle hayvan deneylerine ve fabrika çiftçiliğine karşı eleştirilerde bulunan bir grubun üyesi olan Ryder, toplumda insanların sahip olduğu korumaya insan dışı hayvanların sahip olmadığını anlatmak için bu ifadeyi ortaya attı. Daha sonra Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals'ın (Kraliyet Hayvanlara Karşı Zulmü Önleme Derneği) Başkanı oldu ve 1977'de Cambridge Üniversitesinde 150 bilim insanının imzaladığı Türcülüğe Karşı Deklarasyon ilan edilmesini sağladı.

Deklarasyonda şunlar yazıyordu:

Diğer birçok türün hissedebildiğine dair yeterli kanıt olduğuna inandığımız için, kendi yararları için gerekli olmadıkça, kardeş hayvanlarımıza acı çektirilmesini ve haklarının azaltılmasını tümüyle kınıyoruz. Yalnızca türlerdeki bir farklılığın (ırktaki bir farklılıktan daha fazlası) bilim, spor, yiyecek, ticari kazanç veya diğer insan kazançları adına yapılan ahlaksız sömürüyü veya baskıyı haklı gösterebileceğini kabul etmiyoruz. Tüm hayvanların evrimsel ve manevi akrabalığına inanıyoruz. Tüm duyarlı canlıların yaşama, özgürlük ve mutluluk arayışında bulunma hakkına sahip olduğuna inancımızı beyan ediyoruz. Bu hakların korunması çağrısında bulunuyoruz.

Bu bildirin gereği yapılışaydı, insanlık bilimin sesine kulak verseydi, herkesin vegan olması gerekirdi. Çünkü bu hakların korunması demek, hayvanların insan çıkarı için sömürülmemesi, eşya, taşıt, deney ya da eğlence aracı olarak kullanılmaması, katledilmemesi, köleleştirilmemesi anlamına gelirdi. Ne yazık ki bilimin ortaya koyduğu kanıtlar göz ardı edilmeye devam edildi. Tüm insanlığın insan dışı hayvanlar konusundaki algısı günümüze kadar türcülük tarafından şekillendi. Çocuklara bazı hayvanları sevmeyi öğreten anne babalar, onları hayvanat bahçelerine götürerek bazı hayvanları hapsetmeye hakkımız olduğunu gösterdi. Yemek olarak önlerine hayvan bedenlerini koyarken, hayvan derisinden ayakkabılar giydirdi.

Hepimiz bu şekilde hayvanların bir kısmını metalaştıran sistemin içinde büyüdük. Okullarda saygı duyduğumuz öğretmenler bu sistemi hiç sorgulamadı. Hayvan sevgisi olanlar, kendisine "hayvansever" diyenler sadece kedi ya da köpekleri sevdiler. Medya katledilen, sömürülen hayvanların sesini hiçbir zaman duyurmadı. Yasa koyucular, hayvan özgürlüğünü savunan protestoları hiç duymadı. Çünkü tüm sistem türcülük üzerine kurgulanmış, insan yapısı bu adaletsiz kurgu da herkese "doğanın kanunu" olarak benimsetilmişti.

Bu haksız çarkın dişlisi olmayı reddedenler, 1970'lerde seslerini yükseltmeye başladı. Ama 1977'de imzalanan 'Türcülüğe

Karşı Deklarasyon'dan 35 yıl sonra, yine Cambridge Üniversitesinde toplanan bir konferansta bu kez, insan dışı hayvanların da insanlar gibi bilinç sahibi olduğunu ilan eden Cambridge Bilinç Deklarasyonu imzalandı. Kitabın ilerleyen sayfalarında ayrıca üzerinde duracağım ama o deklarasyon da insanlığın kendi çıkarları için hayvanlara zulmetmesini durduramadı.

Hayvanlar hariç herkesin bir şekilde faydalandığı insan uygarlığı, hayvan ve doğa üzerinde kurduğu sınırsız tahakküm ile kuruldu. Dünyaya hayvanlar açısından baktığımızda durum aynen 19. yüzyılın önde gelen şair ve yazarlarından Victor Hugo'nun dediği gibidir: "Hayvanların cehenneme gitme riski yok. Onlar zaten orada."

Bu kitap boyunca türçülüğün üzerinde yaşadığımız gezegende hayvanlar için nasıl bir cehennem yarattığını örneklerle anlatmaya çalışacağım.

Hayvan Nedir? İlk Hedef Türçülükle Mücadele

Hayvan nedir?

Daha doğrusu "hayvan" sözcüğünün sizde çağrıştırdığı anlam nedir?

Bu soruyu sormamın nedeni, Türkiye'de çok sayıda insanın bu sözcüğü küfür yerine kullanması. Niye bunu dert ettiğimi merak ediyorsanız açıklayayayım.

Örneğin birisi kızıyor birine, başlıyor söylenmeye: "Hayvan herif! Gördün mü nasıl kabadayı gibi konuşuyor! " Bazısı genel bir ifade yerine daha da ileri gidip hayvan adı veriyor: "Öküz gibi kapadı kapıyı! Ya da şöyle diyor: Böylesine ayı denir! Uçakta koltuğu arkaya öyle bir yatırdı ki bacaklarım ezildi; Köpek bunlar! O herifin köpekleri!; Eşek herif! Kırmızı ışıktaki durmayıp geçince bir halt oldu sanki!"

Örnekleri çoğaltmak olanaklı. Bunlar günlük hayatta sık duyduğumuz ifadeler. Yazımda bu tür hoş olmayan cümlelere

yer verdiğim için üzgünüm ama konuyu açıklamak bakımından zorunluydu. Çünkü Türkçeye yerleşen bu tür kullanımları sorgulamak ve neden yanlış olduğunu anlatmak istiyorum.

Dikkat ederseniz, yukarıdaki ifadelerde “hayvan”, “öküz”, “ayı”, “köpek”, “eşek” gibi sözcükler, belli bir anlamı işaret ediyor. Bunu ortaya koymak için, bu sözcükleri çıkarıp yerlerine eş anlamlı olarak ne koyabiliriz ona bakmak gerek. “Kaba”, “görgüsüz”, “cahil”, “adi”, “pislik” vb. Demek ki “hayvan” sözcüğünün ve diğer hayvan isimlerinin insanların bilinçaltına yerleşen anlamlarından birisi böyle.

Hayvan isimlerinin diğer dillerde de buna benzer kullanımları olabilir. Örneğin İngilizce’de “pig” yani domuz kelimesine olumsuz bir anlam yüklenmiştir. Nitekim Robert de Niro ve Roger Waters, Amerika’daki başkanlık seçimleri sırasında Donald Trump’ı domuzla benzeterek hakaret etmiş ve muhalefet tarafından alkışlarla karşılanmışlardı. O dönemde bunu sosyal medyada eleştirdiğimde, hayvansever olduğunu söyleyen insanlar tarafından *gereksiz vegan duyarı kasmakla suçlandım*. Çok sevecen, barışçıl ve akıllı bir hayvan olan domuzun son derece çirkin ve kötü bir canlı gibi algılanmasını neden kabul edeyim? Trump ile arasında kurulmak istenen anlamda nasıl bir bağlantısı olabilir? Çoğunluk bunu kabul ediyor diye neden ben de sorgulamadan kabul edeyim?

“Hayvan” anlamına gelen “animal” sözcüğünün, argoda seksüel şehveti ifade etmek amacıyla kullanımı da söz konusu. Ancak bu hakaret anlamı taşımıyor. Oysa Türkiye’de birine hakaret etmek mi istiyorsunuz, sadece “hayvan!” deyin yeter, bu karşınızdakini öfkeden delirtmeye yeter...

Alışkanlıklardan kurtulup dilinize hâkim olmak elinizde

Bu kullanımın nereden kaynaklandığını, nasıl böyle yaygın bir şekilde toplumda hemen herkes tarafından benimsendiğini merak ediyor insan. Kendi çevremde de sık sık rastlıyorum bu tür ifadelere. Üstelik bunu yapanların çoğu da kendi deyişiyle “hayvansever”. Hiçbiri hayvanlardan nefret etmiyor ve uyarılınca da “Farkında değilim ama alışkanlık işte,” diyorlar.

Birkaç yıl önce sosyal medyada bu konuda kendimce bir kampanya başlatmışım. Malum ülkede siyasi ortam gergin, insanlar genel olarak sinirli ve çoğunluk insanlara olan öfkelerini hayvanları aşağılayarak kusuyor. Bunu yapanlara şunu söylüyorum: Hayvanlar insanlarla aynı gezegende yaşamalarına karşın, dünyaları farklıdır. Onlar, insanların karşılaştığı durumları yaşamaz, bizler gibi o durumlara göre kararlar vermek zorunda kalmaz. Örneğin bir hayvan kırmızı ışıkta geçmemesi gerektiğini çoğu durumda bilmez, uçağa hiç binmemiştir, bizim gibi koltuğa oturması da beklenmez. O nedenle aşağılamak ya da kızmak istediğiniz insana hayvanlar üzerinden hakaret etmeyin. Hem saçma oluyor hem de bilinçaltında hayvanlara karşı toplumsal nefreti körüklüyor.

Dikkat ederseniz, burada derdim insanların birbirine hakaret etmesi değil. Keşke olmasa ama haksızlığın, kepezeliğin, şiddetin, üçkâğıdın toplumun her yanını sardığı bir ortamda mutlaka birileri diğerlerine hakaret etmeyi sürdürecektir. "Dünya barışı" ütopyasını yüreğimizin derinliklerinde saklasak da gerçek bu...

Ben diyorum ki, insanlara kızarken ya da öfkemizi dillendirirken onlara özgü sıfatları kullanalım. Bu konuda sıkıntı olacağını sanmıyorum. Alçak, şerefsiz, döneç, cahil, yobaz, hırsız, yalancı, dolandırıcı, karaktersiz vs. gibi çok sayıda sözcük var Türkçede.

İrkçilik, cinsiyetçilik ve türçülük: Hepsinin kaynağı aynı

Farklı dünyaları olan hayvanları insanları aşağılamak için kullanmak, 21. yüzyılda artık bir cehalet göstergesidir. Hayvanlara karşı şiddetin en fazla olduğu ülkelerden birinde yaşadığımızı düşünmeden bu nefret dilini yaymak aymazlıktır.

Hayvanlar ve insanlar arasında farklar olsa da, her iki tür de yaşamak için mücadele eden, duyguları olan canlılar. Sadece bizden farklı diye başka canlıları aşağıladığımızda vardığımız yer hep ırkçılık, cinsiyetçilik olmadı mı? İnsan diline yerleşen ırkçı ve cinsiyetçi söylemlerden nasıl rahatsız oluyorsak, aynı şekilde insan dışı hayvanları aşağılayan söylemlerden de rahatsız olmalıyız. "Dile yerleşmiş bir kere, herkes kullanıyor," diye

düşünerek biz de rahatsız olmadan kullanmaya devam ediyorsak, orada bir sorun var demektir.

İnsan ve hayvan ilişkisinde temel sorun, hayvanı insandan daha değersiz görme yaklaşımının filizlendiği noktadır, o nokta türçülüktür. İnsan hayatını hayvan hayatından daha değerli gören türçülük, yüzyıllardır dünyayı tüketti, canlı türlerinin ortadan kalkmasına neden oldu; toprağı, denizleri, okyanusları kirletti; yeşili yok edip havayı kirletti. İnsanlar, doğada hayvanlarla birlikte yaşadıklarını unutup, onların kendileri için var olduğuna inandı. Bu çarpık bakış açısı, hayvanlara yönelik katliamları toplumların gözünde meşrulaştırdı.

Değer verdiğiniz bir canlıya zarar vermek istemezsiniz; bunu tersine çeviren şey, toplumca onaylanmış şiddettir. Hayvanların gerçek kimliklerini görüp onlarla yakınlık kurmaya çalışmak, türçü dilden arınmayı sağlayabileceği gibi, insanın düşünce yapısında da önemli bir değişim yaratabilir.

Bir ineğin, elinden alınmak istenen yavrusu için nasıl acı çektiğini gördüğünüzde hâlâ onu aşağılayabilecek misiniz?

Bir köpek ile ona yuvalarını açan insanlar arasındaki içten dostluğu gördükten sonra, köpekleri dalkavuk insanlara benzetmeye devam edecek misiniz?

Sığırların bu dünyada en çok acı çeken canlılardan birisi olduğunun farkına vardıldıktan sonra, kaba saba, görgüsüz insanlara hakaret etmek için onlara "sığır" diyecek misiniz?

İnsan ile hayvan arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenebilmesi için öncelikle türçülükle mücadele gerekiyor. Onu sorgulayıp alaşağı etmeden hayvan sömürüsü ile mücadele etmek de olanaklı değil. Türçülüğü aşmak isteyen birisi, ilk iş olarak okul kitaplarında yazan ve o güne kadar doğru sandığı birçok bilgiyi bir kenara bırakıp hayvanları tanımaya çalışmalı. Onların dünyasına yakınlaştığınız her adımda türçülük biraz daha silinir. Öyle bir an gelir ki, o türçü dili beyniniz reddeder. Beyin komut vermeyince de hayvanı aşağılayan ifade dilden çıkmaz.

Her şey beyinde başlayıp orada bitiyor. O nedenle alışkanlık

bir bahane değildir. Tüm mesele beyne hâkim olmakla ilgili. Bilgilenin, kendinizi eğitin ve artık türcülükten kurtulun!

“Nefes Alamıyorum!”

2020’de ABD’de beyaz bir polis tarafından gaddarca katledilen George Floyd’un ailesi olay hakkında “Hayvanlardan daha kötü davrandılar. O hayatı için yalvarırken yardım etmek için kimse hiçbir müdahalede bulunmadı. Ülkede adalet yok” dedi...

Çok haklılar; adalet olmadığı doğru! İnsanlar için de adalet yok, hayvanlar için de...

Cinayeti protesto gösterileri sırasında bir siyahın katledilmiş bir domuzun kanlı kafasını iki eliyle başının üzerinde tuttuğu fotoğrafı gördünüz mü? Gösterici, polislere “Siz domuzsunuz!” demek istiyordu.

Faşistlere en sert tepki gösterilmeli elbette! Fakat domuz, bu dünyada en fazla zulme maruz kalan hayvanlardan biridir. Onu kötülüğün simgesi olarak görmenin ardındaki düşüncenin kaynağı da türcülük virüsüdür.

Bir şiddet mağdurunu savunurken bir başka şiddet mağdurunu katil ile özdeşleştirmenin dehşet verici çarpıklığı fazla insanın dikkatini çekmese de arşive kayıt düşeyim:

İrkçilik ve türcülüğün çıkış noktası aynıdır. İlkinde insan, ırk temelinde kendini üstün görür ve diğerlerine nefret/duyarsızlık geliştirir. İkincisinde kendi türünü diğer türlerden üstün görür ve hayvanlara karşı nefret/duyarsızlık geliştirir.

İkisi de nefessiz bırakır!

Ve kuşkusuz ikisi de öldürür!

İnsanın Ölümcül Tutarsızlığı

Üç olay aktaracağım. Okuyucularımın hepsini bütünlük içerisinde düşünmelerini isterim.

İlki, Kahramanmaraş’ın Nurhak ve Ekinözü ilçelerinde

yakında yaşanan bir olay hakkında. Tarım ve Orman Bakanlığı, bu ilçelerde 8 yaş üzerindeki 3 yaban keçisinin avlanması için ihale düzenleyecek. 13 Temmuz'daki ihalede her bir yaban keçisi için 13 bin TL alınacak.

Bakanlığın soyu tükenmekte olan hayvanlar için bu kararı alma nedeni, keçilerin "telef olma riski!"

Yani diyorlar ki: "Bu hayvanlar çok yaşlı. Başka bir yaban hayvanı tarafından öldürülürlerse boşa gitmiş olur ('telef olma' ifadesi bu anlamda kullanılıyor). Biz avcılara bunları öldürme izni verelim, gelir elde edelim."

Bunun için ihale açıyorlar ve bu yasal...

Avcılığın "gelenek" olduğunu söyleyip ihaleyi kazananlar bölgeye gidecek, ellerindeki silahlarla hayvanları katlederek keyif alacak ve devlet de kasasına 36 bin TL'yi koyacak.

* * *

İkinci olay, Çin'in Yulin kentinde devam eden köpek eti festivali...

10 günlük etkinlik, bu yıl Çin hükümetinin koronavirüs kaynaklı uyarılarına karşın yine yapılıyor. Her yıl insanlar tarafından yenmesi için yaklaşık 10 milyon köpek katlediliyor.

Birileri köpekleri canlı canlı haşlayıp ateşte yakarak para kazanıyor; birileri de "bu gelenek" diyerek susuyor.

Hayvan hakları aktivistleri köpekleri kurtarmak için çırpınsa da, dünyanın her yerinden yıllardır tepki yağsa da, bu korkunç ticaret yasaklanmıyor.

* * *

Üçüncüsü, yılın bu dönemini benim için kâbusa çeviren olay... Yine yurdun her yerindeki hayvan pazarlarından fotoğraflar yağıyor.

Sadece bir aylık ömürleri kalan dünyanın en masum canlıları...

Boyunlarına kalın ipler geçirilmiş, bedenlerine numaralar yazılmış, kulaklarına onları sadece birer numara olarak gösteren etiket zımbalanmış...

Hepsi yaşamak istiyor. Hepsi korkuyor.

Bıraksanız koşarak, zıplayarak kaçacak ve türdeşleri ile yaşamak için mücadele edecek canlar.

İki insan eli görünüyor fotoğraflarda. El sıkışıyorlar. Biri alıcı, diğeri satıcı.

Hayvanı alan memnun, satan memnun, sana ne oluyor dersenez... Ben yukarıda anlattığım iki olayda olduğu gibi bu olayda da hayvanların yanındayım, daima onların tarafındayım. Çünkü yaşam hakkını savunuyorum.

İnsanların, ister insan olan hayvan olsun isterse insan dışı hayvan, herhangi birinin bedeni üzerinde hak sahibi olmasına karşıyım.

Öldürmeye karşıyım.

Şiddete karşıyım.

Kan akıtılmasına karşıyım.

* * *

İlk iki olaya öfkelenip üçüncüsünde "ama" ile başlayan cümleler kurmak tutarsızlıktır.

Dağ keçilerinin ihale ile sağlanan katliam izniyle öldürülmesi yanlıştır, doğaya müdahaledir. Yaban hayvanlarının diğerk hayvanları pençeleriyle öldürmesi ile insanın onları öldürmesi aynı şey değildir.

Yaban hayvanlarının yaşamak için vahşi dünyada başka bir seçeneği yoktur; diğerk hayvanları besin olarak kullanmaları doğanın kuralıdır. Ama insanın sayısız zulümsüz besin kaynağı varken, silahla ormana dalıp zevk için hayvan katletmesi cinayettir.

Çinlilerin festival için köpek katletmesine karşı çıkarken kendi kutlamamızda, bayramlarımızda hayvan katliamına sessiz

kalırsak ikiyüzlü oluruz.

Evcilleştirilip dost olarak görülen, evlerde ya da sokakta bakılan hayvanların mezbahalarda öldürülen ve doğada avlanan hayvanlardan farkı yoktur. Türçülük denilen virüsle yüzleşilmediği sürece, bir ay sonra sokakları kan gölleri ve kokusu kapladığında yakınmanın da anlamı yoktur.

Mesele, hangi hayvanın, hangi yöntemle öldürüldüğü değil...

Mesele, bu korkunç görüntülerin sokaklara yansması değil; öldürme eyleminin kendisi...

Ve bunun normalleştirilmiş olması.

Mesele, yaşamak isteyen bilinç sahibi, hissedebilen canlıların, hiç zorunlu olmayan insan tüketimi, zevk, inanç, gelenek ya da para için yok edilmesi...

İnsanın etik evrimi, bu çağda yaşam hakkının hayvanlar için de temel hak olduğunu kavrayacak noktaya ulaşamamışsa, ne doğanın virüs saldırısına şaşırın ne de iklim krizine!

60 Koyun İçin

23 Haziran 2019...

Köle gibi satıldılar. Önce yetiştirenler, bedenleri için fiyat belirledi. İhale açıldı. Alıcılar, istenen paraları ödedi ve yeni "sahipleri" oldu.

Sonra "sahipleri", onları Artvin yaylalarına götürmek için yola koyuldu. Kamyonlara sıkış tepiş bindirildiler.

Hava çok sıcaktı.

Aç susuz giderlerken, yaylacıların kamyonları Artvin'e sokulmadı. Yola devam ettiler. Bu defa Ardahan ve Kars jandarmaları, illerinde koyunların indirilmesine izin vermedi.

35 saat olmuştu.

Sonunda öldürülmek için alınan koyunlar yolda öldü...

Bir kamyon kasasında işkence ile öldürüldüler.

Haberi bile yapılmayan bu olay, bir katliamdı. Her gün her ülkede yaşandığı için sıradanlaştırılmıştı.

Bu satırları okuyunca üzülenler diyenler olacağını tahmin ediyorum. Çünkü katliamı belgeleyen fotoğrafları sosyal medyada paylaştığımda birçok kişi tepki gösterdi.

“Ne olur su verilseydi..., Neden hiç mola vermemişler?” diyenler çok oldu.

Elbette hayvanlar kamyonların içinde o eziyeti yaşamamalıydı ama sormak isterim: Bu masum hayvanlar “etleri” için öldürülürken de tepki gösterilecek miydi?

Hayvanların mezbahada canları alınırken susanlar, bilmeli ki bu zulmün destekçisi kendileri. Koyunlar, daha baştan “satılık bir mal” olmamalıydı; o canlar, insanlar bedenlerinin parçalarına talep yarattığı için ölüyor.

“Yüzyıllardır bu böyle,” diyerek hayvanlara yönelik katliamları hâlâ “doğal” bulanlar, gelişimi de, değişimi de reddediyor olmalı.

Toprağa serilmiş ölü koyun bedenlerini gören bir insanın kendini de sorgulaması gerekmez mi?

Bu katliama destek oluyor muyum?

Tabağımdaki hayvan nereden ve nasıl geliyor?

Bu yıkıcı sisteme boyun eğmek zorunda mıyım?

Toplumda çoğunluğun benimsediği uygulamalar karşısında, bu en temel soruları kendimize sorarak etik bir duruş belirlemek, çağdaş insan olmanın gereği değil mi?

Alışkanlıkların ve geleneklerin iyi ve zararsız olanlarını korumak ama ilkel ve zararlı olanlarını terk etmek, toplumların çağdaşlaşmasının gereği değil mi?

İnsanların yüzyıllardır hayvan yemesi, bu davranışın sorgulanmasını engellemez. Yaşadığımız dönemde, hayvansal

ürünlerin, kalp, damar hastalıklarından, şeker, obezite ve kansere kadar birçok sağlık sorunu ile doğrudan ilgili olduğu da kanıtlanmış durumda.

Üstelik bilim, hayvansal üretimin küresel iklim krizinin en büyük nedenlerinden olduğunu belgeleriyle ortaya koydu.

Öyleyse bilişim ve iletişim çağında bu gerçekleri bilen insan, sadece "alışkanlık" ve "ağız tadı" gibi bahanelerle hayvan katliamına isteyerek talep yaratmış oluyor.

Burada etik devreye giriyor. Bilim, hayvanların insan gibi bilinç sahibi duyarlı canlı olduğunu çoktan kanıtladı. Mesele tam bu noktada, kişilerin vicdanına bırakılamayacak toplumsal bir hak mücadelesi niteliğini kazanıyor.

Bir kamyonun kasasındaki kötü koşullarda taşınan koyunların işkenceye maruz kalmama hakkını savunduğumuz gibi, mezbahalarda ölüm koridoruna sürüklenerek öldürülen hayvanların yaşam hakkını da savunmak zorundayız.

Bıraksanız koşarak, uçarak, yüzerek ya da sürünerek yaşamak için kaçacak bir hayvanı öldürmenin yanlış olduğunu kabul etmek zorundayız.

Belli ölçüde sosyalleşebilen, doğuran, yavrusu olan, onu besleyip kollayan canların canını korumak zorundayız.

Doğru olanın öldürmek değil, yaşatmak olduğunu söylemek zorundayız.

Birinin hayatının diğerinin hayatından daha değerli olduğunu düşünmenin yanlış olduğunu görmek zorundayız.

Türcülük sorgulanmazsa,

İnsanların hayvanlar üzerindeki sömürüsü sona erdirilmezse,

Gücü eline geçirenin kendini "sahip" ilan edeceğini,

Erkeğin kadını, beyazın siyahı sömürdüğü gibi, insanın da hayvanı sömüreceğini,

İnsan toplumlarını bireysel faydacılık temelinde ve kâr odak-

lı olarak örgütleyen kapitalist sistemin egemenliğinin sarsılmayacağı anlatılmaktadır.

Yok ederek yok olmak

“Hayvanlar da birbirini yiyor,” diyecek olan varsa hatırlatırım: İnsan olarak ormanda yaşamıyoruz. İnsanlık, toplayıcı-avcılık ile yaşamını sürdürdüğü ilkel çağları geçeli çok oldu. Bugün var olma şeklimiz o değil. 21. yüzyıldayız ve ormanın tersine kentlerdeki markete ve pazara gittiğimizde birçok seçeneğimiz var.

Üstelik uzmanlar, bu şekilde tüketime devam edilirse gezegenin sonunun da yakın olduğu konusunda uyarıyor. Küresel ısınma, su kıtlığı ve kirliliği, okyanuslardaki ölü bölgeler, yağmur ormanlarının yok olması, türlerin yok oluşu, doğal yaşam alanlarının kaybı ve açlık... Hepsinde hayvansal tüketimin etkisi çok fazla.

Gerçek şu: İnsanlar, hayvan katliamı yaparak hem doğayı öldürüyor hem de kendini... Ama ne acıdır ki kamyonunda işkence ile can veren 60 koyun haberi, ülke gündeminde yer bulamadı.

Ama biliniz ki cinsiyetçilik, ırkçılık, homofobi, transfobi, biyolojizm gibi ayrımcılıklara karşısanız;

Adalet ve özgürlükten yanaysanız,

Bu mücadeleyi sadece insanla sınırlayamazsınız!

Türçülüğü reddedip hayvanları da kapsamayan her hak mücadelesi, tutarsız kalmaya mahkumdur.

Ezen Taraftaysanız. Ezilen Kim Olursa Olsun. Zalimsiniz

Lidia Thorpe’u tanır mısınız?

Avustralya’da Victoria eyaletini temsilen seçilen ilk Aborijin senatör. Yemin etmek için, parlamentoya, sağ yumruğunu havaya kaldırıp “Siyah Güç Selamı” vererek girdi.

Sol elinde ise uzun bir sopa tutuyordu. Avustralya'da 1991'den bu yana gözaltında ölen Aborijinleri temsilen, üzerinde 441 çizik bulunan bir sopa...

Dimdik yürüyerek salona girdi.

Yemin ederek defteri imzaladı.

Ardından yaptığı konuşmada şunları söyledi:

Ülkede Aborijinlere yönelik sistematik şiddeti sona erdirmek zorundayız. Bunu hatırlatmak için bu sopayı taşıyorum. Bugüne kadar 441 insanın ölümünden dolayı kinise sorumlu tutulmadı. Parlamenteoya iyi vakit geçirmek için girmiyorum. Sadece siyahların değil, ayrımcılığa maruz kalan herkesin yaşayabilmesi için sistemi değiştirmek amacıyla giriyorum.

Bunu okuduktan sonra siz de onu parlamentoda alkışlayanlar gibi takdir edebilirsiniz.

Ancak ben bu haberi görüntülü izlediğimde, Thorpe'un üzerinde gerçek bir kürk olduğunu gördüm. Kim bilir kaç hayvan katledilerek elde edilen uzun kürk pelerini sırtına atmış, gururla konuşuyordu...

Sistematik şiddeti çok sert ve kararlı bir ses tonuyla eleştiriyordu.

Sistemi değiştirmeyi vaat ediyordu.

Ayrımcılığa maruz kalanların yanında olduğunu beyan ediyordu.

Adalet için mücadele edeceğini bildiriyordu.

Ne var ki bu mücadelesi, toplumsal şiddetin yöneldiği en alt katman olan insan dışı hayvanları kapsamıyordu...

Bu türcü tezat mı daha ürkütücü, yoksa Thorpe'un doğadaki yıkıma karşı politikalar savunduğunu iddia eden Yeşiller Partisi'ne üye olması mı?

Kendisine bu eleştirileri söyleseniz, kuşkusuz üzerindeki yöresel bir giysi olduğunu ve insanların yüzyıllardır onu giydi-

ğini söyler...

Ve tabii bunu söylediği anda da sistemi değiştirmeyi hedefleyen siyasetçi maskesi düşer.

Çünkü sömürüyü sürdürerek, zulmederek, yaşam hakkının yok edilmesine destek olarak sistem değiştirilmez. Bugün var olan sistem, güçlünün zayıfı ezmesi ilkesine dayalıdır; tamamen bireysel faydacılık temelinde ayrıcalıklılar tarafından kurgulanmıştır.

Gerçek basit ama çarpıcıdır:

Ezen taraftaysanız, ezilen kim olursa olsun, zalim siz olursunuz.

Elinde bulundurduğu maddi manevi gücü kendinden zayıf gördüklerinin üzerinde kullanan herkes zalimdir.

Emperyalistler zalimdir.

Devlet otoritesini kullanarak halkı ezen iktidar zalimdir.

Makamına güvenerek vatandaşı ezen kamu yöneticisi zalimdir.

Sermayesine güvenerek çalışanları ezen patron zalimdir.

Çoğunluk olmaktan güç alıp azınlıkları ezen ırkçılar; farklı cinsel yönelime sahip olanları ezen yobazlar zalimdir.

Kendi inancını dayatarak farklı inançta olanları ve inançsız olanları ezen gericiler zalimdir.

Geri kalmış kültüre dayanarak kadını ezen erkek zalimdir.

Aşiret kurup köylüleri ezen ağalar, tarikat/cemaat kurup müritleri ezen şeyhler, şihlar zalimdir.

Mahkûmları ezen gardiyanlar zalimdir.

Otorite kurarak çocuğunu ezen anne baba, öğrencisini ezen öğretmen zalimdir.

Doğayı yağmalayan, yeryüzünün nefes kanallarını tıkayanlar zalimdir.

Kuşkusuz hayvanlara zulmeden, katledilmelerine seyirci

kalan, bununla kalmayıp onlara sistematik işkence yapılan sektörleri parasıyla finanse eden insanlar zalimdir.

Herkes için daha yaşanılabilir bir dünya yaratmak istiyorsak, dürüst ve tutarlı olmak istiyorsak, öncelikle kendimizi sorgulayıp içimizdeki zalimi yok etmekle sorumluyuz.

Toplumsal adalet mücadelesi vereceksek, ezilenler zincirinin en alt katmanında yer alan hayvanların mezbahalardan, deney laboratuvarlarından, fabrikalardan, yarış pistlerinden, hayvanat bahçelerinden, çiftliklerden, akvaryum parklarından, *pet shoplardan*, sokaklardan yükselen çığlıklarını duymak zorundayız.

Yaşamın her alanında insanlar tarafından esir edilip çalıştırılan, işkenceden geçirilen, dövülen ve gaddarca katledilerek yaşam hakları ellerinden alınan milyarlarca hayvanı görmek zorundayız.

Yarattığımız bu vahşetle yüzleşmek zorundayız.

Türcülüğü yenmek zorundayız!

Kurtlar... İnekler... İnsanlar!

Arka arkaya medyaya düşen birkaç haber gördüm.

Birinci haber:

Hayvanat bahçesinden kaçan "firari kurt" aranıyor

Antalya Hayvanat Bahçesi'nde aynı kafeste kaldığı kurtlarla kavga ettiği için kafesi değiştirilmek istenirken kaçan yaban kurdunu yakalama çalışmaları sürüyor.

Bölgede 5 ekip ve sayısı artırılan foto kapanlarla kurdun yeri tespit edilmeye çalışılıyor. Polis ve jandarma ekiplerinin de destek verdiği arama çalışmalarından henüz bir sonuç alınmadı.

İkinci haber:

Elektrik direğine kurt astılar!

Kayseri Organize Bölgesi'nde elektrik direğine asılmış bir tilki bulundu. Canlı olarak indirilen tilki bir süre sonra can çekişerek öldü.

* * *

Bu haberler, medyada ve sosyal medyada paylaşıldı ama tepki yine hayvan hakları savunucuları ve "hayvansever" diye tanımlanan insanlardan geldi.

Hayvanat bahçesinden kaçan kurdun da özgürlük hakkının olduğunu düşünmeyen milyonlarca türcü insana göre, gösterilen bu cılız tepki bile yersizdi. "Tilki insanlar için tehlike yaratabilir, umarız hemen bulunur!" dediler.

Medyada, "Kafesinden kaçıp ormana daldı! Gören polise haber versin!" diye başlıklar atıldı.

Hayvanın insanlardan daha çok panik içinde olduğunu, yabancı bir ortama girdiği için tedirginlik hissedeceğini hiç düşünmedi çoğunluk.

Bir kurdun hayvanat bahçesinde ne işi var diye sormadılar...

Yapılan yorumları okudukça, adalet ve özgürlük isteğini dilinden düşürmeyenlerin, söz konusu hayvanlar olunca, bir hayvan üzerinde egemenlik kurmaktan haz aldığını bir kez daha gördüm.

Oysa hayvanat bahçesinden kaçan kurt firari değil, esirdir. Hayvanat bahçeleri hayvan hapisanesidir. İnsanlar görsün diye parmaklıklar ardına kapatılan kurdun doğal yaşam alanı ormandır, doğadır.

Kurt, özgürlüğüne koşmuştur. Umarım asla bulunmaz!

İkinci habere gelince...

İnsanı insan olmaktan bir kere daha utandıran, iç yakıcı bir manzaraydı gördüğüm...

Unutmaya çalıştığım, hiç görmemiş olmayı istediğim bir vahşet görüntüsüydü.

Nasıl bir ruh hali ile böyle dehşet verici bir işkence yapılabilir elbette bilmemiz olanaklı değil. Bunun şokunu yaşarken, biri bunun kırsalda çok görüldüğünü söyledi.

“Tilki, karga ve başka kuşlar... Halkın türdeş diğer hayvanları korkutmak için öldürüp böyle asmakta bir sorun görmediği canlar bunlar. Maalesef çok yapılır köylerde...” dedi.

Nasır Tutmuş Ruhlar

Eskiden meydanlarda toplaşıp insanların idam edilmesini çoluk çocuk, genç-yaşlı, kadın-erkek izleyen toplumlar geldi aklıma.

Sonra mezbahalarda bacaklarından asılıp kafaları bıçak darbesiyle koparılan canların “et” diye paketlenip market raflarına gelişini düşündüm. Başka hayatların sona ermesine hükmeden, hükmedebilen nasır tutmuş ruhlara isyan ettim.

Hiçbir suçu olmayan, sadece var olduğu için kafese kapatılan kurda “firari” gözüyle bakılan bu türkü dünyada hayvanların özgürlük mücadelesi çok anlamlı. İnsanın kendi türü, hayvanlar ve dünya üzerinde kurduğu hegemonyayı yıkabilmesi, ancak hayvan özgürlüğü gerçekleştiğinde mümkün olacak.

Çünkü biri diğerinden ayrı değil. Kölenin sahipten, kadının erkekten bağımsızlaşabilmesi, zenginin para gücüyle yoksulu ezerken doğayı yok etmesi, bunların hepsinin ardında, güçlünün zayıfı ele geçirmeye dönük iktidar hevesi var.

Elektrik direğine bağlanan bir köpek olsa tepki gösterecek bazı insanların, “Bu tilkiymiş...” diyerek vahşeti görmezden gelmesi ile, tilkiyi elektrik direğine asanlara lanet yağdıran ama ineğin mezbahada bacağından asılarak boynunun vurulmasını normal bulanlar arasında bir paralellik var.

Ürkütücü olan, direğe kimin asıldığı değil, birinin direğe asılmış olması...

Hissedebilir bir canlının işkence görmesi...

Ve sonunda hayatını kaybetmesi!

Dehşet verici bir manzara!

Siyasi tarihimize korkunç bir fotoğraf daha eklendi. Devlet Bahçeli, kendisine hediye olarak verilen doldurulmuş kurt kafasını kabul etmiş. Bununla da kalmamış; camekân içindeki kurt kafası, parti binasının girişinde sergilenmiş.

Bu vahşet hakkında birkaç sorum var. Daha önce hayvana yönelik şiddete hapis cezası gelmesi için yasa tasarısı hazırlatan Bahçeli değil miydi? Hayvan derken sadece kedi ve köpekleri mi kastediyordu, yoksa hemen her konuda olduğu gibi bu konuda da kendi sözünün tam tersini mi yaptı?

Partisinin simgesi olan bir hayvanın kafasının koparılması ne anlama geliyor?

Sömürü sisteminde çark olmak

Erkek ya da kadın, insan ya da hayvan, köpek ya da kurt, kim olursa olsun, herkes yaşama ve yaşarken de işkenceye maruz kalmama hakkına sahip olmalı. Bunu herkes için kabul ettiğiniz anda özgürleşiyorsunuz.

Çünkü birilerini tutsak ettiğinizde siz de başkalarının tutsağı olmaya mahkumsunuz. Güçlünün zayıfı ezdiği bu dünyanın gaddarlıklarına boyun eğiyorsanız, çarkın bir dişlisi olmuştunuz demektir. Ancak o çark döndüğü sürece ve onun belirlediği yönde ilerlersiniz.

Doğru olanı yapmak için önce sömürü sisteminden çıkmak gerekir.

Kurdu ormana salmak, mezbahadaki bıçakları kırıp atmak, kafesleri boşaltmak için direniş gerekir.

Anti türcü olmak için önce aklın ve ruhun zincirlerini kırmak gerekir.

Faşizm ve Türcülük

Her ne inanç, felsefe ve ideolojiyle insanlar ne yemek istiyorsa, yerler; her ne yemekte sakınca görüyorlarsa, yemezler. Bu kadar basit! Başka insanları kendi inanç, felsefe ve ideolojinize göre beslenmeye zorlarsanız bu faşizm olur. Faşizm ise et yemekten daha tehlikelidir. Çünkü faşizm insanları diri diri yer!

Bu satırlar, *Süper Haber* adlı internet sitesinde Demet Cengiz imzasıyla yayınlanan *Vegan festivalinde et yiyen azmanlar gerçeği* başlıklı yazıdan bir alıntı. (<https://www.superhaber.tv/vegan-festivalinde-et-yiyen-azmanlar-gercegi-makale-192490>)

Didim’de üçüncüsü yapılan vegan festivali *Vegfest* hakkında yazılmış bir yazıydı bu. Didim’e düzenlenen bir basın gezisi sırasında gazeteciler, *Vegfest*’i de ziyaret etmiş ve söz konusu yazıyı kaleme alan yazar da izlenimlerini aktarmış. Aslında Cengiz Semercioğlu’nun, gerçeği yansıtmayan bir şekilde, *Hürriyet*’teki köşesinde yer verdiği *Vegan festivalinde kebab yedirdiler...* iddiasına yanıt vermiş.

Şu satırlarla başlamış yanıt: *Vegan felsefeyi anlatacak değilim. Ben vegan veya vejetaryen de değilim. Veganlık, sadece et yememek, hayvansal hiçbir ürünü kullanmamak değil, hiçbir şekilde hayvan istismarına izin vermemektir. Bu yüzden deri pabuç da giymezler, bal da yemezler. Felsefelerini anlıyor ve kendilerine çok saygı duyuyorum.*

Peki buradan “faşizm” iddiasına nasıl varıyor konu?

Didim’deki basın gezisine davet edilen gazeteciler, *Vegfest* ziyaretleri dışındaki zamanda kebabçıya da gitmişler anlaşılan...

Demet Cengiz, yazısında, Didim’e giden gazetecilerin *Vegfest*’i yerinde görmek için ziyarette bulunduğunu; bunun için vegan olma koşulu aranmadığını belirtiyor ve aransaydı Türk basınında 10 vegan gazeteci bulunamazdı diyor.

Bu doğru ne yazık ki... Ancak benim takıldığım nokta, gazetecilerin festival dışında ne yaptıkları değil; yazıda yemek ile faşizm arasında kurulan ilişki...

Yaşam hakkını savunmak mücadelenin gereğidir.

Madem olur olmaz her şeye “faşizm” damgası vurulmaya başlandı, faşizm nedir onu bir daha yazalım burada...

Faşizm milleti ya da ırkı homojen, organik bir birlik olarak yüceltip diğer tüm kavramlardan üstün tutan aşırı sağ bir ideolojidir. Faşizm kavramı, genel anlamıyla baskıcı, otoriter, ırkçı ve anti-demokratik özelliklerden hepsini ya da bazılarını taşıyan yönetimleri, sistemleri tanımlamak için kullanılır. Faşist ise, faşizm yanlısı kişi, kurum ya da yönetimleri ifade eder.

Veganizm ise, temel olarak özünde baskıya, iktidara, zulme ve şiddete, başka bedenler üzerinde tahakküm kurmaya karşıdır.

Çıkış noktasını böyle bir felsefeden alan veganlık, sadece bir diyete indirgenemez. Vegan bakış açısı hayatın tümünü kapsar; bu nedenledir ki, hayvanların yaşam hakkını savunmak için hayvansal tüketim yapılmasına karşıdır ve hayvancılık sektöründeki vahşetin desteklenmemesini talep etmek, hak mücadelesinin gereğidir.

O nedenle durum, hiç de Demet Cengiz’in belirttiği gibi değildir. Öncelikle bu meselede ortada canı alınan hayvanlar var. Tabaktaki hayvan parçaları “bir şey” değil, duyguları olan “bireyler”.

Hayvanların yaşam hakkına saygı duyulup duyulmaması, hiç de basit bir konu değildir ve bu bireysel bir tercih olarak gösterilemez. Çünkü yaşam hakkı en temel haktır ve bu mücadele, çağımızın önde gelen toplumsal adalet mücadelelerinden biridir.

Bir dildeki en tehlikeli ifade sorulsa şunu söylerim: “Böyle gelmiş böyle gider!” ya da “Bu eskiden beri böyle!” Buna uygun davranılsaydı, ne kölelik kalkardı ne de kadın hakları savunulabilirdi. Katliam yüzyıllardır sürüyor diye veganlar buna sessiz kalmak zorunda değil.

Bilimin ilerlemesi ve insanın etik evrimine koşut olarak hayvanlara yönelik katliamın sona ermesini talep etmenin faşizm

ile hiçbir ilgisi yoktur. Nasıl insanlara uygulanan bir zulüm olduğunda susmuyorsak, bu zulüm hayvanlara yöneldiğinde de susmamak, etik gereğidir.

“Başka insanları kendi inanç, felsefe ve ideolojinize göre beslenmeye zorlarsanız bu faşizm olur,” cümlesinde “zorlama” kavramı ile yaratılmak istenen algı da sorgulanmalıdır. Kimse kimsenin ağzına zorla istemediği bir lokmayı sokuyor değil, o nedenle bu kelimeyi kullanmak yersizdir.

Ama insanlara yaptıkları tercih nedeniyle yılda 150 milyar hayvanın katledildiğini, hayvansal ürünlerin insan sağlığına zararlı olduğunu ve bu tüketimin çevreye büyük zarar verdiğini yani gerçekleri anlatmak şarttır. Bu, hayvanların, insanların ve yeryüzünün özgürlüğü için gereklidir. İnsanlık, ancak bu gerçeğin farkına vardığında değişip gelişecek.

Mezbaha faşizmi

Ayrıca ortada bir “zorlama” varsa, o da hayvanların canının zorla alınmasıdır. Gerçek zorlama odur.

“Faşizm ise et yemekten daha tehlikelidir. Çünkü faşizm insanları diri diri yer!” cümlesi, tam olarak türcü bir yaklaşımla kaleme alınmış bir ifadedir. İnsanları diri diri yiyen faşizme karşı olduğumuz gibi, insanların bazı hayvanların pişirilerek ya da diri diri yenilmesini “normal” görmesine yol açan çarpıklığa da karşı olmalıyız.

Bir hayvanın metalaştırıp öldürülmesi, insanın öldürülmesinden daha az korkunç değildir. Sonuçta ırkçılık, homofobi ve cinsiyetçilik, türcülük ile aynı kaynaktan çıkıyor: O da farklı olanı aşağılayıp kendini üstün görme bozukluğudur.

Bu bozukluk, bugüne kadar “ego-sistem”e yol açtı; insan önüne geleni yok etti. Dünya bugün bu yüzden 6. büyük yokoluşun içinde küresel ısınma sorunu ile karşı karşıya. Bunun en büyük etkeni de hayvancılık. Bu durumda “ego-sistem”i “eko-sistem”e çevirmek de insanlığın görevi.

“Vegan felsefesini anlıyor ve veganlara çok saygı duyuyorum,” diyorsanız, yaşam hakkının tanınması ve gezegenin ko-

runması için yapılması gerekeni asla faşizm ile ilişkilendirmeniz gerekir. Aksi halde ciddi bir etik tutarsızlık sergilemiş olursunuz.

Bir de bir gün mezbahaya, süt ya da yumurta üretim tesisine girin; marketlerde paket içinde satılan ürünlerin nasıl elde edildiğini gözlerinizle görün. Faşizmin ne demek olduğunu o zaman çok net görebilirsiniz.

Ferdinand'ı Kurtaran Merdinand'ı Pişirirse

Ünlü müzisyen Haluk Levent, toplumsal konulara ilgi duyan, hem insanlara hem de hayvanlara da el uzatan, toplumda beğenilen, yaptıklarıyla takdir toplayan bir insan. Yardımcı olmak için çaba gösterdiği olaylardan biri de, bir Kurban Bayramı'nın birinci günü Rize'nin İyidere ilçesinde hayvan pazarından kaçan ve bayramın dördüncü günü de yüzerek Trabzon'un Sürmene ilçesinin sahiline gelen boğanın kurtarılmasıydı...

Ferdinand adı verilen boğa İzmir'deki Kurtarılmış Çiftlik Hayvanları Barınağı'na yerleştirilince, onu orada ziyaret etmiş; ikisinin basına yansıyan fotoğrafları, neredeyse her şeyin kötüye gittiği ülkede içimizi ısıtmıştı.

Bunun ardından kendi Instagram hesabından yine yardım amaçlı bir paylaşım yaptı. Daha önce 6 yaşındaki Ankaralı Aslı'nın ameliyat masrafını karşılayana yemek yapacağını ve onlara komik anılarını anlatacağını söylemişti. Instagram paylaşımında masrafları karşılayan aile ile buluştuğunu haber verirken şöyle yazmış: "Sevgili Eser Hanım ve eşine bugün kendi evlerinde sofrayı kurdum, anılarımı anlattım. Ve manzara bu."

Buraya kadar her şey iyi. Sonuna da gülen yüz emojileri eklediği paylaşımındaki görsele bir bakıyorsunuz, solda, masada neşe içinde oturan ailenin görüntüsü; sağda, Haluk Levent önlüğü takmış, kendi eliyle onlara "et" pişiriyor...

Bunun üzerine yaşam hakkını savunan veganlar olarak tepki gösterdik. Çünkü kısa bir süre önce kurtarılmasına yardım ettiği

hayvanın, aynı türden benzerini pişiriyorsa ortada çok ciddi bir çelişki var demektir.

Ben, bu konuda ilk tepkiyi veren vegan arkadaşımızın paylaşımını alıntılıyıp, bir cümle ile "Bu ikiyüzlülük bitsin artık" diyerek paylaşınca, deyim yerindeyse kıyamet koptu. "Ne ilgisi var?" diye soranlar, "O zaman Ferdinand'ı kendiniz kurtarsaydınız!" diye kızanlar, "Haluk Levent gibi bir insana nankörlük yapıyorsunuz, vefasızsınız!" diye çıkışanlar ve türlü türlü hakarete bulunanların ardı arkası gelmedi.

Veganlar olarak tüm hayvanların yaşam hakkını savunduğumuzuzu...

Haluk Levent'in Ferdinand konusundaki yardımı nedeniyle zamanında kendisine teşekkür ettiğimizi...

Ama bu kez ortada çok büyük bir tutarsızlık olduğundan, eleştirimizi hakaret etmeden yapmaya hakkımız olduğunu söylediysek de nafileydi...

"Ferdinand'ın o fotoğraf ile ne ilgisi var?" diye soranlar, gerçekten de aradaki bağı kuramıyor. "Ferdinand'ı kurtarırım, Merdinand'ı pişiririm" gibi bir düşünce mantıklı olabilir mi?

Saatlerce süren tartışma sırasında Haluk Levent'e Twitter'da şunu sordum: "Bir yandan bir hayvanı kurtarmak için destek verirken diğer yandan da onun kardeşini pişirip yemenin çelişki olduğunu görmüyor musunuz? Bizim bunu söyleme hakkımız yok mu?"

Yanıtı şu oldu: "Yahu et yiyorum diye hayvanlara eziyeti görmezlikten mi geleyim? Et yiyorum diye işkence edilen hayvanları kurtarmayalım mı?"

Anlamadığı şeydi: Eziyet görülmesin diyen yok elbette. Niye sadece birine yapılan zulüm görülürken diğerine yapılan keyif olarak sunuluyor? Pişirilen hayvan da Ferdinand gibi mezbahadan kaçmak için çabalayan bir can. Bu çelişkiyi söylüyoruz. Sonunda Haluk Levent, başka bir arkadaşına verdiği yanıtta, "Yahu vegan değilim ki! ben yemek paylaşıyorum orada şov yok ki! İnancım gereği kurban olayına inanmış bir adamım. Ne zamandır

inanç sorgulanıyor. 'Ferdinand'ı niye kurtardın o zaman?' diyorlar. Bence birbirinden ayrı şeyler. Umarım bir gün vegan olmayı başarırım da kurtulurum" dedi.

Bunun üzerine, "Türkiye gibi bir ülkede, ilgisiz bir konuda dini referans olarak göstermeyin. Takipçiniz fazla ve siz iyi niyetli olsanız bile konu çok farklı yerlere gidebilir" şeklindeki uyarım sonucunda, "Peki sizi üzdüysem özür dilerim" diyerek medenice bitirdi tartışmayı.

Kurban kesmenin farz olmadığını ilahiyat hocaları yıllardır söylüyor, yazıyor. Hâlâ bunu geçerli bir görüşmüş gibi kullanmak, işe inancı sokmak, çok yanlış ve tehlikeli.

Kanımcı bu olay, türcülüğü sorgulamak için önemli bir tartışmayı ateşledi. Pet hayvanlarını sevenler, konu yedikleri hayvanın yaşam hakkı olduğunda "Ne ilgisi var?" diye tepki gösteriyor. Biz de, ayırım yapılmadan hayvanların hepsinin yaşam hakkına sahip olması gerektiğini anlatıp türcülüğe karşı çıkıyoruz. Ama bir danayı kesimden kurtarıp bir başka danayı pişiren ile sık karşılaşmıyoruz. O nedenle bu konuda ses çıkarmak, büyük bir çarpıklığı gündeme getirmek bakımından önemliydi. Marketlerde paketlenip satılan etler, mezbahalarda binbir türlü vahşete maruz kalan hayvanların bedeninden parçalardır. Brezilya'dan eziyetle Türkiye'ye getirilen Ferdinand'a uygulanan zulmün kat kat fazlası mezbahalarda kesilen hayvanlara uygulanır.

Umarım Haluk Levent ve türcülüğü henüz sorgulamamış olan diğer insanlar, bir gün bunun farkına varır ve vegan olur. İsteyen bunu başarabilir. Bir insan kendi alışkanlıklarına ya da keyfine değil, yaşam hakları zorla ellerinden alınan hayvanların çektiği zulme odaklanırsa, veganlık hiç de zor değil!

21. Yüzyılda İnsan, Hayvan ve Robot

Deutsche Welle Türkçe Servisi'nin filozof Prof. Dr. İoanna Kuçuradi ile yaptığı bir video röportajı izledim. Ülkemizin saygın

bilim insanlarından olan Kuçuradi, robot Sophia'ya Suudi Arabistan'ın vatandaşlık vermesini şöyle eleştiriyordu:

Hep şunu soruyorum, kimse cevap vermiyor toplantılarda. Benim o makineden farkım ne? Bir gün sorduğumda, 'Hoca sen söyle' dedi. Topu bana attı. Dedim, 'Benim buranı açarsan kan göreceksin, kalp göreceksin. Onu açarsan tel göreceksin.' Bu önemli bir fark değil mi? İnsanların kafaları robotlaştırılmaya çalışılıyor, ama robotlar da insanlaştırılmaya...

Bu önemli bir fark. Üstelik fazlası da var.

Yapay zekânın tartışıldığı bu dönemde insanın robottan farkı, taşıdığı kalp ve damarlarında akan kan gibi sadece fiziksel ya da somut değil. Aynı zamanda düşünme ve hissedebilme, empati kurabilme, sosyalleşebilme gibi manevi ya da soyut yetilerde de farklar var.

Yapay zekâ sayesinde robotların gelecekte nasıl bir aşama kaydedeceğini yaşadığımız sürece göreceğiz. Şimdiden yukarıda saydığım yetilerin bir kısmına sınırlı da olsa sahip hale geldiler bile.

Gelecekte robotların insanları alt edip dünyayı ele geçireceğine dair fantastik düşünceler geliştiriliyor, filmler çekiliyor, kitaplar yazılıyor. Ama benim bu yazıda üzerinde durmak istediğim nokta bu değil. Sayın Kuçuradi'nin sözlerinden hareketle, bu felsefi konuyu hayvanlara getireceğim.

Robotları kendi çıkarı için insanlaştırmaya çalışan insanlık, var olduğu günden bu yana da hayvanları kendi çıkarı için "mal" olarak kullanıyor, hissiz birer eşya gibi sömürüyor, katlediyor.

Fakat robotların bile vatandaşlığının söz konusu olabildiği bir dünyada, hayvanlar yasalara göre hâlâ "mal" statüsünde...

Bilim onların da insan gibi duyarlı, hissedebilir canlı olduklarını kanıtlasa da hayvanlar hâlâ "mal" statüsünde...

Alınıp satılan,

Yaşam hakları tanınmayan,

Hiçbir suçları olmasa da ömür boyu kafeslere tıklan,
Köle gibi sömürülüp zincirlere vurulan,
Tecavüz edilen,
Bedenlerinin her bir zerresi "malzeme" denilerek kullanılan,
Sürekli aşağılanan hayvanlar, 21. yüzyılda "mal" statüsünde...

Her gün yeni bir vahşet yaşanıyor, hayvanlara yönelik şiddet katlanarak artıyor.

Kedi ve köpeklerin kolları ve bacakları kesilmiş halde bulunuyor. Büyücülüğün hortladığı söyleniyor...

Sokak hayvanları topluca zehirleniyor, belediye araçlarıyla şehir dışına atılarak ölüme mahkûm ediliyor.

Geyikler, yaban domuzları, keklikler, güvercinler av tüfekleriyle vurulup cesetleri sosyal medyada sergileniyor...

Maymunlar, filler, aslanlar, kaplanlar ve daha niceleri hayvanat bahçelerinde esir ediliyor. Belediyeler bu esaretten para kazanırken, Afrika'dan getirilen hayvanlar AVM'lerdeki özel hayvanat bahçelerinde kazanç aracı haline getiriliyor.

Koyunlar, kuzular, inekler, tavşanlar, hindiler, tavuklar, civcivler mezbahalarda katlediliyor.

Balıklar ağlarda, oltalarda can çekişiyor.

Atlar, yarış pistlerinde ve atlı faytonlarda eziyet çekip ölüyor.

Eşekler ve katırlar, yüklerin altında eziliyor, tecavüze uğruyor.

Develer, zorla güreştirilip sucuk olarak satılıyor.

Yunuslar, kapatıldıkları daracık alanda döne döne deliriyor.

Kuşlar, kaplumbağalar ve tavşanlar, *pet shoplardaki* kafeslerde hayat boyu köleliği yaşıyor.

Bazı hayvanlar sosyal medyada sahtekârların oyuncağı haline getirilip istismar ediliyor.

Ama hepsi şiddet içeren bu saydığım zulüm ve katliamların sadece ilki yasaya göre kabahat olarak görülüyor...

İnsan-hayvan-robot arasındaki ilişkilere bakınca çarpıcı bir gerçek ortaya çıkıyor.

İnsan, kendi türünden farklı olanların duygularına ve acılarına duyarsızlık geliştirince empati kurma yeteneği köreldi ve bencilleşti. Belki de robot ile insan arasındaki farkın bu dönemde iyice azalmasında, robot teknolojisinin gelişmesi kadar, insanın zalimleşmesinin de etkisi vardır...

Asıl mesele, göğsünü açınca içinden kalp çıkan, kan fışkıran, acı çeken, hisseden, sevinen, korkan, strese giren, sosyalleşebilen, koşarak, yüzerek, sürünerek ve uçarak yaşamak için mücadele eden hayvanlara yakınlaşmak...

Onlara yakınlaştığınız ölçüde robottan uzaklaşıyorsunuz.

Kendine Haddini Bildirmek

Son bir haftada internette karşıma çıkan üç haber...

"Online" kurban pazarına büyük ilgi

Pandemi döneminde kalabalık kurban pazarlarına gitmek istemeyenler için sanal kurban pazarı kuruldu. Ev eşyaları, giyim, gıda ve teknolojik aletler gibi çok sayıda ihtiyaç malzemesi internet ortamında alıcı bulurken, bu listeye kurbanlık hayvanlar da eklendi.

***

Atlı ve drone'lu "kurban yakalama timi"ne kement atma eğitimi

Kurban Bayramı'nda kaçması olası hayvanlar için Erzincan'da oluşturulan "kurban yakalama timi"ne halka ile kement atma eğitimi veriliyor. Ekipte bir drone ve bir at da yer alıyor.

***

Besiciden dev organizasyon

İnsanlar kurbanının kesimini evinden canlı yayında izlerken, yapılan organizasyon sayesinde kurbanlar kapıya getiriliyor.

***

İlk haberde, insanların bilgisayardan ya da telefondan internete bağlanarak öldürülmesini istedikleri hayvanı seçebildikleri duyuruluyor. İnsanlık o kadar ilerlemiş ki hayvan ve doğa katliamı yüzünden ortaya çıkan bir virüsle mücadele ederken bile hayvan öldürmeyi kolaylaştırıyor.

Hayvanların ayakkabı, çanta, dolap, tost makinesi benzeri eşyalar gibi satışa sunulduğu söyleniyor ve bu hizmet olarak görülüyor.

İkinci haberde, "kaçması olası hayvanlar" ifadesi dikkat çekici. İnternette satışa sunulan hayvanlar demek ki eşyadan farklı; bıraksanız yaşamak için kaçıyor.

İnsanlar bunları bilse de onları esir etmek için yeni yöntemler geliştiriyor. Baksanıza yakalama timi kurmuşlar, teknolojik gelişmelerden yararlanıp drone bile kullanacaklar!

Üçüncü habere göre, kurnaz bir besici, koronavirüsten korkup hayvan pazarına gitmek istemeyenler için işi daha da geliştirmiş. Kesilsin diye sanal âlemde seçilen hayvan canlı yayında öldürülürken, bu olay, ailece izlenebilecek bir etkinliğe dönüştürülmüş.

Hayvan katledildikten bir süre sonra kapı çalıyor, "etler" alıcıya hızla teslim ediliyor.

***

Online satış, bilgisayar, internetten canlı yayın, drone...

Bu üç haber de, insanın 21. yüzyıldaki en büyük çelişkisini ortaya koyuyor: Hayvanları öldürmek için teknolojiyi sonuna kadar kullanan insan, etik açıdan hiçbir gelişim göstermiyor.

Bilim, hayvanların da insan gibi bilinçli ve duyarlı canlılar olduğunu,

Onların da sevgi, acı, üzüntü, öfke, korku gibi duyguları yaşayabildiklerini,

Sosyalleşebildiklerini,

Yavrularını koruma içgüdüsüne sahip olduklarını,

Kendi türdeşleri ile özgürce yaşamak istediklerini...

ve bunun için mücadele ettiklerini ortaya koysa da...

İnsanlar bu kanıtları görmezden geliyor. Hayvanların çıkardığı sesleri, yüz ifadelerini, beden hareketlerini anlamazlıktan geliyor.

Onların fiziksel özelliklerinin ve kendi aralarında iletişim için kullandıkları dilin farklı olmasından faydalanıp, yüzyıllardır hiçbir zorunluluk yokken hayvan katliamını sürdürüyor. Doğada yıkıma neden olurken kendi etik gelişiminin önüne de set çekiyor.

Bir an için düşünün. Hayvanlar insanlarla aynı dili konuşabilseydi acaba onların canını almak bu kadar kolay olur muydu? Soykırım boyutuna varan yaşam hakkı gaspı olanaklı olur muydu?

Herkesin hayatta büyük bir hayali vardır. Benimki de bu: Bir gün hayvanların "YAŞAMAK İSTİYORUM!" diye bağırdığını, anne koyunların "KUZUMU BIRAKIN!" diye yeri göğü inlettğini düşünüyorum.

Birileri diyebilir ki: Boşa hayal kuruyorsun, o gün hiç gelmeyecek.

Öyleyse ben de diyorum ki: yaşamak isteyenler farklı dilde bağırsa da, hatta dilsiz de olsa, nefes almak için verilen mücadelenin yarattığı sarsıntıyı yüreğimizde hissediyorsak, insan olma serüvenimizde devrim olur.

O "boş hayal" denilen şey bir devrim yaratabilir. İnsanın kendine haddini bildirmesi için eşsiz bir fırsattır bu.

Aslında hayatta en önemli mesele de budur.

İLERİCİ İDEOLOJİLERDE TÜRCÜ YAKLAŞIMLAR

İnsancı ve şiddet içermeyen bir ütopya, toplum diğer hayvanları eşitliğe dahil etmedikçe ve onlara doğru adil ve eşit bir davranış geliştirmedikçe gene şiddet dolu bir karşı ütopya ve bir ikiyüzlülük olarak kalacak. İnsancı demokrasi türcü bir ikiyüzlülüktür. İnsancılık, büyük bir kabileciliktir.

Steve Best

Yazar, filozof ve hayvan özgürlüğü savunucusu

Feminizmin Türçülük ile Sınava

Türçülüğün insan algısına bütünüyle egemen olmadığı bir dünyada yaşıyor olsaydık, veganlığın feminizm ile yolları çok daha önce kesişir, vegan olmayan kadın göremezdik. Çünkü hem hayvancılık endüstrisi, dişi hayvanların üreme sistemlerinin sömürüsüne dayalı hem de hayvanların insanlar tarafından sömürülmesini reddeden veganlık, kadınların erkekler tarafından sömürülmesini reddeden feminizm ile aynı temel argümanlara sahip.

Feminist yazar ve sosyal aktivist Bell Hooks'a (Gloria Jean Watkins) göre feminizm, en basit tanımıyla, cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir harekettir. Cinsiyetler arası eşitsizlik ve adaletsizliği ortadan kaldırmayı amaçlayan bir görüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere, bazıların iddia ettiği gibi herhangi iktidar arzusu içermez, aksine tüm iktidarlara ve baskıya karşı bir harekettir. Veganizm ise,

insanın hayvanlar üzerindeki tahakkümünü, hayvanların meta-laştırılmasını reddeder ve insan üstünlüğüne dayalı türçülüğün yarattığı adaletsizliği yok etmeyi amaçlar. Temel olarak zulme ve baskıya karşıdır.

Feminizm, sosyal bir hareket haline geldiği 19. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar kadar türçü bir yaklaşımı benimseyerek yayıldı. Hayvanlara uygulanan sömürüyü de kendi meseleleri olarak gören feministlerin sesi ancak içinde yaşadığımız yüzyılda duyulmaya başlandı. Hayvan haklarının feministlerin gündemine girmesi yeni olsa da, ağırlıklı olarak dişi üreme sistemlerinin sömürüsü üzerine kurulu hayvancılığın tarihi epey eski.

Bugün kadınların çoğu, "Vegan olmadan feminist olunmaz," dediğimizde öfkeleniyor. Belli ki bu konuda bugüne kadar türçülüğü sorgulayıp hayvancılık endüstrisindeki vahşete dair pek araştırma yapmadıklarından bilgileri çok sınırlı. Süt endüstrisinde hayvanlara korkunç bir zulüm uygulandığının farkında değiller. Bu durum hep gözlerden saklandığı ve medyada aydınlatıcı yayınlar yapmadığı için, çoğu insan gibi onlar da gerçekleri bilmiyor. Bu kitabı okuyan feministler için söz konusu sömürüyü burada açıkça anlatmanın faydası olabilir.

Öncelikle kendisi doğurup anne olabilen duyarlı bir canlının, diğer türden bir duyarlı canlının da annelik hissine sahip olabileceğini düşünememesi, bu konuda empati geliştirememesi, insan doğasında tamamen türçülüğün yarattığı bir arızadır. Bu genel arızanın sonucu olarak, hayvancılık endüstrisindeki tüm işken-celeri yüzyıllardır doğal görmüş insanlık...

Bir hayvanın süt verebilmesi için gebe kalması ve doğurması gerekir. Bütün memeliler için aynı durum söz konusu. İnekleri ele alırsak, gebeliğin gerçekleşmesi için bu hayvanlar, çiftliklerde ve fabrikalarda yapay olarak gebe bırakılır. Bunun için de öncelikle boğalardan spermler elektrikli bir ejakülatör aracılığıyla yapay bir vajinanın içine alınır. Tohumlama yönteminin yapıldığı aletin adı ise "tecavüz askısı", İngilizcesi "rape rack". Dişi hayvanlar, çelikten bir askıya bağlanır ve genital kanallarına insan kolu sokulma suretiyle sperm bırakılarak dölleme gerçek-

leştirilir. Sadece dişi ineklere, keçilere, koyunlara ve domuzlara değil, daha çok doğursunlar ve üzerlerinde test yapılabilsin diye maymunlara da uygulanan bir yöntem bu. Her yıl milyonlarca hayvan bu yöntemle tecavüze uğruyor ve sonuçta zorla gebelik gerçekleşiyor.

İnek 285 gün, eşek 365 gün, keçi 150, koyun 147 gün gebelik yaşıyor ve sonrasında kadınlar gibi doğuruyorlar. Memelerinden gelen süt, doğurdukları yavruları için ama insanların bitmek bilmeyen süt isteğinin karşılanması için yavrular henüz 1 günlükken ya da doğar doğmaz anneden ayrılıyor. Bunun aralarında bağ kurulmaması için yapıldığı söyleniyor ama oysa o bağ gebelik sırasında kurulmuş oluyor. Anne ile yavrunun ayrılması sırasında yaşananlara tanık olanlar bilir, duyabileceğiniz en iç yakan ses acı sesleri çıkıyor hayvanlardan. Yavrusunun peşinden koşan anneler umutsuzca çabalarken, yavru dişiyse, annesinin kaderini paylaşmak üzere başka bir yere alınıyor; erkekse "veal" denilen süt danası eti için kesimhaneye gönderiliyor. Az sayıda erkek hayvan, sperm için beslenip bir süre sonra onlar da kesiliyor. Bütün bu işlem, anne hayvan doğuramayacak hale gelip bedeni iflas edinceye kadar tekrarlanıyor; yani dişi hayvan bir makine gibi kullanılıyor. Defalarca tekrarlanan bu işkence sonrasında tükendiğinde anne de kesiliyor. Veganlara hep "Eti anladık da süt niye tüketmiyorsunuz?" diye sorulur; işte onun en önemli nedenlerinden birisi, hayvancılık sektöründe dişi bedenini metalaştıran bu gaddarlıktır.

Vegan aktivist ve yazar Ashley Capps, annelik ilişkilerini parazit gibi sömürmek, hayvanların sütlerini çalmak, çalınan sütü dondurma ve peynir yapabilmek için hayvan yetiştirmek, vahşi, feministliğe aykırı, utandırıcı ve son derece annelik karşıtı bir durum diyor. Tüm hayvansal süt ürünlerinin kaynağı aynı olduğuna göre, vegan olmayan bir kadının feminist olduğunu iddia etmesi, sadece tür feminizmine hapsoldüğünü gösteriyor.

Yumurta sektöründe ise ayrı bir sömürü söz konusu. Yumurta, tavuğun üreme hücrelidir. Her ay insan dişilerinin bir adet yumurtayı vücutlarından atması gibi onlar da bu yumurtaları atar. Bunlar döllenmiş de olabilir, döllenmemiş de. Tavuklara

daha çok yumurtlamaları için birtakım ilaçlar verilir ve yumurtlayamayacak hale geldiklerinde öldürülür. Bu sektörde de yine dişiler köleleştirilip makine gibi kullanılır. Yumurta endüstrisinde bir başka acı gerçek de, erkek civcivlerin beslenmesi endüstri için kârlı görülmediğinden doğar doğmaz öldürülmeleri. Sektörde çok uygulanan bir yöntem bu; ya canlı canlı rendeleme makinelerinde katlediliyorlar ya da topluca büyük bir torbaya dolduruluyor ve torbanın ağzı bağlanarak boğuluyorlar.

Arıcılık sektöründe ise farklı sömürüler söz konusu. Birçok "çevreci" insan bal, polen, arı sütü için arıları sömürmenin olağan olduğunu savunuyor; hayvan hakları savunucusu olduğunu iddia edenler "Ama organik bal alıyorum," diyebiliyor. Bunu söyleyenler, kraliçe arı olmadan diğer arılar bal üretmeyeceği için tüm arıcıların yetiştiricilerden kraliçe arı sipariş ettiğini ve uçup gitmesin diye kanatlarını söktüklerini bilmiyorlar mı? Arıların kovanda bir yalıtım malzemesi ve kendileri ile yavruları için yiyecek olarak kullanacakları bala arıcılar el koyuyor. Bir arı grubu istenilen miktarda bal üretmez hale gelince, kovandaki arılar arıcılar tarafından öldürülerek yeni arı grupları oluşturuluyor. Daha çok bal üretmeleri için arılara da çeşitli ilaçlar veriliyor. "Ben organik alıyorum, benimkinde ilaç kullanılmıyor," diyenler, arılara uygulanan bu sömürüleri umursamıyor mı?

Bunları anlattığınızda aldığımız tepkiler çoğunlukla "Benim aldığım ürün öyle değil, biz üretimde bunları yapmıyoruz," şeklinde oluyor. Herkes kendi sömürüsünü aklamaya çalışırken gerçekte hayvancılık endüstrisinde herkes ölüyor ve en büyük zulmü de dişiler çekiyor. İnsan gibi yavrusunu seven, onunla bağ kuran, onca zaman karnında yavrusunu taşıyan bir anneden hem yavrusu koparılıyor hem de sonrasında memelerine takılan makinelerle sütü çalınıyor. Yavru ise annesi ile bir gün bile geçirmeden travma yaşıyor. Oysa o da yeni doğan bir bebek gibi annesinin sıcaklığını arıyor, annesinin sütünü içmek istiyor.

Hayvancılık sektöründeki üretim süreçlerini incelediğimizde tartışmasız olarak ortaya çıkan şudur:

1- Hayvancılık, tüm bedenler gibi dişi bedenlerini de meta-

laştırıyor, onları mal gibi kullanıyor. Bir zamanlar (ve ne yazık ki hâlâ) insanların alınıp satıldığı gibi diğer hayvanlar da alınıp satılıyor.

2- Hayvancılık, et, süt ve yumurta sektörleri, anneliğe karşı yıkıcı bir darbedir. Çünkü dişi hayvanlar sütleri ve yumurtaları için, erkek hayvanlar spermleri için sömürülüyor. Anne ile yavrusu doğar doğmaz ayrılıyor.

3- Hayvancılık, endüstriyelmiş bir zulüm; kimsenin özgür olmadığı, sonunda herkesin katledildiği vahşi bir sistem.

Bütün bu vahşet, insanın sağlıklı bir hayat için ihtiyacı olmayan ama endüstri haline gelen ticari hayvansal üretimi sürdürmek için yapılıyor. Hayvansal ürünlerin insanlarda pek çok rahatsızlığın nedeni olduğunu ortaya koyan araştırmalara her gün yenileri ekleniyor. Kırmızı etin kanserojen olmasının yanı sıra, kalp ve damar hastalıkları, obezite ve şeker hastalığı ile doğrudan ilgisini açıklayan birçok bilimsel veri mevcut.

Günümüzde nasıl teknoloji geliştiğinde düşün yapımız ile günlük hayatımızda değişiklikler meydana geliyorsa, bilimsel bulgular ve sosyal bilimlerin gelişimi de hayatımızı etkilemek durumunda. Yukarıda aktardığım gerçekleri inkâr etmeye ya da görmezden gelmeye devam edemeyiz. Artık günümüzün özgürlük mücadeleleri kapsamında hayvan özgürlüğü de ana maddelerden biridir. Özgürlüğün sadece insanlara ait bir hak olduğu şeklindeki görüş çağdışıdır. Çağdışıdır çünkü eksiktir, yetersizdir. İnsan olan hayvanların, insan olmayan hayvanların da birer duyarlı birey olarak hayatlarını özgürce yaşamaları gerektiğini kabul etmelerinin zamanı çoktan geldi.

Feminizm baskıya, zulme, sömürüye karşı bir duruşsa, o zaman dişi hayvanlara uygulanan dayatılmış gebeliğe, tecavüz askısına, annenin yavrusundan ayrılmasına, dişi hayvanların sürekli sömürülmesine de karşı olmalıdır. Bir insan eğer türcü değilse, kendi türünü başka canlılardan üstün tutmuyor ve sadece ait oldukları türden dolayı insanlara farklı değer addetmiyorsa, sömürü nereden gelirse gelsin karşı çıkar.

Yüzyıllardır ataerkil ideoloji, erkeğin fiziksel açıdan daha güçlü olduğu argümanıya başlayıp, her konuda hep en önde ve en üstte olduğu fikri ile devam ederek toplumlara egemen oldu. Bu görüşe göre, erkek, yaratılan hiyerarşide en üstte yer aldığı için onun sözü geçer, kadının seçmek ona kalmıştır, kadın ikinci sınıftır çünkü daha az güçlüdür. Ataerkil toplumlarda erkek, kadının da hayvanın da sahibi olarak görülür. Kadının da hayvanın da bedenleri üzerinde hak iddia eden görüş, ikisini de "et" olarak değerlendirir. İlkel toplumlardan bu yana kadına da hayvana da tecavüz etme hakkını kendinde gören bir ilkeliliğin sonucudur bu. Carol J. Adams'ın *Etin Cinsel Politikası* adlı kitabında örneklerini verdiği gibi, etin pazarlanma yöntemlerinde kadın bedenine yapılan atıflar ve reklamlarda hayvanların kadınlara benzetilerek, tüketiciye cinsel mesajlarla sunulması da bu yaklaşımdan kaynaklanır.

Cinsler arasında iktidar kavramını sorgulayan feministlerin, reddettikleri olguyu türler arasında sürdürmesi mantığa aykırıdır. Çünkü türler arasındaki hiyerarşiyi sürdürerek, bu kez kendileri baskıcı bir iktidar haline gelir. Paris Komünü'nün ünlü figürlerinden Louise Michel'in dediği gibi, iktidar ve özgürlük bir arada olamaz. Kadın özgürlüğü ve cinsiyet eşitliği düşüncesi ile dişi kavramının sadece insan türü ile sınırlanması, feministlerin ciddi şekilde sorgulaması gereken bir tezattır.

Kadınların erkekler için yaratıldığına inanan erkek egemen gericilik ile mücadele eden feminist teori, hayvanların insanlar için yaratıldığına inanan insan egemen gericiliği de sorgulamalı. Çünkü bu, bir adalet meselesidir. Adalet, tek bir cinsiyete ayrıcalık tanınarak tanımlanamayacağı gibi, tek bir türe ayrıcalık verilerek de tanımlanamaz. Yaşadığımız çağda feminizm, artık bu eşiği atlamalı, bu duvarı yıkmalı.

Ancak bu noktada yanlış anlamaya yol açmamak için bir noktayı vurgulamak şart: Kadınlık, sadece fiziksel özellikler ile ilgili değil; baskıyı, zulmü ve sömürüyü reddetme, sürdürülebilirlik için yaşatmak ile ilgili. Bu yönden bakınca, her insanın, her erkeğin içinde bu duygular olabilir. Sorun ataerkil sistemdir ve o değişmediği sürece toplumda herkes birilerini ezmeye çalışacak.

Bu nedenle insanların farklı etnik kökenden, kültürden, cinsiyetten ve türden herkesi ezdiği Antroposen Çağı'ndeki yıkımın içinde feminizme dair algıyı geniş bir bakış açısıyla yorumlamalıyız. Çünkü elbette biyolojizm de türçülüktür.

Sendikada bir ilk

2020'nin şubat ayında Türkiye'deki sendikalarda umut verici bir ilk yaşandı. Feminizm ile veganizm ilişkisini ele alan bir toplantı, bir sendika etkinliği olarak düzenlendi.

Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu olarak Eğitim Sen ile iş birliği yaptık. İstanbul 1 No'lu Şube'de bir akşam, iş çıkışı sendika üyeleriyle buluştuk.

İnsanların açlık ve yoksulluktan intihar ettiği,

Kadınların erkek şiddeti yüzünden her gün can verdiği,

Örgütlü hak mücadelelerinin iktidar baskısını en yoğun şekilde hissettiği bir ülkede yaşıyoruz.

Haksızlığın, zulmün, sömürünün günlük hayatın bir parçası haline geldiği bir toplumda nefes almaya çalışıyoruz.

Herkes adalet ve özgürlük istiyor!

Dinci yobazlığın baskı altına aldığı geri kalmış bir ülkede feminizm mücadelesi yapmak zor ve aynı zamanda hayati.

Yaşadığımız türçü dünyada veganizmi anlatmak da zor ve hayati. İkisinin ortak noktalarını göz önüne serdiğinizde çok çarpıcı bir durum ortaya çıkıyor.

İnsan türünün üstünlüğü varsayımına dayanarak belli hayvan türlerinin sömürülmesi ya da ayrımcılığa uğratılmasıdır türçülük. Bu tanımda "insan türü" yerine "erkek cinsi"; "belli hayvan türleri" yerine "kadınlar" koyarak okuyun; kadın düşmanlığı/cinsiyet ayrımcılığı ile türçülüğün ortak noktası açıkça görülür.

Feminizm güncellenmeli

Sendikadakine benzer bir konuşmayı aynı dönemde Bilkent

Kadın Çalışmaları Topluluğu'nun düzenlediği 4. Kadın Zirvesi'nde de yaptım. "Feministlerin Türçülük İle Sınavı" başlıklı sunumumda feminizm ile türçülüğe karşı verilen mücadelenin neden birbirini kavraması gerektiğinin altını çizdim.

Sendikadaki etkinlikte katılımcılar anlattıklarımı dikkatle dinleyip önemli sorular sordu. Birisi, sarsılmış bir şekilde, "Ben bugün tür feministi olduğumu öğrenmiş oldum," itirafında bulundu.

Feminizmin türçülüğü sorgulayarak güncellenmesi gerek. Bu her şeyden önce bir etik meselesi.

Sahte Çevreciler

İnsan, acımasız bir şekilde diğer varlıkları yok ettiği sürece sağlık ya da barış nedir bilmeyecek. İnsanlar hayvanları katlettiği sürece birbirlerini öldürecek. Cinayet ve acı tohumları eken, sevinç ve sevgi biçemez.

İnsanlar hayvanları öldürüp yedikçe, dünya üzerinden cinayet, kan dökme ve savaşlar kalkmayacak.

M.Ö. 570 - 496 yılları arasında yaşayan İyonyalı filozof ve matematikçi Pisagor, bunları 2500 yıl önce söylemiş. Bu sözler, canlı türlerinin şu anda dünyanın tarihteki 6. yok oluşun eşiğinde olduğu bir dönemde çok daha anlamlı. Araştırmalara göre, 4,5 milyar yaşındaki gezegenimizin ilk 700 milyon yılında hayat yoktu. Sonrasında ise okyanuslarda ve karada canlılık beş kez bitme noktasına geldi. Sonuncusu 66 milyon yıl önce dinazorlar döneminde yaşandı. Günümüzde ise yeryüzündeki canlı türü sayısı ve bu türlerin nüfusları, daha önce hiç olmadığı kadar hızlı bir azalma içinde. Çünkü içinde yaşadığımız bu yok oluş süreci "antroposen" yani önceki yok oluşlardan farklı olarak tümüyle insan faaliyetlerinden kaynaklanıyor. 6. yok oluşun temel nedenleri, dünyada hızla çoğalan nüfus ve buna bağlı olarak artan tüketim, endüstriyel üretim ve kullan at ekonomisi, ormansızlaştırma, doğal yaşam alanlarının endüstriyel tarım alanlarına

dönüştürülmesi, buna bağılı olarak kara, deniz ve havada artan kirlilik, küresel ısınma ve etkileri.

Bu konuları kısa bir süre öncesine kadar görmezden gelen ana akım medya bile artık yaklaşan tehlikeyi yayınlarına taşımak zorunda kalıyor. Ancak uzmanlar, dünyanın kurtuluşu için yapılması gerekenleri anlatsa da sanayileşmiş ülkelerde kurulu düzenin siyasetçileri, rekabetçi sistem içinde üzerlerine düşeni yapmaktan kaçıyor. Türkiye gibi yağma kültürünün egemen olduğu ülkeler ise, doğa katliamının iyice hız kazandığı, sürekli yeni binaların yükseldiği bir beton ormanına dönüşüyor. Tüm dünyada görülen ciddi tehlike sinyalleri ve yaşanan doğa felaketler art arda gelirken, çevreciler, doğayı korumak için kampanyalar düzenleyip toplumda bu konudaki bilinçlenmeyi artırmaya çalışıyor.

Egemen siyasi yapı sermaye ile el ele verip, rant için eşsiz güzellikteki koyalara, deniz kıyılarına, dağlık ve ormanlık alanlara el koyarken, toplumun ortak hazinesi olan doğa, belli uluslararası çıkar odaklarının servetine servet katıyor. Yerli halk ise, bu yağmalama yapılabilsin diye yaşadıkları yerden sürülerek hem sosyal hem de ekonomik açıdan mağdur ediliyor. Rant operasyonunun tek kurbanları elbette insanlar değil, en büyük zararı doğal yaşam alanları yok edilen ve kelimenin tam anlamıyla kurban edilen hayvanlar görüyor. Kuşların uçuş rotasında yükselen bir gökdelen, deniz kaplumbağalarının yumurtlama alanında açılan lüks bir otel, flamingoların yaşadığı bölgeye yapılan bir fabrika, sonuçta bunların hepsi deniz, kara ve havayı kirletiyor ve fiziksel olarak yaşam alanı bırakmadığı için hayvanların ölümüyle sonuçlanıyor.

Bu tablonun da ortaya koyduğu gibi, günümüzün çevrecilik hareketleri, doğrudan sosyal adalet ile ilgilidir. Bir ülkede yaşayan herkesin üzerinde eşit derecede söz hakkı olması gereken doğal hazineler, siyasi erk aracılığıyla zengin sınıflara aktarılıyor. Bu nedenle çağımızda sosyal adalet, çevreci yaklaşımlar olmadan sağlanamaz. İnsan, hayvan ve yeryüzü özgürlüğünün birbirine bağılı olduğunun vurgulanmasının temelindeki bu düşünce yatar. İnsanı topraktan, toprağı hayvandan, hissedebilir

bilinç sahibi canlıları birbirinden ayıramazsınız. Doğanın yağmalanması, hem insanın hem de hayvanın varlığını tehlike altına soktuğundan, çevrecilik hareketleri her iki tür için de sürdürülen sosyal adalet mücadelesinin gereğidir.

Bu açıdan çevrecilik ile hayvan hakları, birbirine koşut ve birbirini destekleyen birer mücadele alanıdır. Ancak ne zaman ki çevreciler kendilerinin neden olduğu hayvan sömürsünü görmezden geliyor, o zaman tüm çevrecilik hareketi büyük bir çelişki ortaya çıkıyor. Bir bakıyorsunuz, gezegeni kurtarmak için işbirliği yapma çağrısında bulunan kişi, bir elini size uzatmış ama diğer elinde döner dürüm tutuyor. Size heyecanla ağaçların yaşam hakkından söz ediyor ama kendisi kuzu yiyor.

Bu tutarsızlığı çevre konusunda fazla bilgisi olmayan birisi yapsa daha beklenebilir bir durum olur ama yeryüzünü korumak için çalışan bir insanın hayvan haklarına bu kadar duyarsız olması, konuyu görmezden gelmeyi tercih etmesiyle ilgilidir. Çünkü hayvan yemenin yaşam hakkına doğrudan saldırı olmasının yanı sıra, hayvansal ürün tüketerek destekledikleri endüstriler, doğanın en azılı düşmanı. Bir yandan yeryüzünü korumak için çalışırken, diğer yandan onu katleden ve hiçbir şekilde sürdürülebilir olmayan endüstrilere katkı sağlamış oluyorlar. Her 60 saniyede bir yağmur ormanlarında 1600 ağacın büyükbaş hayvancılık yüzünden kesildiğini konuyla ilgili olmayanlar bilmeyebilir ama çevreci olduğunu iddia edenler bunu bilmek zorundadır.

“Yaşadığımız çağda en büyük çevre sorunu nedir?” diye sorsam, herhalde ezici çoğunluk iklim değişikliği, küresel ısınma der. Ozon tabakasının delinmesine neden olan sera gazının ve diğer zararlı gazların salımının artmasıyla sıcaklık da artıyor, iklimler değişiyor. Bunun sonucunda doğal afetler çoğalıyor.¹ Yapılan araştırmalara göre, küresel sera gazı emisyonunun %13’ü tüm ulaşım araçlarından (kara, deniz, hava ve raylı araçlar hepsi dahil) geliyor; %51’i ise, hayvancılık endüstrisi ve onun yan

---

1 Bu yazıda verilen istatistiksel bilgiler, Cowspiracy belgeselinin açıkladığı bilimsel araştırmalardan alındı.

ürünlerinden... (Cowspiracy'de verilen bu oran, bilim insanları arasında tartışma başlattı. Bir kısmı bunu çok fazla bularak kabul etmiyor. Bu konuda farklı oranlar açıklanan çalışmalar var. Cowspiracy'de yer verilen çalışmada sadece gıda odaklı hesaplanmamış, hayvancılığın yan ürünleri mesela deri de işin içine katılmış. Ama sonuç olarak şu kesin: Hayvancılığın sera gazı üretimine etkisi, tüm taşıt araçlarının etkisinden daha fazla.)

2018 tarihli bir Oxford Üniversitesi araştırmasına² göre, bir bardak hayvansal süt üretmek, herhangi bir bitkisel süt üretmeye oranla neredeyse 3 katı sera gazının ortaya çıkmasına neden olurken, 9 katı arazi kullanımına yol açıyor.

Bitkisel beslenme, karbon ayak izini %50 oranında azaltıyor. (Karbon Ayak izi, birim karbondioksit cinsinden ölçülen, üretilen sera gazı miktarı açısından insan faaliyetlerinin çevreye verdiği zararın ölçüsüdür.)

Yağmur ormanları hızla yok oluyor. Her saniyede 1 futbol sahası büyüklüğünde alan Amazon ormanlarında yok ediliyor. Bunun %91'inden hayvancılık endüstrisi sorumlu ve bu büyüklükte bir alan sadece 250 hamburger üretmek için yok ediliyor. Dünyadaki ormansızlaşmanın en önde gelen nedeni hayvancılık.

Su konusuna gelirsek... Dünyada su kaynaklarının giderek azaldığı sır değil. Tek bir hamburgeri üretmek için ne kadar su harcanıyor dersiniz? 2500 litre. Bu, iki ay boyunca duş almaya yetecek kadar su anlamına geliyor. Et ve süt endüstrileri, dünyadaki temiz suların 1/3'ünü kullanıyor. Amerika'da evlerde kullanılan su %5 oranında iken, hayvancılık %55'ini kullanıyor.

Atık konusunda da manzara vahim. 2500 ineğin ürettiği atık, 411 bin nüfuslu bir kentin atığına eşit. Sadece ABD'de yemek için beslenen hayvanlar her saniye 3,2 milyon kg dışkı üretiyor.

Toprakların 1/3'ü hayvancılık yüzünden çölleşiyor. Çünkü dünya topraklarının %45'i hayvancılık için ayrılmış durumda. Diyelim ki 6000 m²'lik toprağınız var. Burada bitkisel üretim yaparsanız 16780 kg ürün alırken, hayvancılık yaparsanız sadece

---

² <https://science.sciencemag.org/content/360/6392/987>

170 kg et elde ediyorsunuz. Bir insanı 1 yıl boyunca beslemek için gerekli toprak bir vegan için 674 m², et yiyen birisi için bir veganınkinin 18 katı. Biftek üretmek için gereken toprak miktarı, bitki bazlı gıdalar için gerekenin 160 katı!

Medyada son yıllarda sık sık okyanuslarda, denizlerde balıkların tükendiğini okuyoruz. Her yıl okyanuslardan çıkarılan balık ne kadar biliyor musunuz? 90 milyon ton ve dünyadaki balık alanlarının 3/4'ü tükenmiş halde. Her yarım kg balık avlandığında onunla birlikte 2 kg kadar deniz canlısı da ağlara takılıp öldürülüyor ve atılıyor.

Yeryüzünde hayvan ve bitki türleri hızla yok oluyor. Son 50 yılda 300 bin civarında bitki ve hayvan türü yok oldu. Yağmur ormanlarının yok olması yüzünden her gün 110 hayvan ve böcek türü ortadan kalkıyor. Dünya Vahşi Yaşam Fonu tarafından yapılan bir araştırmaya göre³, dünyadaki biyolojik çeşitlilik kaybının %60'ı et yüzünden.

Bütün bunlar ortaya koyuyor ki, hayvancılık endüstrisi türlerin yok oluşunun, okyanuslardaki ölü bölgelerin, suların kirlenmesinin, doğal yaşam alanlarının kaybının ve iklim değişikliğinin temel nedeni. Bunlar bilimsel verilerle kanıtlanmış durumda. O nedenle Birleşmiş Milletler 2006 yılında yaptığı açıklamayla hayvancılığın çevre için en büyük tehdit olduğunu duyurup, insanlara bitki bazlı beslenme çağrısında bulundu.⁴

Vegan değilseniz gerçek bir çevreci olamazsınız denilmesinin nedeni bu. Çevre felaketlerine yol açan en büyük sektörü destekleyerek çevreci değil, ancak sahte çevreci olursunuz. Ne yazık ki Küresel İklim Konferansı'nda bile görmezden gelinen bu gerçekler, *insanların kişisel tercihi* diye geçiştirilebilecek bir konu değildir; çünkü o tercihler hem yaşamak için mücadele eden binlerce bir canlının hayatına mal oluyor hem tüm de doğaya ağır maliyeti nedeniyle dünyayı ve tüm insanlığı etkileyen sonuçlar

3 <https://www.theguardian.com/environment/2017/oct/05/vast-animal-fed-crops-meat-needs-destroying-planet>

4 <https://www.theguardian.com/environment/2010/jun/02/un-report-meat-free-diet>

ortaya koyuyor.

Çevreciyseniz, insanın ve ağacın yaşam hakkını savunduğunuz gibi, ekosistemin içinde onlar gibi temel varlıklardan birisi olan insan dışındaki hayvanların da yaşam hakkını korumanız gerekir. Pisagor'un *Cinayet ve acı tohumları eken, sevinç ve sevgi biçemez*, sözündeki bilgeliğe kulak vermiyorsanız bile, bilimin ortaya koyduğu somut gerçekleri görmezden gelemezsiniz.

Sahte çevreci değil, gerçek çevreci olmak sizin elinizde.

Doğa isyanda, çözüm veganlıkta!

Dünyanın farklı ülkelerinden yaklaşık 30 bin katılımcı, 2018'in son ayında, Polonya'da kömür ve maden endüstrisinin kalbi Katowice'de toplandı. Düzinelerce toplantı odasının birinden çıkıp diğerine koşuşturan bu insanlar neyin peşindeydi?

Görünüşe göre, küresel iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerini engellemek için ne yapabileceklerini konuştular. Belli ki, Birleşmiş Milletler Hükümetlerarası İklim Paneli, küresel ısınmanın yol açacağı felaketleri önlemek için yalnızca 12 yıl kaldığını açıklayınca panik arttı.

Şu anda sıcaklık artışı 3-4 dereceye çıkma yolunda. Bilim insanları, bunun 1,5 derece ile sınırlandırılması için derhal harekete geçilmeli diye uyarıyor. Aksi halde gezegenin bir bölümünde aşırı sıcak sonucu yangınlar ve kuraklık olurken; çok şiddetli yağış alan bazı yerlerde sel felaketleri yaşanacak ve bazı yerler de sular altında kaybolacak.

Para uğruna feda edilen gezegen

Yıllardır siyasetçiler ve uzmanlar, kararlar alıyor ama bunlar uygulanmadığı için tüm dünya tehlike altında. ABD hükümeti, 2018'in son aylarında iklim değişikliğinin ülkeye yıkıcı etkileri olacağını söyleyen bir rapor hazırladı ama Donald Trump, kendi hükümetinin raporuna "inanmadığını" söyledi.

Başkanlık koltuğuna oturmasının hemen ardından, selefi Barack Obama'nın çevre koruma ve küresel ısınmayla mücadele adına kazanım niteliğindeki bütün düzenlemelerini iptal ettirdi.

Yeryüzüne büyük zararı olan fosil yakıtlardan yana bir politika izliyor. Öylesine bilim karşıtı ve para hırsı içinde ki, iklim krizi ile mücadele nedeniyle trilyonlarca dolarlık kayba uğrayamam diyor!

Küresel ısınma sorunuyla mücadele için küresel karbon salımını, 2030'a kadar 2010'daki seviyesine kıyasla %45 azaltmamız gerekiyor. 2050'ye kadar elektriğin %70-85'ini yenilenebilir kaynaklardan üretmemiz gerekiyor. Yine o tarihe kadar atmosfere yayılan karbondioksit miktarıyla, ortadan kaldıracığımız karbondioksit miktarını eşitlemek zorundayız.

Bu konuda hükümetlerin alması gereken önlemler var. Ormanlaştırma, elektrikli taşıma sistemlerine geçiş, karbon yakalama ve depolama teknolojisi yaşamsal önemde.

Ancak her şeyi siyasetçilerden beklemeden bireysel olarak yapmamız gerekenler de var. İklim Konferansı'nda küresel ısınmaya çözüm arayan "çevreciler", hayvansal ürünlerin doğadaki yıkıcı etkisini bile bile kendi hayatlarında bu tür bir tüketimi sürdürüyorsa, Trump gibi davranmış olmuyor mu? Küresel ısınmanın en büyük etkeni olan hayvancılığı destekleyerek, ancak SAHTE ÇEVRECİ olunur. Bu, bilimin ortaya koyduğu bir gerçektir.

Bu nedenle Scientific American'da yayımlanan 2019 tarihli Dylan Moon imzalı bir makalede⁵, "Bir iklim aktivistinin hayvancılığı görmezden gelmesi, su kullanılmadan dev bir yangının söndürülmeye çalışılması gibidir," yazıyordu.

Doğaya Zarar Veren Politikalarda Israr

AKP'li ve CHP'li belediyeler, 2019'un sonlarında İklim İçin Kentler Çalıştayı'nda buluştu. Sonunda ortaya iklim krizi ile mücadele için ortak deklarasyon çıktı.

Böylece 24 belediye başkanı, Paris Anlaşması'nın 1.5°C hedefinin gerçekleşebilmesi için sorumluluklarını yerine getireceklerini ve somut adımlar atacaklarını taahhüt etti.

---

5 <https://blogs.scientificamerican.com/observations/why-do-some-green-activists-eat-meat/>

Deklarasyonda yer alan iki madde şöyle:

– *Bilimsel veriler ışığında, uluslararası standartlara uygun veri toplama yöntemleri kullanarak karbon salımlarını azaltmak ve krize karşı uyum politikalarını hayata geçirmek için İklim Değişikliği Eylem Planlarımızı hazırlayacağız.*

– *Yaşanabilir bir gelecek için kentlerimizde sürdürülebilir ulaşım, yenilenebilir enerji ve ekolojik tarım uygulamalarına öncelik vereceğiz.”*

Buraya kadar güzel. Alkışlıyoruz. Ancak bu belediyelerin yapmayı taahhüt ettikleri ile yaptıkları arasında taban tabana zıt işler var. Onları da söylemek zorundayız.

Sera gazı salımını azaltmaktan, iklim krizine karşı somut adımlar atmaktan söz ediyorlar ama aynı zamanda küresel ısıtmaya çok büyük etkileri olan hayvancılığı destekliyorlar.

Deklarasyonda *Bilim, kentlerimizin, küresel ölçekte doğal kaynak tüketiminin yüzde 75'inden, karbondioksit salımlarının ise yüzde 70'inden sorumlu olduğu için iklim değişikliğinin de baş faili olduğunu gözler önüne seriyor, diyorlar.*

Sonra da küresel ölçekte tüm taşıtlardan daha fazla sera gazı salımından, ormansızlaşmanın yüzde 80'inden sorumlu olan ve var olan temiz suyun yüzde 70'ini kullanan bir sisteme katkıda bulunuyorlar.

Bir inek, yılda 70 ile 120 kg arasında metan gazı üretiyor. Metan gazı, karbondioksit gazı gibi bir sera gazı ve iklim üzerindeki etkisi karbondioksitten 23 kat daha fazla. Dünyada yaklaşık 1.5 milyar geviş getiren hayvan var ve bunlar yılda yaklaşık 2 milyar metrik ton karbondioksite eş değer salıma neden oluyor.

Belediyeler, sanki bilimsel veriler ortada değilmiş gibi, insanların yaşamak ve sağlıklı olmak için tüketmek zorunda olmadığı hayvansal ürünleri ucuzlaştırılabilir hale getirme politikasını uyguluyor. Sonuçta sürekli yapay dölleme yoluyla üretilen hayvanlar makineleştiriliyor.

Oysa bilim insanları, 2050 yılında tahminen 9.7 milyara

ulaşacak insan nüfusunu beslemek ve Paris Anlaşması'nın hedefine varabilmek için, dünyanın hızla bitkisel beslenmeye geçmesi gerektiğini ısrarla vurgulamaya devam ediyor.

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, 11. Küresel Isınma Kurultayı'nda doğru bir noktaya parmak basarak şunları söylemiş:

Pek çok hükümetin, doğaya zarar veren mevcut politikalarını değiştirmemekte ısrarcı olduğunu görüyoruz. Oysa içecek suyumuz, soluyacak havamız ve üzerinde yaşayacağımız bir toprak kalmadığında yönetilecek şehirler ya da ülkeler de olmayacak. Dolayısıyla tüm karar vericilerin bu sürece karşı derhal adım atması gerekiyor.

Ne var ki kendisi, mera projesini Twitter'da şöyle duyurdu:

Süt Kuzusu'ndan sonra Mera İzmir projesini hayata geçiriyoruz. Projeyle meralarda yerel koyun ve diğer küçükbaş ırklarının yetiştirilmesini destekleyecek, üretilen etin çocuklara kavurma olarak dağıtılmasını sağlayacağız. Mera İzmir 2020'de başlıyor.

Dünyadaki ekilebilir toprakların yüzde 45'ini ve temiz suların 1/3'ünü kullanan, toprakların 1/3'ünü çölleştiren, yaydığı sera gazları ile iklim krizine yol açan en büyük etkenlerinden olan bir sektörü destekliyor bu proje...

Tam da kendisinin eleştirdiği gibi, doğaya zarar veren mevcut politikaları değiştirmemekte ısrarcı olmayı akla getiriyor. Sürdürülebilir olmadığı bilim tarafından kanıtlanan ve en çok karbon salımına neden olan bir üretimi/tüketimi destekliyor.

Belediyelerin acilen deklarasyonda açıklanan ilkeler doğrultusunda gerçek anlamda sürdürülebilir kalkınma modelleri üzerinde çalışması şart.

Bu noktada Amerikan Bilim İlerleme Derneği Başkanı, Nobel ödüllü fizikçi Dr. Steven Chu'nun bir sözünü hatırlatmak yerinde olur:

"Eğer et ve sütü için yetiştirilen inekler bir ülke olsaydı, tüm Avrupa Birliği'nden daha fazla sera gazı salımına neden olurlardı."

Kadıköy Çevre Festivali'ndeki çelişki...

2019'da Kadıköy Çevre Festivali ile ilgili bir duyuruyu tesadüfen sosyal medyada gördüm. Hem konuşmacı olmak için hem de üyesi olduğum Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu'nun stant açması için kendim başvurduğum.

Başvuru onaylanınca yapacağım konuşmanın başlığını "Doğa İsyanda, Çözüm Veganlıkta!" olarak belirledim. Çünkü hayvancılık sektörünün çevreye verdiği zararın orada mutlaka dile getirilmesi gerektiğini düşündüm.

Festivali düzenleyenler, etkinlik alanında az atık çıkarılması, atıkların ayrıştırılması ve plastik kullanılmaması gibi konularda dikkatli davranıyordu. Ancak aynı özen parktaki yiyecek satış büfelerinin düzenlenmesi konusunda gösterilmemişti. Çevreye en büyük zararı veren hayvancılık sektörünün ürünleriyle doluydu festival alanı...

Etkinliği ziyarete gelen veganlar, yiyecek bulamadığından yakındaki marketlere gidip alışveriş yapmak durumunda kaldı. Bazıları, "o da veganların sorunu..." diye düşünebilir. Oysa gerçek şu ki, insanların hayvansal ürünlere olan talebi ve hayvancılığın yeryüzüne verdiği zarar, gezegendeki herkesin sorunu.

Araştırmalar, hayvancılık sektörünün, türlerin yok oluşu, okyanuslardaki ölü bölgeler, suların kirlenmesi, doğal yaşam alanlarının kaybı ve iklim krizinin en büyük etkenlerinden olduğunu ortaya koydu.

Bu durumda bir çevre festivalinde hayvansal ürünlerin teşvik edilmesi mantığa aykırıydı. Festivaldeki bir panelde, "Dr. İyi Et" adıyla et üretip WhatsApp üzerinden iletişim kuran bir doktorun olması ise gerçekten tuhaftı. Panele katılan doktorlara hayvansal ürünlerin sağlığa etkisi hakkında soru yönelttiğimde, o doktor, sağlık için geleneksel üretimi savundu.

Neyse ki doktorlar arasında gerçekleri dile getiren biri vardı. Prof. Dr. Osman Erk, hayvancılık sektörünün çevre ve insan sağlığı için bela olduğunu anlattı ve şunu söyledi:

“Biz hayvanları katlediyoruz ama hayvanlar da toksinleri, doymuş yağlarını, kolesterollerini vererek bizi de zaman içinde yavaş yavaş öldürüyor. Belki de intikamlarını alıyorlar.”

Marx, Yaşasaydı Vegan Olur muydu? Marksizm ve Hayvan Sömürüsü

Lüksemburg’da yapılan Uluslararası İnsan Hakları Konferansı’nda dinlediğim ilginç konuşmalardan biri, Basel Üniversitesi’nde sosyal teori dalında doktora öğrencisi olan Tobias Rein’a aitti. Karl Marx’ın felsefesini etik ve hayvan hakları açısından eleştirdiği sözlerinin benzerlerini Can Başkent ile yazdığımız *“Veganizm: Ahlâkı, Siyaseti ve Mücadelesi”* adlı kitapta sol siyaset için biz de söylemiştik.

Solun sadece insan odaklı çözüm önerileri, 21. yüzyıl dünyasında yeterli değil; hayvanları sömürmeyi sürdürürken sadece insanı kapsayan özgürlük, eşitlik mesajları verildiğinde tutarsız oluyor. Rein’a konuşmasından sonra Kulturfabrik’te rastlayınca espri ile karışık, *“Marx günümüzde yaşasaydı vegan olur muydu?”* diye sordum. *“Hayır, olmazdı; çünkü o insanların mutluluğuna odaklı olduğu için bunu yine onların hakkı olarak görürdü. Ama tabii tam olarak bilemeyiz,”* dedi gülerek...

Marksist olduğunu söyleyen insanlarla hayvan haklarını konuştuğumda takındıkları alaycı tavrın kaynağının türcülük olduğunu farkındayım ama yine de ezilenlerin haklarını savunanların bu çağda hayvanlara yaşatılan işkenceye duyarsız kalmasını irdelemek gerekiyor.

Yazar, filozof ve hayvan hakları savunucusu Prof. Steve Best, *“Marx’ın çevreci bir bilince sahip olup olmadığına dair bir sürü renkli tartışma devam ede dursun, O’nun türcü olduğu ve sosyal teori ve politikaları sakatlayan demode antroposentrik/insan merkezli paradigmaya sahip biri olduğu kesindir. Sol türcülüğünün manzarası –çoğunlukla ilerici dergilerde, gazetelerde ve online sitelerdeki makalelerin azlığından bellidir, bu da hayvan hakları, hayvan sömürüsü meselelerini dü-*

şünmeyi reddetme şeklindeki bir kabalıktan kaynaklanıyor,” diyor.

Hayvan özgürlüğünün küresel kapitalizmin son hızla önüne geleni ezip geçtiği, rant odaklı bir dünyada asla gerçekleşemeyeceği, bu yüzden sınıf tahakkümüne ve her türlü hiyerarşiye yönelik daha büyük bir mücadelenin bir parçası olmak zorunda olduğuna kuşku yok.

Bu durumda Marksizm ile hayvan özgürlüğü için ortak bir hedef var demektir. Ama “Et cinayettir!” sloganına karşılık olarak “Marx, kocaman biftekleri afiyetle yiyen bir adamdı,” argümanı ile hayvan hakları mücadelesini küçümseyen komünist, 19. yüzyılda yaşayan Marx’la ilgili bu anakronik yaklaşımının, bu gerçeğe de, savunduğu ideolojinin diyalektik anlayışına da aykırı olduğunun farkında bile değil. Oysa toplumsal yaşam, sürekli hareket ve değişim halinde. Nasıl bir sınıf olarak var olan proletaryanın zaman içinde giderek büyüyüp uzun vadede zafere ulaşacağına inanılıyorsa, hayvan özgürlükçülerinin de evrimci ve devrimci nitelikleriyle büyüyüp bir gün başarıya ulaşabileceklerini kimse iddia edemez. Küçük, nicel değişimler yani evrim, zaman içinde devrime giden yolu açar.

Steve Best, ekoloji ve hayvan hakları perspektifinden bakıldığında Marksistler ve diğer sosyal radikallerin aşırı derecede tutucu tavırlar sergilediğini, *Komünist Manifesto*’da Marx ve Engels’in hayvan refahçılarını küçük burjuva veya hayırseverler, fanatikler, naif reformistlerle aynı gerici kategoride değerlendirdiklerini ve ABD’deki hayvan refahı hareketinin kadınların politize olmasında önemli olduğunu anlayamadıklarını” söyleyip, kadınların hayvanlara uygulanan zulmü azaltmaya uğraşırken onların bu mücadelesinin erkek şiddetine ve çocukların sömürülmesine karşı yürüttükleri mücadeleden ayrı bir şey olmadığına dikkat çekiyor.

Hayvancılık söz konusu olduğunda Marx’ın insan, doğa ve emek hakkında yazdıklarını da iyi yorumlamak gerektiğini düşünüyorum. Kapitalist tarıma geçilmesi ve kent nüfusunun artmasıyla insan ve hayvan atıklarının doğada yarattığı kirlilik, toprağın verimliliğini düşürürken, işçinin ve toprağın

sömürülmesine yol açıyor ve Marx, buna metabolik yarılma diyor. Emek, insan ve doğa arasında zorunlu bir metabolik etkileşim doğuyor. Kapitalizmin meta üretimi arayışıyla mülkiyet olarak gördüğü hayvanlar, sömürünün odak noktası. Bugün hayvancılığın hayvana, doğaya ve insana verdiği zararlar kuşku götürmeyecek şekilde kanıtlanmış durumda ama kapitalizm kâr hırsıyla bunu artırarak sürdürürken, sosyalizm de "kamu yararına" devam ettiriyor.

Bu noktada Marx'ın kapitalist üretimin insanı doğaya yabancılaştırdığını ve toprağın da sömürülebilir bir meta haline geldiğine dikkat çektiğini hatırlamak lazım. Nasıl ki üretim biçimi yani altyapı, kültürel, siyasal ve ekonomik yaşamı yani üst yapıyı belirliyorsa, günümüzde endüstrileşmenin kapitalist rantı zirveye çıkarıp kitleleri ve o kitlelerle birlikte hayvanları da ezdiği bir sistem, sürdürülebilir olmadığından bir gün mutlaka değişecek ve diyalektik içinde etkileşim olacaktır. Marx'a göre teknolojik gelişmeler doğayı kontrol altına aldıkça yabancılaşma artar. İnsanın doğayı her yönden katlettiği, 6. büyük yok oluşun eşiğinde olduğumuz, yabancılaşmanın en yüksek seviyeye çıktığı bir dönemde, Marksistlerin günümüzde hayvan katliamını ve bunun yol açtığı çevre yıkımını görmezden gelmesi, kendi savdukları düşüncelerle de çelişir.

Toprak ile kurulan bugünkü ilişkiler çevresinde gelecek kuşakların varoluşu tehlikeye giriyorsa, topraksızlaşmanın, su ve hava kirliliğinin, ormansızlaşmanın birinci nedeni olan hayvancılık sürdürülürse, insanın varlığı tehlikeye girmeyecek midir? Sürdürülebilir olmayan bu dev endüstri ile doğasını yok eden insanlık nasıl var olacaktır? Kapital'in 1. cildinin 13. bölümünün sonunda Marx, kapitalizmin yalnızca emekçiyi değil, doğayı da sermaye kaynağı olarak sömürdüğünü yazar.

Kapital'in 1. bölümünde yer alan bir dipnotta bir çiftlikte yaptığı gözlemi anlatıyor Marx. O notta insanların köleyken ve ücretli çalıştıklarında hayvanlara davranışlarını kıyaslıyor. Toprağa bağlı köleyken hayvanların da kendileri gibi metalaştırıldığını ve üretim aracı olarak sömürüldüğünü gördüklerini, ama ücretli emekçi haline geldiklerinde, gerçekten özgürleşme-

seler ve farklı şekillerde sömürülmeye devam etseler bile, artık onlara özgür insan oldukları söylendiğinden, hayvanlara kötü davranıp vurduklarını belirtiyor. Söz konusu dipnot, Marx'ın insanların neden hayvanları bir mal gibi görüp sömürdüğünü anladığını gösteriyor. Orada yazdıkları, bazı Marksistlerin kullandığı "Hayvan insandan değersizdir, sadece bir üretim aracıdır," şeklindeki sığ bir yorumdan farklı. Türücülüğün kaynağına inen bir gözlem yapıyor Marx. İnsan, kendisinden aşağı gördüğünün üzerinde otorite kurup onu sömürüyor.

Buradan yola çıkarak Marx'ın hayvanların yaşadığı eziyetle ilgili olduğunu söyleyemiyorum ancak hayvanlara yönelik sömürünün farkında olduğu kesin. Kapitalizmin vahşi yöntemlerinin doğaya verdiği zararı, 19. yüzyılda gören ve bunun yaratacağı tehlikeleri gündeme getiren bir düşünür ve ekonomistti Marx. 21. yüzyılda toprak rantının ve hayvancılık sektörünün insana zararlarını ve doğada yarattığı felaketlerin boyutlarını görse, acaba kendine Marksist diyenler gibi hayvan özgürlüğü hareketi ile dalga geçer miydi? Doğa da devrim bekliyor demez miydi? Kapitalizm, Marksizm eleştirisinin ana unsuru olduğuna göre, onun yok ettiği her şeye, bu eleştiride yer vermez miydi?

Acaba hayvancılık endüstrisinin yarattığı ölüm gemilerini destekleyen bir insan olmayı ister miydi? 21. yüzyılda insan olmanın anlamı üzerine hiç kafa yormaz mıydı?

Marx, insanlar ve insan olmayan hayvanlar arasında keskin bir düalizm ortaya koydu ama yaşadığımız yüzyılda hayvanların duygusal, sosyal ve psikolojik karmaşık yapısını sergileyerek bilinç sahibi duyguları olan canlılar olduklarını bilimsel olarak kanıtlandığına göre, günümüzde yaşasa onların kapitalizm tarafından sömürülmesini yine de umursamaz mıydı?

Aydınlanmanın gereği olan devrimi ve değişimi reddetmek, Marksizm ile uyur mu?

Bu soruları günümüzde doğa, insan, emek, özgürlük ve yaşam hakkı açısından eşitlik gibi kavramlar çerçevesinde yeniden düşünmek gerekir.

Düşünürken de Best'in şu sözlerini tekrar okumak gerekir: *Nazi toplama kamplarında kullanılan endüstriyel öldürme biçimlerinin ABD mezbahalarında 19. yüzyılın sonlarında kullanılan tekniklerden model alındığını söylemek gerek. Yahudi soykırımı kurbanları hayvanların mezbahaya götürüldüğü aynı tren raylarında taşındılar, insanlar tavuk çiftliklerindeki tavuklar gibi bir araya tıktırıldılar, ve Auschwitz gibi öldürme alanlarının kendi mezbahaları vardı. Hayvanların topyekûn nesneleştirilmesi ve masum canların mekanize bir biçimde öldürülmeleri insanlar için kitlesel öldürmelere yönelik bürokratik yönetimlerin ve teknolojilerin kolayca kendilerine de uygulanabileceği konusunda yapılmış bir uyarı anlamına gelmeliydi. Bu yüzden Theodor Adorno, dokunaklı bir biçimde şu sözleri söylemişti: 'Auschwitz, bir insan bir mezbahaya bakıp da 'ama onlar hayvan' diye düşündüğü zaman başlar.*

İnsan dışı hayvanların da bilinç ve duyguları hissetme açısından insan gibi olduğunun kanıtlanması karşısında, Marx, etik nedenle hayvan özgürlüğü felsefesine yaklaşır mıydı? Bu konuda tahmin yürütmek zor...

Ama hayvancılık sektörünün yeryüzünde yarattığı yıkıma ve insan sağlığı üzerindeki zararlarına duyarsız kalmaması gerekirdi.

Ayrıca Marksizm dogmatik değildir. Marx'ın, günümüzde kendini "ilerici" diye niteleyen bazı insanların ısrarla sürdürdüğü sol türcülük gibi değişime kapalı olması, diyalektik ile de tezat olurdu. Marx, bir direniş teorisyeniydi. Kapitalizmin kendi mezarını kazdığını, barışçıl olmadığını anlatıyordu. Mezarıcıları afişe ederek dünyayı ayağa kaldırdı.

"Filozoflar, şimdiye kadar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumladılar, oysa aslanan dünyayı değiştirmektir" diyen bir filozof, vegan devrimine de kayıtsız kalmazdı; kalmaması gerekirdi.

Sevgili ilericiler,

aydınlar,

sosyalistler,

ağzından adalet ve özgürlük kavramlarını düşürmeyen sol-

cular, şapkanızı önüne koyup insanlığınızla hesaplaşma zamanı çoktan geldi!

İnsan, hayvan ve yeryüzünün özgürlüğü birbirinden ayıramaz. Devrim, hiyerarşik düzen yıkılıp, sömürü ortadan kalktığı anda olur. İnsan türü hayvanları sömürmeye devam ettiği sürece kölelik düzeni varlığını koruyor demektir. Sol, hayvan haklarının toplumsal bir adalet mücadelesi haline geldiği 21. yüzyılda, hayvan özgürlüğü aktivistlerini yanına almadan devrim yapamaz.

Çare sosyalizm ama bir şartla...

Yaşadığımız dönemde sömürü üç şekilde ortaya çıkıyor.

- İnsanın insanı sömürüsü (zengin yoksul çatışması)
- İnsanın hayvanı sömürüsü (insan olan hayvanların başka bir tür olan insan olmayan hayvanları mal, eşya ve köle olarak kullanması)
- İnsanın doğayı sömürüsü (insanlığın üzerinde kendisinin de yaşadığı tek gezegen olan dünyayı yok edişi).

Tüm bu çarkın dönmesi için yaratılan devletler ise, sermayedarların, zenginlerin ve statü sahiplerinin borazanı... Temelden çürük, baştan kokuşmuş bu yapıdan ne adalet çıkar ne özgürlük!

Devrim kavramının içini boşaltmadan...

Bu ortamda yaşanan küresel kaos şaşkıncı değilse, bunun çözümü nedir? İnsan, aklı ve deneyimleriyle bunun yanıtını çoktan buldu.

Emeği, yaşam hakkını, paylaşmayı, eşitliği ve ortak yararı gözetilen bir sistem kurulabilirse, hepimizin gelip geçici olduğu bu dünyada biraz olsun huzur bulma umudumuz olabilir.

Zengini kayırmayan,

Önceliği daima, insan ya da hayvan, yaşam hakkına veren,

Sömürmeyen ve adaleti herkes için aynı titizlikle sağlayan bir sistem kurmak gerekiyor.

Hiç kuşkusuz insanlığın ortak sorunu kan emici kapitalizmdir. Onun ürünü olan haksız sistemin çaresi ise sosyalizmdir. Ancak bir şartla: Sosyalizm, 21. yüzyılda güncellenmek ve hayvanların metalaştırılmasını reddetmeyi de temel hedefleri arasına almak zorundadır.

İnsanmerkezci sistemin, gezegendeki yaşamı tehdit ettiği bu dönemde, sadece yeşili koruyup doğanın bir unsuru olan hayvanlara yönelik katliama sessiz kalarak ve hatta onu destekleyerek gezegeni kurtaramazsınız.

En acısı da, bu durumda, adalet ve özgürlük söylemi, sömürü karşıtlığı ve ekososyalizm eksik kalır, etik tutarsızlığın ağına düşersiniz.

Tür sosyalisti ya da türcü sosyalist olursunuz.

Ve devrim kavramının içi boşalır!

Sosyalistlerin Nusr-Et ile İmtihanı

Venezuela Devlet Başkanı Nicolas Maduro'nun İstanbul'da Nusr-Et lokantasında yemek yemesi, epeyce tartışıldı. Eleştirilerin odak noktası, halkı fakirlikten kıvranan bir ülkenin liderinin, şatafatlı bir görüntü içinde keyif çatmasıydı.

Gerçekten de bu olaydaki çarpıklık tepki gösterilmeyecek gibi değil. BBC Türkçe'den Çağır Kasapoğlu'nun haberine göre, enflasyonun yüzde 86 bini aştığı, asgari ücretin aylık 5 milyon bolivar olduğu ülkede, asgari ücretle yaşayan bir Venezuela vatan-daşı, maaşının tümüyle ancak iki buçuk bardak kahve içebiliyor veya kara borsada ancak bir ekmek alabiliyor. Açlıktan her Venezuelalının geçen yıl ortalama 10 kg kaybettiği ülkenin lideri Maduro...

Bunları düşününce, kuşkusuz Nusr-Et'teki ziyafeti başlı başına halkına saygısızlık.

Venezuela'yı sosyalist sanıp, Maduro'nun abartılı restoran keyfini bu yüzden eleştirenler de var. Oysa Venezuela Bolivar-

cı Devrim'den uzaklaşalı epey oldu. Maduro yönetimi, ülkenin içinde bulunduğu ağır ekonomik krizi neo-liberal politikalarla aşmaya çalışıyor. Türkiye ile gelişen ticaret hacmini artırmak için iktidar ile pek sıkı fikri; AKP'ye övgüyü eksik etmiyor. O nedenle Maduro'yu sosyalistlik üzerinden eleştirenlerin argümanı geçersiz.

Sosyalizm ve Yaşam Hakkı

Benim merak ettiğim, mesela zengin bir emperyalist ülkenin sosyalist politikacısı Nusr-Et'e gitse tepki ne olur? Mesela Jeremy Corbyn... Malum, sterlinin alım gücü de çok yüksek; sosyalist Corbyn'in orada yemek yemesi Birleşik Krallık halkına dokunmayabilir...

Neyse ki bu bir varsayım; Corbyn'i Nusr-Et'te görmek pek olası değil. 50 yıl önce bir domuz fabrikasında çalışırken domuzlarla empati kurup hayvan yemeyi bırakmış.

Ama her sosyalist öyle değil... Ezici çoğunluğu, yaşam hakkını ve ezilenden yana olmayı sadece insan odaklı değerlendiriyor. Sol, hayvan haklarının sosyal adalet mücadelesi haline geldiği 21. yüzyılda, bu meseleyi artık tartışılmalı. Bu yıl yayınlanan *Vegan Devrimini ve Hayvan Özgürlüğü* adlı kitabımda, günümüz Marksistlerini bu açıdan eleştirdiğim bir bölüm var ama henüz orada savunduğum görüşlere yanıt veren olmadı...

Bir Diktatörün En İyi Ağırlandacağı Yer

Tartışmalar devam ederken bazıları da "Bir diktatörü nasıl ağırlarsın!" diyerek Nusr-Et'e ateş püskürdü. Bana ilginç gelen bir diğer nokta da bu oldu. Bence Türkiye'de bir diktatör ağırlandacaksa, bunun için en ideal mekan Nusr-Et'tir.

Maduro'nun restoran keyfini gösteren ve sosyal medyada paylaşılan videoyu bana gönderip, "Herhalde bunu siz de gayet itici bulursunuz" diyenler de oldu. İticipiden de öte dehşet verici bulduğumu söyledim.

Çünkü en başta yaşam hakkı elinden alınarak şova malzeme edilen bir hayvan söz konusu orada. Çoğunluğun görmediği, eşya muamelesi yaptığı duyarlı ve bilinçli bir canlı o hayvan.

Zulüm, görgüsüzlük, gösteriş, israf, doymazlık, insana dair çirkin olan çok şey vardı o manzarada.

Önce Kendi Hayatında Devrim Yap

İnsan ve doğa sömürsüne karşı çıkıp ezilenden yana olan sosyalistler, ne zaman ki bu mücadelenin kapsamına insanın hayvana uyguladığı sömürüyü de katar, işte o zaman tam bir devrim için yol açılır. Aksi halde bu gezegende herkes kendi zulmünü aklamayı sürdürecektir. Kimin gücü kime yeterse sömürecek.

Amerikalı tarihçi, yazar ve hayvan hakları avukatı Charles Patterson şöyle der:

İnsan uygarlığının her yerine yayılmış olan savaş, ırkçılık, terörizm, şiddet ve gaddarlık nereden geliyor? İnsanlar neden birbirini bu kadar düzenli bir şekilde sömürüp katlediyor? Türümüz neden şiddete bu kadar meyilli? Bu soruları yanıtlamak için hayvanları sömürüp katletmemiz ve bunun insan uygarlığına olan etkisi üzerine düşünmemiz gerekiyor. acaba birbirimizi böylesine baskı altına alıp öldürmemizin sebebi, hayvanları istismar edip katletmemizin bizi başkalarının acıları ve ölümlerine karşı duyarsızlaştırması olabilir mi?

Bu sayfada gördüğünüz fotoğrafı, geçen yıl Fransa'daki Hayvancılık Fuarı'nda çektim. Ben bu görüntüden ve hayvanlara köle muamelesi yapıp bedenlerinin metalaştırılmasından insan olarak utanıyorum. Bunu benimseyip normalleştirmeyi ruhum da aklım da reddediyor.

İnsan ve hayvan köleliği arasındaki bağlantıyı kurmak, önce kendi özel hayatımızda devrimci olmakla olanaklı. Devrim, hiyerarşik düzen yıkılıp sömürü ortadan kalktığı anda olur. Hakça bir düzen kurmak amacıyla sistemin altını üstüne getirmek için yola çıkanların, yüzyıllardır değişmeyen yıkıcı insan-hayvan ilişkisini aynı şekilde korumak istemesinin nedenini düşünmek gerekir.

Uyuyor mu bu devrimciliğe?

İnsansız Bir Dünya 'Trajedi Olur mu?

Tele1 TV'de Tele Kültür adlı programda gıdanın kapitalistleşmesi, veganlık, hayvan özgürlüğü gibi birçok konuya değindiğimiz geniş kapsamlı bir söyleşiye konuk oldum.

Programı hazırlayıp sunan Ali Şimşek, post-human kavramı hakkında da fikrimi sorunca evrimin insanı getirdiği noktada bugün karşılaştığım manzaradan, pek çok insan gibi, memnun olmadığımı söyledim.

21. yüzyılda insan, türdeşlerini, doğayı ve insan dışı hayvanları katletmeyi sürdüren bir canlı olarak varlığını sürdürüyor. Bu katliam öyle büyük boyutlara vardı ki gezegendeki 6. büyük yok oluşun içindeyiz.

Bu durumda teknoloji ve bilimin katkısıyla insanın evrimsel gelişiminde değişim yaratılabileceği konuşuluyor. Yapay zekânın gelişme hızına bakılırsa, bu olasılıklar uzak değil.

Bunları düşünürken birkaç ay önce *The New York Times*'da yayımlanan bir makaleyi anımsadım. Clemson Üniversitesi Felsefe Profesörü Todd May, çok ilginç bulduğum yazısında, "İnsanın yeryüzünden silinmesi bir trajedi olur mu" diye sordu.

İnsan türü, doğasında taşıdığı değere karşın, yeryüzünde yıkıcı bir etki yaratıyor ve akıl almayacak kadar korkunç bir hayvan zulmüne neden oluyor. Bunu üç yolla yapıyor:

1. İklim değişikliğine insan kaynaklı etki, ekosistemi bozuyor.
2. İnsan nüfusu sürekli artarak, ekosisteme tecavüz ediyor.
3. Hayvancılık sektöründe her yıl milyarlarca hayvan, insan tüketimi için eziyet çekerek yetiştiriliyor ve sonunda öldürülüyor.

Bu üç faktörün yakın gelecekte değişeceğine dair bir işaret yok. Todd'un sorusuna yalnızca bunlar göz önünde bulundurulacak yanıt verilirse, insansız bir dünya trajedi olmazdı.

Fakat şu da var: Hayvanlara yapılan sistematik işkenceler yüzünden insanlardan uzaklaşsam da, yalnızca insanın yaratabileceği

sanat eserlerine ilgim tamamen yok olmadı.

Tam bu noktada May, benim de üzerinde çok düşündüğüm bir noktaya parmak basıyor ve soruyor: Shakespeare'in eserlerini korumak ya da bilim için kaç (masum) insan hayatı feda edilirse çok fazla olur? Yanıtı 1.

Peki Shakespeare'in eserleri ya da bilim için kaç hayvanın acı çekip ölmesi uygun olurdu? Bence 0. Çünkü bu soruda "hayvan" yerine "insan" olsaydı da elbette aynı yanıtı verirdim.

Ya insanlığın ve gezegenin korunması için hayvanların öldürülmemesi gerekiyorsa ne dersiniz?

Hayvancılığın iklim değişikliğine ve insan sağlığına olumsuz etkilerini düşününce, bugün içinde bulunduğumuz durum tam da budur.

Başa dönersek, şu söylenebilir:

İnsanlık bugünkü yaşantısıyla gezegeni yok edip hayvanlara büyük acılar yaşıyorsa, kuşkusuz insanlı dünya bir trajedidir.

Fakat sonuçta insan da bir hayvan olduğu için, tamamen yok olması da bir başka trajedi... Çünkü masum insanlar da var bu dünyada.

O zaman var olan masumları feda etmemek için posthuman araştırmalarına hız vermek ve dünya nüfusunu çoğaltmamak mantıklı görünüyor. Bunlar olurken bireysel olarak yapabileceğiniz en akıllıca şey de hayvansal tüketime son vermek.

Hem insanlar hem de hayvanlar hem de doğa için...

Aksi halde kızı Cordelia'ya zorbalık yapan Kral Lear gibi insanlık da kendi hazin sonunu hazırlayacak.

VEGANİZM

Veganizm, insan dışı hayvanların da insan olan hayvanlar gibi duyguları olan bilinç sahibi canlılar olduğu gerçeğinden hareketle, onlara uygulanan meta statüsünü reddederek, sömürüye maruz kalmadan yaşama haklarını savunan özgürleştirici bir etik tutumdur.

Zülâl Kalkandelen

Veganizm Nedir? Bitkisel Beslenme Öne Çıkarken, Etik ve Politik Yönü Niye Geri Planda Bırakılıyor?

Veganlık, içinde yaşadığımız çağdaş toplumda nasıl algılanıyor? Çevrenizdeki insanlara vegan olduğunuzu söylediğinizde verdikleri tepki nasıl oluyor? Medyada yer alan haberlerde konu hangi çerçevede ele alınıyor?

Bu soruların hepsinin ortak bir yanıtı var: Çoğunluk bunu hayvansal ürünlerin tüketilmediği bir tür diyet, bitkisel beslenme olarak görüyor. Medyadaki haberler de hep bu yönde. Bir bakıyorsunuz, "Beyonce vegan oldu!" diye bir haber çıkıyor; haberi okuduğunuzda o ünlü yıldızın zayıflamak, fit görünmek ve iyi beslenmek için bir süre bitkisel beslendiğini anlıyorsunuz. Hayvanların metalaştırılmasına karşı bir itirazı yok; zira günlük hayatında ve sahne kostümlerinde hayvan katledilerek elde edilen deriler, ipekler ve kürklerde gezip, üzerinde hayvan deneyleri yapılan kozmetikleri kullanıyor. Veganlığın bu şekilde sadece beslenme kısmına odaklanarak, etik ve politik yönünü dışlayan bakış açısı, veganizmin özünün ortaya çıkmasında

büyük bir engeldir.

Veganlık, vegan kelimesinin 1944'te Donald Watson tarafından ortaya atıldığı tarihten bu yana, hayvan haklarını ön plana alan bir akım olarak gelişti. Watson, Kasım 1944'te *The Vegan News - The Quarterly Magazine of the Non-Dairy Vegetarians* (Vegan Haberleri - Süt Ürünleri Tüketmeyen Vejetaryenler İçin Üç Aylık Dergi) dergisi için yazdığı yazıda şöyle anlatıyor veganlığın ardındaki itici gücü:

İçinde yaşadığımız uygarlığın, kölelerin sömürsü üzerine kurulan önceki uygarlıklar gibi, hayvan sömürsüne dayandığını açıkça görebiliriz. İnsanın spiritüel gelişimi sürdükçe, bir zamanlar hayvan bedeninden elde edilen ürünlerle beslendiği düşüncesini nefretle karşılayacağına inanıyoruz.

Açıkça kölelik ile hayvancılık arasında benzetme yapıyor. 1944'te 25 üyeli bir grup olarak yola çıkan The Vegan Society, hayvanlara uygulanan zulme karşı bir duruşla kuruldu. Bugün ise, aynı kurum, tüketim ve diyet odaklı bir tür kulübe dönüşerek kendisini hayvan hakları mücadelesinden çekmiş görünüyor ve bu gerçekten üzücü.

Burada şu soru sorulmalı: Bitkisel beslenmek yeterli değil mi? O da sonuçta hayvanların yenmemesini sağladığı için bitkisel beslenen ile vegan yaşayanlar arasındaki ayrımın vurgulanması gerekli mi?

Günümüzde temel tartışma konularından biri bu. Ben söz konusu ayrımın belirgin bir şekilde yapılmasının şart olduğunu düşünüyorum. Çünkü veganlık sadece yemekle ilgili değildir; hayatın her alanında hayvan sömürsüne karşıdır.

Veganizm, insan dışı hayvanların da insan olan hayvanlar gibi duyguları olan bilinç sahibi canlılar olduğu gerçeğinden hareketle, onlara uygulanan meta statüsünü reddederek, sömürsüye maruz kalmadan yaşama haklarını savunan özgürleştirici bir etik tutumdur. Hayvansal her tür gıdayı, giyeceği ve diğer tüm yan ürünleri kullanmayı ve tüm hayvan sömürsülerini reddettiği için de yaşamın tümünü kapsar. Vegan olan bir insan

da bitkisel beslenir ama veganizmin özünde baskıyı, zulmü, iktidarı reddeden bir duruş vardır ve bu nedenle o duruş tabakta sona ermez.

Hayvansal ürünleri tüketip kullandığınızda acıyı, travmayı, katliamı, dehşeti, stresi desteklemiş olursunuz. Yakalanıp kafeslenen, yaşamak için mücadele ederken işkence gören, sizden zayıf durumdaki bir canlıdan faydalanmış olursunuz. Hayvancılığın temelinde sahiplik - kölelik ilişkisi ve can alma var. Bir başka canlının sahibi olmak, onun bedeni üzerinde hak iddia etmek yeterince büyük bir işkence iken, bununla da yetinmeyip canını almak, insanlığın normalleştirdiği en büyük vahşettir.

Veganizm ile hayvan hakları arasındaki kesişme bu nedenle kaçınılmazdır. Ancak buna karşın bu kesişmenin istenilen ölçüde gerçekleşmediğine tanık oluyoruz. Bitkisel beslenmenin sağlık ve çevre açısından faydalarının anlatılması, elbette veganlığın argümanını destekler ve gereklidir. Fakat veganlığın etik özünün geri plana atılarak sanki sadece insanın daha sağlıklı olması için ortaya çıkmış olduğu algısının yaratılması, gerçekte hayatın tümünü kapsayan felsefi ve politik bir yaklaşımın bir diyete indirgenmesine yol açıyor.

Bu yaklaşımın birkaç olumsuz sonucu var:

1- Veganlık sadece "sağlıklı bir diyet" olarak yansıtıldığında, karşınızdaki, "Sana kolay gelsin. Ben sağlıksız diyetime devam edeceğim. Herkes kendi bedeninden sorumlu," şeklinde bir argüman geliştirebiliyor ve o noktada söyleyeceğiniz fazla bir şey kalmıyor. Veganlığın etik yönü ihmal edildiği sürece, "Hayvan yemeyin," dediğiniz her insan, size "İnsanların ne yediğine karışma!" diye yanıt verecek, hatta sizi "faşist" olmakla itham etme cüretini gösterecektir.

2- Bunca yıldır veganlık ve hayvan hakları mücadelesi veren bir aktivist olarak gördüm ki, bir insan etik nedenle değil, sağlık, spiritüel ya da çevre faktörüyle vegan olmuşsa, hayatının bir aşamasında bir nedenle tekrar hayvan yemeye dönebiliyor. "Bir kereden bir şey olmaz..." diyerek arada kaçamak yapanlardan "Doktorum yumurta ye dedi," diyenlere, işine gelmediği için

“Neden et yemeye başladım?” diye yazanlardan “Veganlık pahalı, sürdüremedim,” diyenlere kadar çeşitli bahaneler öne sürülenleri gördüm. Oysa bu geri adım, gerçek bir etik vegan için mümkün değildir.

3- Veganlığı sadece bitkisel beslenme olarak yansıtmamanın bir diğer olumsuz sonucu, birçok veganın hayvan hakları aktivizminin içinde yer almaması. 1 Kasım 2017 Dünya Vegan Günü’nde radyoda yaptığım programda, veganlara mesajıma burada yer vermek isterim:

Veganlığın hayvan haklarından bilinçli bir şekilde soyutlanarak giderek içinin boşaltılmasına izin vermeyin. İnsanlığın bugün içinde bulunduğu çağda veganizmin ortaya çıkıp dikkat çekmeye başlaması, hiç tesadüf değildir. İletişim araçlarının ve internetin gelişmesiyle, hayvancılık endüstrisindeki vahşetin daha görünür olması sağlanmış, bilimsel araştırmalarla hayvanların da bilinç sahibi hissedebilir canlılar olduğu kanıtlanmış, hayvansal ürünlerin insan sağlığına olumsuz etkileri ortaya serilmiş ve hayvancılık endüstrisinin küresel iklim değişikliğinin ana nedeni olduğu ortaya konmuştur. Veganlık, hayvan hakları, insan sağlığı ve çevre korunması açısından son derece etkin çözümler öneriyor. Bunları duymayı bugün reddeden bazı insanlar, yakın bir gelecekte kendileri merak edip öğrenmek zorunda kalacak. Dünya Sağlık Örgütü sağlık açısından, Birleşmiş Milletler çevre açısından bitkisel beslenmeyi çoktan önerdi bile. Ama bir insan için bu çağda önemli olan, yüzyıllardır büyük işkencelere maruz kalan hayvanlar için vegan yaşamak olmalı. Veganlardan ricam, biraz mutfaktan başlarını sokağa çevirmeleri. Sosyal medyada kaju kremasından peynir tarifi paylaşıp durunca mezbahadaki vahşet bitmiyor. Veganlığı sadece insan odaklı bir yemek ya da detoks fetişi olarak yansıtmayın. Aktivist Barry Horne’u anarken hayvan özgürlüğü adına mücadele eden tüm vegan arkadaşlarınızı sevgiyle selamlıyorum ve onun sözlerini tekrarlıyorum: “Bu mücadele bizim için, kişisel isteklerimiz veya ihtiyaçlarımız için değildir. Bu mücadele, deney laboratuvarlarında acı çekip öldürülmüş ve bu cani endüstriyi durdurmazsak daha çok acı çekip ölecek her hayvan içindir. İşkence edilerek öldürülenlerin ruhları adalet istiyor, yaşayanların haykırıları ise özgürlük için. Biz bu adaleti sağlayabiliriz ve bu özgürlüğü getirebiliriz. Hayvanların kimsesi yok, sadece biz varız.

Onları yalnız bırakmayacağız.

Veganlık ile bu bakış açısı arasındaki ilgiyi kuramazsak, tüm meseleyi bir diyetle indirgeyeceğimiz gibi, hayvan hakları hareketi de cılız kalacak. Hayvanların yenmemesi elbette çok önemli ve şart olan bir başlangıç ama veganizm onunla sınırlı değil.

4- Ne yazık ki son yıllarda veganlığın sadece bir beslenme türü olarak yansıtılmasının olumsuz sonuçlarından biri de, çeşitli nedenlerle (sağlık, çevre veya başka bir nedenle) bitkisel beslenen ama hayatının diğer alanlarında hayvan sömürüsüne devam eden bazı ünlülerin "vegan" olarak anılması... Medyada vegan denilen bu popüler kişiler, bir gün bitkisel beslenmeyi bıraktıklarında "Veganlığı sürdürmedim, aptallaştım, düşünemez oldum," benzeri açıklamalar yapabiliyor. Bu durumda veganlığın sürdürülemez olduğunu kanıtlamaya çalışanlara gün doğuyor. Oysa orada bırakılan veganlık değil, bitkisel beslenmedir. O nedenle her bitkisel beslenen vegan değildir ama her vegan bitkisel beslenir diyoruz. Hayvan sömürüsünü tümüyle hayatından çıkarmayanlar vegan değildir ve onları vegan olarak göstermek, kimi durumlarda medyada "üzerinde kürkle ya da deri kıyafetler içinde gezen vegan" gibi oksimoronlar yaratıyor.

Hayvan hakları eylemlerinde niye tüm veganlar yok? Her veganın aktivist olması gerekli midir?

ALF'nin kurucusu Ronnie Lee ve hayvan hakları aktivisti Tory Harris tarafından yapılan tanıma göre veganlık, insan olmayan hayvanlara yönelik her türlü sömürüyü dışlayan bir yaşamı gerekli kıldığından, bu dışlama beslenmenin ötesinde tüm hayvan sömürülerini ve hayvanların doğal ortamlarına verilecek her türlü zararı da kapsar. Veganlık, türcülüğü yok etme amacı doğrultusunda başkalarını vegan olma konusunda eğitmeye dair etik bir sorumluluğu da içerir.

Bu tanıma göre de, bir insanın vegan olması, ona, başkalarını vegan olmaları için teşvik edip, türcülüğü sorgulamaları için bilgilendirme yapması konusunda etik bir sorumluluk da yüküyor.

Elbette her veganın, hayvanların her gün türlü işkencelere maruz kalıp katledilmesine karşı söyleyecek sözü, alacak tavrı ve ortaya koyacak eylemi olmalıdır. Kendisine lezzetli vegan yemekler pişirip onları sosyal medyada diğer insanlarla paylaşmak, birileri için ilham verici olabilir, bitkisel beslenmeye teşvik edebilir. Ancak etkisi bir yere kadardır ve çoğunluk sadece buna yönelirse, hayvanların sömürüldüğü sektörlerdeki işkencelere karşı kim ses çıkaracak? Önerdiğiniz vegan yemeği bir kere deneyip beğenen kişinin ertesi gün yine hayvan yemesini engellemeye yetecek mi bu? Hayvanların içinde bulunduğu koşulları, hayvancılık endüstrisinin yarattığı vahşeti sergilemezsek, insanlar yüzyıllardır alıştıkları beslenme sisteminden vazgeçer mi? Diyelim ki birisi bitkisel beslenmeye başladı, diğer sektörlerdeki hayvan sömürülerini reddetmesi için yine yemek tarifi mi paylaşılacak?

Hayvancılık vahşetinin sergilenmesi zorunlu olarak insanları görmek istemedikleri görüntüler ve duymak istemedikleri gerçeklerle yüz yüze getireceği için, kimileri bu yöntemi "olumsuz" ya da "agresif" diye niteliyor. Onlara göre, insan psikolojisi ve reklam mantığı içinde, veganlığın sadece "olumlu" sonuçlarını gündeme getirmek daha iyi bir yöntem. Oysa hayvan özgürlüğü hareketi, veganlığın etik ve politik yanının sürekli arka plana itilmesi nedeniyle güçlenemiyor. Hayvancılıkla ilgili gerçekleri anlatıp insanları ürkütmeyin diyenlere sormak isterim, acaba neden insanlarla ilgili bir adaletsizlik olduğunda aynı tavrı benimsemiyorlar? Neden kadına ya da çocuklara şiddet uygulandığında herkes bunu tüm yanlarıyla ortaya dökmeye çalışırken, konu hayvanlara gelince "Aman insanları rahatsız etmeyelim," tavrını tercih ediyor? Öyle bir toplumda yaşıyoruz ki diğer tüm kesimlerin haklarını savunurken agresif olabilirsiniz ama mesele hayvan hakları ise fazla patırtı yapmamalısınız... Hayvanlara bakmaya ya da duymaya bile dayanamadığınız işkenceler uygulansa da, hayvan hakları aktivistleri fazla ses çıkarmamalı... Toplumdaki hakim anlayış bu. Bunun nedeni de, başta da belirttiğim gibi toplumca onaylanmış şiddet. "Çoğunluk onaylamışsa normaldir" dayatmasının sonucu bu.

Biz hayvan özgürlükçüsü etik veganlar olarak bu dayatmayı kabul etmiyoruz. 21. yüzyılda hayvan haklarının başarısı, bu mücadelenin insan hakları gibi yaşam hakkı odaklı bir toplumsal adalet mücadelesi olduğunu anlatabilmekten geçiyor. Dolayısıyla veganlığın bu mücadele ile bütünleşmesi, hareketin doğru bir zemine oturup büyümesi için elzemdir. Kendilerini odak noktası yapıp sadece beslenme ile meşgul olanlar, bitkisel besleniyor demektir ve mutfak dışında hayatının diğer alanlarında hayvan sömürüsüne son vermeyen çok sayıda bitkisel beslenen insan vardır. Her vegan bitkisel beslenir ama ne yazık ki her bitkisel beslenen vegan değildir...

Adı döner ve kebab ile özdeşleşmiş bir ülkede hayvan özgürlüğünü savunmak, çoğu zaman bir tür "Don Kişot'luk" olarak görülür. İdeallerinin peşinde yeldeğirmenlerine karşı mücadele eden kahramanın gerçek ile hayal, erdem ile yozlaşma temalarını birbirine geçiren maceraları, Don Kişot'un dünyayı daha iyi bir hale getirme arzusunu yansıtır.

Veganlığı "Don Kişot'luk" diye tanımlamak, bir açıdan doğrudur; çünkü onların da daha iyi ve barışçıl bir dünya idealleri vardır. Bu uğurda, yüzyıllardır yaşam pratiği haline gelen yerleşmiş alışkanlıkların çevrelediği sisteme karşı çıkarlar.

Ancak Cervantes'in kahramanı Don Kişot (Alonso Quijano) ile veganlar arasında önemli bir fark var. Don Kişot, olan biteni kendi hayal dünyasında yaşarken, veganların karşı durduğu acımasız sistem, ne yazık ki gerçektir.

Bu gezegende hayvanlar her gün mezbahalarda öldürülür;

Sütlerine insanlar el koysun diye anneler yavrularından zorla ayrılır;

Bedenleri için alınıp satılır,

Üzerlerinde deneyler yapılır,

Eğlence sektöründe ticaret için kullanılır;

Erkek civcivler, beslenmeleri kârlı bulunmadığından, ya canlı canlı ya rendelenir ya da bir torbaya konarak boğulur;

Kısacası mal ya da eşya gibi görülür, köle gibi eziyet çeker, çöp gibi atılırlar...

Baskıya, zulme, sömürüye hayır!

Veganizm, hayvanlara uygulanan zulmü reddediştir.

Sisteme karşı direniştir.

Hayvan köleliğine isyanın öncüsüdür.

Yaşam hakkını savunan özgürleştirici bir etik tutumdur.

Bu mücadele, öncelikle mezbahalarda, süt, yumurta ve deri üretim tesislerinde deney laboratuvarlarında, fabrikalarda, hayvanat bahçelerinde, akvaryum parklarında, sirklerde, atlı faytonlarda, yaşamın her alanında insanlar tarafından esir edilip çalıştırılan, işkenceden geçirilen ve gaddarca katledilerek yaşam hakları ellerinden alınan milyarlarca hayvan içindir!

İnsan, hayvan ve gezegen için ortak mücadele

Ancak hayvan özgürlüğü savunusu, elbette insanın esareti demek değildir; aksine dayandığı etik devrim, insana ve gezegene yönelik sömürüye karşı olmayı da gerektirir. İnsan sağlığı ve çevre sorunlarına getirdiği çözüm önerileriyle, bütüncül bir adalet mücadelesinin asgari gereğidir veganlık.

Hiçbir ayırım yapmadan bütün hayvanların zulümden uzak bir şekilde yaşama hakkına saygı duyan,

Her türlü baskıyı ve türçülüğü sorgulayan,

Dünyayı insan olan ve insan dışı hayvanlarla birlikte yaşanabilir bir gezegen olarak korumayı amaç edinen,

Adalet ve özgürlük talebini insanla sınırlı tutmayıp hayvanlar ve yeryüzü için de sesini yükselten,

Çağımızın en ilerici devrimcileridir veganlar!

Veganlık Özgür İradenin Eseridir!

/ Hiç Bitmeyen Etçil - Otçul - Hepçil Tartışması

Ne zaman veganlığı savunsanız, tarihi gelişim süreci içinde insanlığın evrimine dair tartışmalar başlar. İnsan etçil midir, otçul mudur, hepçil midir? Bu tartışmaların sonu hiç gelmez. Ben hayvan haklarının bu tartışma üzerinden yapılması gerektiğini düşünmüyorum ama bu kitapta eksik kalırsa yine gündeme getiren olabilir düşüncesiyle noktayı da koymak istiyorum.

İnsanlık, 7-7,5 milyon yıldır bu dünyada var. İnsansı canlılar, günümüzde goril ve şempanzelerin diyetine benzeyen ormandan edinilmiş bitkilerle besleniyordu. 4 milyon yıl öncesine kadar bitki ve böceklerle beslenen insanlık, iki ayağı üzerinde durmaya başladıktan sonra ağaçlardaki meyvelere yöneldi. Fakat bilim insanları, *Australopithecus afarensis* ve *Kenyanthropus platyops* adlı iki türde bu durumun 3,5 milyon yıl önce değiştiğini gözlemledi. Bu türler diyetlerine ot, saz ve muhtemelen hayvanları da dahil ediyor, Afrika'nın ağaçlı çayırlıklarında yaşamaya başlıyordu. Hayvanlar etoburlardan arta kalan etlere tesadüfen ulaştıklarında hayatlarına et girdi, bu başlangıç bir avlanma sonucu olmadı. Ateş, 500 bin yıl önce keşfedildiğinde eti pişirme de o tarihten sonra söz konusu oldu. Tarımın ve hayvancılığın başlaması, 12 bin yıl önceye dayanıyor. Hayvanları avlamak, sütünü kullanmak ve ondan çeşitli üretimler yapmak da o tarihten sonra başladı. Bu durumda demek ki dünyada insanların yaygın olarak benimsediği beslenme türü, son 12 bin yılda gelişti. 7 milyon yıllık tarih içinde sadece kısa bir süreç bu. Sonuçta milyonlarca yıl neslini et yemeden sürdürmüş insanlık. Bu nedenle insanın etobur olduğu söylenemez. Atalarımızdan kalan bir miras değildir bu, zaman içinde tesadüfen gelişmiş ama fizyolojik yapımıza uymadığı halde bugüne kadar gelmiştir.

İnsanın fiziksel özellikleri, diş, bağırsak ve damar yapıları, sindirim sistemi incelendiğinde otoburlarla olan benzerlikler bilimsel olarak ortaya konmuş durumda. (Bu konuda birçok bilimsel makale ve video mevcut. Ayrıntılar için Dr. Suat Erus ve

Dr. Murat Kınıkoğlu'nun Youtube kanallarına da bakabilirsiniz.) Ayrıca insan, bir hayvanı ormandaki hayvanlar gibi öldürüp çiğ etini, kemiği ve iç organlarıyla birlikte tümüyle yemez; kesilmiş olan hayvanın etine, tuz ve diğer baharatları katıp, soslarla pişirerek yer. İnsanın bir hayvanı gördüğünde onun üzerine atlayıp pençeleriyle öldürerek çiğ çiğ yeme içgüdüğü de yoktur.

İnsanların yeme alışkanlıkları bakımından etçil hayvanlardan farkı konusunda Kanadalı çevreci kaptan Paul Watson'ın dikkat çekici bir açıklaması var. Denizlerdeki hayatı korumak için çalışan Sea Shepherd Conservation Society (Deniz Çobanı) örgütünün kurucusu Watson, insanların etçiller gibi yemediğini, etçillerin yaşayan bir canlıyı avlayıp o anda çiğ olarak yediğini, çoğu avcı hayvanın da avladığı hayvanın iç organlarını alıp geri kalan kaslı etleri leş yiyen hayvanlara bıraktığını söylüyor ve şöyle devam ediyor:

İnsanlar ise ölü hayvanın etini yer, kaslı dokuyu tercih ederek nadiren iç organlarını yer. İnsanların yediği bifteğin çoğu aylardır ölü olan bir hayvanın etidir ve bu yılları da bulabilir. Çoğu kez etin çürümüş olduğunu ve kötü kokusunu gizlemek için ilaçla beyazlatılır ya da boyalarla çürümeye gizlenir. Bizler, yeme alışkanlıkları bakımından kurt ya da aslandan daha çok akbaba ve çakala yakınız. Teknik olarak konuşursak, insanlar etçil hominid değildir. İnsanlar, ölü eti yiyen anlamına gelen 'necrovore' kategorisine girer. İnsanların yedikleri etin büyük kısmı, daha önceden öldürülüp leş haline gelmiş hayvan bedeninden kalan etlerdir; hayvan öldürüp anında yedikleri et fazla değildir. Avcılar bile kurbanlarını öldürüp çiğ etini hemen yemez; tüketmeden önce etin soğuyup kokuşma sürecinin başlamasını bekler.

Bu bilgilerin ayrıntıları, konuyla ilgili araştırmalarla da ortaya konmuş durumda. İnsan bedeninin et için değil, bitki ve sebzeler için evrimleştiğini gösteren kanıtlar, tıp kitaplarında mevcut. Bu bilgileri, *Yüzyıllardır et yiyoruz. İnsan etoburdur*, görüşünü savunanlar için verdim. Zira başlangıçta da belirttiğim gibi, hayvan yemeyi normal bulanların dile getirdiği bu görüş geçerli değildir ve 21. yüzyılda hayvan özgürlüğü mücadelesine karşı bir engel olarak sunulamaz.

Ayrıca ben hayvan hakları savunulurken meseleye bu noktadan bakmak gerektiğini de düşünmüyorum. Diyelim ki insanlık bilinen tarihinde en başından itibaren et yiyor olsaydı bile, yaşanan teknolojik, bilimsel ve felsefi gelişmeler sonucunda, bugün hayvan yemenin ve hayvan sömürüsünü sürdürmenin bir dayanağı kalmadı; sağlık gerekçesi dahil, kullanılan tüm karşı görüşler çöktü.

Alışkanlıkları Aşıp Alternatifler Yaratmak

İçinde bulunduğumuz bu dönem, insanlara bir canlıyı öldürmeden yaşama ve beslenme olanağını veriyorsa ve bu insanlar, hayvanlar ve gezegen için en iyi yolsa, hâlâ hayvan katliamına duyarsız kalmanın ya da bunu dolaylı olarak desteklemenin gerekçesi nedir? Bu, herkesin üzerinde düşünmesi gereken çok önemli bir soru. Ben bu durumu bir keresinde şu yöntemle test ettim. Hepçil bir tanıdığımı bir vegan restoranında yemeğe davet ettim. Baştan sona mükellef bir yemek yedikten sonra nasıl bulduğunu sordum. "Gerçekten inanılmaz. Her şey çok lezzetli ve sağlıklı. Şaşkınlık içindeyim," dedi. "O zaman bu yemekleri hiçbir hayvana zarar vermeden yapabiliyorsak, niye sürekli bunları tercih etmiyorsun? Mesela neden gidip akşam et yiyeceksin?" dedim. "Sanırım alışkanlık, hayvansal ürünlerin kolay bulunması ve daha ucuz olması," dedi. Bir de bu konuya pek kafa yormadığını da itiraf etti.

Hep karşılaştığımız tipik bir durum bu. Bu durumda onca vahşete yol açan endüstrileri desteklemek, sadece "alışkanlık, kolaylık ve ucuzluk" gibi hiç de hayati olmayan nedenlere dayandırılmış oluyor. Bunu değiştirmek için veganların yapması gereken şey, alışkanlıkları bıraktıracak yöntemler önermek. Bu konuda iyi bir örnek verebilirim. *The Cove* belgeselinin yapımcıları, birkaç yıl önce *Racing Extinction*'ı çekti. Bu belgeselde, Endonezya'nın ufak adalarında tamamen manta vatozu avıyla geçinen bir halkın yaptığı katliam gündeme getiriliyor. Çekimi yapan ekip, önce halkla konuşmayı deniyor; yaptıklarının doğaya verdiği zararı anlatmak istiyorlar ama hiç de hoş karşılanmıyorlar ve şu yanıtı alıyorlar: "Biz burada yaşamak için bu avı yapmak durumundayız. İşte geldiniz gördünüz, başka hiçbir

geçim kaynağımız yok. Aksi halde ölürüz. Siz ne öneriyorsunuz?”

Hal böyle olunca, ekip çok yaratıcı bir formül geliştiriyor. Önce okyanustaki vatoz katliamını görüntüleyip bunu kısa bir belgesel haline getiriyorlar. Amaç, yaptıkları vahşeti insanlara uzaktan izletmek. Belgeselin gösterimini yapmak için buldukları yöntem ise çok zekice. Adadaki meydanda tüm halkın davetli olduğu bir etkinlik organize ediyorlar. Çocuk, genç, yaşlı, herkes geliyor. Ortaya dev bir film perdesi kuruluyor. Önce denizdeki kanlı katliamın görüntüleri eşliğinde doğaya verilen zarar gösteriliyor ve böyle giderse zaten çok yakında o bölgede balık kalmayacağını anlatıyorlar. İnsanlar dışarıdan bir gözlemci gibi izleyince gözlerini kapatıyor, dayanamıyorlar bakmaya...

Belgeselin yapımcıları, daha sonra halka önerdikleri geçim yolunu açıklıyor. Vatozların okyanustaki ilginç hayatını belgeleyen başka bir belgeseli izletiyorlar ve onların da hissedebilir bir canlı olarak yaşamaya hakları olduğu fikrini işliyorlar. Önerdikleri şu: Adaya vatoz şeklinde dev bir lunapark inşa ediliyor. Çevre adalara ve ülkelere yönelik bir tanıtımla, orası turistlerin gelip iyi vakit geçirebilecekleri, vatozların hayatlarına dair o ikinci belgeseli izleyebilecekleri bir eğlence merkezi haline geliyor. İşletmesini de halk yapıyor elbette. Bu yeni yöntem, insanları ikna ediyor ve vatoz katliamı duruyor.

Bu örnek de gösteriyor ki yüzyıllardır alışlagelen yaşam tarzlarını değiştirmek için insanlara alternatifler sunmak işe yarıyor. Dünyanın bugün geldiği aşamada, vegan olarak yaşamı sürdürmek hiç zor değil. Alışkanlıkları değiştirmek için üretilen vegan alternatifler çok kıymetli. Bunların yaygınlaştırılıp uygun fiyatlarla sunulması da ancak talebin artmasıyla olanaklı olacak. Ama söz konusu ürün ve hizmetleri almadan evde kendi kendinize ürettiklerinizle de vegan yaşamınız olanaklı. Yine de bunları “zorluk” olarak görüp bahane edecek birileri varsa, onları vegan yaşam tarzına yöneltmek, hayvan sömürsünü yok etmek açısından önemli.

Hayatı akıl, mantık ve vicdan süzgeci ile yeniden kurgulamak

Elbette hayvan köleliğine karşı olan bir insan, hayatında eskisine göre birtakım değişiklikler olsa da, alışkanlıklarından vazgeçmesi gerekse de, bunları bahane etmeden veganlığı benimseyecektir. Benim gibi bazı insanlar, ülkede vejetaryenlik bile çoğunluk tarafından bilinmezken vegan yaşamayı seçti. Çünkü son tahlilde vegan felsefesinin özü şu: Her insan gibi her insan dışı hayvanın da yaşama hakkı vardır ve bu hak, insan çıkarları için onların elinden alınamaz. İnsan köleliğine karşı olduğum gibi hayvan köleliğine de karşıyım. Bunun gereği ne ise onu yaparım. Tüm mesele bu üç cümleyi 'ama'sız söyleyebilmekte. Hayvan zulmüne ve hayvan köleliğine karşıysanız, sadece vegan beslenmeniz yetmez, veganizm hayata dair kendi içinde bütünlüğü olan bir düşüncedir, duruştur; veganizmi tümüyle içselleştirebilmek için hayvanları meta haline getiren endüstrilere karşı olmanız gerekir. Veganlığı sadece sağlık nedeniyle benimseyen ama onun ötesine geçip bunu tüm yaşamına yansıtmayan herkes mutlaka bir gün etik yönden bir çelişkiyle karşılaşacaktır. Tabagımda yüz yok ama ayağımda var diyecektir. Veganlığın sağlık açısından sağladığı katkılara değinmek elbette gerekli ve önemli ancak mesele kesinlikle onunla sınırlı değil.

Mezbaha gibi insanlık utancı bir kavramı yaratan insanlık, yüzyıllardır kendinden farklı olan hayvanları katlederek yaşıyor ve bu öylesine meşrulaştırılmış ki, kafası kesilip derisi soyulmuş hayvan bedenleri kasap vitrinlerinde sergilenip alıcılara sunuluyor. Dinî ritüeller, gelenekler ve toplum baskısı ile yetişen her çocuk, büyüdüğünde aynı şiddetin sürdürücüsü oluyor.

Bu zinciri kırmak için bireyin kendi içinde bir devrim yaşayıp bütün bu baskıları, yönlendirmeleri sorgulaması gerekiyor. Bu herhangi bir konudaki basit bir sorgulama değildir; sadece çevrenizdeki, ailenizdeki hemen herkesi değil, insanlığı sorgulamış oluyorsunuz. İlginç olansa, bunu yapmanız için üzerinizde bir çoğunluk baskı kurulmuyor, aksine siz doğuştan beri var olan sistemin çerçevesini kırıp çoğunluğa karşı geliyorsunuz.

O nedenle "Veganlık da din gibi; onu yemem, bunu yemem gibi sınırlar var," diyerek eleştiri getirenlere anlatılması gereken fark budur. Burada tapınılan bir şey olmadığı gibi, insan iradesinin özgürleşerek, toplum kurallarını, gelenekleri ve çoğunluğun inançlarını sorgulayıp bireyin kendisinin aldığı kararlar vardır. Bireysel akıl, mantık, vicdan ve iradenin devreye girdiği bu süreç, insanın en özgür olduğu süreçtir.

Veganlık, özgür iradenin eseridir!

Yaşam Hakkı, Özgürlük ve Veganlık

Gezi Direnişi sırasında sosyal medyaya yasak geleceği yönünde çıkan haberlerde kullanılan bir görsel vardı. Twitter'ın simgesi olan kuş, demir parmaklıklar arkasına hapsedilmiş görünüyordu. İnsanların düşüncelerini paylaştıkları mecralara yasak gelmesi, düşünceyi ifade ve iletişim özgürlüğünü yok edeceğinden tepki büyük olmuştu. Yaşadığımız yüzyılda bu tür sansürcü uygulamalara ancak baskıcı yönetimler başvuruyor; demokrasi ile uzaktan yakından ilgisi olmayan iktidarların yöntemleri bunlar.

Ancak sözünü ettiğim haberlerde en çok dikkatimi çeken şey, bu yasak girişimini kınarken sergilenen tutarsızlıktı. Demir parmaklıklar ardındaki kuş, insanın sansürlenmek istenen düşüncesinin görsel metaforuydu, demir parmaklıklar da yasakların...

Ne var ki, o kuş ve demir parmaklık bir hayal ürünü değildi; kuşların kafeslerde tutulduğu ve bunun hayvan sevgisine dayandırıldığı bir dünyada yaşıyoruz. Gazetelerde, internette gördüğüm parmaklıklar ardındaki kuş görseli ve bunun ortaya koyduğu çarpıcı tutarsızlık, beni epey düşündürdü. Uçmayı özgürlükle özdeşleştiren insan, "kuşlar kadar özgür" deyiminin de yaratıcısı. Ama gelin görün ki, kendi bencil hevesi için onları kafese koyup, ev ortamında hapseden de yine aynı insan...

Bir başka örnek, medyaya "Dünyanın En Üzgün Ayısı" başlığıyla yansıyan haberdir. Çin'de Pizza adlı bir kutup ayısı, zi-

yaretçiler onu izleyip eğlensin diye bir alışveriş merkezinde camdan bir kafesin içine hapsedilmiş. Ayı, suni ışık altında stres içinde cama kafasını sürtüp sinirle sallarken camın dışından bakan insanlar cep telefonlarıyla onun fotoğrafını çekiyor. Çin’de müşteri çekmek için uygulanan son trend bu: Alışveriş merkezlerine vahşi bir hayvanı kafes içinde koyup ilgi çekiyorlar. Yani alışveriş merkezinin içinde hayvanat bahçesi konsepti başlatıldı. Türkiye’de de Ankara’daki Nata Vega AVM’de vahşi hayvanlar “Adrenalin Dünyası” adıyla kafeslerde teşhir edilirken, İstanbul’da Emaar Square AVM’de yer alan sualtı hayvanat bahçesinde Avustralya’dan getirilen 750 kg’lık timsah ve çeşitli hayvanlar köleleştirilip çocuklara eğlence diye sunuluyor! Çocukları eğlendirmek için hayvanları nasıl köle haline getirdiklerini gösteriyor ve sonra da çocukların hayvanları sevmesini umuyorlar!

Bu örnekler de kanıtıyor ki, 21. yüzyılda insan, hayvanı hapsedme hakkını hâlâ kendinde görüyor. O zaman şunu sormak zorundayız: Duyguları olan bir canlıyı, kendi doğal ortamından alıp sadece insanlar izleyerek keyiflensin diye hapsedmek, onun özgürlüğünü elinden almak, başlı başına işkence olduğu halde, insanların bunu çocuklarıyla izlenebilecek bir eğlence gibi düşünmesine yol açan şey nedir? Buradaki sorun, insanın hayvanı yaşam hakkı olan bir canlı olarak değil, bir mal, meta olarak görmesinden kaynaklanıyor. Tüm hayvan hakları meselesinin özü de bu noktadadır.

Uçabilen, yürüyebilen, yüzebilen, sürünerek ilerleyebilen bir canlının kapalı bir yere kapatılarak keyfi olarak hapsedilmesi, o varlığın köleleştirilmesidir. Düşüncenin hapsedilmesi nasıl kabul edilemez ise, fiziksel olarak hapsedilmek yani kölelik de kabul edilemez. Acaba kuşları kafese koyup satanlar ve onları satın alanlar, özgürlük denilince, bunun yalnızca insan türünü kapsadığını mı farz ediyor?

Duyguları olan bir canlının esir gibi yetiştirilmesi, alınıp satılması tek kelimeyle köleliktir. Veganlık ise, her şeyden önce hayvan köleliğine karşı olmaktır; hayvanların birincil hakkı olan yaşam hakkının kabulüyle birlikte insanın hayata ve üzerinde yaşadığı gezegene bakış açısında meydana gelen kökten bir

değişimdir, bir devrimdir.

Kırılması gereken etik kodlar

Kendisine et profesörü denilen bir tüccar, İspanya'da yapılan Gastronomika Kongresi'ne katılmış ve Türkiye'den götürerek katlettiği kuzunun cesedi ile orada şov yapmış. Herkesin karşısında kuzunun ölü bedenini kucaklayıp sarılmış, koklamış ve sonra da törensel bir eda ile cesedi parçalamış. Televizyondaki bir haber bülteninde gördüm, şöyle diyordu bu tüccar: *Dünyanın en iyi kuzusu Trakya'dadır. Aşığı ben ona!* Bunu diyen kişi haber haber bülteninde övülerek bu vahşi olay normal bir durummuş gibi gösterildi. Hani anneler çocuklarını "kuzum" diye sever ya, anne sütüyle beslenen gerçek kuzu, o katledilen yavru hayvandır! Kuzuya uygulanan şiddeti neden normal buluyor insanlar? Çünkü içine doğduğu toplumda din, eğitim ve aile yoluyla bireylere empoze edilen kodlar, hayvana şiddeti normalleştiriyor, onanmış şiddeti beyne işliyor!

Bir insanın vegan olması için kırması gereken kalın zincir, işte bu etik kodlardır. Sokak hayvanlarının canına kastedildiğinde bunu kabul edilemez bulanlar, neden aynısı kuzuya ya da tavuğa yapıldığında kabul edilebiliyor? Çünkü doğduğu andan itibaren ona bunun normal olduğu öğretiliyor. Oysa kedi ve köpek ile koyun ya da domuz arasında fark yok. Hepsi yaşamak istiyor, duyabiliyor, görebiliyor, acıyı ve sevinci hissedebiliyor, nefes alabiliyor, doğurabiliyor ve sosyalleşebiliyor; hepsinin bilinci, koku ve tat alma duyuları var.

Veganlık, her şeyden önce hayatınızdaki tercihleriniz nedeniyle hayvanlara zulmedilmesini, onların katledilmesini reddetmek ve bunun için ne gerekiyorsa o düzenlemeyi hayatınızda yapmaktır.

Dünya Doğayı Koruma Vakfı ve Londra Hayvan Bilimleri Topluluğu'nun yayınladığı rapora göre, böyle giderse 2020 yılına kadar yeryüzündeki omurgalı hayvanların sayısı 1970'ler seviyesinin üçte birine düşecek ve ekosistemde ciddi boyutta değişiklikler olacak. İşte böyle bir dünyada veganlık, insanlığın çevresindeki her şeyi yakıp yıkan tür olmasına karşı çıkıştır.

Hayvancılığın bugün ulaştığı kitlesel üretim düzeyi, ancak toplu katliam ve soykırım kavramları ile açıklanabilir. Bilim ve teknoloji, ironik bir şekilde, bir yandan geliştirdiği yeni makinelerle bu katliamın boyutunu artırırken, bir yandan da araştırmalar aracılığıyla hayvanlara yapılan zulmü, hayvanların bilinç ve duyguları olduğuna dair gerçekleri ortaya koyuyor. Saat başına yok edilip sucuk haline getirilen hayvan sayısı artarken, aynı anda sığırın sucuğa dönüşürken çektiği işkence kuşku götürmeyecek şekilde kanıtlanıyor.

Bilimsel ve teknolojik araştırmaları kaç kişi izliyor, izleyenlerin kaçını bunlardan etkileniyor bilmiyorum ama emin olduğum şey, insanın hayvanla ilişkisinin altüst edilerek yeni bir anlayışla yeniden kurulmasının kaçınılmaz olduğu. Bu gezegendeki gerçek devrim o zaman olacak. Avcılık, tarımın olmadığı dönemlerde başladı ama bugün hâlâ sürüyor. "Bu bizim geleneğimiz" denilerek, geçmişin ilkel uygulamaları sürdürülürse insanlık nasıl gelişecek? Toplumlar, bilim ve teknolojinin sağladığı aşamaları hayatın içine adapte ederek ilerlemiyor mu? Ankesörlü ve çevirmeli telefon kaldı mı? Eskiden birileri sokaklarda ayağından zincirlenmiş ayı oynatarak para kazanırdı. Sonra bu korkunç hayvan zulmü yasaklandı. Hayvan yeme konusundaki yerleşik kültürün değişmesi, bu verdiğim örnekler kadar kolay olmayacak ama veganlık, kaçınılmaz olarak bu değişimin öncüsüdür.

İnsan, kendisine gereken besinleri hayvansal ürün yemeden sebze, meyve, tahıl ve baklagillerden alabiliyor. Bilim bunu kanıtladı. Ortada bir sağlık bahanesi olmadığına göre, hatta hayvansal ürünler yemenin sağlığa olumsuz etkileri de ortaya konduğuna göre, "et yemenin büyüğü" nereden gelmektedir? Hayvan yemeyi savunan insanlarla bu konuda yapılan konuşmalardan çıkan sonuç şu oluyor: Hayvanların yaşam hakkını ellerinden almanın gerekçesi olarak, büyük ölçüde, alışkanlık, yerleşik sistem, kolay erişilebilirlik ve tat duygusu gösteriliyor.

Aklı ve vicdanı rahatsız eden etik nedenin görmezden gelindiği, *Böyle gelmiş, böyle gider*, ya da *Hayvanlardan bana ne!* diyenlerin çokluğundan anlaşılıyor. Bilimin kanıtladığı bütün verilere karşın katı bir gelenekçiliği savunanlar, gelişimi inkâr eden

bencil bağnazlar gibi. Bir zamanlar insan köleliği de yerleşik "düzende" kabul görüyordu, bundan rahatsız olanlar çıkınca da aynı tepkiler veriliyordu. Ama gün geldi devran döndü...

Hayvan özgürlüğüne giden yolu veganizm açıyor

Hayvanların sadece yemek olarak değil, ayakkabı, çanta, eldiven, mont vb. eşya haline dönüştürülerek de yok edildiği bir dünyada yaşıyoruz. Oysa teknoloji aynı deri benzeri yapay malzemeler üretebiliyor. Demek ki "tutkunun" kaynağı, sadece tat duygusu değil. Peki ürünlerini hayvanlar üzerinde test yaparak deneyen firmalar, bulunan sonuçların çok büyük ölçüde insanlar açısından geçerli olmadığı belirlendiği halde neden bu vahşeti sürdürüyor? Neden laboratuvarlarda milyonlarca hayvan bu yüzden işkenceden geçirilerek katlediliyor?

Bütün bu soruların ve mantıksızlık zincirinin ardında, hayvanları insandan daha değersiz gören trc yaklaşım var. İnsanlığın dünyanın bütün kaynaklarını tüketen davranışlarının çıkış noktası da aynı. zerinde yaşadığımız gezegeni başka canlılarla paylaştığımızı bir türlü kabul etmeyip, kendini ovaların, nehirlerin, dağların, bütün hayvanların sahibi sayan bencil bir bağnazlık bu. Doğayı öldüren, kurutan, kirleten, hayvanın sütüne, yavrusuna, derisine, etine el koyan, yakıp yıkan bir vahşilik!

Bizim bu vahşiliğe karşı yanıtımız, trc anlayışı ve hayvan sömürüsünü reddederek hayvan özgürlüğünü savunan etik veganizmdir. Böyle bir felsefeye sahip olan hayvan özgürlüğü hareketinin hedefi de, hayvanların çiftlikler, fabrikalar ve laboratuvarlardaki yaşam koşullarının iyileştirilmesi değildir; hayvanların esir edilip katledilmesinin engellenmesidir. Konunun kapsamlı hukuki, politik, toplumsal, ekonomik yönleri vardır ama asıl mesele etikdir.

Temel soru da şudur: "Hayvan köleliğine karşı mısın, değil misin?" Böyle bir sorunun yanıtı, içinde "ama"lar bulunmayan, kesin bir yanıt olmalıdır. Çünkü hayvan özgürlüğü hareketinin amacı, kafeslerin kapaklarının bir daha kapanmamak üzere açılmasıdır!

Dünyanın sonunu hazırlayan bu sömürü sistemine karşı önlemler almak için harekete geçen veganlar, tarihin bu aşamasında doğrunun yanında. Hayvanın canını değil, hayvan sahibinin mülkiyet haklarını koruyan bu sistemi yıkmak için farklı alanlarda yapılması gereken çok şey var ama açıktır ki gerçek hayvan hakları mücadelesi, hayvan özgürlüğü kavramının üzerinde yükselecek. Çünkü bu gerçekleşmediği sürece kurulacak her sistemin sadece insan türünün çıkarlarına hizmet edeceği açık. Bu dönüşüm nasıl olacak dersenez; veganlığı yaymakla, protestolarla ve hayvan kurtarma eylemleriyle dolu bütüncül bir mücadeleyle derim. Kolay bir yol değil; bizler yaşam süremiz boyunca ne kadarını görürüz bilemiyorum ama bu mücadele hız kazanarak devam edecek.

Gerekçesi ne olursa olsun, insanların hayvanlara işkence etmeye, onları katletmeye hakkı yoktur.

Çünkü bu dünyada hayvanların kendilerine ait varoluş nedenleri vardır.

Çünkü duyguları olan her canlı yaşamak ister! Çünkü insan da hayvan da özgür yaşamak ister!

'Türkiye'de Vegan Olmak: Yalnızlık mı, Vicdan Huzuru mu?

Bu gezegende vegan yaşayan bir insansanız üç farklı tepkiyle karşılaşabilirsiniz. Birinci gruptakiler, bu kelimeyi daha önce hiç duymamış olanlardır. "O ne demek?" diye hayretle bakarlar yüzünüze. Gencinden yaşlısına hemen her ülkeden insanın gösterebileceği tepkilerden birisi bu.

Daha çok "vejetaryen" kavramına alışkın olduklarından, ikisini aynı sanan da olur. Vejetaryenlerin sadece et yemediğini; veganların ise, hayvansal hiçbir ürünü yemediğini ve bununla kalmayıp hayvanlardan elde edilen veya üzerlerinde denenilen hiçbir ürünü de kullanmadıklarını söylersiniz.

Hemen ardından "Neden?! Hadi eti anlıyorum ama mesela neden süt içmiyorsun?" şeklindeki ikinci soru gelir. "Bu bir dünsel/felsefi eğilimin gereği olan adalet temelli bir duruştur. Hayvanları insanların ihtiyaçları için yaratılan birer meta olarak değerlendiren anlayışı reddediyorum. Hayvanlar insan eliyle gebe bırakılıp, yavrularıyla doğurur doğurmaz ayrılıyor; çünkü yavrusuna vermesi gereken süte insanlar el koyuyor, yavrusu erkekse hemen katlediliyor. Büyük bir eziyet söz konusu," dersiniz. Kimisi sessiz kalır, kimisi "Çok garipmiş... Hiç duymamıştım," der.

Bununla kalsa iyi. İkinci gruptakiler, daha sert tepki verenlerdir. Veganizm hakkında bir şeyler duymuşlardır ama tam bilgileri olmasa da hararetle karşı gelirler. "Bu yanlış! Et yemek doğaldır. B12 vitaminini nereden karşılayacaksınız? Böyle gereksiz şeyler de moda oluyor!" deyip çıkarlar. Araştırmalarla ortaya konan gerçeklerden, insanların dengeli bir bitkisel beslenme ile gayet sağlıklı olabileceğinden söz edersiniz ama boşunadır; o sizi "garip bir yaratık" olarak değerlendirmiştir kafasında...

Sayıları az olsa da, "Veganlık zor olsa gerek. Saygı duyuyorum," diyen üçüncü bir grup var. Türkiye’de bu üç insan tipiyle de karşılaşmak olanaklı. Çoğunluk, vegan olmanın en zor yanının alışılan yiyeceklerden vazgeçmek olduğunu düşünüyor. Oysa bu en kolay yanıdır. Zor olan, hayvanlara uygulanan işkenceleri öğrenen insanların duyarsızlıklarını görüp içinizdeki umudu yaşatmaya çalışmaktır.

Sık sık "Yabancı bir ülkede vegan olmakla Türkiye’de vegan olmak arasında ne fark var?" sorusuyla da karşılaşıyorum. Hayatımın bir dönemini New York’ta yaşadım. "Vegan cenneti" derim ben oraya. Çünkü veganlığın ne olduğuna dair bilinçli bir topluma sahiptir, çok sayıda vegan restoranı ve doğal ürünler satan mağazası olduğu için orada kendimi biraz daha iyi hissedirim.

Ama Türkiye’de yaşayan bir vegansanız, azınlık olmanın ne demek olduğunu çok iyi tecrübe edebilirsiniz. Mesela başıma şöyle bir olay geldi. Sağlıklı ve hafif yemekler sunduğunu söy-

leyen bir restorana gittim. Menüde benim yiyebileceğim bir şey olmadığı için, garsona, salatayı keçi peyniri olmadan yapabilirler mi diye sordum. "Olduğu gibi bu şekliyle tavsiye ederim," dedi. "Hayvansal ürün yemiyorum," diye yanıtlayınca, "Ama o peynir üç ay bekletiliyor," dedi. İnsanların bu konudaki bilgisizliğine iyi bir örnekti. Bir keresinde de vegan olduğumu öğrenen restoran sahibi kadın, "Sen buraya sık gel; ben seni iyileştiririm," dedi üzüntüyle. Benim hasta olduğuma karar vermişti...

Bu basit örneklerin de ortaya koyduğu gibi, Türkiye'de daha çok insanların veganlık konusundaki bilgisizliğinden sıkıntı çekiyorum. Ama hayvanların yaşam hakkını savunduğunuzda bazen öyle hakaret dolu, küfürlü tepkiler alırsınız ki sadece bilgisizlikten kaynaklanan saçma sorulara şükredesiniz gelir. Eskiden çevremde hiç vegan, hatta vejetaryen olmayan dönemleri de yaşadım bu ülkede... Şiddeti ve zulmü tümüyle hayatından çıkarmak isteyen; hayvanların yaşam hakkına saygı duyan ve bu nedenle de uçan, koşan, yürüyen, yüzen, gözleri ve bir annesi olan hiçbir canlıyı yemem diyen barışçıl bir insan olsanız da, genel tercihin dışındaysanız, mutlaka yalnız kalırsınız.

Günümüzde yeni vegan olanlar daha şanslı; artık özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi daha büyük kentlerde veganların sayısı artıyor; henüz ufak da olsa bir vegan topluluğu oluşmaya başladı. Bu elbette sevindirici ama benim veganlık deneyimim çok farklıydı. Uzun zaman "Acaba Türkiye'deki tek vegan ben miyim?" diye düşündüm. O yıllarda yalnızlık duygusuna karşı şu çözümü bulmuştum: Bu gibi durumlarda çok önemli bir soruyu kendinize sorup tercihinizi tekrar net şekilde ortaya koyarsanız, yalnızlığı da aşarsınız: "Yalnızlık mı, vicdan huzuru mu?"

Devrim, Doğru Mesajı Yaymakla Başlar

2014 yılında Eskişehir'de bir kediye uygulanan vahşeti hatırlayanlar vardır; Türkiye'de neredeyse her gün tanık olduğumuz şiddet olaylarına eklenen dehşet verici bir işkenceydi. Kentte bir üniversitelinin evinde beslediği kediye işkence ederek bir

buçuk saat can çekişmesini izlemesi ve bunu videoya kaydetmesi, toplumda müthiş bir öfke doğurmuştu. Medyada da geniş yer bulan olay, sosyal medyada tam bir infial yaratmıştı. Bu süreçte, hayvanlara zulmedenlere verilmesi gereken cezalar hakkında farklı görüşler dile getirildi; hatta bu suçu işleyenlere de şiddet uygulanması gerektiğini savunanlar oldu.

Bu ortamda hayvan hakları aktivisti veganlar olarak söz sırası bize geldiğinde, 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun yetersizliği ve yanlışları üzerine görüşlerimizi dile getirdik. Eskişehir'de kediyi kesen kişinin, Kabahatler Kanunu çerçevesinde, sembolik bir para cezası olarak kurtulmasının kabul edilebilecek bir durum olmadığını söyledik. Her şeyden önce bu adaletsizliğin bir an önce düzeltilmesi için, hayvanlara karşı işlenen suçların "kabahat" olarak değerlendirilmemesi gerektiğini, Ceza Kanunu kapsamında ertelemez hapis cezası ile cezalandırılmasını talep ettiğimizi belirttik. Bu konuda toplumun genelinde zaten bir fikir birliği söz konusu.

Bu olay, hayvan haklarını savunanlar arasındaki önemli bir tartışmayı da yeniden gündeme getirdi. Veganların, kendini "hayvansever" olarak tanımlayanların görmek istemediği tutarsızlıklara işaret etmesiyle alevlenen bir tartışma bu. Her gün mezbahalarda katledilen, süt ve yumurta tesislerinde makine muamelesi yapılarak sömürülen hayvanların maruz kaldığı şiddetten söz ettiğimizde, kendisini "hayvansever" olarak tanımlayan ama hayvan sömürüsüne devam edenler, bize tepki gösteriyor. Nitekim Eskişehir'deki olay üzerine yazılan bir yazıda şu satırlar yer aldı:

İlk olarak, bu tartışmalar içerisinde hayvan hakları savunucularının, bir kediyi böylesine bir eziyetle öldürmekle, et yemenin hiçbir farkının olmadığı yönündeki müdahaleleri önemli bir tehlikeyi barındırmakta. Bu tehlike türçülüğün politik yapısının göz ardı edilip, Regan'ın söyleyişiyle 'dünyayı sözde masumlar (biz) ve ahlaksızlar (insanlığın kalan kısmı) olarak ikiye ayırmışçasına ahlak kumkumalığı' yapılmasıdır kısaca. Kültürel bir koruma kalkamı altında ve cinayetin her türlü izinin silindiği bir şekilde masaya gelen eti yiyen bir insanla, herhangi bir hayvanı bıçaklayarak öldüren insanı vahşet açısından aynı kefede

değerlendirmek ve yargılamak, ahlak kumkumalığının hayvan hakları mücadelesinin önüne geçmesine neden oluyor. Bunun yanı sıra bu olay üzerinden yeniden tartışmaya açılabilir olan hayvan haklarının yasalarındaki yeri konusunun hak ettiği ilgiyi görmesi de, kendilerini suçlu sandalyesinde bulan et yiyen hayvanseverlerin baştan dışlanması nedeniyle engellenmiş oluyor.” (<http://fraksiyon.org/kedi-katili-hayvan-haklari-mucadelesi-ve-hukuk/>)

Bu satırlar üzerine hemen belirtmek gerekir ki “et yiyen hayvansever” tam bir oksimorondur. Bir insan, kedi, köpek ya da yemediği hayvanları sevip korurken, yediklerini katleden endüstrilere destek oluyorsa, bu o kişinin “hayvansever” değil, “hayvanseçer” olduğunu gösterir. Bunu söylediğimizde kızacak bir durum yok; çünkü gerçek bu. Nasıl ki insan hakları savunucusuyum deyip sadece beyazların haklarını savunamazsanız, hayvan hakları savunucusuyum deyip sadece yemediğiniz hayvanların haklarını savunamazsınız. Böyle davranıyorsanız, size “hayvanseçer” denilmesine kızmamalısınız.

Bir kediyi vahşice öldürüp bunu videoya kaydetmek ile et yemek arasında bire bir benzerlik kurmak, karşı tarafta anında savunmaya dönük sert bir tepki yaratacağından, dile getirdiğimiz görüşlerin daha çok insana yayılmasını engelleyici bir etki yaratabilir; bu doğru. Kediyi zevk için katleden, bunu videoya çekip paylaşmıştır; akıl ve ruh sağlığı yerinde olan bir insanın yapamayacağı kadar zalimce bir vahşet uygulamıştır. Diğerinde ise, mezbahalarda yaşanan zalimliğin farkında olan ama buna bizzat kendi gözleriyle tanık olmayan insanların, evrensel ölçüde geçerli olan kültürel bir prototipleşmenin sonucunda, doğumlarından itibaren kendilerine yedirilen hayvan bedenlerini tabaklarında hazır bulmaları söz konusu. Birincisinde, bir kediyi sadece kendi alacağı haz için katleden bir sapık, diğerinde ise milyonlarca hayvanın katledilmesini “gerekli ve normal” bulan toplum ve ortaya çıkan şiddeti içselleştirmiş kitleler var.

Bu farkların altını çizdikten sonra, alıntıladığım yazıdaki görüşe dönersek, veganların, hayvanların her gün maruz kaldığı şiddete dikkat çekmesini “ahlak kumkumalığı” olarak değerlendirip küçümsemeye kimsenin hakkı yoktur. Hayvanları eğlence

için kullanmak, metalaştırıp yiyecek ve giyecek haline getirmek, deney tahtasına dönüştürmek, hayvan köleliğine yol açar, onlar üzerinde uygulanan bir tahakkümdür ve etik değildir. Buradaki etik vurgusunun boş bir ahlakçılık ile uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bunun, insanlığı sözde masumlar (biz) ve “ahlaksızlar” olarak ikiye ayırmak şeklinde görülmesi ise son derece yanlış ve isabetsiz bir yorumdur. Çünkü her veganı baştan tam anlamıyla ahlak sembolü bir insan olarak kabul edemeyeceğimiz gibi, her et yiyeni de her açıdan ahlaksız diye nitelemiyoruz.

Ben ahlakı, sınırları cetvelle çizilmiş bir form gibi ele almıyorum; hayvan özgürlüğünü savunduğu için vegan olan bir insan, hayatın diğer bir alanında etik dışı bir davranışta bulunabilir. Mesela “veganlar hırsız olamaz” diye kesin bir görüş ileri süremeyiz; aynı şekilde, vegan olmayan bir insan iş yaşantısında dürüst bir esnaf olabilir. Ancak şu kesindir ki; hayvan yemenin insan ve hayvan ilişkisi ile hayvan hakları açısından etik olmadığını söylemek, ahlak kumkumalığı değildir! Günümüzde bir insanın mezbahalardaki vahşeti bilmemesi olanaksız. Vahşeti biliyor ama “Bizzat tanık olmadığım vahşeti düşünerek davranışımı değiştirmem,” diyorsa, tanık olmadığı hiçbir zulmü umursamayacak mıdır? Mesela tanık olmasa da kadına şiddete karşı çıkmayacak mıdır? Bir zulme karşı çıkmak için illa onu bizzat yaşamak ya da tanık olmak mı gerekir?

Hayvan haklarını savunduğunu iddia eden ama vegan olmayan insanların, hayvancılık endüstrisindeki vahşetin kendilerinin de desteğiyle sürdüğünü kabul etmelerinin vakti geldi de geçiyor. Veganlar olarak, hayvan hakları hareketinin hayvan özgürlüğünü hedeflediğini dile getirip, bunun hayvan yeme ile hiçbir şekilde bağdaşmayacağını ısrarla vurgulamazsak, varacağımız nokta, hayvanların “insani bir şekilde öldürülmelerini” savunan hayvan refahçılığı yaklaşımıdır. Günümüzde yürütülen çeşitli kampanyalarda, “insani kesim” (humane slaughter), “insani et” (humane meat) gibi gerçekte var olmayan kavramlar uydurularak hayvan hakları mücadelesi baştan sınırlandırılmak isteniyor. Bu mücadeleyi sadece sokak hayvanlarıyla sınırlayanlara, kedi ile kuzu ya da köpek ile tavuk arasında fark olmadığı-

nı, hepsinin yaşam hakkına sahip olduğunu ısrarla söylememiz gerekiyor.

Bu konuda çarpıcı bir örnek daha vermek isterim. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Yasası'nı protesto için 2014'te Kadıköy'de yapılan eylemde ben de vardım. Kürsüye çıkan bir konuşmacı, kalabalığa sorular yöneltip yanıtlar alıyordu. "Hayvanlara uygulanan zulme ne diyoruz?" diye soruyor, karşılığında güçlü bir "HAYIR!" sesi duyuluyordu. "Ölüm yasalarına ne diyoruz?" diyor, yine "HAYIR!" yanıtı geliyordu. O sırada ben de "Buzluk-taki kıymaya ne diyoruz?" diye bağırdım ama hiç yanıt gelmedi. Benim elimde mikrofon yoktu ama çevreden gelen garip bakış-ların yerine cılız da olsa bir "Hayır!" çıkmasını dilerdim. Bu bir simgesel denemeydi, yapmayı gerekli gördüm; çünkü eyleme gelenlerin üzerinde deriler vardı, birçoğu hayvanlar üzerinde denenen sigaraları tütürüyordu, çoğu eylemden sonra hayvan yemeye gitti.

Bir diğer örnek, 2017'de Erzurum'da iki avcının katlettikleri vaşakla fotoğraf çektiğinde yaşandı. Sosyal medyada haklı olarak büyük tepki gösterildi. Kendisini "hayvansever" olarak tanımlayanların yazdıklarını görünce, "Katledilen vaşağı savunduğunuz gibi eti, sütü, derisi, yünü için katledilen hayvanları da aynı şekilde savunduğunuzda inandırıcı olabilirsiniz. Çünkü insanlar için de insan dışı hayvanlar için en temel hak yaşam hakkıdır. Birini koruyup diğerini sömürmek hiç inandırıcı değil," diye bir paylaşım yaptım ve karşılığında her zamanki gibi hakaretlere maruz kaldım. "Ne ilgisi var?!" diyenler, "Böyle yaparak alanı çok daraltıyorsunuz!" diyenler ve küfredenlerle doldu ortalık. Bir kez daha emin oldum ki "hayvansever" Türkçe'deki içi en çok boşaltılan sözcüklerden birisi. Yenilen hayvan-ların yasal haklarından söz ettiğinizde size "hayvanseverler" de hakaret ediyor!

Bu tutarsızlıkları görmezden gelerek hayvan haklarını bü-tüncül bir şekilde savunmak olanaklı değildir. "Ne yapalım, hiç değilse bazı hayvanların haklarını savunuyorlar," deme hakkını ben kendimde görmüyorum. "Hiç yoktan iyidir," diyerek nor-malleştirilmeye çalışılan yaklaşım, bir mezbahadaki kuzunun

hayatına mal oluyor. Bunu normal karşılama hakkına sahip değilim. Yaşam hakkı, her insanın/hayvanın doğuştan gelen hakkıdır ve benim insan olarak o hayvanlar arasında ayırım yapma yetkim yok.

Hayvan hakları savunucularının istisnasız hayvan özgürlüğü rotasına girme vakti çoktan geldi. Elbette sirkler, hayvanat bahçeleri, yunus parkları ve kürkler yasaklanmalı, sokak hayvanlarına yönelik bireysel ve belediye vahşeti sona ermeli, avcılık yasaklanmalı, *pet shoplarda* ve pazarlarda canlı hayvan satışı durdurulmalı ama bunlar yetmez. Hayvanların metalaştırılmasına karşıysak, hayvan yemeye ve hayvansal tüketime son vermeliyiz. Hayvanların ayırt edilmeden savunulabilmesi için tek yol vegan olmaktan geçiyor. Bu mücadelenin ilk şartı bu!

SÖYLEŞİ* Moby: Veganizm ve Hayvan Hakları Üzerine Özel Bir Söyleşi

İnsan müdahalesinden arındırılmış yaşam hakkı!

Dünyaca ünlü müzisyen, prodüktör, DJ, yazar ve hayvan hakları aktivisti Moby, 4 yıl önce vegan oluşunun 30. yılını kutladı. Sosyal medyada çok güzel bir paylaşım yapıp, onu bu yolda ilk neyin etkilediğini anlattı. "Beni McDonalds yiyen bir banliyö çocuğu olmaktan kurtarıp bir vegana çeviren Tucker adlı ufak bir kediydi," diyor Moby. Tucker'ı 10 yaşındayken Darien, Connecticut'ta bir çöpte bulmuş. Kedinin hayatına girişiyle insanların hayvanlara karşı davranışlarındaki tezatı keşfetmesini şöyle anlatıyor:

Tucker, öylesine küçüktü ki gözlerini bile açamıyordu. Annem ve ben, Daschund cinsi köpeğimizin George'un yardımıyla Tucker'ın bakımını üstlendik. Gördüğüm en sağlıklı, en mutlu kedi olarak büyüdü. Tucker'ı ve tüm kurtarılan hayvanları çok seviyordum ama bir yandan da banliyöde yetişen bir çocuk olarak hamburger, sosisli sandviç ve sucuklu pizzaları da seviyordum. O dönemde insana dair garip bir paradoksun farkına vardım: Hayvanları sevmek ve onları yemek.

Tucker 10 yaşındayken, Moby kendisi 19 yaşına girdiğinde, bir gün onunla oynarken şunu düşünmüş. "Tucker'ın iki gözü, merkezî bir sinir sistemi, müthiş zengin bir duygusal yaşantısı ve acıdan uzak durmak için kuvvetli bir isteği var." Tüm hayvanların aynı özelliklere sahip olduğunun ayırdına varınca, "Tucker'a ve diğer kurtarılan hayvanlara zarar verici bir şey asla yapmadığıma göre, diğerlerine de yapmamalıyım," diye düşünüp 1984 yılında vejetaryen, üç yıl sonra da vegan olmuş.

Hayatının her gününü hayvan haklarını savunmak için bir şeyler yapmaya adanmış çok az sayıdaki müzisyenden birisi Moby. Vegan olup bu konuda hiç konuşmayan birçok ünlü var ama o hem zamanının büyük kısmını aktivizme ayırıyor hem de maddi olarak bu mücadeleye büyük destek sağlıyor. Los Angeles'da açtığı Little Pine adlı vegan restoranında, sadece veganlığı teşvik etmekle kalmıyor, restoranın tüm kazancı hayvan hakları derneklerine gidiyor, yılda 250 bin doları bulan yardımlarda bulunuyor.

Moby ile bu kitabı yazdığım sırada yaptığım özel söyleşide, tüm dünyada milyonlarca insana vegan olmaları yönünde verdiği ilhama ek olarak yaptıklarını, hayvan haklarına yaklaşımını konuştuk. Daha önce New York'ta yaşadığım dönemde birçok kez röportaj yaptığım bir insan kendisi ama onlarda müziğe odaklanıp hayvan haklarını konuşmamıştık. Moby'nin çalışmalarını herkes gibi ben de takdirle izliyorum ancak veganlık ve hayvan haklarıyla ilgili her konuda hemfikir değiliz. Zaten bu söyleşi kitaptaki diğer yazılarım ile birlikte okununca bu belli oluyor. O, daha ılımlı bir yolu savunuyor, dereceli geçişe olumlu yaklaşıyor, hayvan refahının mücadeleyi geriletici bir etki yaptığını düşünmüyor ve sonuç olarak daha pragmatist bir bakış açısı var. Özellikle bu noktalara yaklaşımımızda belirgin farklar olsa da, Moby'nin görüş ve tavsiyeleri tartışmayı zenginleştirebilir.

Vegan olman için hayatında daha önce sana esin veren bir insan olmuş muydu?

Sadece birisi vardı: John Robbins. *"Diet for a New America: How Food Choices Affect Your Health, Happiness and the Future of Life on*

Earth" (Amerika İçin Yeni Bir Beslenme: Yiyecek Seçimleri Sağlığınızı, Mutluluğunuzu ve Yeryüzünün Geleceğini Nasıl Etkiler) adlı kitabın yazarı. Bu kitabı okuduktan sonra vejetaryen ve aktivist oldum.

Uzun yıllardır hayvan hakları aktivizmine ağırlık veriyorsun. Bu alanda aktif olmak isteyen bir vegana daha etkili olabilmesi için ne önerirdin?

Nasıl kendileri saygı görmek istiyorsa herkese de saygılı davranmalarını öneririm. Aktivist olarak uzun süre işlev görebilmek için ellerinden geleni yapmaları gerekir. Çoğu aktivist mücadele sırasında bir aşamada tükeniyor. O nedenle kendilerine her açıdan, fiziksel ve duygusal anlamda, dikkat etmelerini öneririm.

Mükemmellik arayışının düşmanınız olmasına izin vermeyin

Tükenmeyi önlemek için tam olarak ne yapmaları gerekiyor?

İyi yemek, meditasyon ve egzersiz yapmak, doğada zaman geçirmek ve telefonu bir kenara koymak.

Hayvan hakları alanında farklı bakış açıları mevcut. Hayvanların sahip olmaları gereken haklar konusunda hem akademide hem de aktivistler arasında fikir ayrılıkları var ve bunlar sürekli tartışılıyor. Bu konudaki duruşun nereye yakın?

Hayvan haklarına yürekten inanıyorum. Bunu söylerken elbette hayvanların gelecek seçimlerde oy vermesini ya da araba kullanmasını kastetmiyorum. Hayvanların hayatlarını kendi belirledikleri şekilde yaşama hakkı olmalı ve buna insan müdahalesi yapılmamalı.

Bana göre "insani" hayvan sömürsünü destekleyen hayvan refahı hareketi, hayvan hakları mücadelesine bugüne kadar epey zarar verdi. Bazı hayvan koruma grupları, Etsiz Pazartesi, kafessiz yumurta, çimenle beslenmiş inek gibi konseptleri destekliyor. Hayvan refahçılarının kullandığı bu kavramlar için ne diyorsun?

Bence ibreyi oynatan her şey sonunda varmak istediğimiz yere doğru bir adım. Hep Voltaire'in aynı sözünü tekrarlıyorum:

Mükemmellik arayışının düşmanınız olmasına izin vermeyin.

“Bugünkü hayvancılık sistemi gelecekte yok olacak”

McDonald’s yeni vegan burger satmaya başladı. Hayvanların inanılmaz işkencelerle öldürülmesine neden olan korkunç bir fast food şirketi ama bazı veganlar bu yeni burger için heyecan duyuyor...

Bizi doğru yöne götüren her şey benim açımdan kabul. Ben McDonald’s restoranına gidip yemek yemem ama Oklahoma’daki bir veganın bu seçenek sunulunca gerçekten mutlu olabileceğini hayal edebiliyorum.

Veganizmin geleceğine dair neler öngörüyorsun? Özellikle et ve süt endüstrileri son yıllarda bitkisel ürünlerin ilgi görmesiyle Batı ülkelerinde epey sarsıldı. Bu arada laboratuvarlarda üretilen etler piyasaya sürüldü...

Evet, günümüzde var olan hayvancılık sisteminin gelecekte yok olacağını söyleyebiliriz. Ben laboratuvarında geliştirilen eti yemem ama günümüzde kullanılan et üretme yöntemlerine kıyasla çok daha iyi bir alternatif olduğu ortada.

The Vegan Society’nin veganlığı bir tür tüketime dayalı yaşam tarzı olarak tanıtmaya rotasına sapması üzücü. Veganlık, bir diyet türü değil; tüm mesele hayvanların endüstrilerde metalaştırılmasını reddetmekle ilgili. Veganlığın bu yönünün görmezden gelinerek içinin boşaltılması konusunda ne düşünüyorsun?

Kimseyi yargılamamaya çalışıyorum. Her gün uyanıp hayvanların insan tüketimi için kullanılmasının önlenmesi için ne yapabilirim diye düşünüyorum. Bazı insanlar veganizme benden farklı yaklaşıyor, bu da insan olmanın bir özelliği. Onların bana saygı göstermesini bekliyorsam benim de onlara saygı göstermem gerekir.

Hayvan sömürüsüne dayalı bir ekonomik sistemde hayvanların yaşam hakkını sağlamak olanaklı mı?

Söyleyebileceğim şey şu ki dünyanın büyük kısmında insanlar

birlik olup insan köleliğini ortadan kaldırdı ve insan köleliğinde çok daha fazla ekonomik çıkar vardı. İnsanların köleliğini yok ettiysek, hayvanların köleliğini de yok edebiliriz.

Hayvan hakları aktivizmi konusundaki görüşlerin yıllar içinde değişti mi?

Evet, hayvan hakları aktivizmi için tek bir kriter olmalı. O da şu: Yapılan şey hayvanlara yardımcı olur mu? Bu, hayvanların kendi hayatlarını yaşayabildiği ve haklarına sahip olduğu dünyaya doğru bir adım mı? Aktivistler, çoğunlukla öfkeye ve duygularına kapılıp, hayvanlar için doğru olanı yapmayı unutuyor. Aktivizm, aktivisti iyi hissettirmek için değil, hayvanların hayatını kurtarmak için yapılır.

Her hayvanın bir birey olduğunu insanlara göstermek...

Geçen yıl Los Angeles'ta "Bearing Witness" (Tanıklığa Dayanmak) diye adlandırılan eyleme katılıp, domuzlara kesilmeden önce su vererek sevgi gösterdin. (Not: Aktivistler bu eylemde, kesim için kamyonlarla mezbahaya getirilen hayvanlarla son anda karşı karşıya geliyor, onlara veda etmenin yarattığı sarsıntıyı belgeleyip dünyaya gösteriyorlar.) Bunu yaparken ne hissettin? Bu eylemlerin hayvan hakları aktivizmindeki oynadığı rol ne?

Bu eylem, her hayvanın bir birey olduğunu insanlara hatırlatma amacını taşıyor. Kamyonların içinde susamış halde bekleyen hayvanlara hayatlarının son anlarında su ve yiyecek vererek insanlardan tek bir kere olsun sevgi görmeleri amaçlanıyor. O güne kadar insanlardan sadece şiddet gördüklerinden hepsi korku içinde. Bu yüzden su verdiğinizde ilk anda korkuyorlar. Onlara su uzattığınızda size korku ile tepki göstermelerine tanık olmak, bir insan olarak dehşet verici...

Şiddetin her yerde çok yoğun olarak var olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Bir gün hayvanlara uygulanan zulmün insanlara uygulanan zulüm ile aynı olduğunun anlaşılıp, aynı şekilde adalet isteneceği konusunda umutlu musun?

Çok uzun bir yol bu ama umarım oraya varabiliriz...

Veganlık Amerika'da epey yükselişte. Global Data tarafından geçen yıl yapılan bir araştırmaya göre, 2014'ten bu yana ülkenin %6'sı kendisini vegan olarak tanımlıyor ve bu 2014'ten bu yana veganların sayısının %600 oranında artması anlamına geliyor. Hayvan hakları aktivizmi açısından bakarsak Amerika'da durum nasıl?

80'lerin ortalarından bu yana hayvan hakları aktivistiyim ve şunu söyleyebilirim ki hayvan hakları hareketi, daha önce hiç bugünkü kadar güçlü, büyük ve etkili olmamıştı. Amerika'da mezbahalarda ve deney laboratuvarlarındaki vahşeti ortaya seren gizli çekimlerin yapılmasını engelleyen "ag-gag" yasaları yürürlüğe girdi. Mahkemelerde buna karşı etkili mücadele yapılıyor. Amerika'da hayvan hakları hareketi alanında çalışan çok iyi avukatlar var. Sokak aktivizmi de oldukça güçlü.

"Hedefim, hayvancılığı ve hayvan 'sahipliğini' sona erdirmek"

Hayvan hakları mücadelesinin giderek etkisini artırması ve hayvansal tüketimin çevreye, küresel ısınmaya ve insan sağlığına zararlarının ortaya çıkmasıyla, vegan bakış açısı siyasette ana akım tartışmalara ve yasal düzenlemelere konu olacak gibi görünüyor. Amerika'da İnsani Parti'nin Başkanı Clifton Roberts, 20 yıldır vegan ve geçen ABD Başkanlık seçiminde bu partinin adayı olarak yarıştı. İnsani Parti, Amerika'da tüm hayvanların haklarını savunmayı amaç edinen ilk siyasi parti. Hayvan haklarını savunmak için yapılan hukuki mücadele konusunda görüşün ne?

Hukuk mücadelesine yürekten inanıyorum. Amerika'da iki büyük partinin dışındaki 3. partileri desteklemiyorum; şu anda gelişmiş durumda değiller. Belki bir gün çok partili sistemimiz olur ama bugün var olan oy kaynağımız önemli; onu seçilme olasılığı olmayan üçüncü bir adaya aktarmak, bence kayıp anlamına geliyor. Çünkü öyle olduğunda sonuçta ortaya Trump ve Kongre'de Cumhuriyetçi kontrolü ortaya çıkıyor. 2016'de üçüncü bir adaya oy veren herkes Demokratik adayı desteklemiş olsaydı, Trump ve Cumhuriyetçilerin iktidarı ile karşılaşmazdık.

Amerika'da 2006'da kabul edilen Ticari Hayvan Teşebbüsleri Terörizm Yasası (Animal Enterprise Terrorism Act) ile aktivistler, şiddet işin içine girmese de, hayvancılık endüstrisi için tehdit oluşturdukları gerekçesiyle "iç terör" kapsamında değerlendiriliyor. Yasaların açıkça canı değil malı koruduğu bir dünyada ALF ve doğrudan aksiyon konusunda ne düşünüyorsun?

Hayvanların insanlar için kullanılmasını engelleyecekse harika. Kaynaklarımız çok sınırlı ve bence sahip olduğumuz bu kaynakları iyi kullanmak zorundayız. Benim hedefim, hayvancılığı ve hayvan "sahipliğini" sona erdirmek. Bunu sağlamak için sadece bir ya da iki değil, milyarlarca hayvanı kurtarmayı istiyorum. İki hayvanı kurtarmak, vegan bir dünyaya ulaşmamızı sağlayacaksa çok iyi...

"Veganların hiçbir şeyi eksik değil ama kazançları çok!"

Müziyen kimliğiyle hayvan hakları aktivizmini uzun yıllardır bir arada sürdürüyorsun. Birçok insanla muhatap oluyorsun. Vegan olmayanlarla ilişkilerini nasıl düzenliyorsun?

19 yaşında et yiyen bir insandım. Böyle durumlarda kendime o günleri hatırlatıyorum. Bizler de vegan olarak büyütülmedik. Ayrıca aktivizm, benimle ya da bizim nasıl hissettiğimizle ilgili değil, dünyayı değiştirmeye çalışıyoruz. Stratejilerimiz bizi iyi hissettirmeye değil, insanların fikirlerini değiştirip hayvanları kurtarmaya odaklanmalı.

Karşılaştığın insanların veganlık konusunda edindiği en yanlış izlenim hangisi?

Veganların fedakarlıkta bulunup bir şeylerden yoksun kaldıklarını düşünüyorlar! Oysa Veganlar çok daha açık bir bilinçle daha iyi gıdalar yiyor. Hayvansal ürünlerden vazgeçmekle tarihin bu aşamasında doğru bir yerde durduğumuzu biliyoruz. Eksiğimiz yok ama kazancımız çok.

80'lerde Connecticut *hardcore/punk* sahnesinde yer aldın. O dönemlerde *punk*'ın kendin yapçı etiği ile veganlık arasında bir ilgi kuruyor muydun?

Evet, *punk rock* otoriteyi sorgumak ve kurul düzenin en kötü yanlarını reddetmekle ilgiliydi. Birçok açıdan veganizmin arındaki değerler sistemi ve metodoloji de bu. Yılda 100 milyar hayvanı öldüren, bununla birlikte insanları da öldürüp doğayı tahrip eden bir sistemin yani hayvancılığın mutlaka sorgulanıp ortadan kaldırılması lazım.

“Ahlaki evrenin yayı uzundur ama adalete doğru bükülür”

Geçen yıl hayvan hakları aktivizmine Animal Echo Chamber’ı da ekledin. Bu oluşumu kurarken temel amacın neydi?

Hayvan hakları örgütlerinin yaptıkları çalışmalarını duyurmak ve daha çok dikkat çekmelerini sağlamayı hedefleyen, kâr amacı gütmeyen bir platform bu. Birçok dernek ve örgüt, iyi çalışmalar yapıyor ama seslerini duyurmakta sıkıntılar olabiliyor. Hayvanlara yardım edenlere yardım etmek için bir internet sitesi kurduk, sosyal medyada da onların etkinliklerini, kampanyalarını ilgililere duyurmaya çalışıyoruz. Tek istediğimiz, siteye giriş yapıp kayıt olmaları ve bizimle iletişim kurmaları.

Ayrıca iki yıl önce Los Angeles’ta ana teması veganizm ve hayvan hakları olan Circle V Festival’ı başlattın. Geliri de tamamen hayvanlar için çalışan örgütlere gidiyor. İki yıldır nasıl bir geri dönüşüm aldın?

Vegan toplumunu güçlendirmeyi ve daha çok vegan olmayan insana ulaşip onlara gerçekten heyecan verici bir hayvan hakları vizyonu sunmayı amaçladık. Panellerde konuşmacılar kendi uzmanlık alanlarında veganizm ve hayvan hakları alanında görüşlerini, deneylerini paylaşıyor. Satılan tüm yiyecekler vegan oluyor. Şu ana kadar aldığımız tepkiler ve ilgi çok güzel.

Gerçek bir hayvan hakları hareketi için yol gösterici bir yönerge oluşturabilecek ilkeleri sıralar mısınız?

1- Aynı taraftaki insanların kendi aralarında kavga etmesi kabul edilemez. Diğer aktivistleri eleştirme lüksümüz yok.

2- Hayvanlar için çabalıyoruz, kendimiz için değil.

3- Her hayvan bir bireydir.

4- Aktivizmin akıllı, stratejik, faydalı ve mantıklı olması gerekir.

5- Bir aktivist hayatının geri kalan kısmında da aktivist olmalı.

6- 30 yıldır vegan yaşayan birisi olarak, 5 yıl önce et yiyen ama artık aktivist olan birisini yargılamıyorum. Benzer şekilde onlar da, bugün et yiyenleri yargılamamalı. İnsanları saygı, şefkat ve bilgi ile kazanmalı.

7- Gerçekleştirdiğiniz aktivizm yöntemleri hayvanlara yardımcı olmuyorsa, yöntemlerinizi değiştirmelisiniz.

İnsanlar ve hayvanlar için daha sevgi dolu ve adaletli bir dünya için sana umut veren bir şey var mı?

Martin Luther King, Jr.'dan alıntı yapayım: "Ahlaki evrenin yayı uzundur ama adalete doğru bükülür." Sonunda insanlar doğru olanı yapıyor, sadece bunun ne olduğunu anlamak uzun sürüyor. 100 yıl önce Amerika'da kadınlar oy veremiyordu, çocuklar fabrikalarda çalışıyordu, herkes sigara içiyordu, eşcinsel olmak suçtu, hayvanların hiçbir hakkı yoktu, siyahlar ile beyazlar evlenemiyordu. Bu bir gelişim süreci ve bizim görevimiz de ilerlemeye çalışıp bunu devam ettirmek.

SÖYLEŞİ* Keiji Haino: "Vegansanız 'ma' konseptini anlarsınız"

Bunca yıldır veganlık üzerine yazıp konuşan bir hayvan özgürlüğü aktivistiyim ama 2016 yılında Keiji Haino ile röportaj yapana kadar Japon kültüründeki "ma" konseptini hiç veganlık açısından düşünmemiştim. Deneysel noise bestecisi Keiji Haino ile İstanbul kökenli caz kolektifi Konstrukt ile birlikte konser vermek için ülkemize geldiğinde Galata'da bir otelde buluşup keyifli bir söyleşi yaptık. Müzik üzerine konuşurken elbette ilham aldığı "ma" konseptini de sordum kendisine.

Röportajın bir yerinde otel görevlisi kahve ikramı için geldi-

ğinde, Haino, “*Vegan puding var mı?*” diye sorunca konu da veganlığa geldi. Zaten bu konuda soru sormayı planlıyordum ama kendiliğinden söz oraya vardı. “Ma” konsepti ile veganlığı öyle bir örtüştürdü ki, o röportajdan çok zenginleşerek ayrıldım.

Önce Keiji Haino’yu tanımayanlar için kısaca bilgi vermek isterim. Bu sayede müzikle ilgilenenler için de farklı bir öneride bulunmuş olurum. Avangart noise bestecisi Haino’nun 1970’lerde Japon saykedelik yeraltı sahnesinde başlayan sıradışı müzik yolculuğu, onu günümüz deneysel müziğinin en gizemli sanatçılarından birisi haline getirdi. Bir zamanlar oyuncu olmayı düşünerek tiyatro ve Japon Butoh dansı ile ilgilenen Haino, Fransız avangart şair ve aktör Antonin Artaud’nun radikal düşüncelerinden etkilendiği yıllarda The Doors’un vokalisti Jim Morrison’dan aldığı ilhamla rock müziğe yönelen çok yönlü bir kişilik. İlk grubu Lost Aaraaff, Edgar Allan Poe’nun bir şiirinden esinlenerek 1970’te kurduğu bir emprovize rock grubu. 70’lerin ortasında saykedelik multienstrümantalist Magic Power Mako ile yaptığı işbirliğinden sonra 1978’de Fushitsusha adlı rock grubunu hayata geçirdi. Bugüne kadar aralarında Aihiyo, Vajra ve Black Stage’in de da olduğu çok sayıda yeni oluşum yarattı. Bunlarla da kalmayıp katartik ses keşiflerini solo projeleri ile sürdürdü; rock ve deneysel müzik sahnesinde çok sayıda ünlü müzisyenle işbirliği yaptı.

Japonya Ulusal Yayın Kurumu NHK, 1973-2013 arasında tam 40 yıl, Keiji Haino’nun “radikal” yaklaşımları nedeniyle müziğinin yayınlanmasını yasakladı. “Radikal” gördükleri neydi diye merak eden olursa, Haino’nun 46 yıl boyunca gerçekleştirdiği 100’den fazla kaydı dinlediğinde, amacının, daima sınırları yıkarak müziği geliştirmek ve böylelikle farklı olanı keşfetmek olduğunu görebilir.

Hayatı boyunca otoriteyi sorgulamış ve kendi yolunu çizmiş bir sanatçı o. Gerek kayıtlarında gerekse sahne performanslarında müziğine yön veren felsefi duruşu algılamadan müziğini anlamak da olanaklı değil. Hiç çıkarmadığı siyah camlı gözlüğü, simsiyah kıyafetleri ve grileşmiş uzun saçlarıyla sahnede adeta başka bir dünyanın müziğini icra eden bir mesih gibi...

'Ma' konsepti, farkına varmakla ilgili

John Cage'in sessizliğin var olmadığı görüşüne kanıt olarak sunduğu 4'33" adlı eserine bestesi "Miracle" ile yanıt veren Ke-iji Haino'ya, "Japon 'ma' konseptini kullanan bir sanatçısınız. Bu, kelime anlamıyla 'durma', 'duraklama' anlamına geliyor. Müzikte, notalar arasındaki boşluklara dayanan bir konsept söz konusu. Sessizlik ile bunun arasında fark olmalı," dediğimde şu yanıtı verdi:

Bunu kelime olarak değil ama kavram olarak anlarsanız, benim 'ma' konseptimi de anlama olanağınız var. Aslında çok zor değil; farkına varmakla ilgili. Şimdi ben konuşurken, siz anladığınızı göstermek için 'evet' diyerek başınızı sallıyorsunuz. Benim burada parmağımın masaya vurmama denk gelir bu. Bir sonraki 'evet' kelimesine giderken daha da aşağıya düşmüyor başınız; tekrar yukarı kalkıyor, yine eski haline dönüyor. Benim düşünce şeklim şu: Parmağımı koyduğum noktaya yaklaşır oradan ne kadar uzağa gidebilirim onu görmek. Ondan sonra olduğum yerden daha aşağıya da gidebilirim. Gitarı çalarken, geleneksel Japon enstrümanı 'shamisen' gibi ses çıkardığımda bilincimin aşağısına da iniyorum; yani sadece yukarı çıkıp evrene yayılmıyorum, aşağıya da iniyorum.

İnsanlar benim müziğimi çok gürültülü, çok yüksek sesli olarak düşünüyor. Çünkü sadece gitarın tellerine dokunulduğunda çalındığını zannediyorlar. Benim müziğimde ise, bulunulan noktadan aşağı inmeme ve yukarı çıkmam söz konusu; çünkü dinamik aralık çok yüksek. Benim bilincimi hissedebilirlerse bunun büyüklüğünü anlayabilirler. 40 sene boyunca gitar çaldım, çok yüksek sesli müzik yaptım. Neden kulağımda bir sorun olmadığı çok sorulur. Yapmak istediğim şey, çok yüksek ses elde etmek olduğundan 10 tane amplifikatör bile kullansam yetmez. Herkes bazı isimlerin gürültülü müzikleri ile ünlü olduğunu söylese de, bu sadece kullandıkları sistemden kaynaklanıyor. O benim için yüksek sesli müzik olmuyor. Çünkü dinamik aralığı yok. O yüksek sesi çıkaramadıklarını kendileri de biliyor. Bu nedenle amplifikatörü yükseltiyorlar. Ben yüksek sesin sadece amplifikatörle yaratılabileceği düşüncesinin dışına çıkıp bunun boşlukla yaratılabileceğini de göstermek istiyorum. İstedikim her sesi çıkarabilirim ama zaman bize hükmediyor. Müzik dediğiniz şey aslında zamanı durdurur. Ben zamanı kesen bir samurayım!

Kendinden farklı olanı yok etme güdüsü

Tam o sırada ayağa kalkıp samuray gibi hareketler yaptığından gülüştük. Konu veganlığa geldiğinde, "Ben hayvan özgürlüğünden yana olan bir etik veganım. Ama bazı insanların sağlık, çevre duyarlılığı gibi farklı vegan olma nedenleri var. Sizin veganlığı seçmenizin ardındaki felsefi yaklaşım ne?" şeklinde bir soru yönelttim usta müzisyene.

Vegansanız "ma"yı siz anlarsınız, diyerek şöyle açıkladı ikisi arasındaki ilişkiyi: Mesela yerde bir böcek yürüyor; vegan olmayan bir insan onun üzerine basar, öldürür. İnsan yaratılış olarak bunu yapmaya eğilimlidir. Ama vegan olduğunuzda orada durursunuz, böceğin üzerine basmassınız; işte bu 'ma'dır. İnsanlar ses çıkarırken, vurmazsam ses çıkmaz diye düşünür. Mesela Japon dövüş sanatı Kendo'da bir sporcu, sopayı ya da kılıcı bir kağıt inceliğindeki mesafede durdurabilir. Bu daha çok güç gerektirir; fiziksel anlamda bir güç değil söz ettiğim ama daha zor başarılan bir şeydir. Kılıç ustası seni öldürmez; kılıcı getirir tam boğazına dayar. Ama bu öldürmesinden çok daha etkilidir; aklın uçar, iptal olursun. Orada ölüm, fiziksel olarak yok olmak değildir, yaşadığın korkudur. Gerçekten Budist olanlar karşısındakine dokunmadan, enerji göndererek onu devirebilir. Bazen havaalanlarında güvenlik görevlilerine yapıyorum bunu. Dokunursan zarar verirsin, yaralanır; böyle yapınca yaralanma da olmuyor. Ben yürürken insanlar kenarlara çekiliyor bu nedenle. Ama çok hassas olan insanlar bunu algılıyor. Ben kimlerin hassas olduğunu da anlayabiliyorum. Kendi zamanımı yaratıp onun içinde yaşayabildiğim için samuray olduğumu düşünüyorum. Bu röportajın en önemli noktası, bir kılıcın bir kağıtlık mesafede durdurulması. Ama esas söylemek istediğim şey, insanda kendisinden farklı olan bir şeyi yok etme güdüsü var. Daha çok ne yapacağını bilmediğinde ortaya çıkıyor bu.

Keiji Haino, veganlığı çevresine bu konuda olumlu örnek olarak tanıtmayı tercih eden birisi, aktivist yönü yok ve aksine bir insanın kendi görüşünü doğru olarak tanımlamasını tehlikeli bulduğunu söylüyor. Hayvan hakları aktivizmi konusunda kendisi ile çok farklı yaklaşımlarımız var ama "ma" konsepti ile veganlığı buluşturması benim veganlığa dair bakış açıma önemli bir katkı oldu.

İnsanın kendisinden farklı olan her şeyi yok etme güdüsü, bu dünyadaki tüm savaşların, kavgaların nedenleri arasında. Yaşadığınız mahallede farklı yaşantısı olanlara düşmanlaşanlardan tutun, dini, dili, milliyeti, cinsiyeti, etnik kökeni farklı olanlar arasındaki çatışmaların sonu gelmiyor. İnsanın kendi türündeki farklılıklara karşı düşmanlığı, tarihte soykırıma varan insanlık suçlarına yol açarken, aynı güdünün türler arasındaki boyutu, hayvancılığın çoğunluk tarafından benimsenmiş şiddetine dönüştü.

İnsan olarak, "ma" konseptini içselleştirebildiğimiz ölçüde öldürmeyi değil, yaşatmayı seçiyoruz. Üzerinde yaşadığımız gezegen her yerinden bize uyarılar gönderiyor. Bir şeyi yok etmeye kalkmadan önce bu uyarıları duymak, görmek ve hissetmek için bir an durun, sadece durun...

Bu Gezegende Bir İnsanın Alabileceği En Punk Tavır: Vegan Olmayan Dünyada Vegan Olmak!

Vegan olmayan bir dünyada vegan olmak, bir insanın alabileceği en *punk* tavidir. Bu cümle bazılarında iddialı gelebilir, bazıları da kendi tanıdığı veganlar ile *punk* imajını bir araya getiremediği için bu iki kavramı ilgisiz bulabilir. Ama *punk* kültürü ile veganlık arasındaki bağlantıyı araştırdığımızda, yolların birleştiği konusunda hiçbir kuşku yoktur.

Punk'ın ansiklopedik açıklamasına baktığımızda, 1970'lerin ikinci yarısında İngiliz müzik sahnesinde gelişen, kurulu düzen ve ana akım değerler karşıtı bir altkültür olduğunu görüyoruz. 1970'lerin ortalarında Birleşik Krallık'ta gelişen akım, New York sahnesinde de ortaya çıktı. En önemli özelliği, Do It Yourself (DIY) yani kendin yapçı felsefeydi. Kimseden izin almadan kendi yönteminle var olmak, kendi kültürünü yaratmakla ilgiliydi. Müzik gruplarının albümlerini yayınlayıp kendi fanzinlerini basması fikri, güçlü bir özgürleşmeyi de beraberinde getirmişti.

1970'lerde *punk* kültürü içinde yaratıcı alanlarda çalışan bir-

çok kişi, müzik ya da yazarlıkla ilgili eğitim almamıştı. Bu konularda uzman değillerdi, aksine uzman olmadıkları bu alanlarda sadece istedikleri için üretim yaptılar ve yöntemlerini kendileri belirlediler. *Punk* tavrının özünde korkusuz olmak ve yaratmaya cesaret etmekle ilgili bir düşünce var. Ne yazık ki bugün gömleğini yırtıp çengelli iğneler takan ya da saçlarını *punk* tarzı kestiren birisi, *punk* ruhunun anlamını bile bilmeden *punk* olduğunu iddia edebiliyor. Oysa *punk* bir tavidir. *Punk* tarihçisi/müzişyen John Robb'un belirttiği gibi *punk* rock, "Halk tarafından halk için yapılan müziktir. *Punk* keskindir, lafını esirgemez, heyecan vericidir. Pop'ta olmayan ne varsa *punk*'ta mevcuttur. Pop ticaridir, sterildir. *Punk* bunların hiçbiri değildir, onların tersidir."

Hardcore ise, 1980'lerde Amerika'daki *punklar* tarafından yaratılan bir akımdı. Onlar, diğer *punklar* gibi giyinmiyorlar, kendilerini onlardan ayırmak için, bilinen *punk* tarzından daha hızlı bir müzik yapıyorlardı.

Önceleri nihilist bir yaklaşımın belirgin olduğu *punk* kültürünün zaman içinde olgunlaştığı söylemek mümkün; giderek faşizm, kapitalizm, otorite, cinsiyetçilik ve homofobi karşıtı, çevreci ve hayvan haklarını savunan bir ideolojiye evrildi. Hayvan hakları da, *punk* kültürü içinde yer alan herkesi kapsamaya bile, bu akımın içinde belirgin şekilde yer alıyordu.

1970'lerden bu yana gelişen *punk* kültürüne baktığımızda, hayvan hakları aktivizmi ve *punk* arasında bir kesişme olduğu görülüyor.⁶ Bu ilişki en güçlü şekilde anarşizm içinde ortaya çıktı. Şarkı sözleri, *punk* gruplarının kullandığı görseller, o dönemde çıkarılan fanzinlerde yer alan yazılar, yardım amaçlı etkinlikler, hayvan hakları mücadelesi için çalışan plak dükkanları ve o camiada yer alanların sık gittiği kafeleri de içine alan bir ilişki vardı. Elbette bu tüm *punkların* vegan olduğu anlamına gelmiyor ama ikisi arasındaki ortak alan göz ardı edilemeyecek kadar geniş.

---

6 Bu konuda yararlanılan makale: <https://theanarchistlibrary.org/library/len-tilburger-and-chris-p-kale-nailing-descartes-to-the-wall-animal-rights-veganism-and-punk-cu>

Punk hakkında bugüne kadar yazılan kitapların büyük kısmı, 1970'lerde kısa bir döneme odaklanıyor ve temelde ticari açıdan başarı kazanan grupları ele alıyor. Oysa bu kültür içinde yeraltında kalan gruplara dair yapılan araştırmalar, ilginç bilgiler içeriyor. İlk başlarda ortaya çıkan *punklar*, deri ceketlerle gezen hippie gruplardı; hayvan haklarına odaklanan gruplar *punk* sahnesinde daha sonraki dönemde ortaya çıktı. Bunların başında gelenlerden birisi, İngiliz *anarcho-punk* grubu ve art *punk* sanat kolektifi Crass idi. 1979 tarihli *Stations of The Crass* albümünde yer alan "Time Out" adlı şarkılarında insan ve hayvan eti arasında benzerlik kurup, "Dükkanlarda et reklamları asılı. Size bunlardan hoşlanmanız söyleniyor, denileni yapıyor, bütün olarak yutuyorsunuz. Tavuk butu, insan butu. Farklı olduğunuzu sanıyorsunuz ama hepsi aynı," diyorlardı.

1980'lerde hayvan hakları, *punk* kültüründe neredeyse ana tema oldu. Vejetaryenliği destekleyen, avcılığı ve hayvan deneylerini hedef alarak çeşitli hayvan hakları meselelerini gündeme getiren çok sayıda plak çıktı. *Anarcho-punk* sahnesi, o yıllarda hayvan haklarına odaklandı. 1979 sonrasında varlığını sürdüren gruplar, birçok politik mesajla birlikte sıklıkla veganizm ve hayvan haklarından söz ediyordu. Feminizm, savaş karşıtlığı, küreselleşme karşıtlığı ve diğer pek çok akımla birlikte hayvan hakları hareketi de o dönemde *anarcho-punk* grupların müziği aracılığıyla kitlelere yayıldı. *Last Hours* adlı fanzin, 2006'da bir *punk* rock araştırması yaptığında, katılanlar %54.6 oranında kendisini vegan ya da vejetaryen diye tanımlamıştı.

1980'lerde hayvan hakları ve veganizmi savunan *anarcho-punk* gruplar arasında Conflict'in ayrı bir yeri vardı. Sadece hayvan haklarını gündeme getiren sert sözlerle yetinmiyor, bizzat grup üyeleri tarafından mezbahalarda kaydedilen dehşet verici görüntüleri konserlerinde kullanıyorlardı. Aynı zamanda hayvan özgürlüğü hareketini destekliyor ve kullandıkları materyallerde hayvan haklarını korumak için kasaplara, polis ve devlet kurumlarına karşı güç oluşturma çağrısı yapıyorlardı. 1986 tarihli *The Unforgettable Force'* da yer alan *This Is the A.L.F. (Animal Liberation Front)* adlı şarkı bu düşüncüyü vurguluyordu. Şarkının başında

duyduğumuz soru şu: "Doğrudan aksiyon ne demektir?" Yanıt şöyle: "Artık daha fazla oturup korkunç zulümlerin olmasına izin vermeyeceğiz. Hayvan haklarında doğrudan aksiyon, sömürüp bundan kâr elde edenlere ekonomik zarar verdirmeektir."

Aynı şarkıda, hayvan haklarına dair önemli bir soruyu da gündeme getiriyordu Conflict:

Bizim insan haklarını umursamadığımızı söylüyorlar.

Biz ise, insan ve hayvan, bilinç sahibi hissedebilir canlılar, hem yaşama hakkına hem de zulüm ve işkence çekmeden yaşama hakkına sahiptir diyoruz.

İnsan olduğumuz ve aynı dili konuştuğumuz için daha önemliyiz diyorlar. Soruyoruz, bizim acımız ve ıstırabımız diğer hayvanlarınkinden daha çok ya da az mıdır?

90'lar, Barry Horne ve punk sahnesi

İngiliz punk grubu Inner Terrestrials, hayvan hakları mücadelesi için ölümü göze alan aktivist Bary Horne için yazdığı şarkıda, hayvan özgürlüğü hareketi ile punk'ın başkaldıran ruhu arasındaki ilişkiyi çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştu: *Ölümün bizim birleşmemize neden oldu. Uyuyan pek çok kişi şimdi savaşmak için uyanık. Çünkü bir adam dünyaya kendi davalarını öğretmek adına, hayvanlar için öldü. Kitlelerin bu 'terörist' haklı mıydı diye meraklanmasını sağladı.*

Bary Horne, 90'lı yıllarda Birleşik Krallık'ta kürk ve hayvan deneyi karşıtı eylemler yapmak için mağazaların içine patlayıcı yerleştirip tutuklanan ve bu nedenle 18 yıl hapis cezası alan bir aktivist. Hapisteyken hayvan deneylerinin belli bir takvime bağlanarak sona erdirilmesi için bir dizi açlık grevi yaptı. Hükümet, beş yıl içinde tüm hayvan deneylerini sonlandırmayı taahhüt etmedikçe açlık grevini sürdüreceğini söylüyordu.

Daha sora bir Kraliyet Komisyonu kurularak bu konuda bir kamu soruşturması açılması talebinde bulundu. İşçi Partisi, 1997'de seçimi kazanırsa bunu kabul edeceğini daha önce belirtmişti. Barry Horne, bu partiyi protesto etmek için 1998'de 68 günlük açlık grevine başladı. Barry'nin giderek kötüleşen sağlığı

açık sinyaller verirken, onu destekleyen hayvan hakları aktivistleri hastanenin bahçesinde nöbet tutuyor, başbakanın evinin bulunduğu Downing Street'te gösteriler yapıyor, arabaların tekerleklerine kendilerini zincirliyorlardı.

Barry Horne, son açlık grevine 21 Ekim 2001'de başladı ve 15 gün sonra karaciğer yetmezliğinden yaşamını yitirdi. İngiliz tarihinde ilk kez hayvan haklarının siyasetin gündemini belirlediği günler olmuştu o dönem. Hayvan özgürlükçüleri yıllar geçse de Barry'yi ve siyasetin çirkin yüzünü unutmuyor...

Şarkılarında hayvan sömürüsünün cinsel doğasına ışık tutarak eko-feminist temaları gündeme taşıyanlardan birisi de İngiliz grindcore grubu Meatpucker. Kanadalı progressive trash grubu Propagandhi'nin felsefesini ise, türçülük karşıtı görüş açıklıyor. *Nailing Descartes to the Wall/ (Liquid) Meat Still Means Murder* adlı şarkılarında Rene Descartes'ın hayvanların ruhsuz bir makine gibi olduğuna dair görüşüne karşı çıkıyorlar. *Human(e) Meat (The Flensing of Sandor Katz)* adlı şarkılarında ise, gıda aktivisti ve yemek yazarı Sandor Katz'ın insan olmayan hayvanlara dair yazdığı kesim ritüellerini hayali olarak ona uyguluyorlar.

Konserlerinde hayvan haklarını savunan posterler ve makaleler aracılığıyla müziğin politik yönünü öne çıkaranlardan biri de Avustralyalı skacore grubu Antimaniac. Birçok kişi, o dönemde bu tür grupların haberlerine rastladığında ilk kez hayvan hakları mücadelesinin argümanları ile karşılaştı.

***Punk* fanzinlerinde ve kafelerde yayılan veganizm**

Punk'ın patladığı dönemde *punk* camiasında yayınlanan fanzinelere bakıldığında da çok sayıda ayrıntılı materyalin var olduğu görülüyor. Örneğin ALF'nin basın sorumlusu Roger Yates, 1977'de bir müzik dergisinde spor adına hayvanlara işkence edilen "bloodsports" hakkında bir makale okuduğunda ilk kez hayvan hakları ile ilgilenmeye başlamış. O yıllarda müzik basını ve kendin yapçı fanzinler, alternatif görüşleri tanıtmada oldukça etkin.

Yardım amaçlı etkinlikler, yayınlanan kaset ve plaklar da hayvan hakları ile *punk* arasındaki yaygın ilişkiyi ortaya koyu-

yor. Satılan kaset ve plaklardan elde edilen gelire hayvan barınaklarına destek veriliyor. Bu çalışmalar, hem hayvan hakları alanındaki görüşleri yaymak ve bilgilendirmek hem de bu uğurda mücadele veren örgütleri desteklemek amacını güdüyor.

O yıllarda *punkla* ilişkili kafeler, büyük ölçüde vegan ve anarşist bir felsefeye sahip. Vegan yiyecekleri tanıtırken, bir yandan da hayvan hakları mücadelesine destek amacını taşıyorlar. Bu mekânlar, günümüzde hayvan hakları mücadelesi ile hiç ilgilenmeyen, vegan kelimesini bile anmadan menülerini "bitki bazlı" diye tanımlayan ticari mekânlardan çok farklıydı; çünkü öncelikli amaçları hayvan hakları aktivizmiydi.

Punk ve hayvan hakları alanındaki ilişkinin varlığı, *punk* olmayan aktivistlerce de kabul ediliyor. *Punk* hareketi içinde daima hayvan haklarına destek var; çünkü sonuç olarak *punk* doğası gereği anarşist. *Punk kültürünün* ruhundaki isyan bu tür düşünceleri yayma konusunda doğal bir ortam yaratıyor. İngiltere'de 1964 yılında tilki avına son vermek için kurulan Hunt Saboteurs Örgütü ve 1980'de marketlerde, restoranlarda kullanılmayan malzemelerle vegan yiyecekler yapıp ihtiyacı olanlara dağıtmak amacıyla kurulan Food Not Bombs organizasyonu da *punk* veganlar arasında popülerdi. Gündüzleri ormana gidip tilki avının önüne geçmek için doğrudan eylem yapanlar, geceleri *punk* konserlerinde buluşuyordu o yıllarda.

Punk, anarşizm ve veganlık

Punk müzik aracılığıyla anarşizm ve hayvan hakları ile tanışıp, kendin yapçı kültür içinde vegan olan çok sayıda insan var, *punk* olmadan vejetaryen/vegan olanlar da var. Vejetaryen olanların *punk* ile ilişkiye geçince vegan oluşuna da sık rastlanıyor. Bütün bu insanların hepsi ana akımda olmayan bir tutarlılık hissini bu camianın içinde buluyor.

1970'lerin sonu ve 80'lerin başında *anarcho-punk*'ın yükselişe geçmesiyle, birçok grup plak kapaklarında ya da iç kartonelerde hayvan hakları mesajları veren, hayvan sömürsünü belgeleyen görsellere yer veriyor. *Punk* yaşam tarzının en belirgin göstergelerinden birisi, hayvan yememek olarak ortaya çıkıyor.

Hepsi yeraltında geçirdikleri *punk* döneminde ya vejetaryen ya da vegan. Elbette *punk*'ın tek politik argümanı hayvan hakları değil, aynı zamanda anarşizm de var. Anarşist yazarların eserlerinde anarşizmin insan olmayan hayvanları da göz önüne aldığı görülüyor.

İlginçtir, *punk* şarkılarında yer alan sözler, bazı insanlar üzerinde anarşist metinlerden çok daha büyük etki yaratıyor. Genç anarşistleri radikalleştirme ve onları hayvan hakları argümanlarıyla yakınlaştırma konusunda *punk* kültürünün ve müziğinin temel bir araç olduğu kuşkusuz. Yaptıkları müzik tür olarak *punk* olmasa da grubun duruşunda ve müziklerinin ruhunda *punk* niteliği bulunan The Smiths'in *Meat Is Murder* adlı şarkısıyla bu yola giren biri olarak, müziğin benim için de en etkili aracın müzik olduğunu söyleyebilirim. Okuduğum hiçbir metin, bu şarkıyı ilk duyduğum zamanki kadar etkili olmadı.

Punk camiası içinde yer alan bir insanın hayvan hakları ve anarşizm görüşleriyle tanıştıktan sonra, kendi bireysel tercihi ni grubun normlarına uygun hale getirmesi yaygın bir durum. Kendisi hayvan hakları konusunda aktif bir insan olmasa da gruba uyma, altkültüre ait olma dürtüsü kişiyi etkiliyor. Çünkü o altkültür grubunda vegan olmak bir tür grup kimliği ya da direniş sembolü oluyor. Ortak değerler ve ortak bir yaşam tarzı olacak ki altkültür varlığını sürdürsün.

Bütün bunlar gösteriyor ki, hayvan hakları, *punk* akımının sistem karşıtı politik yönü ile ilgiliydi ve veganizm de bu kültürün içinde kendine yer buldu.

Türkiye'de geç yeşeren *punk* sahnesi

Tolga Güldallı ve Sezgin Boynik'in editörlüğünde hazırlanan *An Interrupted History of Punk and Underground Resources in Turkey 1978-1999* adlı kitapta belirtildiği gibi, 70'lerin ortalarında Birleşik Krallık, Amerika ve Avrupa'da yayılan *punk* sahnesi, kendisine Türkiye'de zemin bulamadı. O yıllarda Türkiye'de kentlere sokak çatışmaları ve siyasi terör hakim olduğundan mücadelenin odak noktası, sağ ve sol siyaset arasında şekilleniyordu.

12 Eylül'den sonra ise, sol siyasetin ve özgürlükçü düşüncenin tamamen bastırılması sonucunda toplum depolitize edildi, arabesk dönemi hakimiyetini ilan etti. O ortamda *punk*'ın kendine çıkış yolu bulması olanaklı değildi. Empoze edilen arabesk yozlaşmayı benimsemeyi reddeden bazı gençler, heavy metal camiası içinde kendilerini ifade etmeye çalıştı. Bunların bir kısmı, heavy metal dünyasındaki kopya kasetler ve yabancı dergiler aracılığıyla *punk* kültürü ile tanıştı.

80'lerin ortalarından itibaren uzun saçlı, yırtık kotlu, farklı görünen insanlar toplumda görünmeye başladı. Ama bu daha çok bir taklit olarak ortaya çıktığından içselleştirilmiş bir özden yoksundu. Hepimizin çevresinde rastlayabileceği bu kişilerin çoğu, hayatlarının bir aşamasında evlendiğinde ya da işe girdiğinde taklit ettikleri bu görümlerine de son verdi. Örneğin bir arkadaşımın sürekli takım elbise ile gezen son derece ciddi bir eniştesi olduğunu hatırlıyorum. Banka memuru olarak çalışan o adam, bir zamanlar uzun saçlı bir *punk* olduğunu anlattığında inanamıştım.

Türkiye'ye *punk*, gençlerin komünal bir şekilde yaşayıp kendin yapçı etikle yaşamını sürdürdüğü bir altkültür olarak güçlenemedi; politik bir nitelik kazanıp bir karşı çıkış hareketi halini alamadı. Türkçe bir *punk* yayın olmadığından gençler sadece yabancı dergilerdeki fotoğraflardan ilham aldı. 90'ların başından sonuna doğru fanzinlerin yayılmasıyla bir ölçüde gündeme gelse de bu, müziğin türüyle ilgiliydi. Dolayısıyla Türkiye'de, Birleşik Krallık ya da Amerika'daki gibi bir *punk* ve veganizm ilişkisi de gündeme gelmedi.

Günümüzde Türkiye'de *punk* ve hardcore gruplar arasında hayvan hakları konusuna eğilen gruplar var ancak sınırlı. Çünkü Birleşik Krallık ve Amerika'daki *punk* akımının yarattığı dalga, Türkiye'ye hem geç vardı hem de depolitizasyon baskısı altındaki ülkede *punk*'ın politik özü Batı'daki gibi gelişemedi, hayvan hakları da bir ana tema haline gelmedi.

Günümüzde Veganlar Punk Ruhuna Sadık mı, Punklar Vegan Etiğine Yakın mı?

70'lerde *punk* döneminin başladığı yıllarda, Birleşik Krallık'ta

bile çok az sayıda insanın veganlık hakkında bilgisi vardı. Vegan kelimesinin ortaya atılıp The Vegan Society'nin kurulduğu tarih 1944. Yani *punk* akımı patladığında veganlığın kurumsal tarihi yaklaşık 30 yıldır. Bu bölümde vurguladığım gibi, bir altkültür olarak ikisi aynı toplum kesiminde yer aldı. Fanzinler, *punk* grupları, kendin yapçı kafeler, hepsi kurulu düzeni sorgulayan tavrın yansıması olarak veganlık ile örtüşüyor, veganlar toplumunda bulamadıkları dayanışmayı bu yolla sağlıyordu.

O yıllarda Londra'daki marketlerde kendiliğinden vegan olan ürünler dışında özel olarak üretilmiş vegan ürünler bulunmazken, günümüzde Türkiye'de bile her gün büyüyen bir vegan ürün yelpazesi var. Veganların sayısı artıyor, vegan mekanlar çoğalıyor ve veganlar hâlâ azınlıkta olsa da artık toplumda bilinirlik ve görünürlük oranı eskiye göre çok fazla. Doğal olarak bu durum büyük kentler için geçerli; Anadolu'da bir kente gittiğinizde değişen pek bir şey yok. Ama bu bölümün başlığında sorduğum soru, büyük kentler ile sınırlı olsa da, günümüzde veganlığın yaşanması ve algılanmasıyla ilgili önemli bir değişime işaret ediyor.

Eskiden marketlerde vegan ürün satılmazken, bugün sağlıklı beslenme ve çevre faktörlerinin de etkisiyle, lüks vegan ürün markalarının ortaya çıktığına tanık oluyoruz. Yurtdışında vegan süt ve peynir sektörü tahmin edilemeyecek boyutlara ulaştı. Bu yılın başında *Forbes* dergisinde, "İşinizi Neden 2018'de Veganize Etmelisiniz"⁷ başlıklı bir makale bile yayınlandı. Nielsen for the Plant Based Foods Association (PBFA) ve The Good Food Institute tarafından yapılan ortak araştırmaya göre, 2017'de Amerika'da bitki bazlı yiyecek satışı %8,1 artış göstererek 3,1 milyar dolara çıkmış. Araştırma firması Packaged Foods'un verdiği bilgiye göre, bitki bazlı süt ve süt ürünleri satışı, son 3 yıldaki toplam hayvansal süt ve süt ürünleri satışının %40'ına ulaşmış. Dünya çapında vegan peynir pazarının 2014 yılında 4 milyar dolara, bitkisel et alternatifi ürünlerin ise 2020 yılına kadar 5,2 milyar dolara ulaşacağı tahmin ediliyor. Bu bilgiler de gösteriyor ki

7 <https://www.forbes.com/sites/katrinafox/2017/12/27/heres-why-you-should-turn-your-business-vegan-in-2018/#d928c622144d>

sürekli gelişen bir vegan ürün pazarı var.

Bunun sonucu olarak veganlar, 1970'lerin sonu ve 80'lerdeki gibi yaşamıyor, artık kendin yapçı etikten uzaklaşıyor. Benim gibi çok uzun zamandır vegan olanlar bilir; bizler bitkisel sütü ve yoğurdu hep kendimiz evde çeşitli yöntemlerle yapmaya çalıştık; tofu, vegan peynir ve bitkisel et alternatifleri ile tanışmamız çok geç oldu. 1980'lerdeki vegan yaşam ile günümüzdeki arasındaki farklar, sadece yeme içme konusunda da değil. Bir zamanlar vegan ayakkabı bulmak çok zorken bugün birçok vegan eşya üreticisi var. Bunların mevcut olduğu bir dünyada vegan olmak ile 70'ler ve 80'lerde vegan olmak aynı şey değil.

Eskiden kendileri vegan yemek yapıp, pazarlarda, kafelerde satıp hayvan hakları aktivizmine destek verenler vardı. Günümüzde bu ruh kalmadı. Şimdi daha çok pahalı vegan yiyecekleri zengin sınıflara satan ama hayvan hakları aktivizmi ile ilgilenmeyen mekan işletmecileri var. Bazı yatırımcılar, sadece kârlı bir iş olarak gördüklerinden vegan ürün pazarına giriyor. Kendileri vegan olmayanların veganları beslediği bir dünyada yaşıyoruz ve bu veganlar tarafından kurulan firmaların sadece vegan üretim yapacağı güne kadar da değişmeyecek...

Kulağa ticari ve steril gelen bu durum, günümüzde veganizmin toplumdaki hiyerarşik yapılanmayı tek bir açıdan sorguladığı ve hayvansız kapitalist üretimi kabul ettiği eleştirilerini de beraberinde getiriyor. Fahiş fiyatlı vegan ürünlerin yaygınlaşması, bir yandan alternatiflerin artmasına neden olduğu için veganlığı yayma adına olumlu görülüyorsa da, kuşkusuz bazı sorunlar da yaratıyor. Öncelikle toplumda "veganlık pahalı" argümanını güçlendiriyor. Genel olarak vegan ürünlere talep arttıkça fiyatların da dengeleneceğini söyleyerek açıklama yapmak mümkün ama bazen bunun da ötesine geçen açıklanamayacak bir "lüks tüketim" söz konusu. O nedenle bu pahalı ürünleri örnek gösterip "Veganlık pahalı, bütçeme göre değil," diyenlere, bunları tüketmelerinin gerekli olmadığı iyi anlatılmalı. Nasıl hepçil insanlar yaşamak için havyar yemek zorunda değilse, veganlar da sadece zengin kesime yönelik olarak üretilen pahalı ürünleri tüketmek zorunda değil.

Veganların *punk* ruhuna sadık kalması, temel olarak kendin yapçı kültürü yaşatması ile mümkün. *Punkların* veganlık ile buluşma noktasına varması için de, veganizmin sadece beslenme ile ilgili olmadığını anımsatmak gerekiyor. *Punk* ile veganizmin buluştuğu nokta, sistem karşıtlığına vurgu yapan aktivizmdir ve veganizmi vegan diyet trendinden ayıran da budur. Hayvan özgürlükçüsü veganlar olarak biliyoruz ki, hayvan sömürüsü sona ermeden toplumdaki sınıf savaşı da bitmeyecek; çünkü güç savaşını yaratan, zayıfları ezip hayvanları en alta yerleştiren hiyerarşik sistemin sonucudur.

Köklerini isyan ve başkaldırı halinden alarak bunu müzik ile bağdaştıran *punk'ın*, temelinde veganizmi yaşatan anarşizm ideolojisi ile buluştuğu nokta ise, Bütünsel Özgürleşim ilkesidir (Total Liberation). Bu ilke açısından bakıldığında da insanın özgürlüğü ile hayvan özgürlüğü aynı zincirin halkalarıdır. Hak mücadelesi veren herkesin bunu anlaması gerekiyor. En alttakini ezmeye devam ederek barışçıl ve hakça bir düzen yaratılamaz. Sistemi sorgulayacaksınız, önce kendinizin kimi ezdiğine bakacaksınız. Dayatılan sömürü düzenini *punk* ruhuyla reddedip kendi kurallarınızı geçerli kılacaksınız, o kurallar hayvanları da düşünmek zorunda. Aksi halde eski sistemin taklitçisi olmaktan öteye geçemezsiniz.

Veganları kendin yapçı etikle *punk* ruhunu korumaya, *punkları* da bütünsel özgürleşim ilkesini benimseyerek vegan olmaya davet ediyorum!

SÖYLEŞİ* John Robb: “Benim yaşımdakiler için veganlık tartışması punk ve post-punk içinde başladı.”

Vegan olmayan bir dünyada vegan olmanın bir insanın alabileceği en *punk* tavırlardan biri olduğunu belirttim önceki bölümde. En azından benim için böyle. Çünkü önce çocukluğunuzdan beri size öğretilen ve yaşamınızı tümüyle etkileyen hayata dair en önemli yanları sorguluyorsunuz, sonra içine doğduğunuz toplumdaki onaylanmış şiddetin bir parçası olmayı reddediyor ve kendi hayatınızı kendin yapçı etikle zulümsüz bir şekilde yeniden düzenliyorsunuz.

Bu konuyu konuşmak için en uygun insan kuşkusuz John Robb. 56 yaşında, hem vegan hem de *punk!* *Punk* grubu Goldblade'in vokalisti, *post-punk* grubu The Membranes'in başçısı ve vokalisti olmanın yanı sıra, müzik yazarı, festival organizatörü, müzik ve kültür sitesi Louder Than War'un kurucusu, TV yorumcusu Robb, birçok konuda etkili bir isim. *Punk*'ın doğuşunu ve gelişimini 70 ve 80'lerde Birleşik Krallık'ta bizzat yaşayan, günümüzde hâlâ kendin yapçı kültürü destekleyen bir vegan olarak ona hem bu iki güçlü akım arasındaki paralellikleri hem de günümüzde hayvan hakları mücadelesine yaklaşımını sordum. Moby ve Keiji Haino gibi, John Robb ile de veganlık ve hayvan hakları aktivizmine bakış açılarımızın farklı olduğu noktalar var ama *punk* ile veganlığın temelinde her şeyi sorgulama tavrının yer aldığı konusunda hemfikiriz.

Sizi vegan olmaya ne teşvik etti? Nasıl bir deneyim ya da kimler düşüncenizi etkiledi?

Önceleri vejeteryendim. Benim yaşımdakiler için bu tartışma *punk* ve *post-punk* içinde başladı. Crass gibi gruplar önemli sorular soruyordu ve biz de bunlara karşılık veriyorduk. Birçok açıdan *punk* bir dizi soru işareti ile doluydu; asla bir manifesto değildi, *punk* camiası içinde sorgulamadan bir düşünceyi takip söz konusu değildi. Fikirler ortaya atılır ve bunlara çeşitli tepkiler gösterilebilirdi. Elbette vejeteryenlik ideali, binlerce yıl önceki

Hindistan'a ve eski kùltürlere dek uzanıyor ama biz sadece içinde bulunduğumuz kùltürle bu tür bir etkileşime girebildik. Bazı insanlar için bu hayatın sadece bir yönü; bizim için ise yoğunluk hissini yaşayacağımız bir arayış ve yeni bir yaşama şekliydi. Eski kurulu düzenin yanlış olduğunu hissettik ve kendi düzenimizi yaratmak istedik. Ben, ayrıca bir mezbahanın yanındaki bir evde yaşıyordum. İneklerin size bakan yüzlerini gördüğünüzde olan biteni bildiklerini anlıyorsunuz. Niteliksiz politikacılar ne derse desin, onlar gerçekten bilinç sahibi ve duyguları olan canlılar. Vejetaryenlik benim için başlangıçtı. Vegan oldum çünkü hayatımdaki her şeyi tamamen netleştirmek istedim. İçki de içmiyorum, ağırlık kaldırma gibi büyük fiziksel güç isteyen sporlardan hoşlanıyorum. Sınırlarımı zorlamayı seviyorum. Müzikte de bana ilk çekici gelen şey o yoğunluk hissiydi ama yoğunluğu bulmak için kullanılan eski rock tarzı artık çok körleşmişti.

Vegan ürün piyasasının yeni bir kâr odağı olmaya başlamasıyla birlikte, veganizmin özündeki kendin yapçı etik de giderek yok oluyor ama en azından 25-30 yıl önce öyleydi. Punk ve veganizm arasındaki ilişkiyi bu açıdan değerlendirirsek bu konuya nasıl bakıyorsunuz?

Punk içinde yer almak, çoğumuz için önemli bir duruştu. Sorgulama *punk* için öylesine hayati ki bu yaşıma kadar içimden çıkmadı; hiçbir şeyi sorgulamadan kabul etmem. İnandığım şeyleri de test ederim. Her şeyden memnun olup rahatlık içine girmek ruh için kötüdür. *Punk*'ın çok farklı anlamları var, dediğim gibi tek bir manifesto ya da kurallar yok. Sürekli kendi kendiyile çelişir ama kişisel görüşüme göre *punk* benim vegan yaşamım ile uyumlu. Bu bana özgü. Ancak bu genel olarak bir *punk*'ın biftek yemeyi durdurması anlamına gelmeyebilir. Çünkü *punk*, asla kendisiyle hemfikir olmadı.

Anarcho-punk sahnesi, 1970'ler ve 1980'lerde hayvan haklarını odak noktası yapıp sıklıkla veganizmden söz ediyordu. Morrissey bunu günümüzde etkili şekilde sürdürüyor ama artık Crass ya da Conflict gibi konser sahnesini hayvan hakları protestosuna çeviren gruplar görmüyoruz. Ayrıca 1980'lerde *punk* fanzinlerinde veganizm/hayvan hakları geniş yer bul-

yordu. Bu gruplara ve bu tür aktivizme ne oldu? Punk, sizce politik özünü mü kaybetti?

Birçok müzik sahnesinde var bu. Metal müzik, veganizm ile çok ilgili. Belki de sosyal iletişim ağı birçok fikir için anahtar platform haline geldi. Veganizm, eski dönemlere göre artık daha büyük ve yeni kuşakta ilgi görüyor. Yani mesaj bir şekilde yayılıyor. Crass, çok önemli ve büyük bir kült gruptu. Veganizm, artık ana akıma yansdı ve bu iyi bir şey. Veganların yer aldığı birçok müzik grubu var ve mesajı topluma akıllıca ulaştırıyorlar. Eski yıllara göre vegan sayısı arttı. Crass'ın olağanüstü albümleri olmasa da mesaj artık ufak grupların yer aldığı yeraltı müzik sahnesinin ötesine çıkıp ana akıma yansıtılıyor.

1980'ler ve 1990'larda veganlık şimdikine göre nasıldı?

Ben 10 yıl önce vegan oldum ama onun öncesinde vejetaryen olarak yaşadığım için kültür hayatımızdaki değişimleri gözlemleyebildim. O yıllarda vejetaryen yiyecek bulmak daha zordu, daha az çeşit vardı ve rahatsız olmasam da insanlardan daha çok soru gelirdi. 25 yaşın altındakiler çok farklı bir kuşak; daha açık fikirliler ve 21. yüzyılı kucaklıyorlar. Bugün aradaki farkı görüp hissedebilirsiniz. Benim kuşağında da kalıpların dışında düşünenler vardı ama sonuçta hepsi anne baba kuşağı olan 20. yüzyılın içine hapsedilmişti.

Bu konularda çok konuşan bir aktivist değilsiniz ama yine de sormak isterim, başarılı bulduğunuz aktivizm modeli nedir?

İnsanlara bağırıp çağırmanın fark yaratacağına inanmıyorum. Hiç kimsenin Facebook'ta bir tartışmayı kazanamaması gibi bir şey bu. O tür durumlarda insanlar kendi görüşlerini daha fazla sahipleniyor. Sosyal medya çağında tüm tartışmalar siyah ve beyaz arasında geçiyor. Ben, tamamen karşı olduğum görüşler olsa bile, insanların düşüncelerine saygı gösteriyorum. Tartışmaktan hoşlanıyorum ama emredici şekilde parmak sallamak bana göre değil. Veganizm benim için önemli, yıllar içinde birçok insanı bu yönde etkiledim ama sadece bu konuda konuşmak isteyen insanları... İnsanlar vegan olduğumu ve vegan klişesine

uymadığımı biliyor. Neysem oyum ve isteyen herkes benimle birlikte veganlığa dair düşüncelerimi keşfedebilir.

“Et endüstrisinin efsanelerine inanmayın! İneği yiyip onun proteinini çalmak zorunda değilsiniz.”

Vegan olmak isteyen ya da bu konuya ilgi gösteren ama tam olarak nasıl bir başlangıç yapması gerektiğini bilemeyenlere ne öneriyorsunuz?

Bazıları doğrudan hayatını bir anda dönüştürerek hata yapıyor. Belki de önce vejetaryen olup, bu konuda gerekli bilgileri okuyarak kendini eğitmek ve yemek pişirmeyi öğrenmek daha iyi olabilir. Çoğu vegan, bunları yapmadığı için sadece patates kızartması yiyor ve sonra da iyi hissetmediklerinden yakınıyor. Oysa basit yemek fikirleri edinip vegan olurlarsa daha sağlıklı beslenir ve çok daha iyi hissedebilirler. Türkiye, vegan olmak için harika bir yer; mutfağınızda çok lezzetli birçok vegan yemek var ve hepsi de çok sağlıklı. Et endüstrisinin efsanelerine inanmayın. İneği yiyip onun proteinini çalmak zorunda değilsiniz! Goril gibi olun ve doğrudan kaynağa gidin. Her şeyi sorgulayın! Tabagınızdaki etin nereden geldiğini, kimin bedenine ait olduğunu sorun. Bunu yaptığınızda, bir zamanlar normal görünen artık tuhaf gelir. Yamyamlık da bir zamanlar normaldi.

Size göre veganlık hakkındaki en yanlış düşünce hangisi?

Suluk benizli ve çelimsiz olduğumuz! Oysa çok farklı veganlar var. Diğer bir yanlış ise, bizim sürekli diğer insanlara ders vermeye çalıştığımız düşüncesi. Çoğumuz sadece bize soru sorulduğunda bu konudaki düşüncelerimizi anlatıyoruz.

“Trump bütün kartları tutabilir ama biz de çatal ve bıçak tutuyoruz!”

Vegan olmayan arkadaşlarınız ve aile üyelerinizle bu konuda nasıl anlaşıyorsunuz?

Uyum göstermelerini sağlamaya çalışıyorum. Annem onu ziyaret ettiğimde bana vegan yemek yapıyor ve pişirdiklerini de severek yiyor fakat vegan olmak için çok yaşlı olabilir. Kardeşlerim et düşkününü ama çocuklarından bazıları vejetaryen. Her

zaman olduğu gibi, bana bu Trump'lı kokuşmuş düzende yeni jenerasyon umut veriyor.

Veganizm, günümüzde hâlâ toplumda ötekileştirilmiş durumda. Bir yandan da "et" yenilen ama teknolojik gelişmelerin sonucunda hayvanların artık bunun için öldürülmeyeceği bir dünyaya doğru gidildiği görüşü var. Bunun için umutlu musunuz?

Dünya her zaman farklı yönlere doğru gidebiliyor. Atılan her ileri adımdan sonra bir geri adım da söz konusu oluyor ama yaşadığımız korkunç ve karanlık dönemlere karşın daima çözüm bulmak için çalışan insanlar da var. Et yememek, ufak bir çözüm gibi görünebilir ama bu insanların yapabileceği bir şey. Trump, bütün kartları elinde tutabilir ama biz de çatal ve bıçak tutuyoruz! Makine diyebileceğimiz bu sistem tarafından ne kadar az dikte edilsek o kadar çok güçleniriz. Bu zor değil. Bunun anlamı, makinenin emirlerini reddedip kendiniz için düşünüyorsunuz demektir. Gerçek şu ki hayvanlar mezbahalardaki kan gölü içinde ölüyor çünkü birileri çayına onun yerine koyacak bir alternatif bulmak için uğraşmıyor! Ben, hâlâ anlamsız bir dünyaya savaşına girmeyip birbirimizi dinlersek sonunda daha iyi bir yol bulacağımıza ve veganizmin bu sürecin bir parçası olduğuna inanıyorum.

Bazı aktivistler insan olmayan hayvanların da insan olan hayvanlarla aynı haklara sahip olması gerektiğini savunurken; bazıları, duyarlı canlıların hepsinin sahip olması gereken tek bir haktan söz ediyor. O da, meta ya da mal olarak kullanılma hakkı. Bu konuda benimsediğiniz yaklaşım hangisi?

Bu idealleri seviyorum ve sanırım kentlerde yaşarken bunların hayata geçirilmesi daha kolay. Seçeneklerin çoğunun lüks olduğunu kesinlikle görüyorum ve sabırlıyım. Düşüncelerimizi iyi anlatıp açıklarsak insanların sonunda dinleyeceğine inanıyorum. Tüm hissedebilir duyarlı canlıların yaşam hakkına saygı duymalı; çünkü bizlerin insan olarak bunu yapma gücü var. Hayvanlar hakkında duygusal davranmıyorum. Bir dişi aslanın ölüm makinesi olduğunu biliyorum ama insanlar olarak biz sonunda ilkel

öldürme dürtüsünü aşma seçeneğine sahip hale geldik.

Büyük şirketlerin kâr elde etmek için heyecanla vegan ürünler ürettiği ve bazı ünlülerin kilo vermek, fit görünmek gibi nedenlerle sadece beslenme odaklı bir veganlık türü denemesi yaptığı kapitalist bir dünyada yaşıyoruz. Diyeti öne çıkaran bu tür davranışların politik eleştiriden yoksun olduğu ortada. Bu sizi rahatsız ediyor mu?

Beni rahatsız etmiyor. Hayvanların hayatı kurtuluyorsa, o zaman verilen mesaj bu durumdan daha önemsizdir. İnsanlar daha derine indiğinde gerisindeki politik özü de bulabilir. Sadece gösteriş için et yemeye son veriliyorsa bile bununla bir sorun yok. Bu uğurda yapılan yolculuk önemli değil ama varılan yer hayati.

Ben veganizmi politik bir hareket olarak görüyorum. Çünkü bu adalete bağlılık ve hayvan köleliğinin bir parçası olmayı reddedişle ilgili. Hayvansal ürünleri boykot etmenin büyük siyasi sonuçları var. Vegan olduğunu söyleyen birisi, veganizmin etik ve siyasi yönünü göz ardı ettiğinde içini boşaltmış oluyor.

Konunun tüm yönlerine dair bilgi, politik ve ekonomik arka plan etkileyici ama bunlar yoksa da sorun değil. Arkasında estetik ya da moda ile ilgili nedenler varsa bile sonuçta hayvanların hayatı kurtuluyor.

“Devasa para makinesi gezegendeki her şeye zarar veriyor”

Hayvan hakları savunucuları olarak hayvanların da insanlar gibi yaşama hakkına sahip olduğunu savunuyoruz. Ama hemen her sektörde hayvanları sömüren, yasalara dayanarak onları öldürüp bedenlerinden kazanç elde eden ticari bir mantığın olduğu sistemde, yenilen hayvanların yaşam hakkını koruyan yasal bir düzenleme yapma olasılığı yok. Özgürlük kavramı, “hayvan hakları” ya da “hayvan refahı” kavramlarından farklı. Büyük holdinglerin hayvan hayatı ve insanların hayvanlara karşı davranışları üzerindeki kontrolü sürdürdüğü sürece hayvan özgürlüğü yasalarla sağlanamaz. Politik özün yokluğu

bu aşamada engel yaratır.

Büyük holdingler o kadar çok kötü işe bulaşmış durumda ki, onlarla hangi yasaları konuşacaksınız! Hayvanlara karşı tavırları, insanlara olan tavırlarından çok farklı değil. Bunların saltanatını sona erdirmemiz gerektiği konusunda hemfikirim. Birleşik Krallık parlamentosunda birkaç vegan milletvekili var. Böylece hareketin sesleri duyulmaya başlıyor. Yasama çalışmaları, ilk olarak bu sürece dahil olmakla başlıyor. En azından Birleşik Krallık'ta çoğu insan, et endüstrisindeki vahşet gösterisinin farkına varıyor. Birçok kişi kodamanlara büyük çıkarlar sağlayan kapitalizmin yanlış olduğu görüşünde ve o devasa para makinesinin temelde bu gezegendeki her şeye zarar verdiği yönünde sorgulamalar yapıyor.

Bu ortamda şefkât çağrısı yapıp, uygar ve entelektüel tartışmalar sürdürmek, endüstrileşmiş şiddeti ortadan kaldırmıyor. Eğitim ve protestolar işe yaramadığında harekete geçilmesi gerekiyor. ALF ve hayvan özgürlüğü için doğrudan aksiyon konusunda ne düşünüyorsunuz?

Onlarla hemfikirim. Bu şirketler etik davranmayı isteyerek reddediyorsa, bu durumda birileri devreye girmek zorunda.

"Hayvanların duygulara sahip bir canlı olmadığı düşüncesi, bir insanın nefretle dolu bir psikopat olduğuna dair ilk işarettir"

Birkaç ay önce Birleşik Krallık parlamentosunda Muhafazakâr Parti'nin oylarıyla hayvanların hissedemediği yönünde bir karar oylandı. Siyaset yine bilimi ayaklar altına aldı! Üstelik Cambridge Bilinç Deklarasyonu'nun imzalandığı bir ülkede oldu bu... Muhafazakâr milletvekillerinin hayvancılık endüstrilerinden nasıl bir çıkar sağladığını bilmiyorum ama çıkarıcıların sonsuz bağınazlığı ile nasıl mücadele etmeli?

Bu ahlaken yozlaşmış Birleşik Krallık hükümeti tarafından alınmış en saçma kararlardan biriydi. Ne zamandan beri politikacıların hayvanların duyguları gibi konular üzerinde tartışma yapacak bilgisi oldu da uzmanlaşmış oy verebiliyorlar... Muhafazakâr Parti'yi

yönetenler, tamamen kendilerine hizmet ediyor ve bugüne kadar başımıza gelen en budala liderler. Böyle bir konu üzerinde tartışıp oylama yapma fikri bile ne kadar aptal olduklarını gösteriyor. Kibarca "lobi baskısı" diyenler olabilir ama hırsın her şeyi yönettiği 21. yüzyılın modern insan yapısına uyuyor bu durum. KitleSEL hayvan katliamı bunun bir parçası ise, o zaman o hayvanlar hissetmiyor diyecekler tabii. Hayvanların duygulara sahip canlı olmadığı düşüncesi, bir insanın kesinlikle nefretle dolu bir psikopat olduğuna dair ilk işarettir.

İnsan türü, şiddet ve hırs ile savaşı kaybediyor mu?

Belki de bu hiç kazanamayacağımız bir savaş ama kötülüğe karşı elimizden geldiğince karşı durmak zorundayız.

Canan Karatay, Fetva Vermeye mi Başladınız?

Bir süredir medyada yürüttüğünüz veganlık karşıtı kampanya, beni bu yazıyı yazmaya mecbur etti. Çünkü bilimin kanıtlandığı görüşlerin tersine kendi düşüncelerinizi aşağılayıcı bir üslupla dile getiriyor ve bir grup insana karşı düşmanlık beslemesine, "veganfobi" yaratılmasına yol açıyorsunuz.

1- "Vejetaryenlere saygı duyuyorum çünkü onun felsefesi var ama veganlığın yok" diyorsunuz.

Belli ki konuyu sadece beslenme açısından ele alıyorsunuz ve veganlık hakkında bilginiz olmadığından bu yorumu yapıyorsunuz. 2013'te Can Başkent ile ilk Türkçe veganizm kitabını yazdık. *Veganizm: Ahlâkı, Siyaseti ve Mücadelesi*, e-kitap olarak yayınlandı. Ardından *Vegan Devrimini ve Hayvan Özgürlüğü* adlı kitabım çıktı. Her ikisinde de veganlığın felsefesi anlatılıyor.

Burada bir kez daha hatırlatmak gerekirse, veganizm, insan dışı hayvanların da insan gibi bilinç sahibi duyguları olan canlılar olduğu gerçeğinden hareketle, onlara uygulanan meta statüsünü ve bu yüzden köleleştirilmelerini reddederek yaşam hakkını savunan, özgürleştirici bir etik tutumdur.

Hayvanların insan gibi bilinç sahibi olduğu, bilimsel araştırmalar ile ortaya konmuş ve 7 Temmuz 2012’de Cambridge Deklarasyonu ile dünyaya duyurulmuştur. Adalet ve özgürlüğü sadece insanlar için değil, insan dışı hayvanlar için de isteyip buna uygun yaşayan insanlardır veganlar. O nedenle bitkisel beslenirler. Bitkisel beslenme, bu etik tutumun hayatımıza yansıyan tek bir yönüdür ve veganlık sadece bir diyet türüne indirgenemez. Katılmasanız bile sömürüyü ve tahakkümü reddeden bir felsefeyi yok saymaya hakkınız yok.

2- Çok uzun zamandır etik veganım ve sağlık sorunum yok. Benim kişisel deneyimim elbette tek başına yeterli olmaz ama bitkisel beslenmenin yararları konusunda çok sayıda bilimsel yayın da var.

ABD Beslenme ve Diyetetik Akademisi şöyle diyor: “Vegan beslenme de dahil olmak üzere uygun şekilde planlanmış vejetaryen diyetler, beslenme açısından yeterlidir ve bazı hastalıkların önlenmesi ve tedavisi için fayda sağlayabilir. Bu diyetler hamilelik, emzirme, bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yaşlı yetişkinlik sırasında ve sporcular için yaşam döngüsünün tüm aşamaları için uygundur.”

Dünya Sağlık Örgütü ve BM Gıda ve Tarım Örgütü uzmanları ise, “çeşitli sebze ve meyveler, baklagiller veya baklagiller bakımından zengin bitki bazlı diyetleri ve minimum düzeyde işlenmiş nişastalı temel gıdaları seçmelisiniz” diyor.

4- “Veganlar kısa ömürlüdür” diyorsunuz.

Tam tersini ortaya koyan bilimsel araştırmalar mevcut ama sosyal yaşantının etkilerini ve genetik faktörleri karşılaştırmalı olarak incelemek de gerekir. Siz nasıl bu kadar yanlış bir görüşü bilimsel bir veri gibi savunuyorsunuz?

5- “Hipokrat diyor ki ‘Ne yerseniz osunuz.’ Veganlar tahıl yiyor, tahıl beyinliler. Koyunları seviyorlar, koyunlara benziyorlar. Koyun da tahıl beyin, neden alınıyorlar? En sevdiğin hayvana benzetiyorum seni” diyorsunuz.

Veganları koyuna benzeterek türcü bakış açınızla “aptal”

demeye çalıştığınız belli ama biz buna kızmıyoruz. Bir veganı haklarını savunduğu hayvana benzeterek aşağılamış olmazsınız. Ayrıca koyunlar düşündüğünüz gibi aptal değil. Bir de veganlar sadece tahıl yemiyor. Sizin gibi baklagiller, meyve ve sebze de yiyor. Hipokrat'a dönersek, acaba dana yiyen insanlar da dana beyinli mi oluyor?

6- Doktor olarak iddialarınızı bilimle ortaya koyun ama tek başınıza ekrana çıkıp "Fitratımızda yok, inanmıyorum," gibi ifadelerle konuşmayın. Son olarak "Veganlık haramdır!" dediniz. Bilimle kanıtlayamadığınızı dini kullanarak mı kanıtlayacaksınız? Evrimi bile müfredattan atan ülkede fetva tutar mı diyorsunuz?

Amaç gerçeklerin ortaya çıkması ise, iddialarınızın aksini kanıtlayan araştırmaların da sunulacağı bir tartışmaya ne dersiniz? "Veganlığın felsefesi yok" iddianızı benimle; "Veganlık hastalıktır" iddianızı da bitkisel beslenme üzerine uzman bilim insanları ile tartışmaya var mısınız?

Kapitalizm, Veganizmi Yutabilecek mi?

Ünlü bir et ürünleri firması bitkisel köfte üretti; sosyal medyada heyecanla paylaşılıyor.

Bir vegan aktivist, Türkiye'de mezbahaya girip hayvanlara yaşatılan zulmü belgeledi; çektiği videoyu paylaşan fazla değil...

Arka arkaya yaşanan bu iki olaydan yola çıkarak bir değerlendirme yapmak istiyorum.

Yeni bir bitkisel ürün çıkması iyi midir? İyidir. Çünkü daha çok insanı bitkisel beslenmeye teşvik edebilir.

Bitkisel ürünü üretenler bunu yalnızca kâr amacıyla yapıyor ama aynı anda farklı üretimlerinde hayvan sömürüsüne devam ediyorsa ne yapmalı? İşte çelişkinin başladığı nokta bu. Çünkü zulümsüz üretime verilen destek, diğerini de fonlar.

Bir zamanlar, veganlığın son birkaç yıldır moda olmaya baş-

lamasından çok önce, bu ülkede “uzaylı” gibi görülen birkaç kişiydik. O dönemde özel vegan ürünler yoktu; veganlık da ticari bir faaliyet alanının konusu değildi, tüketim toplumunun yarattığı bir “trend” gibi algılanmıyordu. Mevcut olanaklarla ihtiyaçlarımızı karşılayabiliyor, bazen evde yaptığımız basit üretimlerle yardımlaşıyorduk.

Hayvanlar için vegan olmuştuk; bizler için tüm mesele, insanın etik devrimi ile politik bilincinin kesiştiği noktada insan olmayan hayvanların da yaşam hakkını savunmak ve sömürü karşıtlığına dair bilinci toplumda geliştirmek ile ilgiliydi.

O günlerden bugüne çok şey değişti. İçinde yaşadığımız gezegende ne yazık ki kapitalizm ve neoliberalizm hâkim. Sistemin veganizmi ehlileştirme, kendi içine çekme çabası, son yıllarda bariz şekilde yoğunlaştı. Sermayedarlar, tüketim çılgınlığını körükleyerek faydalanılacak yeni bir alan yaratılabileceğinin farkında...

Benim aklım da vicdanım da kapitalizmin felsefesine tümüyle karşı. İnsanları bireysel faydacılık temelinde güdüleyen kapitalizmin yıkılmasını, tarihin karanlıklarında yok olup gitmesini en çok isteyenlerden biriyim.

Ancak bazı insanlar veganlığı bir fedakârlık gibi görüp bazı şeylerden mahrum kalındığını iddia ettiklerinden, sömürü için gerekçe olarak kullanılan bu bahanenin geçersiz kılınmasını da istiyorum.

Sadece bu nedenle, tamamen bitkisel üretim yapanlar ortaya çıkana kadar, geçiş döneminde bu tür üretimlere karşı sessizliğimi koruyorum. Ama hayvan sömürüsüne devam eden bir şirketin, kuruluşun reklamını da yapmam.

Çünkü gerçek net: Yeni bir bitkisel ürün piyasaya çıksa da hayvanlar insan tüketimi ve kullanımı için işkence çekmeye devam ediyor; her gün mezbahalarda korkunç acılar içinde can veriyor. Bunun nedeni de hayvansal üretimi sürdüren şirketler ve onların ürünlerini tüketen müşteriler.

Burada bir noktayı vurgulamak isterim. Hayvancılık sektörünün

günümüzde ulaştığı devasa büyüklük kapitalizmin sonucu olsa da hayvan sömürüsünün ve katliamının kapitalizm öncesi toplumlarda başladığını ve sosyalizmde de var olduğunu düşünürsek, insana dair bu sorunun kaynağı çok daha derindir.

Hayvanların yüzyıllardır mal ve kaynak olarak görülmesinin ardındaki virüs türçülüktür. Kaynağı, ırkçılık, cinsiyetçilik, homofobi/transfobi, yabancı düşmanlığı gibi ayrımcılık türleri ile aynıdır. Bir grubun kendisini diğerlerinden daha önemli ve üstün görme anlayışına dayanır. Üstelik türçülükte insan olan hayvanların insan dışı hayvanlara yönelik ayrımcılığı söz konusu olduğundan, onunla mücadele çok daha zor.

Kapitalizmin ve insanın doymak bilmeyen hırsının, 6. büyük yok oluşa yol açtığı bir dönemde, veganizmin yükselişe geçmesi elbette tesadüf değil. Sonuçta insan türü, doğa ve hayvan katliamlarıyla tüm gezegene tehdit haline geldi.

Biz veganlar olarak tarihin bu döneminde doğru yoldayız. Çünkü etik duruşumuz aynı anda kapitalizme, doğa katliamına ve türçülüğe karşı.

Bu yolda veganizm mücadelemize hayvanların yaşam hakkı için devam ediyoruz. Veganizmin hayvan özgürlüğü mücadelesinin felsefesi olduğunu anlatıyoruz.

Bunun gereği olarak da hayvanlara yapılan sistematik işkenceleri belgeliyoruz.

Ve medyanın yer vermediği gerçekleri yayarak görünür kılıyoruz ki birileri uyanсын!

Veganizm, “Yeşil Kapitalizm”e Alet mi Oluyor?

Son yıllarda veganizme artan ilgi, kapitalizmin iştahını fazlasıyla kabartmış durumda. Kapitalizmin kutsal dergisi *The Economist*'in de 2019'u tüm dünyada Vegan Yılı olarak ilan etmesinden anlaşılacağı gibi, kapitalin sahipleri veganizmi artık yeni bir tüketim alanı olarak görüyor.

Bu nedenle veganizmin yeşil kapitalizmin etkisini artırmasında önemli rol oynadığı söylenerek, veganizm ile hayvan

özgürlüğü arasına duvar çekilmeye çalışılıyor. Kapitalizmi sorgulamadan onun içinde uyumlu bir şekilde yer alarak yeni bir pazar oluşturan bitkisel ürün üretiminin, sistematik hayvan sömürüsünü oluşturan temel nedenleri ortadan kaldırmakla ilgili olmadığı görüşü giderek daha fazla dillendiriliyor. Bunun sonucunda bazı kişiler, veganizmin hayvan sömürüsüne karşı ödünsüz tavrını suçlayıcı yorumlarda bulunarak, katıksız etik yaklaşımı, sadece bir kulübe üye olma anahtarı olarak gösteriyor.

Vardıkları noktada öylesine büyük mantık hataları yapıyorlar ki "Hayvan özgürlüğü mücadelesini sürdürmek için vegan olmak gerekli değil" diyorlar! "Önemli olan sistemle mücadele etmek. Bu arada ne yediğimiz, ne aldığımız ya da almadığımız, kişisel bir konudur ve sistemin ortaya çıkardığı ayrıntılardır. Bireylerin alışkanlıkları ile uğraşmaktansa onun hayat ile mücadelesini anlayıp birbirimize destek olup sistemi değiştirmeliyiz" diyorlar...

Bu yaklaşımda referans gösterilenlerden biri, Amerikalı insan hakları savunucusu, vegan filozof, hümanist yazar Angela Davis. Bir röportajında⁸ şu görüşleri dile getiriyor: "Sistematik hayvan sömürüsüne karşı olmak için vegan olmak zorunda değilsiniz. Bu insan olan hayvanların sömürülmesi ile de çok ilişkili. Kapitalizm, çıkarı her şeyin önüne koymayı teşvik ediyor. Tüm dünyada et ya da tavuk endüstrisine bakarsanız, gıda üretiminin endüstriyellesmesinin, bu üretimle ilgili hiç kimsenin üretim sürecinin hayvanlar için nasıl bir süreç olduğu, nasıl yetiştirilip öldürüldükleri üzerine düşünmediği bir durum yarattığını görürsünüz. Bana göre burada mesele kapitalizm. Kapitalizm yapısal ırkçılık yarattığı gibi, endüstriyelleşmiş gıda üretimiyle de sistematik şiddeti yaratıyor. Bu nedenle küresel kapitalizmin neden olduğu hasarlara dair bilinç yaratmak gerekli."

Bu bakış açısında doğru yönler de var, çok yanlış yönler de...

Bunların altını çizmek lazım.

1- Kapitalizm, insanı/hayvanı/doğayı, her şeyi sömüren, bireysel fayda odaklı sömürücü bir sistemdir.

⁸ <https://youtu.be/n2UcaDdd0Q0>

2- Yeryüzünün ve tüm canlıların geleceği için küresel kapitalizm ile mücadele etmek ve bu konuda bilinç yaratmaya çalışmak şarttır.

3- Hayvancılık, kapitalizmin temel dayanaklarından, dünyanın en büyük sektörlerinden biridir.

4- Kapitalizm ile mücadele edilirken vegan olmamak büyük tezettir. Bir sisteme karşı çıkarken onun sacayaklarından birini desteklemek, açıklanamayacak bir tutarsızlıktır.

5- Hayvansal üretim, endüstriyel omasa bile, doğal kaynakları tüketen, insana, hayvana, yeryüzüne zararlı bir üretilerdir. Endüstriyel olmayan hayvansal üretimlerde de hayvanlara sistematik sömürü uygulanır. Köylerde beslenen hayvanların da sonunda et için canı alınır, süt için tecavüz edilir, hepsi insan yararı için esir edilir. İnsan çıkarlarına öncelik vermeyen herhangi bir hayvansal üretim yoktur.

6- Vegan olmak için piyasaya sürülen adını bile daha önce duymadığımız pahalı ürünleri tüketmek zorunda değiliz. Bitki, sebze, tahıl ve baklagillerden oluşan dengeli bir beslenme yeterlidir. Hayvanlar üzerinde denenmeyen temizlik ürünleri ve doğa dostu bitkisel malzemelerle yapılan üretimler yaygınlaşmış durumdadır. Ancak birçok ihtiyacın evde uygulanabilecek basit yollarla karşılanması mümkündür. Veganlığı "zenginlere özgü lüks bir yaşam tarzı" olarak göstermek yanlıştır! Veganizm, "sürdürülebilirlik" kavramı çerçevesinde "Yeşil Kapitalizm" in destekçisi durumuna düşürülmemeli, onu aklayan bir tüketim modeli gibi yansıtılmamalıdır. Hem vegan olunur hem de kapitalizme karşı durulur!

7- Veganizm felsefesi, insanın insan olmayan hayvanlar üzerinde kurduğu tahakküme karşıdır. Kapitalizme karşı olan insanlar, hayvan sömürmeye devam ediyorsa, hayvanlar için en şeytani kapitalistlerin yerini alıyor demektir.

8- Hayvanların sömürülmeden yaşama hakkını savunmayan her yaklaşım türcüdür. Vegan olmayan bir hayat sürdürdüğünüzde dünyadaki en büyük baskı yöntemlerini uygulayan sektörleri destekliyorsunuz, duyguları olan canlıları metalaştırıyorsunuz yani türcüsünüz demektir. Hayvan özgürlüğü/hayvan

hakları mücadelesinde yer alanların önce kendilerinin vegan olması gerekir. Nasıl ki "Feminizm mücadelesinde yer alıyorum ama arada bir kadın tokatlarım," dediğinizde feministler tarafından reddedilirsenez, "Hayvan özgürlüğü/hayvan hakları mücadelesinde yer alıyorum ama hayvan yer ve sömürürüm," dediğinizde de aynı tepkiyi görürsünüz.

Mutfakta Devrim Zamanı!

Bir süredir medyada karşımıza "laboratuvar eti", "kültür eti", "temiz et", "bitkisel et" haberleri çıkıyor.

Birçok kişi soruyor:

Ne var bu etlerin içinde?

Vegan olarak bunları yer misiniz?

Çok kısa bir süre önce İstanbul'da açılan Türkiye'nin ilk vegan kasabı ile ilgili haberlerden sonra da bu isim bazılarına dert olmuş.

"Öyle 'etoburum' ki et yerken dişlerimin arasından ballı bir sıvının aktığını hissediyorum" diyen Savaş Özbey, Hürriyet'teki köşesinde sormuş:

Madem bu kadar farklı bir yaşam ve beslenme varoluşu hayal ediyorsunuz, niçin kendi güzelliklerinizi öne çıkarmak yerine biz etoburları taklit ediyor, her şeyimizi yeniden üretiyorsunuz? "Vegan döner," "vegan burger" derken esas olanın bu, kendi yaptığınızın 'benzer' olduğunu fark etmiyor musunuz? Hani zulümdü hayvan yemek? Önerdiğiniz sistemin dükkânlarının, ürünlerinin, yiyeceklerin adını bile niçin mezbaha dünyasından seçiyorsunuz?

Belli ki herkesin aklı çok karışık. Can Başkent ile 2013'te ilk Türkçe veganizm kitabını yazdığımızda bu konulara da değinmiştik ama yine yanıt verdim.

Laboratuvar eti zulümsüz değil

2020'nin sonunda ABD'li Eat Just adlı şirketin laboratuvar da

ürettiği "tavuk etinin" satışına Singapur'da onay vermesiyle gündeme gelen laboratuvar eti, bitkisel "et" değil; hayvanın hücrelerinden ve dokularından elde ediliyor.

Bazı hayvan refahı örgütlerince bu üretim sırasında "hayvan öldürülmediği" söylenerek destekleniyor. İnsanların ilgisini çekmek için de, hayvanların üst üste kalabalık kümeslerde tutulmadığı için hiçbir antibiyotik verilmeden yetiştirildiği ve daha sağlıklı olduğu söyleniyor. Çevre açısından hayvancılığın doğaya verdiği zararın bu yolla azalacağı anlatılıyor.

Antibiyotik ve çevre ile ilgili sonuçları doğru olsa da, laboratuvar eti vegan değil. Canlı bir hayvandan alınan kas hücreleri, yağ dokuları ya da kök hücreler ile üretim yapılıyor ancak bu hücre ve dokular uzun süre canlı kalmıyor. Çünkü DNA kopyalandığında aşamalı olarak sağlığa zararlı bir mutasyon yaratıyor. Bu tür eti üretenlerin bir kısmı, bir hayvanın bedenindeki yaşamı bir şişeye aktarabilmek mezbahalarda fetüs halindeki danaların kanlarından toplanan fetal sığır serumu (FBS) kullanır. Yani hamile bir ineği kesip fetüsü ayırıyorlar ve onun kaburga kemikleri arasından kalbine iğne saplayıp kan çekiyorlar.

Hiçbir firmanın üretim çoğaldığında bu pahalı işlemin maliyetini sürdürmeyeceği; o nedenle yeni metotlar geliştirilmesi, onun yerine bitki bazlı bir madde kullanılması gerekeceği söyleniyor ama onun içeriği bilinmiyor. Hücrelerin birbirine tutunması için bir yapı iskelesi gerektiği, onun da kollajen, jelatin gibi hayvanlardan elde edilen bir madde olduğu belirtiliyor. Sonuçta şu anda görünen o ki, "temiz et" diye ortaya sürülen şey sadece hayvan hücresi değil. Doğal, yapay, bitkisel ve hayvansal maddelerin bir karışımı.

Bu yöntemlerle yapılan üretim, daha az hayvanın öldürülmesine yol açsa da, zorunlu donör olarak kullanılacak birçok hayvan yine esaret altında tutulmaya devam edecek. Dolayısıyla kitlesel üretim yapıldığında çok sayıda hayvandan doku ya da hücre alınması gerekecek.

Sonuç olarak hayvan sömürüsüne karşı olan hiç kimsenin, hiçbir veganın hayvan sömürülerek üretilen laboratuvar etini

tüketmemesi gerekir. Çünkü medyada iddia edildiği gibi ne temizdir ne de zulümsüz...

Gelelim bitkisel "et" konusuna. Türkiye'de de bu alanda üretim yapan çeşitli firmalar yıllardır mevcut. %100 bitkisel "et" olduğu takdirde, bunun hayvana, çevreye ve insana sadece faydası var.

"Vegan döner", "vegan burger" gibi isimlerin kullanılması, neden özellikle hayvan yiyenleri rahatsız ediyor anlamak zor. Mesele veganların hayvansal ürünleri araması, özlemesi değil. Bazı insanlar yüzyıllardır yerleşmiş alışkanlıklarını bırakmakta zorlandıklarını belirtiyor.

Bu nedenle alıştığı yiyecekleri bırakmak istemeyen ya da bunu bahane edenlere, yeni zulümsüz seçenekler önerilirken şu mesaj veriliyor: "Döner mi istiyorsun, bir de bu vegan olanını dene!" Aslında insanlar ikna olmayı beklemeden, etik nedenle hayvanların yaşam hakkını ellerinden almayı reddetse, bu isimlere de gerek olmayabilirdi...

Önemli olan burger ya da döner yemek için hayvan öldürülmesine, eziyete gerek olmadığını göstermek. Sonuçta insanlar, hayvanın etini çiğ çiğ yemiyor; çeşitli soslar, baharatlar ve yağlarla ona ayrı bir tat vererek ve pişirerek tüketiyor. Bitkilerle aynı doku elde edildikten sonra, yine aynı malzemelerle aynı ya da çok benzeri tatlar elde edilebiliyor.

Bu gerçekten de mutfakta devrim yaratıyor.

Tabaktan başlayıp toplumu etkileyecek bir devrim!

Şunu da eklemek gerek: Veganlığın ardındaki temel neden, hayvansal ürünlerin tadını sevmemek ile ilgili değil. Elbette sevmeyen de var ama esas mesele, hayvanların metalaştırılıp ürün haline getirilmesine karşı olmak.

Dünyayı dönüştürürken insanların kökleşmiş algısını değiştirmek için ironik bir yaklaşımla "vegan kasap" adı tercih ediliyor. Bazıları bu isme kendini yakın bulmayabilir, eleştirme hakkı da vardır. Ama bu ismin ardındaki amaç net: 21. yüzyılda her şeyin veganize edilebileceğini kanıtlamak.

Gezeğenin ve üzerindeki tüm yaşamın geleceği açısından tarımın ve sofraların dönüşümü belirleyici olacak.

Dinler Koruma Altındaysa, Felsefi Yönelimler de Koruma Altında Olmalı

Geçenlerde Facebook'ta ALF'nin (Animal Liberation Front - Hayvan Özgürlüğü Cephesi) kurucusu Ronnie Lee'nin bir paylaşımını gördüm. Şöyle yazmıştı:

Jordi Casamitjana, veganizmin dinler gibi "koruma altındaki bir inanç" olması için mücadele ediyor. Lütfen videoyu izleyin ve kampanyasını destekleyin.

Jordi, 18 yıldır etik vegan olan bir zoolog. Bir hayvan koruma örgütünde çalıştığı sırada, emeklilik primi için ödeme yaptığı kurumun hayvan deneyleri, ilaç endüstrisi, petrol, sigara şirketleri ile işbirliği olduğunu tespit etmiş. Çalıştığı örgüte bunu etik bulmadığını bildirmiş.

Ancak durumun değişmediğini görünce konuyu iş arkadaşlarına aktarmış. Çünkü isteyen emeklilik fonunu değiştirebiliyormuş. Çalışanlara bunu söylediği için işten atılmış ve disiplin soruşturmasına uğramış.

İşten atılma nedeninin etik vegan olması olduğunu söylüyor Jordi. Şikâyet etme hakkı olup olmadığını araştırdığında, herhangi bir ülkede bir insanın sadece etik vegan olduğu için işini kaybedebileceğini görmüş.

Çünkü veganizm, yaş, cinsiyet, engelli olma durumları gibi koruma altında değil. Sonuçta felsefi duruşu nedeniyle haksız bir şekilde kovulduğu için dava açtı Jordi ve o dava geçen cuma günü görüldü. Mahkeme, veganizmin "felsefi bir inanç" olarak koruma altına alınması gerektiğine karar verdi.

* * *

Bir süre önce Ankara'da bir üniversitenin hukuk fakültesi ge-

nel kamu hukuku anabilim dalı başkanı, aynı konuda bana bir e-posta gönderdi. Veganlığın “inanç özgürlüğü” kapsamında değerlendirilmesi üzerine fikir aşamasında olan bir çalışmasından söz etti.

Ona da söylediğim gibi, veganizm, 1998 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 9. maddesine göre “inanç olarak koruma altına alınan haklardan” biri olarak görülüyor. Bu durum Birleşik Krallık’ta 1992’de H. v. the United Kingdom davasıyla da gündeme gelmişti. Ama Brexit sonrası bu hak da risk altında.

Benim bu konudaki yaklaşımım, veganlığın “inanç özgürlüğü” olarak tanımlanmasının doğru olmadığı yönünde. Elbette tersini savunanlar, veganların toplumsal hayatta ayırımcılığa maruz kalmalarını önlemek açısından yararlı olacağını düşünüyor.

Çünkü “inanç özgürlüğü” kapsamına alınırsa, sadece veganları kovulmaktan korumakla kalmayacak. Aynı zamanda işyerinde, hastanelerde, okullarda tamamen bitkisel seçeneklerin de sunulması bir hak olacak. Kimse doğrudan hayvan sömürüsü içeren bir aktivitede yer almaya zorlanamayacak.

Bunların hepsi iyi ama veganizmin “inanç özgürlüğü” kapsamına alınması, çok yanlış bir algı yaratır. Veganizm, bir insanın hayvansal ürünler yememe, kullanmama hakkı olarak sınırlı bir şekilde ifade edilmemeli.

Veganizm, sömürüyü reddeden ve yaşam hakkını savunan bir etik tutumdur. İnsan, bu etik tutum nedeniyle kendini zulüm zincirinden çeker.

Veganizmin, çıkış noktası ve odağı hayvanlar için de adalet ve özgürlüktür; bu nedenle toplumsal adalet mücadelesinin asgari gereğidir. Adalet, hiçbir zaman birilerinin inancı olarak görülmemeli.

Bu bir “inanç” olarak gösterilirse kişiselleşir ve başkalarının bunu kabul etmemesine de saygı duymak gerekir... Oysa hayvanların yaşam hakkı, kişilerin tercihine bırakılamaz.

Bu düşüncemi Ronnie Lee'ye ilettiğimde aynı görüşte olduğunu belirtip şu yanıtı verdi: "Veganizmin 'inanç' olarak tanımlanması üzücü; çünkü gerçekte mantıksız bir inanç değil, rasyonel bir felsefe. Bu açıdan çok farklı."

Sonra da ilk yaptığı paylaşımı düzeltip bir satır ekledi: "Mantıksız inanç sistemleri (dinler) koruma altına alınırken, akılcı etik felsefelerin bu korumadan yoksun olması bana tuhaf geliyor!"

Veganlara yönelik ayrımcılığa çok uzun zamandır en yoğun olarak maruz kalan biriyim. Elbette veganların hayatının daha kolay olmasını en çok isteyenlerden biri de benim. Ancak bunun doğru yaklaşımla yapılması gerekiyor.

"İnanç özgürlüğü" yerine "felsefi yönelim" denilirse daha uygun olabilir.

Veganizmin inanç ile uzaktan yakından ilgisi yok. Aksine var olan insanmerkezci türcü sistemi akıl ve etik süzgecinden geçirip tümüyle sorgulamayı gerektiriyor.

SALGIN HASTALIKLAR, İNSANLAR VE HAYVANLAR

Koronavirüs (Covid-19) karşılaşılan son salgın olmayacak. İklim değişikliği ve hayvan hakları için mücadele edilmediği sürece insan sağlığı salgınlara mahkûm olacak.

Tedros Adhanom Ghebreyesus
Dünya Sağlık Örgütü Başkanı

İnsanlığa Korona Tokadı

Avustralya...

Victoria bölgesinde bir yol kenarı....

Gri yarasalar tüfekle vurulmuş halde ölü bulundu!

Vuruldukları anda ağızlarında meyve vardı. Hayatta kalmak için yemek yerken öldürüldüler.

Çin'de bir bölge...

Yetkililer halka pet hayvanlarından kurtulmalarını söyledi.

Koronavirüs salgını yüzünden yanlış inançlar yayıldı.

Açılan çukurlara kedi ve köpekler gömüldü!

Aynı kuş gribi ortaya çıktığında kanatlı hayvanların Türkiye'de diri diri gömüldüğü gibi...

Kenya'nın doğusunda Garissa bölgesi...

Çok nadir görülen iki beyaz zürafa avcılar tarafından vuruldu!

Lösistik olan anne zürafa ve yavrusu ölünce, ülkede tek bir erkek beyaz zürafa kaldı.

Adıyaman...

Amerikalı bir çift Türkiye'ye geldi.

Emieblcek Harris ve eşi iki dağ keçisini öldürdü!

Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü, onlara eşlik etti.

Devlet kurumları bu cinayete "av turizmi" diyerek karşılığında para aldı.

Geçen yıl 2546 hayvan avcılar tarafından katledildi.

Hepsi sadece son bir iki haftada oldu.

Tozlaşmayı sağlayan gri yarasalar doğa için önemliydi ama son 100 yılda sayıları %95 azaldı. İnsanlar bu cinayete sinirlendi.

Kedi ve köpekleri diri diri gömenlere nefret kusuldu.

Zarif zürafaları herkes çok beğendiğinden yok edilmeleri infial yarattı.

Dağ keçilerini katleden Amerikalılara lanet yağdı.

Bu katliamlara haklı olarak öfkelenenler, hiç gerekmediği halde, her hafta 200 milyondan fazla hayvanın insanlar yesin diye katledilmesine ses çıkarmıyor.

Ne hayvanlara yaşatılan zulüm...

Ne hayvancılığın doğada yarattığı yıkım...

Ne de hayvansal ürünlerin insan sağlığına verdiği zarar umursanıyor.

Bu konudaki bilimsel çalışmaları hatırlatanlar, yaşam hakkı savunucuları ve veganlar, "hayalperest konfor bozucu" veya "terörist" olarak görülüyor.

Yıllar geçiyor, insanlar, insan dışı hayvanları metalaştırmak-

tan vazgeçmiyor.

Yüzyıllardır hayvanları ve doğayı katleden insanlık, bugün bir kez daha kendi varlığına tehdit doğuran virüsle boğuşuyor.

Koronavirüs ya da Covid-19 diyorlar adına.

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan bir solunum yolları virüsü. Diğer koronavirüsler gibi, zoonotik yani hayvanlar ve insanlar arasında bulaşıcı.

İlk nereden çıktı bu virüs?

Çin'in Wuhan kentinde canlı hayvanların satıldığı bir et pazarından...

Peki, Marburg, Ebola, Şarbon, Deli Dana, SARS, Kuş gribi, Domuz gribi, MERS nasıl ortaya çıktı, nereden geçti insanlara?

İnsanların hayvanları yemesi ve çeşitli şekillerde kullanması yüzünden...

Sorun sadece yarasa ya da diğer egzotik hayvanların yenmesi değil. Şarbon hastalığı sığır, koyun, keçi, deve, manda gibi ot yiyen hayvanlardan; deli dana sığırlardan; kuş gribi kanatlı hayvanlardan insanlara geçiyor.

Her yıl milyarlarca hayvanı yapay yolla üretip yemek ve kullanmak için öldüren insanlık, doğayı katlederken kendi türünün de sonunu hazırlıyor.

Yeryüzünde son 30 yılda 300 bin civarında bitki ve hayvan türü yok oldu.

Dünyadaki biyolojik çeşitlilik kaybının yüzde 60'ı et yüzünden.

Hayvancılık, sera gazlarının ve küresel iklim krizinin en önde gelen nedenlerinden. Virüslerin bugün daha dirençli olmalarının nedeni ise küresel iklim krizi. Covid-19 da insan açgözlülüğünün yarattığı yıkımın sonuçlarından biri.

Filozof Žižek, Covid-19'un kapitalizmin sonunu getirebileceğini, komünizmin keşfinin önünü açabileceğini söylemiş.

Gerçekte asıl virüs insan ruhunu kirleten kapitalizmdir. Kurtuluş için radikal bir değişim, devrim gereklidir; bu yıkıcı sistemin çökertilmesi şarttır. Bunun gerçekleşmesi için de kapitalizmin sacayaklarından biri olan hayvancılık tarihe karışmalıdır. Doğanın da insanın da kurtuluşu buna bağlıdır.

Hayvan katledilen insanmerkezci ve türcü hiçbir sistem çözüm değildir! Bunu görmek için filozof olmaya da gerek yok.

Yaşarken Betonun İçine Gömülmek...

İnsanlık 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana en büyük tehditle karşı karşıya...

Tehlikenin adı korona.

Nasıl çıktı bu bela?

Şaşırın şaşırana!

Açıkçası ben şaşıranlardan değilim. Çünkü her tür hayvanın katledilip "et" diye satılmasının insana/doğaya faturasını biliyorum ve yıllardır buna karşı mücadele ediyorum.

Doğada yakalanan veya özel olarak yetiştirilen hayvanlar, canlı hayvan pazarlarında üst üste kafesler içinde tutulur. Çoğunda yakalanma ya da taşınma sırasında oluşan açık yaralar vardır.

En alt kafestekiler, üsttekilerden sızan kan, idrar, dışkı ve iltihap akıntılarına maruz kalır. Tezgâhlarda kesilen hayvanların kanı bu akıntılara karışır.

Sorun sadece Çin'de egzotik hayvanların katledildiği pazarlar değil. Aynı durum dünyanın her yerindeki mezbahalarda da söz konusu.

Diyorlar ki, bunca yıldır hayvan pazarları var. Covid-19 niye şimdi ortaya çıktı?

Kimse boşuna komplo teorisi aramasın. Ben size anlatayım.

50'lerin sonu, 60'ların başına gidelim. Çin'in ekonomik olarak çöküşün eşiğine geldiği dönem... Büyük Çin Kıtlığı sırasında 36 milyon insanın açlıktan öldüğü yıllar...

Tüm gıda üretim sistemini elinde tutan rejim, 600 milyonu geçen nüfusunu doyurmakta yetersiz kalıyordu.

Ülkenin ekonomisi Mao'nun 1976'da ölümünden sonra Deng Xiaoping'in başlattığı reformlarla yeniden şekillenmeye başladı. 1978'de hükümet tam kontrolden vazgeçip köylülere kendi tarlalarını ekme ve üretim hakkı tanıdı.

Büyük şirketler domuz ve kanatlı hayvan eti üretimini elinde tutarken; küçük üreticiler, vahşi hayvanları yakalayıp satmaya yöneldi. Bunlar ilk başlarda çoğunlukla ufak köylü işletmeleriydi. Vahşi yaşam ticareti bu şekilde başladı.

1989'da Vahşi Hayatı Koruma Yasası çıkaran hükümet, vahşi yaşamı insan çıkarı için "kaynak" olarak tanımladı, vahşi hayvanların evcilleştirilip yetiştirilmesini teşvik etti. Vahşi yaşam endüstrisi de böyle doğdu.

2016'da bu yasa gözden geçirildi ve kalan son koruma amaçlı çabalar da yok edildi.

Ufak yerel çiftlikler sanayi boyutunda üretim yapan tesislere döndü. Üretim arttıkça tesislerdeki hasta hayvanların sayısı da arttı. Bir yandan da talep çoğaldıkça kaplan, pangolin, gergedan vb. hayvanların satıldığı yasa dışı hayvan pazarları ortaya çıktı.

Sonunda bütün bu tesislerde yetiştirilen hayvanlar, ülke çapındaki hayvan pazarlarında bir araya geldi.

2003'te SARS, yine Çin'de bir canlı hayvan pazarında ortaya çıktı. Misk kedileri ile olan bağlantısı saptanınca o pazar kapatıldı. Fakat salgından birkaç ay sonra misk kedisi ticareti üzerindeki yasak kaldırıldı. Çünkü vahşi yaşam endüstrisi artık çok büyüktü ve devasa bir lobi gücü vardı.

Bu endüstri kârını artırmak için yolunu bulmuş: Hayvanların bedenleri kullanılarak vücut geliştirdiği, cinsel gücü artırdığı ya da hastalıklara karşı iyi geldiği iddia edilen ürünler üretiliyor.

Örneğin ayı çiftlikleri sahipleri, ayı safrasının hayat kurtardığını iddia ediyor. Oysa bunu kanıtlayan hiçbir bilimsel bulgu yok. Ama tüm Çin’de ayı çiftlikleri 1 milyar yuandan fazla gelir elde ediyor. Para için buna göz yumuluyor.

Yeryüzünün öcü

Yıllardır süren bu ticaretin sonucu olarak Çin’deki vahşi yaşam, korkunç bir kayba uğradı. Ama bu sadece Çin’e özgü değil; dünyanın her yerinde aynı nedenle insanlar tarafından katledilen yeryüzü, sonunda öcünü almaya başladı. Bilim ve doğa kitapları yazarı David Quammen diyor ki: “Hayvanların doğal yaşam alanlarını istila ettik, ekosistemi bozduk, türleri yok ettik. Virüslerin doğal ev sahiplerini öldürünce onlar da yeni ev sahipleri aramaya başlıyor. Biz bu bilinmeyen virüslerin yeni yaşam alanları haline geliyoruz.”

Halk sağlığı uzmanı Dr. Aysha Akhtar ise, hayvansal gıda üretimi ve dünya çapındaki vahşi yaşam ticaretinin yeni bulaşıcı hastalıkları tetiklediğini söylüyor.

Sorunun kaynağı bu kadar açıkken medyada konuşanlara, yazarlara bakıyorum. Herhalde işlerine gelmediğinden bu konuyu es geçiyorlar.

11 bin yıl önce koyun ve keçileri evcilleştirmekle kızamık virüsünü hayatına sokan insanlık, hâlâ akıllanmadı.

Hayvanların yaşama koşullarını değiştirip köleleştirirsek,

Milyarlarca hayvanı katledip yersek,

Onları “kaynak” olarak görürsek,

Bunun bedeli çok ağır olur...

Dünyanın hâkimi olduğumuzu sanırken, daha yaşarken betonun içine gömülürüz.

Geleceğe Dair Öngörüler

Bir gezegen dolusu insan Covid-19 ile boğuşuyor. Büyüklüğü

125 nanometre olan bir virüs. 1 nanometre, 1 metrenin milyarda biri! Ama gözle görülemeyen bu virüs dünyayı mat etti.

Tarihin akışı değişiyor. Geleceğe dair endişe, toplumların üstüne karabasan gibi çöküyor. Herkes farkında ki artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak.

Kâhin değiliz elbette ancak tahminde bulunabiliyoruz.

Bu sürecin, uzun süredir yakından takip ettiğim bir gelişmeyi hızlandıracağı açık. Artık daha net bir şekilde gelecekte etin bitkisel olacağını söyleyebiliriz.

İnsanlığın "et" bağımlılığının sonucu olarak, yılda yaklaşık 100 milyar "çiftlik" hayvanının öldürüldüğü bir endüstri sürdürülebilir değildir. 100 milyarın içinde sayıları bilinmediği için balıklar yok ama bilim insanları tüketim bugünkü hızıyla sürerse 2048 yılına kadar deniz ve okyanuslarda balık kalmayacak diyor.

Son yıllarda hayvancılığın küresel ısınmaya doğrudan etkisini ortaya koyan çok sayıda bilimsel araştırma ve rapor yayımlandı. Dünya Vahşi Yaşam Fonu tarafından yapılan bir araştırma, dünyadaki biyolojik çeşitlilik kaybının yüzde 60'ının "et" yüzünden olduğunu gösterdi.

Yağmur ormanlarının yok olması, sera gazının artması, su kıtlığı ve kirliliği, topraksızlaşma, okyanuslardaki ölü bölgeler, türlerin yok oluşu...

Hepsine yol açan neden hayvansal tüketim...

Ancak insanlık tüm uyarılara karşın bunları görmezden gelmeyi tercih etti. Doğanın dengesi ve biyolojik döngü bozuldu.

Pek çok ülkenin lideri, büyüme hırsıyla, gerekeni yapmaktan kaçındı. Koca koca insanlar, iklim krizi için okul grevi başlatan çocukların gerisinde kaldı.

İnsan nüfusunun 7,8 milyarı aştığı dünyada, hayvanların doğal yaşam alanları yağmalanırken, hayvan türleri yok edilme-ye devam etti. Türler yok olunca hayvanların bedeninde onlara zarar vermeden yaşayan virüsler, kendilerine yeni mekân arar oldu ve insanlar onların yeni ev sahibi konumuna geldi.

Tüketim çılgınlığını sürdürmek için gezegende yaşayan devasa insan toplumunun hayvansal ürün talebi sürekli pompalandı. Talebe yetişmek için üretim kapasitesi artırılmıyordu... Bu nedenle insan eliyle yapay yolla döllenmiş hayvanlar, türlü işkencelere maruz bırakılarak makine gibi kullanıldı. Fabrika çiftliklerinde seri üretim hızlandı, hatta daha kısa sürede daha çok hayvan bedenini parçalayan makineler geliştirildi. Bu da yetmedi. "Ucuz et" politikası geliştirilerek hayvanlar dünyanın bir ucundan diğerine gemilerle köle gibi gönderildi.

Antibiyotik direnci daha büyük bir sorun

İdrar, dışkı, irin ve kana bulanarak istiflenen hayvanlara, korunmuş koşullara dayansın ve aynı zamanda da irileşsinler diye sürekli antibiyotik verildi.

ABD'de 1 yıl içinde üretilen antibiyotiklerin yüzde 80'i hayvancılıkta kullanılıyor. Dünya genelinde pek çok ülkede ise bu oran yüzde 50 civarında. Veriler, tüketim aynı hızda sürerse, bu oranların giderek artacağını ortaya koyuyor. Antibiyotik direnci geliştiren bakteriler bunun sonucunda ortaya çıktı. Bu yüzden her yıl yüz binlerce insan hayatını kaybediyor.

Princeton Üniversitesinde geçen yıl yapılan bir araştırma, gelişmekte olan ülkelerde hayvansal protein için talebin artmasının sonuçlarını ortaya koydu. Buna göre, 2000-2018 yılları arasında, hastalığa neden olan bakterilerde antibiyotik direncini üç katına çıkaran antibiyotik kullanımı meydana geldi.

Her yıl dünyada antibiyotik direnci yüzünden yüz binlerce insanın hayatını kaybettiğini düşünürseniz, bu sorun Covid-19'dan da korkutucu...

Veganizmin yükselişi sürecek,

Hayvanlara ve doğaya yönelik yıkım zincirinin sunucudur Covid-19. İnsan türünün yüzyıllardır vicdanını körelterek, gözünü ve kulağını kapatarak sessiz kaldığı bir sömürü sisteminin eseridir.

Böyle bir dönemde...

“İnsana, hayvana, yeryüzüne özgürlük!” sloganı ile ortaya çıkan...

her türlü sömürüye karşı duran...

yaşam hakkını savunan veganizmin yükselişi ise tesadüf değildir.

Ve elbette bu yükseliş sürecektir!

Pandeminin kapitalizm karşıtlarının elini güçlendirdiği kesin ama neo-liberal düzenden yüzyıllardır nemalanan kan emicilerin de boş durmayacağını kestirmek zor değil.

Kapitalizm ile mücadele ederken elbette azınlığa karşı halkın, sermayeye karşı emekçinin, ezene karşı ezilenin yanındaki toplumsal politikaları savunacağız. Ancak bu mücadele içindeki herkese hayati bir noktayı tekrar hatırlatmak isterim:

Egosistemden çıkıp yeniden ekosistemi güçlendirmek istiyorsak, hayvanların ve doğanın katledildiği hiçbir insanmerkezci, türcü sistem çözüm olmaz!

Yıl bitse de aymazlık bitmiyor

Yeni bir yıla girerken herkes değişim bekliyor. Tüm dünyada faşizme karşı birlik çağrıları yapılıyor. İnsanlar çok zorlu geçen bir yılın ardından yeni yıldan beklentilerini sosyal medyada paylaşıyor.

Herkesin ortak dileği, salgının ortadan kalktığı, karantinanın sona erdiği, hareketlerin kısıtlanmadığı, daha özgür hissedebilecekleri Covid-19 öncesine dönmek...

Çoğu kişi, bunun için insan yaşamının değişmesi gerektiğinin farkında. “Bu böyle devam edemez, tüketim azaltılmalı, doğadaki yağma sona ermeli!” diyorlar.

Hayvan katliamlarına da karşı çıkıyorlar. Kimisi sadece kaçak avcılığa karşı, kimisi silahla hayvan öldürülmesine karşı, kimileri sokak hayvanlarına yönelik şiddete karşı. Büyük bir kesim de Hayvan Hakları Yasası'nın bir an önce çıkarılmasını bekliyor.

Milyonlarca insan, Danimarka ve Hollanda'da vizonların zehirli

gazla boğularak öldürülmesini lanetliyor.

Yılbaşında yüzlerce kuşun Roma'daki havai fişek gösterisi yüzünden can vermesini herkes kınıyor. Medya, haberi "İtalya'da katliam!", "Roma sokakları ölü kuşlarla doldu!", "İnsanlık yeni yıla katliam yaparak girdi!" manşetleriyle duyuruyor.

Ne var ki çok az insan mezbahalarda her gün öldürülen hayvanların da hakları olduğunu dile getiriyor. Kendisine "yaşam hakkı savunucusu" diyenler bile, o hayvanların da yaşam hakkı olduğunu söylemiyor.

Çünkü değişim isteyenler, kendileri değişmek istemiyor; değişimi sadece devlet kurumlarından ve başkalarından bekliyor.

Oysa dünyanın koronavirüs salgını ile boğuşmasının nedeni, doğa ve hayvan katliamları. Bunu bilim insanları söylüyor.

Dünya Sağlık Örgütü gibi tutucu bir kurumun başkanı olan Tedros Adhanom Ghebreyesus bile sonunda açıkladı: "Covid-19 karşılaşılan son pandemi olmayacak. İklim değişikliği ve hayvan hakları için mücadele edilmediği sürece insan sağlığı salgınlara mahkûm olacak."

Burada kastettiği hayvan hakları, sadece bazı hayvanların hakları değil. Çünkü Dünya Sağlık Örgütü'nün Çin Temsilcisi Dr. Gauden Galea'nın Mart 2020'de söylediği gibi "İnsanlar et yediği sürece, daima enfeksiyon riski olacak."

Bilim insanlarının yıllardır yaptığı uyarılara kulak asmayan insanlık, gerçekleri hâlâ duymazdan geliyor. Bu arada yağmur yağsın diye yüzlerce koyun "kurban" ediliyor. Kimseden ses çıkmıyor.

Yılbaşı kutlamalarında "âdet" olduğu gerekçesiyle yüz binlerce hindi, tavuk katlediliyor. Ses çıkmıyor.

İnsanın yaşaması için zorunlu olmasa da üstelik sağlığa olumsuz etkileri ortaya konsa da et bağımlılığı yüzünden mezbahalarda her gün milyonlarca hayvanın canı alınıyor. Ses çıkmıyor.

Ses çıkmadığı gibi hayvan soykırımı dünyanın en büyük endüstrisi olarak destekleniyor. Medya, toplumdaki geçim zorlu-

ğunu anlatmak için sürekli "et alabilme" kriterini kullanıyor.

Farklı ülkelerden kuş gribi, şarbon, domuz gibi salgınlarına dair haberler geliyor. Kimse umursamıyor. Bu hastalıklar yayılmasın diye hayvan yemlerine antibiyotik katılıyor, hayvanlar topluca zehirlenip yok ediliyor...

Yeryüzü, iklim krizi aracılığıyla insanlığı sürekli uyarıyor. Felaketler ardı ardına doğayı yıpratırken kuraklık kapıda bekliyor. Bu arada insanlar tek bir hamburgeri üretmek için 2500 litre su harcıyor.

Çoğunluk "Böyle gelmiş böyle gider," diyerek değişime direniyor.

Onlar direndikçe doğa, insanlar ve hayvanlar hep birlikte ölüyor.

Yıllar bitse de aymazlık bitmiyor.

Bu Adaletsiz Sisteme Hayır Deme Zamanı Gelmedi mi?

Önemli aşamalar kaydettik. Federal hükümet zorluğun üstesinden geldi. Bu büyük bir başarı öyküsü ve bence gerçekten söylenmesi gereken şey bu.

Bunları söyleyen, eski ABD Başkanı Trump'ın damadı ve danışmanı Jared Kushner.

Covid-19 hastalarının sayısı milyonu aşmış...

67 binden fazla insan ölmüş...

1 günde ölen insan sayısı 2 bin 900'ü buluyor...

Ayrıca 26 milyon kişi işini kaybetmiş...

Ama damat Kushner, Fox News kanalına konuk olmuş, siyasetteki damatlar gibi kayınpederi için reklam yapıyor. Çünkü dünyaya, sadece son 4 haftada servetlerine 308 milyar dolar ekleyen milyarderlerin penceresinden bakıyor!

Kushner gizlese de, son günlerde ABD’de Trump’ın yarattığı bir kriz dikkat çekiyor. Ülkede mezbaha çalışanları, hiçbir koruma olmadan koronavirüsün önüne atılanların başında geliyor. İşçiler arasında hastalık hızla yayılırken 20’den fazla mezbaha çalışanı yaşamını kaybetti; en az 6 bin hasta olduğu bildiriliyor.

Buna karşın Tyson Foods, IBP ve Smithfields gibi dev et şirketleri, çoğunluğu siyah ve Latin kökenli işçileri çalışmaya zorluyor; böylece virüsün yayılması için çok geniş bir ortam yaratılıyor.

Geçenlerde, haftada yaklaşık 14 milyon tavuğu katledip piyasaya süren ABD’nin en büyük üçüncü tavuk firması Sanderson Farms’ın çalışanlarına gönderdiği bu yazı medyada paylaşıldı.

Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, Amerika’nın Covid-19 ile savaşta olduğunu bildirdi. Bu krize, bizim gibi, hizmet etme fırsatı olarak bakmanızı istiyoruz. Şimdi, bir Şirket ve Ulus olarak, her zamankinden daha çok bir araya gelmemiz ve hepimizin ihtiyaç duyduğu kritik üretimi gerçekleştirilmeye devam etmemiz gerek.

Orijinal yazıda Şirket ve Ulus kelimelerini büyük harfle yazmışlar; ben de o nedenle öyle yazdım. Bu üç cümle, kapitalizm sömürsünün özeti gibi olmuş. Aslında o metni şöyle okumak lazım:

Amerika, bulaşıcı hastalık Covid-19 ile savaştaysa, işçiler, buna karşı canlarını hiçe sayarak ön cepheye atılmalı... Bu “fedakârlık” onlara öyle anlatılmalı ki, bunu “hizmet etme fırsatı” olarak algılasınlar!

Şirket ve Ulus, varlığımızın en büyük iki unsuru olarak vurgulanmalı!

Hayvan sömürmek ve yemek yüzünden ortaya çıkan bir hastalığı yenmek için, yine hayvan sömürüp yemek teşvik edilmeli! Herkes bunun kritik önemde olduğuna inandırılmalı!

Bu faaliyet sonucunda milyarlarca hayvan ve binlerce işçi ölürken, holding sahibi milyarderler lüks villalarında oturup servetlerine servet katmalı!

Amerika'da et sektöründe koronavirüs yüzünden yaşanan bir diğer kriz, et ürünlerine talebin düşmesi. Aklını kullanan insanlar, hayvansal ürünlerden uzak durmaya başlayınca, şirketler hayvanlardan kurtulmaya çalışıyor. Dediklerine göre, beslemek yok etmekten daha pahalıymış!

Domuz eti üreticileri, çiftliklere hayvanları nasıl öldürebileceklerine dair bir bilgi notu göndermiş. Amerikan Veteriner Hekimleri Birliği, şu hayvan katletme yöntemlerini onaylıyormuş...

Tercih edilen yöntemler:

- Silahla vurmak
- Dışarıdan civata tabancasıyla vurmak
- İçeriden civata tabancası ile vurmak
- Elektrik verme
- Keskin olmayan bir cisimle kafaya darbe
- Karbondioksit verme
- Aşırı dozda anestetik ilaç vermek.

Zorlanılan durumlarda izin verilen yöntemler:

- Havalandırma yoluyla sıcaklığı artırma
- Sodyum nitrat
- Farmakolojik olmayan enjekte edilebilir anestetikler.

* * *

Hayvanları işkenceyle öldürüp para kazanmayı normal bulacaksınız...

Hayvan sömürüsü yüzünden türlü virüsleri insan hayatına sokacaksınız...

Salgın hastalık olunca da, yaşamak için hiç ihtiyacınız olmayan dev endüstrilerin kârı artsın diye işçileri riske atacaksınız...

Mezbahalardaki korkunç ortamlarda, üst üste, kendi dışkılarının

içinde ve stres altında yaşamak zorunda bırakılan hayvanların canı alınıyorsa, bu tarifsiz acıdan kimseye fayda gelmez. ABD’de Covid-19’dan ölenlerin sayısı, Vietnam Savaşı’nda ölen Amerikalı asker sayısını aşmış. Bu gidişle milyonlarca hayvanla birlikte onları öldüren insanlar da ölmeye devam edecek...

Bu yazıda anlattıklarım nedeniyle ABD’ye, Trump’a, Kushner’e, dev et şirketlerinin sahiplerine kızdınız mı? Bunların aynısı dünyanın her yerinde ve Türkiye’de de yaşanıyor ve herkes buna talep yaratıyor.

Sizce hem işçileri hem de hayvanları köleleştirip öldüren bu sisteme hayır deme zamanı gelmedi mi hâlâ?

Asıl “Zombi” Kim?

Milyonlarca vizon katledilip gömülüyor. Toprağın altından vizonlar yükseliyor. Koronavirüs taşıyan vizonlar, gömüldükleri yerden fıskırıyor.

Virüsün mutasyon geçirerek ortaya çıktığı vizonların toplu mezarlarından dehşet verici görüntüler geliyor.

Danimarka’da Holstebro askeri kompleksindeki toplu gömü alanında yüzlerce hayvan leşi kâbus gibi yüzeye çıkıyor. Çünkü çürüme sırasında oluşan gazlar nedeniyle cesetler şişiyor...

Yetkililer bundan böyle ölü hayvanların topraktan çıkmasını engellemek için, cesetleri toprağın 1 metre altı yerine 2,5 metre altına gömmeyi çare olarak sunuyor.

Danimarka’nın kadın başbakanı medyaya beyanat verirken ağlıyor; ama öldürülen vizonlar için değil, işlerini kaybeden çiftçiler için ağlıyor...

Medya da bu vahim olayı yansıtırken “Zombi vizon istilası” diye manşet atıyor!

* * *

Önce Dünya Sağlık Örgütü, ABD, İtalya, Hollanda, İspanya ve İsveç'teki çiftliklerde yetiştirilen vizonlarda Covid-19 tespit edildiğini açıkladı.

Haziran ayında dünyanın dördüncü büyük vizon yetiştiricisi Hollanda'da, yaklaşık 600 bin vizon zehirli gazla öldürüldü.

Ardından Fransa'nın Eure-et-Loir bölgesinde, çiftliklerdeki vizonlarda Covid-19 görülünce binlercesi katledildi.

Yunanistan'ın kuzeyindeki iki çiftlikte koronavirüs taşıyan vizonlar bulundu. Çiftlik çalışanlarının da hastalığa yakalandığı belirlendi.

Tüm dünya büyüklüğü 30 ile 50 santimetre arasındaki bir hayvanı yok etmek için seferber oldu!

Sansargiller familyasının bir türü olan vahşi bir hayvan vizon. Ormanlarda, su kenarlarında yaşar, insanlardan saklanır, gececidir...

O zaman niye çiftliklerdeki kafesler içinde esir ediliyorlar?

Dünyanın her yerinde kürkü için yetiştirilir vizonlar... Kürkleri canlılığını kaybetmesin diye gaz ile boğularak ya da yüksek doz zehirle öldürülürler. Sonra derileri yüzülerek pahalı mantolar, eşyalar yapılır. Bir kürk manto için yüze yakın vizon katledilir.

Kürk ve deri çiftçiliğinin, hayvan katliamının yanı sıra zehirli kimyasallar ve atıklar yüzünden çevreye ve insan sağlığına da büyük zararları var. Ama bunlar bilinse de hayvanlar 21. yüzyılda hâlâ insanlar tarafından öldürülüp EŞYA haline getiriliyor.

* * *

Dünyanın en büyük üçüncü vizon yetiştiricisi Polonya... Bu vahşete dikkat çekmek için Open Cages adlı hayvan hakları örgütünün aktivistleri, Polonya'daki kürk çiftliklerine gizlice girip görüntüler kaydetti. İki yıl önce yayımlanan *Klatki: The Hidden Farms of Europe (Avrupa'nın Gizli Çiftlikleri)* adlı belgesel böyle ortaya çıktı.

O belgeseli YouTube'da izlerseniz, kafeslerin içindeki hayvanların son derece agresif bir hale geldiğini, delirip kafes tellerini ısırıklarını ve birbirlerini yemeye başladıklarını görürsünüz...

Yıllardır bu kanlı sektörün sona ermesi için verilen mücadelenin sonunda, Polonya parlamentosundaki muhafazakârlar kürk çiftçiliğinin yasaklanmasını teklif etti. Ancak parlamentonun alt kanadında kabul edilen öneriye Polonya Cumhurbaşkanı popülist bir politika izleyerek çiftçilere yaranmak için sert bir şekilde karşı çıkıyor.

Covid-19'dan sonra beliren tehlike nedeniyle Hollanda'da kürk çiftçiliği birkaç ay önce yasaklandı. 2003'te Birleşik Krallık'ta yasaklanmıştı; Avusturya, Almanya ve Japonya'da da kürk üretimi durduruldu. Norveç'te 2025 yılından itibaren geçerli olmak üzere yasaklanması kararı alındı. Dünyanın en büyük kürk üreticisi Çin'de böyle bir yasaklama tartışılmıyor bile.

Türkiye'de ise Hayvan Hakları Yasası henüz TBMM'de gündeme alınmadığından kürk vahşeti devam ediyor. Bu arada Bülent Ersoy gibi insanlar, kürklerinin fiyatı nedeniyle haberlere konu olurken can değil para konuşuluyor!

Yazımın başlığındaki sorunun yanıtı açık:

Medyanın yaptığı benzetmenin aksine, zombi olanlar vizyonlar değil, insanlar...

Zombi, öldükten sonra dirilen ve beyinleri sadece kan tüketmeye programlanmış yaşayan ölümlere deniyorsa asıl zombi insanlar...

Beyinleri serotonin salgılamıyor, insanlık çoktan ölmüş, duygusuz bir ölüm makinesi gibiler...

Sadece yakıp yıkan, öldüren, yok eden kan emiciler...

Asıl sorun, topraktan fıskıran vizyon cesetlerinden çok, dünyayı istila eden insan görünümlü zombiler!

HAYVAN HAKLARI

Dövülmek, hapsedilmek, sakatlanmak, öldürülmek ve işkence görmek istemiyorsanız, insan olsun ya da olmasın, bu tür davranışların kimseye yapılmasını onaylamamanız gerekir.

Moby - Müzisyen, hayvan hakları aktivisti

Cambridge Bilinç Deklarasyonu - 7 Temmuz 2012

“İnsanlar bilinç sahibi tek canlı değil; hayvanlar da insanlarla kıyaslanabilecek derecede bilince sahip. Bu, aralarında bütün memeliler, kuşlar ve ahtapotun da olduğu birçok canlı için geçerli.”

Bu açıklamayı yapanlar, 7 Temmuz'da İngiltere'nin Cambridge Üniversitesi'nde düzenlenen uluslararası bir konferansta toplanan bilim insanları. “İnsanda ve Hayvanda Bilinç” başlığı altında gerçekleştirilen Francis Crick Anma Konferansı'nda, aralarında Stephen Hawking'in de bulunduğu 15 uzman, bu sonucu kanıtlayacak bilgileri sundu.

Konferansın sonunda Cambridge Bilinç Deklarasyonu'nun (“The Cambridge Declaration of Consciousness”) imza töreni, CBS 60 Minutes programı tarafından kaydedilmiş ama Türkiye'de medya, bilim adına bir devrim niteliğinde olan bu önemli gelişmeyle ilgilenmedi...

Hayvanlarda bilinç olgusu, aslında bugüne kadar yapılan araştırmaların da gösterdiği ve konuyla ilgili olanların tartıştığı

bir gerçektir. Hatta evinde hayvan besleyen her insanın fark edeceği şekilde, hayvanların da acı çektikleri, sevindikleri ya da belli bir hedefe yönelik olarak karar aldıkları bilinir. Ama ne zaman bu konu açılrsa, ya maymunlar ya da insanlarla daha iç içe bir hayat süren kedi ve köpek düşünülür.

Oysa gelişmiş bir bilince sahip hayvanlar onlarla sınırlı değil. Geçen günlerde televizyonda rastladığım bir belgeselde fillerin bir sorun karşısında nasıl işbirliğine gittiklerini, bir kuşun yiyeceğine göz diken rakibini atlatmak için plan yaptığını izledim.

Cambridge Deklarasyonu'nun önemi, hayvanlarda bilinç olgusuna çok daha geniş bir boyut kazandırarak, şu cümlelerle bilimsel olarak ortaya koyması:

"Aynı noktada buluşan ortak kanıtlar, hayvanlarda nöroanatmik, nörokimyasal ve nörofizyolojik bilinç durumlarının alt katmanlarının var olduğunu ve hayvanların kasıtlı davranışlar gösterme kapasitesi taşıdıklarını göstermektedir. Bunun sonucu olarak, elimizdeki kanıtlara göre, insan, bilinç oluşturan nörolojik altyapıya sahip tek canlı değildir. Aralarında bütün memeliler, kuşlar ve ahtapot gibi birçok canlının da bulunduğu hayvanda bu nörolojik altyapı bulunmaktadır."

Peki bu deklarasyonun etkileri ne olur? Bu sorunun yanıtlarına, metne imza koyanlardan, Standford ve MIT'de araştırmalar yapan Kanadalı Philip Low'un bir röportajında rastladım.

Bugüne kadar hayvanların bilince sahip olmadığını iddia etmenin insanlar için kolay yol olduğunu ama artık bundan sonra bilmiyorduk diyemeyeceğimizi söylüyor. Hayvan haklarına etkisi konusunda ise, bilimin topluma ne yapması gerektiğini dikte etmeyeceğini, görevlerinin sadece buldukları verileri sunmak olduğunu altını çiziyor.

Ancak gelecekte toplumların daha az hayvanı kendi amaçları için kullanır hale geleceğini düşünüyor Low. "Yapmamız gereken, daha az yıkıcı çözümler bulmak. İnsan hayatı üzerine araştırmalar yapmak için başka hayatları sona erdirmek zorunda değiliz. Hayvan hayatına saygı duyan daha iyi teknolojiler

geliştirebiliriz” diyor.

“Bulduğunuz veriler sizi kişisel olarak nasıl etkiledi?” sorusuna verdiği yanıt etkileyici: “Sanırım vegan olacağım. Hayvanlar hakkındaki bu yeni bulgulardan, özellikle onların acıyı deneyimlerken yaşadıkları zulümden etkilenmemek olanaklı değil.”

7 Temmuz 2012, insan-hayvan ilişkisinde çok önemli bir tarih olarak kayda geçti. Acaba bu gelişmeler, insanlığı nasıl etkileyecek? Acaba Low’un sergilediği duyarlılığı kaç kişi hissedecek? Yoksa bilim görmezden gelinmeye devam mı edilecek?

Cambridge Bilinç Deklarasyonu’nun Türkçesi:

7 Temmuz 2012 gününde, alanında uzman nörofarmakologlardan, nörofizyolojistlerden, nöroanatomistlerden ve nörologlardan oluşan uluslararası bir bilim insanı grubu, bilinçsel deneyimin insan ve insan harici hayvanlarda nörobiyolojik alt katmanlarını ve buna bağlı hareketlerini yeniden değerlendirmek üzere Cambridge Üniversitesinde bir araya geldiler. Bu konunun karşılaştırmalı araştırmalarındaki engel, insan harici hayvanların ve sıklıkla insanların, içsel ve ruhsal durumları hakkında açık ve kolayca iletişim kurmaması olsa da, aşağıdaki gözlemler açıkça ortaya konulabilir:

Bilinç alanındaki araştırmalar hızla dönüşmekte. İnsan ve insan harici hayvan araştırmalarında pek çok yeni teknik ve stratejiler geliştirilmekte. Sonuç olarak, daha fazla bilgi kolayca ulaşılabilir hale gelmekte ve bu alandaki geçmişten gelen peşin hükümlerin dönemsel yeniden değerlendirmesini gerektirmektedir. İnsan harici hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar gösterdi ki, bilinçsel deneyim ve algı ile bağlantılı homolog beyin devreleri, bu deneyimler için gerekli olup olmadıklarını anlamak amacıyla seçici şekilde kolaylaştırılabilir ve kesintiye uğratılabilir. Buna ek olarak, insanlarda, bilincin korelasyonlarını araştırmak için cerrahi işlem gerektirmeyen teknikler mevcut.

Duyguların sinirsel alt tabakalarının kortikal yapılarla sınırlı olmadığı gözükmektedir. Nitekim, insanlarda duygusal durumlar sırasında uyarılan subkortikal sinir ağları, diğer hayvanlarda da duygusal davranışlar oluşturmada kritik derecede önemlidir. Aynı beyin bölgelerinin yapay uyandırılışı insanlarda da, insan olmayan hayvanlarda

da karşılıklı davranış ve hisler üretir. İnsan olmayan hayvanlarda, içgüdüsel duygularla bağlantılı davranışları, beynin neresinde olursa olsun, ortaya çıkaran her yerde, takip eden davranışların çoğu, ödüllendiren ve cezalandıran iç durumlar da dahil olmak üzere, deneyimlenen duygu durumlarıyla tutarlılık gösterir. İnsanlarda bu sistemlerin derin beyin uyarımı da benzer duygulanım durumları oluşturabilir. Duygulanım ile ilişkili sistemler, sinirsel homolojilerin bol olduğu subkortikal bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Neokortekse sahip olmayan genç insan ve insan harici hayvanlar, bu beyin-zihin işlevlerini muhafaza etmektedir. Üstelik böceklerde ve kafadanbacaklı yumuşakçalarda (ör., ahtapot) aşikar olduğu gibi, dikkat, uyku ve karar verme davranışsal/elektrofizyolojik durumlarını destekleyen sinirsel devreler, evrimde omurgasız yayılımı kadar erken bir dönemde ortaya çıkmış görünmektedir.

Kuşlar, davranış, nörofizyoloji ve nöroanatomiyle bilinçliliğin paralel evrimine dair çarpıcı bir örnek sunmaktadır. İnsana benzer en yakın bilinçlilik seviyelerine dair kanıtlar, Afrika gri papağanlarında gözlemlenmiştir. Memeliler ve kuşların duygusal ağları ve bilişsel mikro devreleri, daha önce düşünülen çok daha fazla dengesiktir. Dahası, belirli kuş türlerinin, memelilerin REM uykusu da dahil olmak üzere, sinirsel uyku örüntüleri, ve çizgili ispinozlarda kanıtlandığı üzere, önceden memeli neokorteksi gerektirdiği düşünülen nörofizyolojik örüntüler bulundurduğu gözlemlenmiştir. Ayna ile yapılan öz farkındalık testi çalışmalarında saksaganların insanlarla, şempanzelerle, yunuslarla ve fillerle çarpıcı benzerlikler sergilediği gözlemlenmiştir.

İnsanlarda, bazı halüsinojen maddelerin etkisi, kortikal ileri besleme ve geribildirim süreçlerinde bir aksama ile ilişkili görünmektedir. İnsanlarda bilinçli davranışları etkilediği bilinen farmakolojik müdahaleler, insan harici hayvanlarda da benzer davranış sapmalarına yol açmaktadır. İnsanlarda, farkındalığın kortikal etkinlik ile korelasyona girdiğini gösteren kanıtlar vardır; bu aynı görsel farkındalıkta olduğu gibi, subkortikal veya erken kortikal işlemenin muhtemel katkılarını dışlamaz. İnsan ve insan harici hayvan duygularının homolog subkortikal beyin ağlarından doğduğuna dair kanıt, evrimsel olarak paylaşılan ilkel duyuşsal "qualia'ya" (*şahsi ve kişiyle yakından bağlantılı tecrübenin niteliği/doğası) dair güçlü kanıt sağlar.

Şunu beyan ederiz: "Bir neokorteksin bulunmaması, bir organiz-

manın duygulanım hallerini yaşamasını engellemektedir. Aynı noktada buluşan ortak kanıtlar, hayvanlarda nöroanatomik, nörokimyasal ve nörofizyolojik bilinç durumlarının alt katmanlarının var olduğunu ve hayvanların kasıtlı davranışlar gösterme kapasitesi taşıdıklarını göstermektedir. Bunun sonucu olarak, elimizdeki kanıtlara göre, insan, bilinç oluşturan nörolojik altyapıya sahip tek canlı değildir. Aralarında bütün memeliler, kuşlar ve ahtapot gibi birçok canlının da bulunduğu hayvanda bu nörolojik altyapı bulunmaktadır.”

*Cambridge Bilinç Deklarasyonu Philip Low tarafından yazılmış ve Jaak Panksepp, Diana Reiss, David Edelman, Bruno Van Swinderen, Philip Low ve Christof Koch tarafından düzenlenmiştir. Deklarasyon, 7 Temmuz 2012 tarihinde, Cambridge, Birleşik Krallık'ta, Cambridge Üniversitesi Churchill Koleji'ndeki "İnsan ve insan harici Hayvanlarda Bilinç" başlıklı Francis Crick Anma Konferansı'nda Low, Edelman ve Koch tarafından kamuoyuna açıklanmıştır. Deklarasyon du Vin Otel, Balfour Room'da, Stephen Hawking'in de mevcudiyetinde bizzat aynı akşam konferans katılımcıları tarafından imzalanmıştır. İmza törenini, CBS 60 Minutes kayda geçirmiştir.

Ölüm Gemileri

21. yüzyılın gerçek köle pazarı neresi derseniz ölüm gemileri derim...

Bir kıtadan diğer bir kıtaya kesilmek için gönderilen hayvanlara yaşatılan işkence, yüzyıllar önce insanların alınıp satıldığı kölelik dönemini hatırlatıyor. Bu ölüm gemilerinden birisi daha 21 Şubat 2018'de Türkiye'ye geldi. Hayvanların Brezilya'nın Santos Limanı'nda bekleyen NADA adlı gemiye yüklenmeden önce kamyonların içinde kara yoluyla yaptıkları uzun yolculuk sırasında ve gemide yaşadıklarını düşündükçe insan olmanın en utanç verici yanıyla bir kez daha karşılaştım.

Ben bu dehşet verici olayı, 5 Şubat 2018 günü öğrendim. Aslında o gün Animal Australia Brezilya'da canlı hayvan

ticaretinin durdurulduğunu duyurunca sevinmiş ve ben de kendi sosyal medya hesaplarımdan bu haberi paylaşmışım. Ancak aynı gün birkaç saat sonra Brezilyalı hayvan hakları aktivistleri olayın şeklinin değiştiğini, mahkemenin kararının siyasi baskıyla değiştirildiği bana bildirmeye başladı. Birden ne olduğunu anlamaya çalışırken kendimi haftalarca sürececek bir işkence, hukuksuzluk ve utanç tablosunun orta yerinde buldum. Önce Brezilya'da süreci başından beri izleyenlerle konuşup gerekli belgeleri aldım. Hepsini inceledikten sonra Türkiye'de izini sürmeye çalıştım ve elde ettiğim bilgileri Dağ Medya haber sitesinde yayınladığım bir yazıyla kamouyuna duyurdum.

Önce olayın karakterlerini tanıyalım:

Beto Mansur: Brezilya Kongre üyesi, tarım ve hayvancılıkla uğraşiyor, büyükbaş hayvan yetiştiriyor ve çiftliklerinde işçileri köle gibi çalıştırmakla suçlanıyor.

Blario Maggi: Brezilya Tarım Bakanı, Brezilya'daki ikinci en zengin politikacı, çiftçilik ve hayvancılık yapıyor, 2005 yılında Mato Grosso eyaletinin valisiyken Amazon ormanlarının tahribine katkılarından dolayı Greenpeace (Yeşil Barış) örgütü tarafından verilen ilk Altın Testere Ödülü'ne değer görüldü.

Michel Temer: Brezilya Cumhurbaşkanı, geçen yıl ülkesini sarsan yolsuzluk skandalı ile ilişkili bir sanığa rüşvet vermek ve Türkiye'ye gelen NADA gemisinin kalktığı Santos Limanı'ndan rüşvet almakla suçlanıyor.

Minerva Foods: Türkiye'ye 25 bin büyükbaş hayvanı satan şirket. Bu hayvanların bulunduğu NADA gemisi denize açılmadan önce hayvan zulmü ve çevreye verdiği zararlardan dolayı toplam 1.075.000 Amerikan doları para cezası aldı. Ayrıca hükümet adına soruşturma yürüten görevlilere rüşvet vermekle suçlanıyor.

Türkiye hükümeti: Geçen yıl kasım ayında duyurduğu "ucuz et" politikası ile, yurtdışından canlı hayvan ithal ederek market zincirleri aracılığıyla halka satan hükümet.

Şerif Göktaş: Brezilya'dan canlı hayvan ticaretini yapan Gök-

taşlar Et'in yönetim kurulu başkanı.

Mehmet Yıldız: Minerva Foods ile yapılan ticaretin sorumluluğunu yüklenen Mersin merkezli gemi acentası Yıldız Shipping'in Yönetim Kurulu Başkanı. 1994'ten beri Ortadoğu ülkelerine, Suudi Arabistan'a canlı hayvan ihracatı yapıyor, Güney Amerika ve Avrupa'dan büyükbaş canlı hayvan ithalatı gerçekleştiriyor. Kendisiyle yaptığım konuşmada, Mersin'e gelen NADA gemisinin acentalık işlerini üstlendiklerini, hayvanların tırlara yüklenip farklı alıcılara ulaştırıldığını söyledi.

Bu aktörler arasında kurgulanan canlı hayvan ticaretinin nasıl bir zulüm olduğunu ortaya sermek için en başa gidelim. Brezilya'nın Türkiye'ye sattığı hayvanların tırlara yüklenmesi sırasında VEDDAS (Etik Veganizm Hayvan Haklarını Savunma Derneği) aktivistleri, araçların önüne yatarak bunu engellemeye çalışmış. Hayvanlara yaşatılan eziyeti ortaya sermek için çevre Bakanlığı ve polise yaptıkları şikayet nedeniyle tırlar Santos Limanı'na vardığında içlerinde inceleme yapılmış. Dört gün boyunca kamyonlarda, her türlü zorlu hava koşuluna maruz kalıp, kendi dışkı ve idrarlarına bulanarak 500 kilometreden fazla seyahat eden hayvanlara yapılan zulüm nedeniyle Minerva'ya 460 bin dolar ceza kesilmiş.

Ceza ödendikten sonra Minerva Foods'un Türkiye'ye sattığı hayvanlar, Panama bandıralı NADA Brezilya'nın Santos Limanı'nda demirledikten sonra gemiye bindirilmeye başlanmış. Fórum Nacional de Proteção e Defesa Animal (Ulusal Hayvanları Koruma ve Savunma Forumu) adlı hayvan hakları derneğinin çabasıyla şirkete dava açıldığı için yargıcın isteğiyle gemiye teknik bir ekip sokularak hayvanların içinde bulunduğu koşullarda dehşet verici bir eziyete maruz kaldığı tespit edilmiş.

Santos Belediyesi'ne bağlı Çevre Koruma Kurumu bünyesindeki veteriner ve biyoloğun da aralarında yer aldığı teknik soruşturma ekibi, daracık mekanlara sıkıştırılıp üst üste yığılan hayvanların kesif kokulu, aşırı sıcak bir ortamda, dışkı ve idrara batmış bir halde, su ve yiyecekten yoksun bırakılarak tutulduklarını ve bunun kabul edilemeyeceğini raporlamış.

Hayvan hakları aktivistleri bu raporla mahkemeye başvurunca, yargıç Djalma Moreira Gomes, hayvanlara kabul edilemeyecek koşullar altında uzun bir yolculuk yaptırıldığını belirterek, Brezilya bu koşulları düzeltinceye ve Türkiye de Brezilya yasalarına uygun kesim şartlarını yerine getirinceye kadar canlı hayvan ticaretini durdurmuş ve geminin derhal boşatılması kararını vererek limandan ayrılmasını yasaklamış.

Bu süreç sürerken gemiden kente dayanılmaz bir dışkı kokusunun yayıldığını anlattı Brezilyalılar. Söylediklerine göre gemideki hayvanlar daha fazla dışkılamasın diye son iki gün aç ve susuz bırakılmış ve bu durum kentte protestolara neden olmuş. Bu aşamada Minerva'ya Santos'un doğasına verdiği zarar nedeniyle 615 bin dolar daha ceza kesilmiş. Gemiden yayılan kokunun yanı sıra, etrafa saçılan dışkıların kentin su kanallarını da kirlettiği saptanmış.

Mahkemenin gemiyi durdurma kararı, Brezilya'da canlı hayvan ticaretinin yasaklanması için çalışan hayvan hakları aktivistleri açısından önemli bir adımken, bu durum bir gün içinde değişti. Çünkü aynı gün Beto Mansur'un önderliğindeki toprak sahipleri, Tarım ve Hayvancılık Bakanı Blairo Maggi ve Cumhurbaşkanı Michel Temer'in federal yargıca siyasi baskı yapıp, geminin, o ana kadar yüklenmiş olan 25 bin hayvan ile birlikte limandan ayrılması kararını aldırılmış. Politikacılar bir kez daha sadece kazanacakları parayı ve ticareti düşündüklerinden yasaları da siyasi manevra ile bir günde değiştirmiş. Siyaset ve ticaret bir kez daha el ele vererek hukuku çiğnemiş!

NADA'daki hayvanların içinde bulunduğu koşullar, 21. yüzyılda insan türü için tarifsiz bir utanç. On binlerce hayvan gemilere doldurulup haftalarca süren yolculuklarla kesime yollanırken, bazıları bu zulme dayanamayıp yolda ölüyor. Gemilerde kurulan bir sistemle cesetler öğütülüp okyanus açıklarında bırakılıyor. Geride kalanların pislik içinde dehşet verici bir eziyet çektiği o gemilerde hiçbir canlının sağlam kalabilmesi olanaklı değil. Canlı hayvan ticareti, köleleştirilen hayvanlar için ek bir zulüm, kamu sağlığı ve doğa için de çok ciddi bir tehdit.

Kendilerini kamyonların önüne atıp canları pahasına hayvanların yaşam hakkını korumaya çalışan aktivistlerin yaşadığı derin hayal kırıklığını yüreğimin en derinlerinde hissediyorum. Birileri "ucuz et" politikası ile siyaset yaparken, birileri de para kazanıyor! Politikacılar dışında herkesin zarar gördüğü bu ilkel ticaret, tüm dünyada derhal sona erdirilmeli. NADA gemisindeki canlılar, insan gibi duyguları olan canlılardır!

Bu skandal patladığında, hayvanların içler acısı durumunu gösteren fotoğraflara bakıp videoları izleyenlere, şu iki soruyu soruyu kendilerine sorup yanıtlamaları çağrısında bulundum:

Ben ölüm gemilerindeki bu korkunç zulmü destekleyen bir insan olmak istiyor muyum?

21. yüzyılda insan olmak, bu kadar aşağı bir seviyeye inmek midir?

Acaba gerçekten kaç kişi kendisi ile bu konuda yüzleşti?

Sosyal medyada paylaştığım fotoğraf ve videolara gelen yorumların bazıları, insan duyarsızlığının en vahim örnekleriydi. "Ne yapsınlar yani? Hayvanların altına Prima mı bağlasınlar?", "Siz hiç ahır görmediniz herhalde!", "Sen bu haberi yapmak için bir kasap zinciri ile mi anlaştın?", "Ne olacak, hayvanları derisi ile yemeyeceğiz ya! Hahaha!"

Olayı kabul edilemez bulanların çoğunluğu ise, hijyen sorununun insan sağlığı açısından risk taşımasını önemsiyordu. Bu grup, hayvanların daha iyi koşullarda taşınmasını istiyor, bu yönde talepte bulunuyordu. Bunun bir kölelik sistemi olduğunu, hayvanların alınıp satılmasının ve gemilere doldurulup kesilmek için bir kıtadan diğer kıtaya gönderilmesinin nasıl bir zulüm olduğunu düşünmüyorlardı. Bu süreçte bazı insanlar ise, hayvanlarla olan ilişkisini sorguladığını ve hayvan yemeyi bıraktığını söyledi.

"Hayvanı kesmeyelim de besleyelim mi?" diyen, hayvanların insanlar için yaratıldığını düşünen, yaşam hakkı savunucularıyla sürekli dalga geçen insanların duyarlı davranmasını beklemiyorum ama ağızdan emek, hak, özgürlük, eşitlik

ideallerini düşünmeyen ilerici sol kesimin bu vahşet karşısında isyan etmemesi, net bir şekilde türcülüğün eseridir. “Farklı olsak da eşitiz!” sloganını hem insan hem de hayvan için söyleyemeyen, adalet kavramını sadece insanla sınırlı tutan türcü sol, hayvanlarla arasına devasa bir set çekmiş, onu aşamıyor.

Canlı hayvan ticaretine dair haberi yayınlamaları için temas ettiğimiz bazı sol ve muhalif yayınların editörlerinin konuyu önemsemeyen, hatta alay eden ifadelerle verdikleri yanıtları görünce, bu dünyada çoğunluğun bir şekilde kendisinin neden olduğu zulmü görmezden geldiğine bir kez daha tanık oldum.

Bir duyarlı canlıya yapılan işkence, öncelikle işkenceciyi alçaltır ama bunun devamını sağlayanları ve sessiz kalanları da sorumlu sandalyesine oturtur. O gemideki hayvanlar, insanlar yaşamak için ihtiyaçları olmayan eti sadece alışkanlık ya da tat gibi gerekçelerle talep ettiği için bu işkencelere maruz kalıp can veriyor.

NADA Skandalının Öğrettikleri

Brezilya'dan 22 Şubat'ta Mersin limanına 25 bin canlı hayvan getiren NADA gemisi hem Brezilya'da hem de Türkiye'de tam bir skandala yol açtı. Konu bana yansıtıldığı andan itibaren çok yoğun bir şekilde olayı medyaya yansıtmak için çaba harcadım ki ülke gündemine girsin. Türkiye gibi her an acayip olayların olduğu kaotik bir ülkede hayvan hakları ile ilgili bir konuya, üstelik kesilip yenilen hayvanlarla ilgili bir zulme dikkat çekmenin zorluğunu herkes tahmin edebilir. Ancak NADA gemisinde kaydedilen görüntüler öyle korkunçtu ki, medya duyarsız kalamadı. Önce benim haberimi “iddia” diye duyurdular. Oysa Brezilya'dan gönderilen teknik raporda yer alan fotoğraf ve videolar, hayvanlara yaşatılan eziyetin ve insan sağlığını tehdit eden felaketin kanıtıydı. Bu belgelerin kanıt olduğunu bir kez daha göstermek için Türkiye'de internet ortamında yayılan haberlerin ve bilgilerin doğruluğunu araştıran teyit.org'a başvurup onay raporu aldım. Bana daha sonra iletilen diğer videoları sosyal medyada yayınladıkça olay her geçen gün daha fazla insanın dikkatini çekti ve sonunda haber medyaya yayıldı.

Bu olay bir kez daha gösterdi ki, ana akım medya ucu iktidara dokunan bir skandalı görmez, duymaz ve yazmaz olsa da, bizler yılmadan doğruları kanıtlarıyla ortaya koyarsak sesimiz bir yerlere ulaşıyor. Benim yazımdan sonra *Hürriyet*'te Burak Coşan imzasıyla çıkan haberde, Göktaşlar Et'in sahibi Şerif Göktaş'ın hayvanların kötü koşullarda yolculuk yapmadığını ve Brezilya'da bir heyetin yazdığı raporda hayvanlar açısından sorun olmadığını söylediği belirtildi. *Hürriyet* gazetesinin yaptığı algı operasyonunu kanıtlayan bir haberdirdi bu. Çünkü bu olayda ortada iki rapor vardı. Birincisi, dava açılınca, yargıcın gemideki hayvanların durumunun belgelenmesini istemesi üzerine teknik ekibin yazdığı belgeli inceleme raporu. İkincisi, Brezilya Tarım Bakanı'nın hiçbir belge içermeyen siyasi yazısı. Şerif Göktaş, bu ikinci yazıyı her şeyin uygun olduğuna dair rapor diye *Hürriyet*'e vermiş, Türkçe çevirisi yapılmış ve *Hürriyet* damgası ile basılmış! Kanıt içeren teknik rapora, benim yazıma da hiç atıf yapmadan, "iddia" diyen *Hürriyet*, bakanın belge içermeyen siyasi amaçlı yazısına rapor diyerek bu korkunç ticareti aklama çabasına girişti.

Fakat skandal medyada yoğun şekilde yankı bulunca, yaptıkları etik olmayan haber nedeniyle eleştirdiğim *Hürriyet*, bu kez *Pazar* ekinde ikinci bir yazı yayınlamak gereğini duydu. Bu haberi yapan kişiye tüm bilgileri, yazdığım haberi, fotoğraf ve videoları gönderip ayrıca sözlü olarak da anlattım. Dağ Medya'daki haberime referans vermeden beni sadece konu hakkında görüş aldığı bir aktivist olarak yansıtırsa da, yazısını benim haberime dayanarak oluşturduğu için olayı doğruyu yansıtıyordu. Daha sonra gemi geldiğinde yine Göktaşlar Et'in gerçeği gizleyen beyanlarına yer verdiği üçüncü bir haber yayınladı *Hürriyet*.

Daha sonraki haftalarda sosyal medyanın her türlü olanağın-dan yararlanıp skandalı daha geniş kitlelere aktarma çabamı sürdürdüm. Bir grup işsiz gazetecinin bağımsız bir şekilde görsel ya da yazılı içerik ürettiği Özgür Basın'ın (@tirajpress) önerisiyle onların Twitter hesabı üzerinden canlı Periscope yayını yaptım. O yayın da çok ilgi çekti. Olay sosyal medyada ve bağımsız medyada ısrarla gündemde kaldıkça ana akım medyaya da yansdı.

Medya dışında hayvan hakları savunucuları arasında da bu olayda bir bütünlük sağlanamadı. Brezilya'daki süreci Türkiye'de de yürütmek için gemi Mersin'e vardığında içeri bağımsız bir veterinerin girmesini sağlamak gerekiyordu. Bunun da yolu dava açmaktı. Türkiye'nin taraf olduğu Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Sözleşme'ye de aykırı olan bu ticarete, aynı zamanda halk sağlığına tehdit oluşturduğu için dava açılabilir, gemide inceleme talebinde bulunulabilirdi. İlk günden itibaren Türkiye'de hayvan hakları alanında çalışan derneklere ve avukatlara bunu anlatmaya çalıştım. Bu konuda deneyimsiz olduklarını söylediler, konuyu inceleyeceğiz dediler, bir bilene soracaklarını ifade ettiler, dava açsak da bir şey çıkmaz dediler, sonra "Tamam, bu iş bizde, dava açarız," dediler, sonunda mesajlarıma yanıt vermez oldular ve dava açmadılar!

Bu ticaret daha önceleri de yapılıyordu ama elimizde ilk kez bu kadar güçlü kanıtlar vardı ve hiçbir hayvan hakları derneği Türkiye'nin gündemine giren bu zulüm karşısında dava açmadı. Türkiye'de hukukun uzun zamandır işlevsiz olduğunun farkındayım ama bir şekilde tüm araçları kullanmak ve kapıları zorlamak zorundayız. Hayvan hakları alanında çalışan dernek ve avukatların topu birbirlerine atışını izledim bu süreç boyunca.

Mersin Barosu Hayvan Hakları Komisyonu ile konuştuğumda, "Çok az zaman kalmış ama deneyelim şansımızı," dediler. Suç duyurusunda bulunulması için avukatı ikna etmek için çabaladım. Sonunda tamam dedi, dilekçeyi hazırlayıp ilettim. Ertesi sabah avukat suç duyurusunda bulundu ama savcı başvuruyu işleme koymadı...

Bu olay bir kez daha gösterdi ki, Türkiye'de hayvan hakları mücadelesinin hukuki yönü çok zayıf. Bu ilk örnek değil elbette; ülkede yasaların ve hukuk sisteminin çürümüşlüğü malum ama yine de Brezilya'da birçok derneğin dava açıp süreci etkilediği bir olayda bizde hukuki yolun zorlanmaması inanılır gibi değil. Hayvan hakları alanında mücadele edecek devrimci avukatlar gerekiyor bu ülkeye...

Hayvan Hakları İzleme Komitesi Koordinatörü Burak Özgü-

ner ile birlikte gemi gelmeden önce Mersin'e gidip siyasetçileri, örgütleri ve yerel medyayı harekete geçirmeye çalışırken tanıştığımız Semra Kabasakal, tam aradığımız nitelikte bir avukattı. Savcıyla konuşmakla kalmayıp, milletvekillerinin de katıldığı bir basın toplantısı yapmamıza ön ayak oldu, yerel medyayı, hayvan hakları ve çevre derneklerini harekete geçirdi. Çevre konusunda çok zorlu davaları kazanan, yılmayan, ateş gibi bir avukat. "Olayı başından bilseydim farklı olurdu," dediğinde içimdeki üzüntü kat kat arttı.

Mersin'de düzenlediğimiz basın toplantısına Mersin milletvekilleri Fikri Sağlar ve Serdal Kuyucuoğlu da katıldı. Onlar konuya halk sağlığı ve hayvancılık açısından yaklaştı tabii ama ben, Burak Özgüner ile birlikte yazdığımız basın açıklamasını okudum. Hayvan özgürlüğünü savunan Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu ve Hayvan Hakları İzleme Komitesi adına yaptığımız açıklamada, Brezilya ve Türkiye'deki yetkililere bu kanlı ticareti derhal durdurmaları çağrısında bulunduk ve hayvanların yaşam hakkına vurgu yaptık.

NADA'nın Mersin Limanı'nda alındığı rıhtıma hayvanları tırlara yükleyen vardiya işçileri ve firma yetkilileri dışında kimse alınmadığından gemideki durumu ortaya koyan görüntü alınmadı. O günlerde Sol Haber Portalı'na konuşan bir liman işçisi, "Müdahil olan bir siyasi güç var. Bu tip gemiler açıkta bekletilmez. Canlı hayvanlar, ölümler, kayıplar olmaması için bekletmezler. Tahliyesi devam eden gemi durdurulup dışarı çıkarılır ve yerine bu gemiler rıhtıma yaklaştırılır. Başka yerden gelen talimat var bu belli. Burada tüm rıhtımlar açık, sadece 21-22 numaralı rıhtım kapalı. O da bu gemi zaten," dedi.

Limana girip gemiden görüntü alamayınca limanın karşısındaki bir binanın en tepesine çıkıp oradan bir video çektim. Ancak brandalarla her yeri örtmüş olduklarından geminin içini görüntülemek olanaklı olmadı. Burak Özgüner ile birlikte kilometrelerce yürüyüp bir köprü'nün üzerine çıktık. Hayvanların yüklendiği kamyonlar etrafa koku saçarak yaklaşırken, Burak köprü'nün karşı tarafından bağırarak haber verdi, ben de video çektim. Kafalarını kamyonlardan uzatarak mezbahalara doğru

hayatlarının son yolculuğuna çıkan sığırları görmenin yarattığı travmayı kelimelerle anlatmam olanaklı değil...

Sonuçta 25 binden fazla hayvanı Türkiye'ye getiren NADA gemisindeki işkence hakkında dava açılmadı, mahkemeden gemide inceleme kararı çıkartması talebinde bulunulamadı. Hayvanların bazıları yolda yaşamını yitirince rendelenip çöp gibi okyanusa savruldu, Mersin'e kadar dayananlar Türkiye'de ke-sildi. Minerva Foods, NADA gemisi, Göktaşlar Et ve Yıldız Shipping'in sahipleri, bunca zulme maruz kalan hayvanların bedenleri üzerinden para kazandı.

Brezilya'da kamyonların önüne yatıp canlı hayvan ticaretini engellemeye çalışan aktivistlerin yanında en başından beri siyasi alanda destek veren kongre üyeleri ve dava açıp hukuki süreci başlatan örgütlü bir dernek gücü vardı. Türkiye'de ikisi de yok ama hayvanlara yaşatılan işkenceyi yüreğinde hissedip tepki yaratmak için çırpınan aktivistler var... Göktaşlar Et'in önünde soğuk bir pazar günü toplanıp "Et Cinayettir!" diye bağırdığımız aktivistler bu işin peşini bırakmayacak. Barry Horne'un dediği gibi; hayvanların kimsesi yok, sadece biz varız ve onları yalnız bırakmayacağız. Ancak unutmayalım, bu mücadele çok zorlu ve hiçbir hak mücadelesi örgütsüz kazanılmaz. Zorlukları aşmak için birlik olmaktan başka yol yok.

Et, Şarbon, Yaşam Hakkı ve Devrim

Türkiye'de patlayan şarbon vakalarının ardından, medyada "Hâlâ akıllanmadık!" diye manşetler gördük.

Bu konuda söyleyeceğim epey söz var. 8 Şubat 2018'de yazdığım bir yazıyla Brezilya'dan gelen NADA gemisindeki vahim durumu Türkiye'ye ilk ben duyurmuştum.

O dönemde olayı medyada yaymaya çalışırken, ucu iktidara dokunan hiçbir şeyi yazmayan yandaş medyadan umudum yoktu. Ancak haberimi belgelerle kanıtlayınca yalanlamaya giriştiler.

Muhalif medya ise, ilk başta, seçim atmosferinde, “Bununla mı uğraşacağız...” diyerek felaketi hafife alıyordu. Ama ardi ardına yayınladığım videolar sosyal medyada infial yaratınca onlar da uyanmaya başladı.

Ne zaman şarbon patladı, haberim yedi ay sonra medyanın gündemine oturdu. Acı olan şu ki çoğu kişiyi tepki vermeye iten neden, hayvanlara yapılan işkence değildi. Gemideki korkunç koşullar altında can veren hayvanların rendelenerek denize savrulması değildi insanları isyan ettiren... “Kendi dışkı ve idrarlarına bulanarak gelen hayvanları mı yiyeceğiz?!” diyerek öfkeleniler.

Hayvanların çektiği zulme karşı ses çıkaranlar, az da olsa vardı. NADA’daki hayvanları satın alan firmanın önünde hayvan özgürlüğü aktivistleri olarak eylem yaptık. Yoldan geçenler bizimle dalga geçiyor, ben basın açıklamasını okurken polisler gülüp eğleniyordu.

Israrım üzerine suç duyurusunda bulunan Mersin Barosu Hayvan Hakları Komisyonu’ndaki avukatın basın toplantısına gelmesine Baro’dan izin çıkmadı. Mersin Veteriner Hekimleri Odası yetkililerini yazılı ve sözlü olarak basın toplantısına çağırdık, gelmediler. Ama şarbon ortaya çıkınca, Veteriner Hekimleri Odası, ilgili Bakanlığın son altı aydır canlı hayvan ithalatındaki hayvan seçimlerinde veteriner görevlendirmediğini açıkladı.

Hayvan haklarını savunanlar Brezilya tarafında çok daha güçlüydü. Aktivistler, zorlu bir mücadele verip davalar açmış ve gemiye teknik ekip sokmayı başarmıştı.

Biz Türkiye’de bu konuda hukuki ve siyasi açıdan zayıf kalırken, onların arkasında devrimci avukatlar ve yılmayan siyasetçiler var. Mesela Sao Paulo Kongre Üyesi Feliciano Filho, bu eyaletteki iki limandan canlı hayvan ticareti yapılmasını yasaklamak için aylarca uğraştı. Komisyondan geçen tasarının yasalaşması için yeterli çoğunluk vardı ama eyalet kongresinin başkanı besicileri desteklediğinden oylamayı gündeme almadı. Filho ve arkadaşları da kongreyi kilitleyip çalıştırmama yöntemini uyguladı ama sonunda Brezilya’da yapılan seçimlerde Filho

tekrar kazanamadı...

Yapılması gereken, hayvanların gemilerde daha iyi koşullarda getirilmesi değil; 21. yüzyılın köle ticaretini sürdüren ölüm gemilerinin hepsinin durdurulmasıdır. Bu ticareti sonlandıracak en vurucu darbe ise vegan yaşamaktır.

Siyaset ve ticaret el ele verip hukuku alt etse bile, herkes önce kendi hayatında devrim yapabilir, hayvanların yaşam hakkını savunarak bu zulüm zincirinden kendini çekebilir.

“Ucuz Et”... Ucuz Hayatlar...

Bu bir gerçek yaşam öyküsüdür...

Gezegenin bir ucundaki ülkede dünyaya gelen ve doğduğu andan itibaren mal olarak görülüp zulüm gören sığırlar, bir kamyonu üst üste doldurulur. Sıcağa, soğuğa, rüzgara, her türlü hava koşuluna maruz kalarak, bacaklarında derman kalmadığında uzanacak yerleri bile olmadan, kendi dışkılarına bulanarak günlerce seyahat ederler. Yorgunluktan ağızlarından köpükler gelir. Bazısı hastalanır, bazısı yaşamını kaybeder.

Günler sonra bir limana varırlar. On binlerce hayvan dev bir gemiye zorla yüklenir. Aralarında direnen olursa onlara elektroşok uygulanır. Geminin metalden yapılma zemini kaygandır, hayvanlar yine daracık alanlara tıkıştırılır. Bir süre sonra gemide biriken dışkı ve idrar nedeniyle keskin bir amonyak kokusu gözleri ve genizleri yakar. Gemide yükselen sıcaklık yüzünden biriken atıklar bakteri ve mikrop dolu bir karışıma dönüşür.

İtiş tepiş gemide seyahat eden hayvanların bir kısmı suya ve yeme ulaşamaz. Hastalananlar diğerlerine mikrop bulaştırmasın diye yeme antibiyotik katılır ama bu koşullara dayanamayanlar can verir. Birkaç görevli, ölen hayvanları tutup gemideki bir düzeneğin içine atar. Bu şekilde rendelenen ölü bedenler, okyanusa savrulur...

Gemi okyanusları geçip kıtalararası yolculuğunu tamamladı-

ğında farklı bir ülkede limana yanaşır. Hayvanların kamyonlarla yaptığı ilk yolculuğun başlamasından itibaren en az üç hafta geçmiştir. Yolculuğun son etabında Akdeniz’de atık bırakmak yasak olduğundan gemi, varış limanına dayanılmaz bir dışkı ve idrar kokusuyla gelir.

Liman kentinde yaşayanlar günlerce geçmeyen kokudan şikâyet ederken, yorgunluktan bitap düşmüş hayvanlar tekrar kamyonlara yüklenip ülkenin farklı kentlerindeki mezbahalara gönderilir...

Sürekli tekrarlanan bu vahşet köle ticaretidir. Başta Brezilya olmak üzere farklı ülkelerle yapılan canlı hayvan ticareti, son yıllarda Türkiye’nin “ucuz et” politikası yüzünden iyice yoğunlaştı. Öyle ki, 2017-2018 yıllarında toplam 1.790.223 büyükbaş hayvan ithal edildi. 2017 yılında küçükbaş canlı hayvan ithalatı, yüzde 4581 oranında artarken, büyükbaş hayvan ithalatındaki artış yüzde 72 olarak gerçekleşti. “Kasaplık “ denilen et ithalatı büyükbaş için yüzde 397, damızlık küçükbaş ithalatı ise yüzde 757 oranında artarak rekor üstüne rekor kırdı.

Şubat 2018’de NADA gemisi Türkiye’ye geldiğinde Mersin’de bu ticaretin hayvanlar, insanlar ve çevre açısından yarattığı vahim sonuçlar hakkında halkı bilgilendirmeye çalıştık.

Hayvanlar kamyonlara yüklenip mezbahalara gönderilirken hayvan özgürlüğünü savunan bir veganın neler hissettiğini yaşam hakkına saygı duymayan kitlelere anlatabilir miyim bilmiyorum. İsyân, öfke, insanlıktan utanç ve derin bir üzüntü ile karışık bir ruh haliydi...

Hadi siyasetçiler ve devletler ne insanların sağlığını ne de hayvanların yaşam hakkını düşünüyor, tek ilgilendikleri kâr ve rant diyelim... İnsanlar, niye kendileri gibi yaşamak için mücadele veren hayvanlara bu zulmün yapılmasını umursamıyor?

Bir can, bir hayat bu kadar ucuz mu?

Büyük Zafer", Gerçekte Büyük Katliam

10 Eylül 2020'de Brezilya'daki Rio Grande Limanı'nın tarihindeki en yüklü canlı hayvan sevkiyatı yapıldı.

201 metre uzunluğunda ve 32 metre genişliğindeki dünyanın en büyük canlı hayvan gemisi NADA, ilk kez limana yanaştı. Brezilya medyasının bildirdiğine göre, yüzlerce TIR'da günlerdir üst üste seyahat eden 26 bin sığır gemiye yüklendi. 7-12 aylık sığırlar, Namet ve Macaristan merkezli Hunland adına alınmış.

Üç haftadan daha fazla sürecek yolculuk nereye dersiniz? Türkiye'ye!

Geminin İskenderun Limanı'nda varması planlanıyor. Ne tesadüf ki tam da 4 Ekim Dünya Hayvanları Koruma Günü'nde... O gün gelen binlerce hayvan mezbahalara dağıtılıp öldürülecek.

Dünyanın en büyük "et" ihracatçısı Brezilya, 2019'da toplam 1828 milyon ton "sığır eti" satmış. Brezilya Dış Ticaret Bakanlığına göre, müşterileri arasında Irak, Mısır ve Suudi Arabistan'dan sonra dördüncü Türkiye.

NADA, Rio Grande'den ilk kez hareket etse de Türkiye'ye sık geliyor. 2018'de Mersin Limanı'na 25 bin canlı hayvanı getiren gemi de oydu. O dönemde gemide hayvanlara yapılan eziyeti ve ticaretin ardındaki skandalı ortaya çıkarmıştım ama yandaş medyanın yalan haberleriyle vahşet gizlenmek istenmiş; muhalif medya da konu hayvan olunca umursamaz bir tavır almıştı.

Sonrasında şarbon hastalığı patlayınca bir süre panik yaşanmış, hatta Yılmaz Özdil, 4 Eylül 2018'de Sözcü gazetesindeki köşesinde yayımlanan "Şarbon" başlıklı makalesinde, "*Süreci başından beri takip eden hayvan hakları savunucusu, gazeteci-yazar Zülal Kalkandelen sosyal medyada çırpındı. Hazindir ki... Muhalif medyamız bile kulağımı tıkadı, umursamadı*" diye yazmış ama sonrasında her şey aynen devam etmişti.

Ölüm gemileri, ölüm dağıtmaya devam ediyor

Bu dev hayvan ticareti, Brezilya medyasında "büyük zafer"

olarak niteleniyor. Hayvanların yaşam hakkı ve onlara yaşatılan zulüm görmezden gelinirken, ölüm gemileri her yere ölüm taşımaya devam ediyor.

Tarım ve Orman Bakanı Pakdemirli, Eylül 2019'da, 2020'de hayvan ithalatının yapılmayacağını açıklamıştı. Bakanlık, 26 Ekim 2019'da besilik sığır ithalatı uygulama talimatı ve teknik şartnamesinde düzenleme çalışması yapılacağını belirterek, ithalatın bu tarihten itibaren durdurulduğunu duyurmuştu.

Ancak Covid-19 salgını sürerken bu yıl içinde hayvan ithalatı yapılmaya devam edildi. Koronavirüsün yayılma hızı en yüksek olan ülkeler arasındaki Brezilya'dan ve başka ülkelere canlı hayvan ithalatı yapıldı.

Ziraat Mühendisleri Odası Genel Başkanı Baki Remzi Suiçmez, 2020 yılı ocak ve şubat aylarında 108 bin 305 büyükbaş hayvan ithal edildiğini söyledi.

O tarihte Bakanlık kaynakları, firmaya verilen kontrol belgesinde "Ekim ayından önce başvuru yaptığı ancak evraklarında eksiklik bulunduğu için ithalatın o döneme kaldığı" yönünde bir savunmada bulunmuştu.

İnsan merak ediyor: Ondan sonrakilerde de mi öyle oldu?

Amazon yangınlarında Türkiye'nin rolü

Bazıları canlı hayvan ithalatına yerli üreticiyi desteklemek için karşı. Benim derdim, hayvanların köle gibi gemilere doldurulup bir ülkeden diğer ülkeye gönderilmesi, işkenceye maruz kalmaları, yaşam haklarına saygı duyulmaması ve katledilmeleri.

Canlı hayvan ticaretinin tüm dünyada sona ermesi için hayvan hakları aktivistleri yıllardır mücadele veriyor. Bu kanlı ticaretin hayvanlara yaşatılan zulme ek olarak çevreye de büyük zararları var.

Hani Brezilya'da yağmur ormanları yandığında birçok kişi sosyal medyada "Amazonlar için dua et!" diye paylaşımlar yaptı ya o ormanların yanma nedeninin ardında Brezilya'daki besi

çiftlikleri var. Siyasetçilerle güçlü bağları olan besiciler, (hatta bazı bakanların kendileri besici) giderek artan hayvan ticareti yüzünden çiftliklerine yer açmak için ormanları yakıyor...

“Et” ve hayvansal tüketim için talep oluşturduğunuzda hayvanların canı alınırken, Amazonlar da yanıyor. Türkiye, “ucuz et” politikasıyla, dünyanın akciğerlerinin yanmasına, çeşitli bitki ve hayvan türlerinin yok olmasına da yol açıyor. Böylece iklim krizi tetikleniyor.

Ve insanlık “büyük zafer” dediği katliamlarla kendi sonunu hazırlıyor!

Bu büyük katliamda payınız var mı?

Kahraman Luto'nun Öyküsü

9520 0044 1634 4568

Bu, bir kredi kartı numarası değil. Rastgele sıralanmış sayılar değil. Bu, bir şifre değil...

662 küpe numaralı erkek bir dananın çip numarası bu. Onu hiç tanımadınız ama belki de tabağınızda bedeninden bir parça duruyordu. Onun adını hiç bilmediniz ama aktivistler ona Elias diyordu. İzmir'in Alsancak limanına gönderilmek üzere Brezilya'da Aldelta adlı gemiye yüklendi. Türkiye'ye “ucuz et” olarak satılmıştı. 5000 arkadaşıyla birlikte bindirildiği gemiden atlayıp özgürlüğüne kavuşmak için çabaladı. Tam beş saat geminin çevresinde yüzerek yaşam savaşı verdi. Hayvan hakları aktivistleri ve yaşam hakkına saygı duyanlar için umudun ve direnişin simgesi oldu.

Yaşamak için mücadele eden bir candı ama “mal” olarak görülen bedeni ticarete konu olduğundan, bir tarafta satıcı (Brezilya), diğer tarafta alıcı (Türkiye) devletler vardı. Yakalanan Elias, aktivistlerin tüm itirazlarına karşın, bir kepçeye ayaklarından bağlanarak tekrar gemiye yüklendi ve Türkiye'ye getirildi. O andan itibaren Türkiye'de onu yaşatma çabası alevlendi. Sosyal

medyada Elias'ın bulunup serbest bırakılması için Brezilya'da ve Türkiye'de kampanyalar başlatıldı. Brezilyalı aktivistler, onu geri almak için gereken parayı kendilerinin karşılayacağını söyleyerek yardım istediler.

Tam o sırada Brezilya Kongre Üyesi Feliciano Filho'dan mesaj aldım. "Elias'ın yaşadığını ve onu alan şirketi bulabilirseniz, onu eve getirmek için Türkiye'ye geleceğim," diyordu. Kendisine bu konuda yetkili kurumun Tarım Bakanlığı olduğunu, Elias'ın da "ucuz et politikası" çerçevesinde Et ve Süt Kurumu (ESK) tarafından satın alındığını bildirdim.

Hem Bakanlığa hem de ilgili kuruma yapılan başvurularda önümüze sürülen gerekçeler ise, insanı insan olduğuna utandıracak türdendi. Dediler ki; "Hayvanlar, Brezilya'da çiplenerek yola çıkıyor. Türkiye'ye girişte sadece birkaç tanesinin çipi okutularak doğru gemi olup olmadığı kontrol ediliyor. Doğru gemiyse, hayvanlar kamyonlara yüklenip alıcılara gönderiliyor. Türkiye'de tek tek çip okuma sistemi olmadığından belli bir hayvanı bulmak imkansız. Kesim sırasında bulmak da mümkün değil. Çünkü kesim için küçük bir alana alınıyorlar. Hayvanlar bir hatta yatırılıyor, insan görmeden o hat üzerinde kesim gerçekleşiyor."

Bunlara ek olarak, yetkililer, ESK tarafından alınan hayvanların canlı olarak satın alınamayacağına dair mevzuat olduğunu da söyledi. Elias bulunsaydı kamuoyu baskısı ile bu engeli belki bir şekilde aşabileceğimizi umduk; o nedenle kulaktaki küpe numarasından bulunabileceğini söyledik. Bu kez de binlerce hayvanın nakil edildiği yerde sürekli bir arada durduğunu ve insanlardan korktuklarını, korktuklarında kesilmelerini engelleyen bir hormon salgıladıklarını ve onları korkutmamak için aralarına sadece alışkın oldukları bakıcıların girebildiğini anlattılar. Bakıcılara küpe numarasına bakma görevi verilse bile onların binlerce hayvanın küpe numarasına bakıp hayvanları tek tek ayırması mümkün olmazmış, hepsi sürekli toplu halde duruyormuş.

Düşünün, bir insan kaybolursa binlerce insan arasında dış görünüşüne bakarak hemen bulunur. İnsanın aynı cins hayvanları,

her biri aynı görünen bir “mal” gibi değerlendirip metalaştırmasına yol açan nedenlerden biri bu fiziksel özellik... Oysa görünümlerini birbirinden ayırt etmek zor olsa da, her birinin içinde ayrı bir ruh var; merkezî sinir sistemleri ve duyguları olan bilinçli canlılar hayvanlar. Bunu ancak bir duyarlı canlıyı sahip olduğu ruh ve karaktere göre tanımayı denediğinizde fark ediyorsunuz. Aksi takdirde insan için hepsi birer “et parçası” haline geliyor.

İnsanlığın türcülük denilen sorunu aşması için şekle, tada ve anlık hazlara odaklanmak yerine, ruha, karaktere ve empatiye yönelmesi gerekiyor. İnsan olarak en büyük falsomuz, bu yönde çabayı yüzyıllar boyu göstermemek oldu. Alışkanlıklar ve gelenekler, kapitalizmin sömürü düzeni ile el ele verip hayvanları alınıp satılabilen, tüketilen mal haline getirdiğinde, zulüm norm oldu. Elias’ın özgürlük mücadelesinden söz ettiğimizde kimilerinin gülüp geçmesi bundandır... Onun da hissedebilen bir canlı olduğunu 21. yüzyılda görmezden gelenler, kurulu düzen konformizminin ardına sığınıyor.

“Tek birini yaşatsaydınız ne olacaktı; gemideki tüm hayvanlar öldürülmeyecek miydi?” diye sorabilirsiniz. Hepsi katledildiği için sadece biri kurtulsaydı, bunun aktivistler için tam bir “başarı” gibi görülmesi doğru olmazdı ama Elias açısından bakacak olursak, çabası boşa gitmezdi ve özgürlüğe kavuşmuş olurdu.

Elias’ın hapsedildiği tıktık gemide, haftalarca ıstırap içine seyahat ederek başlayan öyküsü, İzmir’de hüznün ve acıyla sona erdi. Bedenindeki çipte 9520 0044 1634 4568, kulağındaki küpede 662 yazan bir dana olarak “bulunamadı” ama o, denizin içinde beş saat özgürlük mücadelesi veren Kahraman Luto’ydu. Portekizce “yas” anlamına gelen Luto adını verdiler ona. Bu trajedi, aynı zamanda insanlık için de yastır...

LUTO

Türü: Dana

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yeri: Brezilya

Kesildiği Yer: Türkiye

Yıl: 2018

At Yarışının Gerisindeki Sistemik Zulüm

Birilerine göre müthiş bir heyecan.

Diğerlerine göre sadece bir hobi.

Bazılarına göre bir gelenek.

Çoğuna göre spor.

Kimisine göre kumar, kimisine göre bahis.

Jokeylere göre meslek.

Bazı zenginlere göre tutku.

At sahiplerine göre gelir.

Devlete göre kazanç kapısı.

Gerçekte ise hayvan sömürüsü...

Yıllık cirosu milyarlarca lirayı bulan bir sektör at yarışı.

Devletin bu işten kasasına ayda yüz milyonları koyduğu, vergi kazandıran, yaklaşık 84 bin kişinin doğrudan gelir sağladığı bir sektör.

Var olan 9 hipodromda koşan 6 bin 200'den fazla aktif ata ek olarak, yeni başvuran kısıraklar, damızlıklar, aygırlar ve taylarla birlikte 10 bin dolayında atın sistem içinde yer aldığı bir sektör.

300 bin kişilik bir camiaya sahip, cirosu nedeniyle "bacasız endüstri" (!) denilen bir sektör!

Sponsor gelirleri, yayın gelirleri ve yasa dışı bahisleri de düşünecek olursanız, ortadaki rant çok daha büyük...

Ve bu devasa sektörü koşturularak, sakatlanarak, ölerek sırtlayanlar atlar!

Hikâyeleri nasıl başlar, nerede biter hiç düşündünüz mü?

Hipodromlarda dövülen atlar

Damızlık olarak kullanılan aygırlar ve kısıraklar, 65 bin TL'ye kadar çıkan büyük paralar karşılığı çiftleştirilir.

Özel olarak bu iş için üretilen İngiliz ya da Arap tayları, sadece 6 ay kadar sonra annesinden ayrılır ve o da yarış atı olmak üzere yetiştirilir.

1-1.5 yaşında hipodroma getirilir. Veliefendi Hipodromu'nda olduğu gibi dar bir alanda tek bir atın kaldığı köhnemiş ahırlar vardır. Yarışmaya devam edebildiği sürece en az 6-7 yılını orada geçirir. TJK ile Tarım ve Orman Bakanlığı, bu sektörden çok para kazanıyor olsa da, ahırların sefaletini umursamaz.

Atlar sabah antrenmanından sonra sokuldukları ahırda ertesi sabaha kadar yapayalnız bağlı kalır. Kendi doğasında sürü halinde yaşaması gereken bu son derece duyarlı hayvan, artık esir gibidir.

Sadece birinin adamı olduğu için işe alınan cahil seyislerle doludur hipodromlar. Mesela sabah çok erken saatlerde Veliefendi Hipodromu'na giderseniz görürsünüz; atlar biraz huzursuzlandığında bacaklarına ve bedenlerine dirgen, kayış ya da kamçı ile vuran seyisler var. Atları dövüyor, küfrediyor, kötü davranıyorlar...

Bu olaylar TJK yönetimi ile Tarım ve Orman Bakanlığı'na iletilmesine karşın, herhangi bir işlem yapılmaz. Ne zaman ki, geçen kış İzmir'de Can Dadaş adlı ata şiddet uygulandığında olduğu gibi, olay medyaya yansır, o zaman kamuoyundaki tepkiyi bastırmak için ceza verilir. Onun dışında şiddeti herkes bilir ama susar.

Yıl boyu sakatlanan yüzlerce yarış atı öldürülüyor

Yarış hayatları sona erene kadar çiftleştirilmez atlar. Yarıştan önce sadece birkaç yudum almalarına izin verip suyu geri çekerler ki idrar ağırlığı onları yavaşlatmasın ve yarışacaklarını anlasınlar.

Otlamak yerine yoğun olarak tahılla beslenirler. Çoğu kanamalı ülsere yakalanır. Yarış sürecinde zorlananların soluk bozularında ve ciğerlerinde kanamalar olur. Yırtık tendon ve bağ doku, yerinden oynamış eklem ve hatta kırık kemikler gibi sakatlanmalar olur.

Türkiye’de her yıl yaklaşık 250-300 at yarış sırasında sakatlanarak yaşamını kaybeder. Sakat atın tekrar yarışma ihtimali çok düşüktür; tedavisi çok zaman ve para gerektirir. Veteriner, atın artık yarışamayacağına dair rapor yazar, kurul onaylar ve bu atlar çoğunlukla iğne ile öldürülür.

Mezbahaya satılan atlar

Sakatlık dahil çeşitli nedenlerle koşamayacak hale gelen ya da uzun süre yarış kazanamayan atın geleceğine sahibi karar verir, bazıları 3 bin TL’ye satılır ve hayatları mezbahada biter...

Örneğin 350 bin liraya satılan bir yarış atı, yarışlardan 850-900 bin TL getirirse sahibi zarar etmediğini düşünür. Önemli yarışlarda dereceye girerse kazancı milyonları bulur. Örneğin 2019’da Arap atı Sürgüntay, sahibine toplam 3 milyon 230 bin 425 bin lira kazandırmış...

Her şeyin hız ve para ile anlatıldığı at yarışları, atlar dışında herkesin, er ya da geç, az ya da çok kazandığı bir endüstridir.

Ne acıdır ki şampiyon olmak, dereceye girmek, kupa kazanmak, bunları hayatı ile ödeyen atların umurunda değildir. Bıraksanız kendi doğal ortamlarında koşarlar, sürü halinde yaşar, çimlerde gezinip otlarlar, hemcinsleri ile istedikleri zaman çiftleşip taylarını büyütürler.

At yarışı işte böyle bir sömürü düzenidir.

Zulüm gören atlara bu sistemde “dört ayaklı darphane” derler!

Mersin Barosu’nun Adaletsizliği!

Avukat Bilgehan Taha Solak, Mersin Barosu Başkanlığı’na 17.08.2020’de bir dilekçe vermiş. Konu, 10 yıldır düzenlenen Mersin Barosu Koşusu. Solak, baronun bu zulme ortak olmamasını ve koşunun iptalini istemiş ama reddedilmiş.

Dilekçede at yarışlarının ardındaki sistematik zulüm hakkında geçen yıl yazdığım yazıdaki gerçeklere de ayrıntılı olarak yer verilmiş.

Eğlence ve bahis amaçlı olarak düzenlenen at yarışlarının atlar için nasıl bir sömürü ve eziyet olduğu...

Henüz iskelet yapısı tam olarak gelişmeyen iki yaşından ufak atlarda ağır eğitim ve doping nedeniyle kas, kemik, tendon sakatlıkları yaşandığı...

Fazladan kas gücüne ihtiyaç olduğundan sürekli tahılla beslenen atların çoğunun ülser hastalığına yakalandığı...

Daha hızlı koşması için zorlanan atların kalp yetmezliği, akciğer kanaması gibi ciddi rahatsızlıklarla karşı karşıya kaldığı; bu nedenle çok sayıda at ölümü yaşandığı...

Sakatlanan veya yarışamayacak duruma gelen ve sektörece "israf" olarak değerlendirilen atların ise zehirli iğne ile öldürüldüğü...

Bu atların köpek maması olarak kullanılmak üzere, mezbalalara satıldığı,

Türkiye Jokey Kulübü'nün (TJK) sitesinde atların nerede ve nasıl öldüğüne dair kayıt tutulmadığı, sadece "öldü" ibaresinin yazıldığı anlatılmış.

Dilekçe önemli bilgiler içerdiği için tümünü yayımlıyorum:

"Mersin Barosu Başkanlığına

Mersin Barosu tarafından Adana Yeşiloba Hipodrom'unda yaklaşık 10 yıldır 'Mersin Barosu Koşusu' tertip edilmektedir. Dünyanın her yerinde at yarışlarının tertip edilmesinin iki sebebi vardır; onlarda da eğlence ve bahistir. Herhangi bir şekilde 'spor' olarak kabul edilemeyecek bu yarışların, hayvanların üzerinden birilerine kazanç sağladığı gerçeği Başkanlığımızın da malumudur. Zira bu yarışlarla ilgili oynanan bahislerden elde edilen gelire her yıl milyonlarca Türk Lirası ikramiye olarak verilmekte, milyarlarca Türk Lirası ise doğrudan bu sektöre aktarılmaktadır.

At yarışları için yetiştirilen atların tamamının, en geç iki yaşında eğitimine başlanmaktadır. İki yaş, atlar için henüz iskelet sisteminin tam olarak gelişmediği bir yaştır. Yeşiloba Hipodromunda Veteriner Hekimlik yapmış olan Yavuzkan PAKSOY, 2010 yılında yayınladığı

'Atlarda Yarış Performansını Etkileyen Faktörler' başlıklı makalesinde İngiliz atlarının iki, Arap atlarının ise üç yaşında eğitime başlandığını ifade etmektedir. Henüz iskelet sistemi olgunlaşmamış atların, özgür doğalarında var olmayan zorluk ve sıklığa sahip idmanlarla eğitime başlanması neticesinde, bir çok yarış atı birkaç sene içerisinde emekli edilecek duruma gelmektedir. Öyle ki kas, kemik, tendon sakatlıkları yarış atlarının hayatlarının bir parçası olmaktadır. Yapılan araştırmalar, atların iki yarış arasında uzunca bir süre dinlendirilmesini söylüyorsa da uygulamada atlar sürekli yarışmaya zorlanmaktadır. Bu sebeple atların nerdeyse tamamında kemik yorgunluğu oluşmaktadır. Diğer yandan doğada otlaklarda otlayan atların aksine, yarış atları için fazladan kas gücüne ihtiyaç duyulduğundan; beslenmeleri tahıl ağırlıklı yapılmakta, bu da ilerleyen yıllarda atların birçoğunun ülser hastalığına yakalanmasına sebep olmaktadır. Yarışlar esnasında daha hızlı koşması için fazlaca zorlanan atlar; kalp yetmezliği, akciğer kanaması (Egzersize Bağlı Pulnomer Kanama) gibi durumlarla karşı karşıya kalmakta, bu durumlar genelde atların ölümü ile sonuçlanmaktadır.

Sakatlanması sonucu yarışamayacak duruma gelen ve Sektörce 'israf' olarak değerlendirilen atlara ise ötenazi uygulanmakta ya da bu atların, köpek maması olarak kullanılmak üzere, mezbahanelere satışı gerçekleştirilmektedir. PETA'nın (People for the Ethical Treatment of Animals) verilerine göre, ortalama bir yarış atı, her yirmi iki yarıştan birinde, yarışı bitirmesine engel bir durum ile yarış pistinden ayrılmak durumunda kalmaktadır.

RSPCA'nın (Royal Society For The Prevention Of Cruelty to Animals) verilerine göre ise atlar bir yaşını doldurmadan annelerinden ayrılmakta, iki yaşında ağır antrenmanlara maruz bırakılmakta, ağrıya sebep olan sakatlıklarında ağrıyı hissetmemeleri için; bir kısmı legal ekseriyeti illegal uyuşturucular ile uyuşturulmakta ve bu şekilde yarışdırılmakta, yasak olmasına rağmen birçoğuna doping uygulanmaktadır. Doping testleri %3'lük gibi düşük bir ortalama ile gerçekleştirildiği için birçok yetiştirici doping yoluna başvurmada bir beis görmemektedir. Uygulanan dopingler ise atların sağlığında ciddi sıkıntılara yol açmaktadır. Yine RSPCA'ya göre, at yarışlarını düzenleyen kurumlar yeterince şeffaf davranmamakta, kural ihlallerine, hayvanlara zulmedilmesine karşı gerekli tedbirleri almamaktadır. Zira birçok yarış

atının hayatının nerede ve nasıl sonlandığına ilişkin kayıt tutulmamakta, atların yanına 'öldü' (bkz. Türkiye Jokey Kulübü Resmî İnternet Sitesi) ibaresinin yazılması ile yetinilmektedir. RSPCA ve PETA, yarış atlarının yarışma kabiliyetlerini yitirdikten sonra sahipleri tarafından "boş yere harcanan para" olarak görüldükleri için, köpek maması ya da yemeklik et olarak ithal edilecek şekilde (Japonya gibi ülkelere), hayatlarının mezbahanelerde sona erdiğini savunmaktadır.

Türkiye'de at yarışlarının nasıl ve ne şekilde gerçekleştirileceğini düzenleyen yasal mevzuatın tamamı; atlara yapılan işkence ve zulmü ortadan kaldırmamakta, sadece bu işkence ve zulmün ne ölçülerde gerçekleştirilebileceğini düzenlemektedir. Örneğin At Yarışları Yönetmeliği ile bir jokeyin bir koşu esnasında atına en fazla kaç kez kamçı ile vurabileceği hüküm altına alınmaktadır. Diğer yandan belirlenen kurallarda bir ihlalin söz konusu olması halinde, verilen cezalar ve alınan önlemler hayvan hakları ile ilgili değil, genelde ihlali gerçekleştiren şahsın kariyeri ile ilgilidir. Örneğin 2015 yılında Urfa'da gerçekleştirilen bir koşuda, bindiği atına hırs ve öfkeyle ardı ardına kamçı vuran, ancak 'Unutulma Hakkı' çerçevesinde ismini zikretmeyeceğim bir apranti (jokey adayı), atının düşmesine ve acıdan bayılmasına sebep olmuş, Türkiye Jokey Birliği tarafından ilgili aprantiye yaklaşık üç yüz gün ata binmeme ve yarışmama cezası verilmekle yetinilmiştir. O apranti, günümüzde '2019 yılının en iyi çıkış yapan jokeyi' olarak gösterilmektedir. Ufak bir arşiv okuması ile ilgili bilgilere ulaşılabilir. Bu somut olaydan da anlaşılmaktadır ki, gerçekleştirdiği fiilden sonra hayatında bir daha eline kamçı almaması, ata binmemesi gereken bir kişi, Türkiye Jokey Birliğinin ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yetersiz yaptırımları sebebiyle ifa etmekte olduğu mesleğinin zirve noktasındadır.

Mersin Barosu'nun resmî internet sitesinde yayında olan ve 'Barolar Hayvan Hakları İçin Tek Yürek Oldu' başlıklı açıklamada (<http://www.mersinbarosu.org.tr/barolar-hayvan-haklari-icin-tek-yurek-oldu/190/26544> linkinden ulaşılabilir), Sayın Baro Başkanımız Bilgin Yeşilboğaz, 'Türkiye'de fayton işkencesi sonlandırılmalı. Hayvanlara karşı işlenen suçları kovuşturmakla görevli polis teşkilatı oluşturulmalı, canlı hayvan dövüşü, sirk, hayvanat bahçesi, yunus/penguen parkları kaldırılmalıdır' demektedir. Üzülerek belirtmem gerekir ki, bu sayılanların içerisinde at yarışlarının bulunmaması bir talihsizliktir.

Zira at yarışlarında sakatlanan, ölen at sayısı, fayton zulmü sebebiyle ölen at sayısından bile fazladır. Üstelik bu ölümler eğlence ve bahis uğruna gerçekleşmektedir. Bir kötüyü başka bir kötüyle savunmak Baromuzun yakışmayacağı gibi, kötüler arasından kötü seçmek, bir takım kötülere ise göz yummak da Baromuzun hak savunuculuğu geleneğiyle bağdaşmayacaktır. Tabii ki tarafımızca bundan on yıl önce alınmış bir karar ile yapılan bu koşunun sorumluluğu mevcut yönetime yüklenmemektedir. Ancak bu yarışların hayvan hakları ihlali olduğu bu kadar sarıhken, bunun devam ettirilmesinin kusuru da mevcut yönetime pek tabii yüklenebilir. Çok yakın bir zamanda, henüz 2019 yılında Diyarbakır Barosu, adına yapılmakta olan yarışın hayvan hakları ihlali olduğu gerekçesi ile sona erdirilmesine karar vermiştir.

1978 tarihli Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesinin 10. Maddesinde "Hayvanlardan insanların eğlencesi olsun diye yararlanılmaz, hayvanların seyrettirilmesi ve hayvanlardan yararlanılan gösteriler hayvan onuruna aykırıdır" denilmektedir. Sayın Baro Başkanlığının ve Yönetim Kurulunun; evrensel ilkelere, hakka, hukuka ve adalete olan inancını biliyor, kötüler ve ezilenler arasında tercihi yapmayacağına derinden inanıyor, vicdanlarının sesine kulak vererek 'Mersin Barosu Koşusu'nun sona erdirilmesine karar vereceğini umuyorum.

Gereğini arz ve talep ederim.

Zulmü yok etmeyen, ölçüsünü belirleyen mevzuat

Solak'ın dilekçesinde söz ettiği jokey, Eylül 2020'deki bir yarışta atı yine acımasızca kamçılama ile eleştirilen Hışman Çizik.

İlginç olan, Mersin Barosu'nun internet sitesinde baro başkanı Bilgin Yeşilboğaz'ın hayvan hakları ile ilgili bir açıklaması var. Orada "Biz tüm hayvanların haklarının savunucusuyuz ve her hayvan hakkı ihlalinin karşındayız. Fayton işkencesi sonlandırılmalı" diyor.

Yarışlarda sakatlanan ve ölen at sayısı, fayton zulmü yüzünden ölen at sayısından da fazladır. Üstelik bu ölümler sadece insanın para ve hız tutkusu için gerçekleşiyor.

Bu nedenle 2019'da Diyarbakır Barosu adına yapılan yarışın hayvan hakları ihlali olduğu gerekçesi ile sona erdirilmesine

karar verildi. Hiçbir baronun bu adaletsizliğe ortak olması kabul edilemez!

Stormy May'in dönüşümü

At yarışının neden zulüm olduğu konusundaki tartışmaların sadece kamçı kullanımı ile sınırlanması hatadır. Türkiye'nin tanınmış jokeylerinden Selim Kaya'nın jübilesinden önce kamçı kullanımının zulüm olduğunu belirtip, "Biz bu atların yıllarca canını acıtmışız. Başta ben olmak üzere biz bu konuda suçluyuz" demesiyle mesele bu noktada takılıp kaldı.

At yarışındaki eziyetin ayrıntısını anlamak için heyecanlı bir at eğitmeni, binicilik hocası ve yarış hakemi olan Stormy May'in paylaştığı bilgilere bakmak gerek....

Stormy May, bir gün o güne kadar bildiği hayatı geride bırakmak için seçim yaptı. Projesini finanse etmek için çiftliğini sattı, bir video kamera ve uçak biletleri satın aldı ve farklı bir yol bulmak için yolculuğa çıktı. Sonuç, çok beğenilen "Atın Yolu" belgeseliydi. Onun anlattıklarına kulak verirsek atların ne kadar hassas canlılar olduğu ortaya çıkıyor:

At eğitmenleri, atın dilini öğrenmekten çok söz ederler. Onların dilini öğrenmenin amacı, binilmekten veya yükünüzü çekmekten zevk alan bir ata sahip olabilmekse, atları anlayamayacaksınız.

Benim bu konudaki beklentilerimi bırakıp gerçekten dinlemeyi öğrenmem gerekiyordu. At eğitimi kariyerimin başlarında, 2003 yılında gemleri ve atın kafasını kontrol etmenin yollarını öğrenmeye başladım ve sonunda bu, gem kullanmamama yol açtı. Ancak 2006 yılında, eyer takıldığında ve üzerine bir binici oturduğunda ata neler olduğunu bilimsel olarak incelemeye başladım. Elbette atların zaman zaman sırtlarının ağrıdığını, tedaviye ya da daha uygun bir eyere ihtiyaç duyduklarını biliyordum ama bir at her seferinde birini gezintiye çıkardığında neler olduğunu kesinlikle tam olarak anlayamamıştım.

Bu bilgilerin bazılarının yeni görünmesinin nedenlerinden biri, Saddletech eyer basıncı test pedinin 1992 yılına kadar geliştirilmemiş olmasıdır. Bu pedler ve daha yakın zamanda geliştirilen diğer benzer cihazlar, at ile sele arasındaki basınç miktarını ölçebilen hassas sensör-

ler içerir. Bu basınç algılama teknolojileri, at dünyasında ilginç bilimsel çalışmaların hızlanmasına yol açtı. Bu bilgi, memeli kas dokusuyla ilgili diğer çalışmalarla birleştirildiğinde, hepsi birdenbire büyük bir ikileme işaret etti.

Veterinary Science dergisinde (Sayı: 14 No: 11 1994), tanınmış veteriner hekim ve eyer takma uzmanı Dr. Joyce Harman, Saddletech pedini kullanan bir çalışmanın sonuçlarını bildirdi. Raporda, kılcal yatakta bulunan en yüksek basıncın 0,75 psi (inç kare başına pound) olduğunu açıkladı. 0,75 psi'yi aşan basınç, arteryel kılcal yataktaki kan akışını kapatacaktır. Peki kan akışının kesilmesi ne anlama geliyor?

Cildimize bastırduğumuzda o bölge beyaz bir renk alır; işte küçük ölçekte olan budur ya da daha uzun süre garip bir pozisyonda oturduğumuzda, bacağımızın veya kolumuzun uyuştüğünü deneyimlediğimizde olan şey budur. Ayrıca çalışma, köpek ve insan kaslarında, iki saatin üzerinde 0,68 psi'lik sürekli basıncın önemli doku hasarına neden olduğunu belirtiyor. Dr. Harman, çalışmasında, İngiliz eyerlerinin ürettiği baskıları bir biniciyle karşılaştırdı. Bu çalışmanın amaçları doğrultusunda, 1,93 psi'ye kadar olan basınca sahip eyerler, mükemmel bir uyum olarak derecelendirildi. Kalıcı baskı noktaları olmadan 2,0 ile 3,38 psi arasındakiler "iyi", 3,4 psi veya seans boyunca kalıcı baskı noktaları olanlar "zayıf" olarak derecelendirildi.

Bu rakamlar, 0,75 psi'nin altındaki basınçlara sahip bir İngiliz eyer bulmanın zor olduğunu gösteren ön verilerden elde edildi. Bu ilk çalışmalarda kullanılan eyer teknolojisi sensör yastığının, yatalak insanlarda basınç yaralarının risklerini değerlendirmek için geliştirilen sensörleri kullandığını ve yalnızca 4 psi'ye kadar ölçülen basınçları kullandığını belirtmek önemlidir. Daha modern sensör pedleri, kuvvet algılama dizisi sistemi çok daha yüksek basınçları kaydedebilir. Yüksek fiyatlı pedlere sahip batılı eyerlerini içeren bir testte ortalama en yüksek basınç 8,25 ile 14 psi arasında ölçülmüştür.

Basınç algılama, yalnızca derinin yüzey seviyesindeki basınçları kaydedebilme sınırlamasına sahiptir. Eyer basıncı, kaslar aracılığıyla alttaki kemikli yapılara, omurlara ve kaburgalara aktarılır ve oradaki basıncı ölçebilseydik, önemli ölçüde daha büyük olurdu.

Dr. Harman, "İnsan tıbbında, deri altı nekrozun (deri altındaki

hücrelerin ölümü), kutanöz kızarıklık ve ülserasyon (veya ciltte kızarıklık ve yaralar) görülmeden önce kemiğe daha yakın yerde başladığına dair cerrahi kanıtlar vardır” diyor. Bu demektir ki, eğer eyer bölgesindeki beyaz lekeleri ihmal edecek kadar uzun süre atların etrafında bulunuyorsak, uzun bir doku tahribatı sürecinin yalnızca sonuçlarına şahit oluyoruz. Bir binicinin oturduğu iki kas olan longissimus dorzi ve trapezius, atın varlığından beri Eohippus’un hareketi kolaylaştırmak için ilk kez kullandığı kaslardan beri gelişmektedir.

Yapıları asla yukarıdaki dikey basınç formunda ağırlık taşıyacak şekilde yaratılmadı ve bu, ‘at binmek’ için yüzyıllar süren seçici çoğaltmadan sonra bile geçerliliğini koruyor. Seçici çoğaltma, muhtemelen atları ağırlarını daha az gösterecek şekilde yaratmıştır, ancak acı verici hisler yaşamadıklarını varsayamayız. İnsan beklentilerine uyum sağlamak için rahatsızlıklarını daha iyi gizleyen atlar yetiştirmiş olabiliriz. Bu yüzden, eyerleri nasıl havaya kaldıracığımızı bulana kadar, mükemmel oturmuş bir eyer bile, en iyi hava, köpük veya yün dolgulu paneller ve ortalama ağırlıkta bir binici, kasların içindeki kan akışını durdurabilecek basıncın iki katından fazla basınca sahip olacak.

Mary Wanles, *For the Good of the Horse (Atın İyiliği İçin)* adlı kitabında şöyle yazar: “Belki de atın kurtarıcı özelliklerinden biri, dokularındaki kanı sıkıştırmanın, yolculuğun ilk 10 ila 15 dakikasında ağrıya neden olması ve ardından sırtının uyuşmasıdır.” Ağırlığın atın sırtındaki diğer etkileri arasında, ‘yumuşak doku yaralanmalarına ve öpüşen omurga (Baastrup) sendromuna katkıda bulunabilen’ sırtın uzaması veya oyulması yer alır. Kısaca öpüşen omurga sendromu, omurların sıvri süreçlerinin (omuzların yapısını ve sırtın üst çizgisini oluşturan omurların uzun kemikli çıkıntıları) birbirine değmeye başlaması ve sonunda kendilerini yeniden biçimlendirip şiddetli bir şekilde kaynaşmasıdır. Bu durum, atlayış yapan atlarda klinik olarak önemlidir, ancak her tür atta görülür.

Öpüşen omurgalar veya sırttaki çıkıntı süreçlerinin çarpması, sıçrayan atlarda tekrarlayan dalgalanmalar nedeniyle meydana geldi. At hareket halindeyken omuzların kaldırılması veya dikey bir çitin üzerinden yuvarlanma, iniş veya gerilme sırasında aşırı uzama, sırtın geniş bir paralel engel üzerinden yükselmesi bu soruna neden olabilir. Sonuç tek tek sıvri çıkıntıların sıkıca birbirine itilmesidir. Bu genellikle

omuzların sonundan belin başlangıcına (10-18. torasik omurları) kadar gerçekleşir.

Ya doğrudan sırtındaki bir binici nedeniyle ya da binicinin attan yapmasını istediği şeyin dolaylı sonucu olarak, örneğin beklenmeyen durdurmalar, zıplamalar, vb. sırtta benzer şekilde önemli travmalar yaratır. Bazı örnekler şunlardır: spondiloz, hunter's bump, sakroiliak eklem yaralanması, supraspinöz bağ yaralanması, sırtta bağ yırtıkları, kalça kemiği stres kırıkları ve lumbosakral eklem yaralanması bunlardan birkaçıdır. Umarım, 'atın normal kullanımını' olarak gördüğümüz şeyle, ata maruz bıraktığımız riskleri anlamaya başlıyoruz.

Şimdi at eyerlendiğinde, kaslardaki kan akışı bozulduğunda meydana gelen ilk travmaya geri dönelim. Kasların harika yenileyici özelliklere sahip olduğu doğrudur. Enfeksiyondan kaçınılırsa, at uygun beslenirse ve basınçtan uzaklaşırsa, çoğu zaman basınç yaraları iyileşebilir. Peki bu süreçte ortaya çıkan acı ne olacak? Hepimiz, kan akışının bozulması nedeniyle "uyuşmuş" bir uzuvla ilişkili olarak ortaya çıkan keskin ağrılara aşinayız. Fakat kaşınma ve hatta hafif incinme olduğunda, dışarıdan görülebilen herhangi bir işaret olmadan önce, ağrıyı kim deneyimledi? Otururken veya ayakta dururken birkaç dakikada bir pozisyon değiştirmemize neden olan tam da bu rahatsızlıktır. Bunu yapmasaydık, sadece yumuşak bir sandalye veya yatakta kendi vücudumuzun ağırlığından dolayı yatak yararı olarak da adlandırılan bası yaraları geliştirecektik. Bir atın, eyerle bağlandığında, rahatsızlığı gidermek için bu ağırlığın yerini değiştirme şansı yoktur. Muhtemelen bunu kıpır kıpır, kısa bir yürüyüş yapmak, kulakları geriye doğru hareket ettirmek, bir çite veya bir ağaca sürtmeye çalışmak veya sıçramak gibi başka şeylerle anlatmaya çalışır.

Bunların hepsi, acıyı dindirmeye çalışan mükemmel derecede dürüst bir atın işaretleri olarak kabul edilir. Kendisi için daha tehlikeli olan at, sessizce işine devam eder; gem, yular, binicinin topukları, kırbaç ya da mahmuzlardan dolayı sırtında güçlü bir ağrı hissettiğine dair belirti göstermenin sonuçlarını deneyimlemiştir. Muhtemelen eyer altında uzun bir süre dolaşmıştır.

Atlar "duruma tahammül etmeyi" öğrenmede ustadır ve çoğu, acıyı en aza indirmek ve hayatta kalmak için tam olarak ne gerektiğini çabucak

keşfeder. Uyuşmuş bir sırt, muhtemelen insanların atları kontrol etmek için geliştirdiği diğer yollara göre daha kolay idare edilir. Atları kendi zevklerimiz için sürmenin acısına maruz bıraktığımızda, ilişkimizde çok temel bir şeyi aşındırıyoruz. Pek çok atın bu travmalara tahammül etmesi, atın sırtına oturma "hakkımıza" veya onların bu süreçten zevk aldıklarına dair bir kanıt olmaktan çok, atların kendi içgüdüsel başa çıkma mekanizmalarını ortaya koyar. Altımızda neler olup bittiğini anlamadan bir andan daha fazla bir at üzerinde oturduğumuz her sefer, atın sağlığından ödün verdiğimizizin netleştiğini umuyorum.

Bir atı yaralamadığımızdan emin olmanın iki yolu var. Birincisi, atı geniş bir tarlada dışarı bırakmak ve ona doğal bir sürü ortamında iyi dilek dilemek. İkincisi, atın sistemini o kadar iyi incelemek ki yaptığımızın ata zarar vermediğini bilirkşi olarak söylemek.

Şimdi binicilikle ilgili bazı problemler detaylandırıldığına göre, olası çözümlere bakalım. İlk olarak, neden bir ata binmek istediğimizi anlamalıyız. Yanıtlar "eğlenceli", "Ben yarışmak istiyorum" ya da "Bu iyi bir egzersiz" ifadelerini içeriyorsa, o zaman burada gösterilen araştırmanın yaptıklarımız üzerinde ya çok az etkisi olacak ya da hiç etkilemeyecek ve mevcut atçılık dünyası size hedefinizi izlemeniz için bol destek verecek. Yanıtlarınız daha çok "Atlara seviyorum" veya "Atlara iyi bir ilişki kurmayı öğrenmek istiyorum" gibiyse, veya hatta "Atlara bana öğretecek bir şeyleri olabileceğini düşünüyorum" gibiyse, büyük olasılıkla geleneksel at dünyasına alternatif aramaya başlamışsınız demektir. Çözüm, bir atın ne yapmak istediğini bildiği ve davranışlarıyla ilgili her konuda, her zaman haklı ve her zaman otoritenin kendisi olduğu yaklaşımıyla başlamalıdır.

Atlara anlayabileceğimiz bir konuşma dili yoktur ama öğrenebileceğimiz bir dilleri vardır. Bu bir fizyoloji ve hareket dilidir. Atlara hakkında bildiğimizi sandığımız şeyleri bırakıp onlarla yeterince zaman geçirdiğimizde, gerçekte "olanın" ortaya çıkması için olanak yaratırız. Örneğin bir at eyer altında sıçramaya başlarsa, bunun yaramaz olmasından kaynaklandığını, sanki bir çocuğun okul arkadaşını dövmesiyle karşılaştırılabilir gibi düşünebiliriz (bu bize öğretilmiş de olabilir) veya belki de onun fazla tahul, çok fazla yonca yediğini, havanın çok soğuk, çok rüzgârlı olduğunu düşünebiliriz veya sayısız tahminlerde bulunabiliriz.

Öte yandan, atın sıçramak için mükemmel bir nedeni olduğu ve bunun ne olduğunu belirlemenin bize düştüğü önermesiyle işe başlasak; at bizi bir çözüm yoluna doğru götürür. Bu biraz, atı yaşayarak öğrenilen bir dil kursu olarak görmek gibi. Elbette at bu dilin ustasıdır ve bizler onun hareketlerini ve tutumlarını deşifre etmeyi öğrenen öğrencileriz. Atlar bizi kelimeler ve gizli anlamlardan oluşan maskelerimizin ardında gerçekten olduğumuz gibi görürler. Kendimizden ve diğer insanlardan saklamaya çalıştığımız şeylerden haberdar olurlar: hayal kırıklıklarımız, rahatsızlıklarımız, memnuniyetsizliklerimiz, kırgınlıklarımız ve bunun temelinde korkularımız.

Başka hangi alanda bir hayvanı dövmek toplumsal olarak kabul edilebilir, hatta bu televizyonda yayınlanır ve 'sporun' en büyük kahramanları, ellerinde kamçı taşısa da onunla hayvana ne kadar görünmez bir şekilde vurabildikleriyle 'ustalıklarını' gösterirler?

At bu dili ve ona acı çektirme konusundaki yeteneklerimizi o kadar iyi öğrenir ki, bir 'uzman' elinde bu aletlerin yarattığı tehdit çok hızlı bir şekilde yeterli hale gelir, bir süre sonra aletlerin kullanılmasına bile gerek kalmaz. Atın gerçek dilini anlamaya başlamak için ve kendi doğal dilimizi yeniden öğrenme sürecimizde, işe acı çektirmedeğimiz bir atla başlamalıyız; aksi takdirde tüm öğrendiğimiz acı çeken bir atın eylemleri ve ardından diğer insanların o atı kontrol altına almak için daha fazla acının uygulanması veya ortadan kaldırılması olur. Doğrusu, bunlar, ata bindiğimiz binlerce yıldır üzerinde çalışılan bilgilerin büyük bir kısmını oluşturuyor.

Tipik bir binicinin, bir atla sağlıklı bir sohbet kurulması için, halatlar, ipler veya küçük kapalı alanlar olmadan işe başlaması gerektiğini anlaması zordur. Sadece bir işaret tabelası varış noktasına giden yolu gösterir, bu konuda bazı ipuçlarını verebilirim. Bunları, bir at için neyin zararlı ve neyin yararlı olduğunu bildiği bir noktaya gelmek için yeterli bilgi edinmeye çabalayan kişi tarafından anlaşılması gerekli.

Anatomi, fizyoloji ve psikoloji ile at dilini anlamaya çalışırken, at için daha fazla özgürlük ve denge sağlayacak şekilde atla 'oynamanın' yollarını öğrendim. Tıpkı yoga ve dövüş sanatlarının kendi bedenlerimizi ve ruhlarımızı dengelemeye yardımcı olabileceği gibi. Bir atın kendini daha iyi ifade edebilmesi için onu dengeleyen ve serbest bırakan

yogayı öğrendim.

Bir sonraki adım, hem atın hem insanın, atın fizyolojisini geliştirmek için ve zihinsel odak ile konsantrasyonu güçlendirmek amacıyla tasarlanan belirli unsurlara başvurduğu, büyük bir disipline sahip bir atla nasıl çalışılacağını öğrendiğim zamandı.

Bu gerçekleşene kadar, at binme arzusunun doğal olarak azaldığını fark ettim. Bu anlayış düzeyine ulaştığımda, at öğretmenimi dizginleyip eyerlemek, en iyi insan arkadaşımı dizginleyip eyerlemek gibiydi ve artık buna isteğim kalmamıştı.

Bugün, doğanın planladığı gibi zengin ve dolu dolu yaşamak için atları desteklemekten zevk alıyorum. Artık onlardan hile yapmalarını, yüklerini taşımalarını veya yükümü çekmelerini istemiyorum. Karşılığında bana her an mevcut olan huzuru ve güzelliği, her şeyi olduğu gibi gösterdiler. Atlar, kendi kadim dilimizi yeniden öğrenmemize ve kendimize ve bu gezegenin diğer sakinleriyle uyumlu bir şekilde yaşamın ne anlama geldiğini bulmamıza yardımcı olabilir. Onların bize armağanı budur.”*9

Hayvanat Bahçeleri Hayvan Hapishanesidir

Belediyeler birbiri ardına hayvanat bahçesi açma projelerini açıklıyor. Sanki var olanlar yetmezmiş gibi, yenilerinin bir an önce açılması için çaba harcıyor.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, hayvanat bahçesi proje çalışmalarını başlattı. Avrupa'nın en büyük tema parkı olan Ankapark'ın yanı başına inşa edilen Ankara Hayvanat Bahçesi yakında açılacak.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve TMMOB Gaziantep Şubesi de karantina günlerinde çağrı yapmış, giriş kapısı için proje tasarım yarışması açılmış.

İnsanın empati yoksunluğunu anlatmak için eşsiz birer örnek

---

9 Bu bilgilerin bulunduğu videonun orijinali: <https://www.youtube.com/watch?v=TQUMAJCh1fA>

hepsi...

Birkaç gün sokağa çıkma yasağı ilan edilince evde kalıp delirme noktasına gelen insanlar, evi orman olan vahşi hayvanları ömür boyu tutsak haline getiriyor. Üstelik bunu "hayvan sevgisi" adı altında para kazanmak için yapıyor.

TBMM Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu, 2019'un sonunda tamamlanan raporunda ne yazık ki hayvanat bahçelerini kapatma konusunda da beklenen cesareti gösteremedi; hayvanat bahçeleri kapatılsın diyemedi. Çünkü yine parayı hayvan haklarının önüne koydu.

Raporun ilgili kısmında şöyle yazıyor:

Yapılacak mevzuat değişikliğinden sonra yeni bir hayvanat bahçesi açılmasına izin verilmemesi;

mevcut hayvanat bahçelerinin belirlenecek yeni kriterler çerçevesinde faaliyetine izin verilmesi;

hayvanat bahçeleri yönetmeliğinde yapılacak revizyonla, mevcut hayvanat bahçelerinde kafes tipi barındırmanın tamamen ortadan kaldırılması;

(...) butik tarzda, benzinlik gibi yerlerde hayvanat bahçelerine hiçbir koşulda izin verilmemesi;

şehir merkezlerinde ve/veya AVM'lerde bulunan hayvanat bahçelerinde memeli hayvanlar, soğuk iklim hayvanları, büyük sürüngenler ve yırtıcı kanatlıların bulundurulmasına izin verilmemesi;

bu kriterleri sağlayamayan hayvanat bahçelerinin kapatılmasının hayvan refahı açısından temel gereksinimleri karşılayabileceği değerlendirilmiştir.

Bu maddeleri okuyunca, "düzeltmeler öngörülmüş, bu şekilde açılırsa sorun olmaz" diyenler varsa sorunu anlatayım:

Hayvanat bahçesindeki hayvanlar doğal ortamlarından koparılıp kentin ortasındaki bir fanusa hapsedilir.

Kafesler kaldırılrsa bile hayvanların özgürlüğü ellerinden alınmıştır. Çünkü sadece belli bir alanda hareket etmeleri gerekir.

Buna direnen hayvanlara sakinleştirici verilir; birçok hayvan stresten ve yalnızlıktan hastalanır, acı eker ve ölür.

Hayvanat bahçesindeki hayvanlar seyirlik bir obje haline getirilir.

Gaziantep Hayvanat Bahçesi'nde yaşayan Gabi'yi hiç duydunuz mu? Tüp bebek yöntemiyle doğan ilk fil Gabi, 15 yaşında; 10 yıl önce İsrail'deki Kudüs Hayvanat Bahçesi'nden getirildi. Belediye Başkanı Fatma şahin, "Gabi'nin doğum günü 50 bin ziyaretçi eşliğinde kutlandı!" haberleriyle reklam yapıyor ama o fil insanlar görüp keyiflensin diye tecrit ediliyor.

Nil, Sultan, Sudan ve Sevakin adlı aslanları duydunuz mu? Sudan Devlet Başkanı mer el Beşir'in sanki eşya gibi alıp Erdoğan'a hediye ettiği aslanlar 5 yaşına bastı. Afrika'da başlayan yaşamları Gabi gibi Gaziantep'teki hapishanede sürüyor...

ekmeky'de özel bir hayvanat bahçesinde daracık bir alana kapatılan kurdu duydunuz mu? Stresten aynı hat üzerinde yürüyerek sürekli toprak zemine 8 çiziyor.

"İnsanlara hayvanları tanıtmaq ya da çocukları bilgilendirmek" gibi amaçlar, bu ilkel uygulamanın sürdürülmesini haklı çıkarmaz. Bu ağda hayvanları çocuklara tanıtmaq için kullanılabilir çeşitli teknolojik olanaklar mevcuttur.

İnsanların derdi, her zaman olduğu gibi, bencilce sadece kendi duyacakları heyecan ve mutluluk. Bunun için hayvanları esir ediyorlar.

Sorarım size; bunun 19. ve 20. yüzyıllarda insan sergilenen (human zoo) insan hayvanat bahçelerinden farkı var mı?

Özgürlüğün ne demek olduğunu karantina döneminde renemediyseniz, hayatınız boyunca aynı mekânda tutularak deneyimlemek ister misiniz? Yemeğinizi verecekler, ihtiyaçlarınızı karşılayacaklar. Ne dersiniz?

Bitmeyen Cinayet Sezonu

Ceylan, karaca, kaya sansarı, dağ keçisi, üveyik, elmabaş patka, serçe, karabatak, yaban domuzu, yaban keçisi, kızıl geyik... Yüzlerce hayvan için katliam fermanı imzalanmış.

Maaşları hepimizin vergileriyle ödenen bir grup erkek toplantı yapmış. Merkez Av Komisyonu (MAK) denilen kurumun aldığı kararlar, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın internet sitesinde yayımlanmış. Hangi hayvanların nerede, nasıl öldürüleceğini belirlemişler.

Yaban hayatının yok edilmesi yüzünden hayatımıza giren Covid-19 ile boğuştuğumuz bir dönemde, türleri dünyada yok olmak üzere olan bazı hayvanların da öldürülmesine izin çıkmış...

Silahlı insanlar, hayvanları katletmek için yurdun her yerine dağılırken, devlet bu katliamlardan para kazanma derdine düşmüş...

MAK kararında avına izin verilen türlere baktım. Yaban keçisinin dişileri için yazılan şu ifade dikkatimi çekti: "Hastalıklı, sakat, yaralı bireyler avlanır."

Ancak canavarlaşmış bir ruhun yazabileceği bir cümle bu. Hastaysa, sakatsa, yaralıysa sık kurşunu diyor devlet! Avlanma izin ücreti 200, avlanma ücreti 2 bin TL. Demek ki 2200 TL vererek ruhunuzu şeytana satabilirsiniz.

Türü sona erme tehlikesi olmasa da her can değerlidir

İnsanın hayvanları para için katletmesi nasıl teşvik edilebilir?

Bu cinayet, nasıl "spor", "turizm" ya da "gelenek" diye meşrulaştırılabilir?

Spor, birden fazla öznenin katılımı ile yapılıyorsa, her iki tarafın da karşılıklı rızasını gerektirir ve sonuçta taraflara rekabet hazzı vermesi beklenir. Avcının silahla pusu kurup savunmasız bir durumdaki hayvanı arkadan vurması spor değil, kalleşliktir.

Rakip ile karşılıklı irade sergileyerek yarışmak keyiflidir; olan bitenden habersiz bir hayvanın canını kurşunla almak ise vahşettir. Vahşetten keyif almak da zalimlikdir!

Bu nedenle bazı doğa sever oluşumların MAK'a seslenip "türü sona getirmekte olan hayvanların av listesinden çıkarılması" talebinde bulunması hatalı stratejidir. Yaşam hakkı söz konusu olduğunda birinin hayatı diğerininkinden öncelikli değildir.

"Türü tükenmekte olanı koruyalım hiç değilse," diyerek bazıları öne çıkarırsanız, liste istediğiniz şekilde düzenlendiğinde susmak durumunda kalırsınız. Böyle bir durumda susmak ise avlanma izni verilenlerin katliamına istemsiz de olsa "sessiz onay" olarak algılanır.

Her yasal olan meşru değildir

Soyu tükenmeyen bir hayvanın canı da soyu tükenmekte olan bir hayvanınki kadar değerlidir. Bu anlayışı bu cahil toplumda yerleştirmek zor olabilir ama mücadeleyi doğru mesajlarla vermezseniz, kendinizi avcılarla pazarlık masasında bulabilirsiniz. Hiçbir can hiçbir pazarlık masasının malzemesi olamaz.

"Gelenekler, avcılığı meşrulaştırıyor, av yasal, ne yapalım" diyorsanız, geleneklerin meşrulaştırdığı başlık parasına, çocuk gelinlere, kan davalarına ve hatta namus cinayetlerine de boyun eğmeniz gerekir. Gelenekler ya da çoğunluk onayı, hiçbir zaman bir zulme meşruiyet kazandırmaz.

Yasalar çoğu durumda kurulu düzenin ve onun temsilcilerinin haklarını korur. Türcü dünyada, insan yapısı yasaların tümüne yakını insan yararı gözetilerek hazırlanmıştır. Hiçbir yasa, hayvan katliamını meşru kılamaz.

TBMM Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu, gerçekten adının gereğini yerine getirirse...

Gerçekten iddia edildiği gibi "devrim niteliğinde bir çalışma" yapmış olsa...

Yasa için rapor hazırlarken bunları da dile getirir; hayvan sömürsü ve katliamı üzerinden para kazananları, haz duyanları

dinlemek için toplantıya çağırılmazdı.

Av yasal da olsa, devlet tarafından teşvik de edilse, toplumun bir kısmı onaylıyor da olsa, doğru değildir!

ÇÜNKÜ AV CİNAYETTİR!

Bir serçenin avlanması için alınan karar nasıl meşru olabilir?

Biz Can Yücel'in dediğini biliriz: "Bu dünya, yoruldu mu kuşlar konsun diyerdir."

Peşkeş

Tarih: 30 Haziran 2020

Saat: 02.00 - 03.00 arası

Yer: TBMM Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu

Yıllardır Hayvan Hakları Yasası'nı çıkarması beklenen ama bunu gündeme almayan iktidar, hayvanların yaşam hakkını gasp eden bazı maddeleri gece yarısı komisyondan geçirdi.

Görüşülen torba yasa kapsamında 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'nda değişiklik yapılması önerildi. AKP milletvekillerinin imzasıyla önerilen 9. maddedeki değişikliğin gerekçesinde aynen şöyle deniyor:

Önerge ile bazı hayvanların bilimsel yönden araştırılması, insana veya mala zarar verenlerin avlatılması, diplomatlar, uluslararası kuruluş temsilcileri veya devlet misafirleri gibi üst düzey temsilcilere gerektiğinde ücretsiz av yaptırılabilmesine yönelik düzenleme yapılması amaçlanmaktadır.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü, komisyonda bu öneriyi savunmuş. Ne acıdır ki adında "Doğa Koruma" ifadesi olan bir kurumun temsilcisi, hayvanları öldürtmeyi ve bunun "mütekabiliyet esasına dayalı olarak yabancı devlet konukları için ücretsiz olmasını" gerekçe olarak sunmuş!

Belli ki bu değişikliklerle av turizmi denilen utanç canlandırılmak isteniyor. Hatırlarsanız, 4 yıl önce de Trump'ın oğluna

soyu tükenmekte olan iki yabankeçisini öldürmesi için özel izin verilmişti.

Acaba Avrupa ülkelerinin Türkiye ile seyahat koridorunu açmasının konuşulduğu bir dönemde, **hatırı sayılır yabancılara ücretsiz hayvan öldürme izni** verilmek istenmesinin nedeni ne? Av meraklısı bürokratları ve diplomatları etkilemek mi?

Değiştirilen maddede, bazı hayvanların bilimsel yönden araştırılması, insana veya mala zarar verenlerin avlatılmasından söz ediliyor. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü, *Bazı yırtıcı hayvanlar yerleşim yerlerine kadar gelip insanları öldürebiliyor, mesela ayılar, biz bunları öldürtebiliyoruz, diyerek örnek vermiş.*

Önce hayvanların doğal yaşama alanları beton yığılarak rant için yok ediliyor; sonra da hayvanlar zorunlu olarak yiyecek ya da su aramak için yerleşim bölgelerine inince öldürülüyor...

Kırsaldaki hayvan katliamlarının çoğu mala/cana zarar verme bahanesi ile yapılıyor. Avcılık adı altında cinayet satılıyor. Hayvanlar söz konusu olduğunda daima para canın önüne koyuluyor; çünkü hayvanlar sadece "mal" veya "kaynak" olarak görülüyor.

Birçok kişi, Kara Avcılığı Kanunu'nda yapılmak istenen değişikliği yabancılara sağlanan kapitülasyonlara benzeterek karşı çıkıyor. Bu konudaki eleştirinin "yerli avcı - yabancı avcı" ya da "ücretli av - ücretsiz av" ayrımı üzerinden yapılması yanlıştır.

Yabancılara ayrıcalık sağlanmasını savunacak değiliz elbette fakat burada asıl sorun, **siyasetçilerin katliama yasal kılıf bulmasıdır. Yerli ya da yabancı bir insanın av adı altında hayvan katletmesi, bunun ücretli ya da ücretsiz olması fark etmez; av her durumda cinayettir.**

Doğayı ve kendisi dışındaki canlıları yok eden açgözlü insan türünün, bunun sonucu olarak iklim krizi ve virüslerle boğuştuğu bir dönemde av konusunda yapılmak istenen değişiklikler, korkunç bir yıkımdır.

AKP iktidarının dizginlenemeyen rant hırsına ülkenin doğası gibi yaban hayvanları da kurban ediliyor. Bu maddelerin ya-

salaşmasının engellenmesi, hayvanların yaşam hakkı açısından önemli olduğu kadar, yeryüzünün geleceği açısından da hayattidir.

Milletvekillere sesleniyorum:

ÜLKENİN DOĞASINI... GELECEĞİMİZİ... İNSAN VE HAYVAN CANINI PEŞKEŞ ÇEKEMEZSİNİZ!

Esenyurt Katliamı

Büyük olasılıkla bu katliamı duymadınız. Ne medyada haber oldu ne de insanlar umursadı.

Bir sabah bir tırın içinde Tuzla'dan Silivri'ye götürülen 51 büyükbaş hayvan bulundu. Ardahan'dan alınan hayvanların Anadolu yakasından Avrupa yakasına geçirilmesi yasak olduğundan olay yetkili makamlara yansıdı.

Tam o aşamada benim haberim oldu. Hayvanların sahibi ile telefonda konuştum. Hayvanları damızlık olarak aldığını, Silivri'deki çiftliğine götürdüğünü, yolda 8 hayvanın öldüğünü, geri kalanlara da yetkililerce el konulduğunu, çoğu gebe ve yavru olan hayvanların kesilmek istendiğini anlattı.

Hayvanlar, Esenyurt'taki Narman kesimhanesine götürülmüştü. Adamın derdi paraydı. "350 bin TL verdim, keserlerse elimde 350 TL kalmaz" diyor ve yardım istiyordu...

Benim derdim ise can kurtarmaktı. Derhal İstanbul İl Tarım Müdürlüğü ve Esenyurt Kaymakamlığı ile temasa geçtim.

Bu arada bana ulaşan videoları sosyal medyada paylaşıp yaymaya çalıştım. Toplantıda olduğu söylenen kaymakamın özel kalem müdürlüğüne, koruma polisine ulaşip durumun aciliyetini anlattım, kendisine iletceklerini söylediler. Emniyet Müdürlüğü'nü arayıp müdahale etmelerini istedim. Çünkü yapılmak istenen yasal değildi!

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem

Kanunu'nun 36. maddesinin f bendinde "Tanımlattırılmamış sığır cinsi hayvanlar ile koyun ve keçilerin nakil sırasında yakalanması halinde tüm masrafları sahibi tarafından karşılanarak en yakın kesimhanede kestirilir ve sahibine teslim edilir," diyor. İstanbul İl Tarım Müdürü'nün buna dayanarak kesime başlanması talimatı verdiği bildirildi.

Oysa hayvanların kulak küpelerinin bulunduğu, hastalık taşımadıklarına dair Tarım Müdürlüğü veteriner hekimi tarafından düzenlenen sağlık raporu vardı. Bu durumda yapılması gereken hayvanları bir yediemine teslim ederek karantina altına almaktı.

Ayrıca 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun 13. maddesi uyarınca, "İnsan ve çevre sağlığına yönelen önlenemez tehditler bulunan acil durumlar dışında yavrulama, gebelik ve süt anneliği dönemlerinde hayvanlar öldürülemez."

Hayvanların katledilmemesi için HAYKURDER (Hayvanları Koruma Kurtarma ve Yaşatma Derneği) Başkanı Erman Paçalı, o gün Narman mezbahasına gidip bunları ilgililere anlattı, katliamı önlemek için çok çaba harcadı.

Araya Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli, Bakanlık Özel Kalem personeli, danışmanı ve Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü Hasan Doğan'ın da girmesine karşın vahşet önlenemedi...

Tarım Müdürlüğü il ve ilçe veteriner hekimlerinin görevlendirildiği katliam 15.30'da başladı. 4'ü ileri evre, 3'ü erken dönem toplam 7 gebe düve, 6'sı yavru toplam 21 hayvan katledildi!

Olanları görüntülemek ve delil olarak belgelemek isteyen hayvan sahibi, görevli veteriner hekimlerce tehdit edildi. Kesimhaneye çağrılan kolluk görevlilerince telefonu elinden zorla alındı ve görüntüler silinip deliller yok edildi.

Kesim esnasında veya sonrasında katledilen 7 hayvanın gebe olduğuna, 6 hayvanın yavru olduğuna dair tutanak düzenlenmeyerek gebe ve yavru hayvanların katledildiği gizlendi.

HAYKURDER'in ısrarlı girişimleri sonucunda İstanbul İl Ta-

rım Müdürlüğü 19.30 civarında kesimi durdurdu. Kesimde görevli personelin hazırladığı tutanakta, "Hayvanların gebelik durumunun şüpheli olması ve bazılarının yaşlarının küçük olması sebebi ile" kesimin devam ettirilmediği gerekçesi açıkça yazıldı. Böylece usulsüzlük de itiraf edildi.

25 Eylül 2020'de Narman mezbahasında yasalara aykırı davranılarak katliam yapılmıştır. Olay hakkında suç duyurusunda bulundum ama gazeteci olarak kamuoyuna bilgi vermek de görevim.

Bu katliamdan yola çıkarak birkaç soruyu gündeme getirmek istiyorum.

"O hayvanlar sonunda bir gün öldürülecekti" diyerek kendini rahatlatanlardan mısınız? Yoksa onların yaşamak istediğini bilseniz de yaşam hakkını savunuyor musunuz?

Kesim sonrası karnı yarılan gebe hayvanların yavrularının ortalığa saçıldığını, korkunç görüntülerle can verdiklerini gözünüzde canlandırabiliyor musunuz?

Bu olay hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunarak sorumlular hakkında suç duyurusunda bulundum. Haftalar sonra ne yanıt geldi tahmin etmek zor değil: Yetkililerin insan sağlığını düşünerek yasanın gereklerini uyguladıkları ve bu nedenler soruşturmaya gerek olmadığı bildirildi.

Hayvanların yediyemine verilerek koruma altına alınması gibi basit bir çözümü düşünmek biraz olsun vicdan gerektirir tabii...

Suç duyurusu ve engellenen yazım!

Bu olaydan sonra sorumlular hakkında ben şahsen, HAYKURDER adına da Erman Paçalı suç duyurusunda bulunduk. 2 Aralık tarihinde İstanbul Valiliği'nden soruşturma açılmasına gerek olmadığını, sivil toplum kuruluşlarının kamuoyunu yanlış yönlendirdiğini, yasaların uygulandığını bildiren bir dair yazı geldi.

Şubat 2021'de yazımı birine iletmek için bağlantıyı Twitter'da paylaştığımda, erişim engeli olduğunu tesadüfen öğrendim.

Meğer 31 Aralık 2020'de saat 20.41'de gazeteye bir e-posta ile mahkeme kararı ile erişim engeli bildirilmiş, yayımlanan yazıma mahkeme kararıyla erişim engeli getirildiği bildirilmiş. Durumu avukata bildirdiğimde, itiraz etmeyi önerdi.

Bir kez daha görüldü ki, erişim yasağı gelen yazım ihale ya da akçeli işler ile ilgili olsaydı, haberi yapılırdı duyurulurdu ama söz konusu olan mezbahada hayvan katliamı ya kimsenin umurunda olmadı. Bu olayı medyada tek yazan da bendim. Türcülük toplumun DNA'sına öyle işlemiş ki, ne hukukta ne de insanların zihninde bazı hayvanların canının hiçbir değeri yok.

Skandalın son perdesi

Bu katliamdan 8 ay sonra olayla ilgili inanılmaz bir usülsüzlük yaşandı. Olaya ilişkin personel hakkında savcılığa yaptığımız suç duyurusuna "işlemden kaldırma kararı" verilmiş, kimse suçlu bulunmamış ve bu karar bize Aralık 2020'de tebliğ edilmişti.

HAYKURDER adına Erman Paçalı ve ben de şahsen buna itiraz ettik. Derneğin Bölge İdare Mahkemesi'ne verdiği dilekçeye herhangi bir yanıt henüz verilmemişken yani yargı süreci devam ederken bir usülsüzlük yaşandı. İstanbul Valiliği, Aralık 2020'de tebliğ ettiği inceleme hiç olmamış gibi tekrar bir inceleme yaparak skandal bir ek karar alarak Mayıs 2021'de tekrar tebliğ etti. Belli ki eski kararı unutmuşlar ve olayı Mart 2021'de öğrendik diyerek yeni yazı yazmışlar.

Yeni karara eklenen bir cümle dikkat çekiciydi: Eski kararda yer almayan şap hastalığının varlığından söz ediliyordu ve bu gerçeğe aykırıydı! Çünkü katledilen hayvanla hakkında kesimde görevli İstanbul İl Tarım ve Orman Müdürlüğü veteriner hekimlerinin imzasını taşıyan 25.09.2020 tarihli bir tutanak vardı. O tutanakta, "kesimi yapılan hayvanlarda hastalık bulunmadığı, tüketiminin halk sağlığı yönünden uygun olduğu, etlerinin hayvan sahibine teslim edildiği" yazıyordu.

İki olasılık söz konusuydu. Ya gerçekten hayvanlarda şap hastalığı yoktu ama yeni kararda "vardı" denilerek olay aklan-

maya çalışılıyor ve gerçeğe aykırı evrak düzenlenerek olay karartılıyor ya da şap hastalığı vardı ama veterinerler bunu gizledi ve etleri piyasaya sürdü.

Her ikisi de skandal...

Bunu bir usulsüzlüğün perde arkası olarak anlattım ama her iki durumda da olan yaşamını yitiren hayvanlara oldu...

O Güzel İnsanlar O Güzel Atları Özgürleştirecek!

Kısa bir süre öncesine kadar İstanbul'un yakınındaki adalara ayak bastığınız anda, karşınızda uzun bir fayton kuyruğu ile karşılaşıyordunuz.

Çocuk çocuk, yerli yabancı herkes, sevdikleriyle hoşça vakit geçirmek için soluğu orada alıyordu. Adada faytonla tur atmak turistik faaliyetti; biniyorlardı ailece faytona, faytoncu vuruyordu kırbacı atın sırtına!

Gün boyu devam eden bu turlar, sadece yaz mevsiminde yapılmıyordu; birçok yerde dört mevsim kullanılan bir ulaşım aracına dönüşmüştü atlı fayton. Biz hayvan özgürlükçüleri, yıllardır bu işkenceyi protesto edip sonlandırılmasını istedik. Sonunda İstanbul'da yerel yönetimin değişmesinden sonra mücadelemiz sonuç verdi ve Adalar'da atlı fayton kaldırıldı. Ama ne yazık ki Türkiye'nin diğer bölgelerinde kullanılmaya devam ediyor.

Meselenin tam olarak anlaşılması için bu vahşete karşı olanların ve destekleyenlerin görüşlerini tek tek belirtmekte fayda görüyorum.

Hayvan hakları aktivistleri: Atlı fayton, hayvan köleliğinin simgesidir. Duyguları olan bir canlıyı bir arabaya bağlayıp insan kullanımı için çalıştırmak sömürüdür. Atların şehirlerdeki trafiğin içinde, asfalt ve yokuş yollarda koşulması, fiziksel yapılarına uygun değildir. Çoğu, bir süre sonra yaralanıp yürüyemez hale geliyor ve sakatlanıyor. Soğukta ve sıcakta sırtına kamçı vurularak, devasa yük taşıtılan atlar, zorlu koşullara dayanamayıp ölüyor.

Atların bu işkence ile yaşamını yitirdiği bir ortamda, fayton işkencesinin sürdürülmesi akla ve vicdana aykırıdır. Ölen atların denizin dibine bir çöp gibi savrulduğu, kışın turist sayısı azalınca barınaktan yoksun olan atların soğuk havada sokaklarda bakımsız bir şekilde yiyecek aradığı biliniyor. Kimsenin hayvanlara bu eziyeti yaşatmaya hakkı yoktur.

Ayrıca atların sokaklara yayılan dışkıları, kötü kokunun yanı sıra, hijyen açısından da riskler yaratıyor. Bu zulüm derhal sona erdirilip elektrikle ya da güneş enerjisiyle çalışan faytonlar kullanılmalıdır. Böylece ne atlar zulüm görür ne de faytoncular işsiz kalır.

Motorsuz Kara Taşıt Vasıtaları Esnaf Odası ve Faytoncular Odası: Elektrikli fayton, çözüm yerine çözümsüzlük getirir. Etkili bir denetim ile faytonlar iyileştirilmeli.

Faytoncular: Faytonlar kalkarsa geçimimizi sağlayacak başka işimiz yok. Faaliyetlerimiz yasal. Atlar, özel bakım ve ilgiyle beslenip, aynı ihtimamla faytona koşuluyor. Biz atlarımıza çocuklarımız kadar iyi bakıyoruz.

Turistler: Fayton nostaljisini seviyoruz.

Faytonların kullanıldığı bölgelerde yaşayan halkın bir kısmı: Atlı faytonlar kalkarsa, devreye motorlu araçlar girer. Biz çevre kirliliği açısından buna karşıyız. Atların bakımı yapılarak atlı fayton kullanılmaya devam edilmeli.

Turizmciler: Turistler, faytona binmeyi seviyor. Programlarımızda yer alan atlı fayton gezileri ilgi görüyor. Elektrikli fayton yeterli nostalji duygusu yaratmıyor.

Atlar: Atlardan faydalanan, onların bedeni üzerinden para kazanan insanlar kavgaya devam ederken atlar ne hissediyor? Faytonların tüm yükünü çeken, yorgunluktan yere yığılan, sabahtan akşama kadar eziyet gören atlar can çekişiyor. Öldüklerinde ya denizin dibine savruluyorlar ya da belediye ekipleri tarafından kepçeyle alınıp üzerine kireç dökülen bir kuyuya gömülüyorlar.

Bu korkunç gerçekler ortadayken, faytondan kazanç ya da keyif sağlayanların argümanlarının bir önemi yoktur. Richard

Trevithick'in buharlı faytonu ilk kez Cornwall sokaklarında denediği tarihten bu yana 200 yılı aşkın zaman geçti. Yaşadıkları süre boyunca köle gibi çalıştırılarak canlarına kastedilen atlara yapılan işkence, uzaya turistik gezilerin konuşulduğu bir yüzyılda tamamen keyfidir.

Atlı faytonlara karşı mücadele, bir özgürlük mücadelesidir. Bir tarafta, atlar ve onların haklarını savunan hayvan hakları aktivistleri; diğer tarafta ise, bunca yıldır yaşanan teknolojik ilerlemeyi görmezden gelip zulme bahane arayanlar var.

İnsan, ancak hayvanların yaşam hakkına ve özgürlüğüne saygı duymayı öğrendiğinde kölelik zihniyetini yok edebilecek. Gün gelecek; o güzel insanlar o güzel atları özgürleştirecek!

Bir Özgürlük ve Adalet Mücadelesi

Yıllardır atlı faytonu neden protesto ediyoruz? Neye karşıyız?

Faytonlarda atlara uygulanan zulme...

Yüzlerce atın bu eziyete dayanamayıp can verişine...

Atları sömüren faytonculara...

Çözüm üretmeyen yetkilileri ve işkenceye duyarsız kalanlara...

Ne istiyoruz?

Duyguları olan canlıların köleleştirilmemesini ve bu işkencenin sona ermesini! Çünkü atlar da insan gibi merkezî sinir sistemine sahip olduğundan acıyı ve sevinci insan gibi hisseder ve köle olmayı arzulamaz.

"İnsani Sömürü" Oksimorondur

Yapılması gereken, atlara daha iyi bakılması ya da koşulların iyileştirilerek atlı faytonların korunması değildir. "İnsani sömürü" diye bir şey yoktur; sömürünün her türü reddedilmedir.

Atların "binek hayvanı" olduğuna dair düşünce, insanların hayvanları kullanmak için uydurduğu bir bahanedir. Hayvanların, bu dünyada var oluş nedeni, insanlara hizmet değildir. İnsanlar, onları kendi amaçları için kullanabilmek amacıyla evcilleştirmese, hepsi doğada özgürce yaşayacaktı.

Diyelim ki bir fabrikanın uzun zamandır ürettiği ürün nedeniyle işçiler zehirlenip yaşamını yitiriyor ama o ürünün sömürsüz yeni bir alternatifi de var. Böyle bir durumda, "Biz o eski ürüne alıştık; koşullar biraz iyileştirilirse daha az işçi ölür, ne yapalım..." der misiniz? Demezsiniz; sömürsüz alternatifi kullanırsınız. Bir yerde zulüm varsa, zulme maruz kalan canlar arasında fark yoktur; insanın ve atın hayatı eşit değer ve önceliklidir.

Sırtta Kamçı Vurarak Çalıştırma Dönemi Bitti!

Bir hayvanı arabaya bağlayıp yük çektirmek, eski yüzyıllarda kabul görmüş ve bugüne kadar uygulanmış olabilir. Fakat artık bu yüzyılda bir insanın ya da hayvanın sırtına kamçı vurarak iş yaptırma dönemi bitmiştir.

Bir toplumda gelişimin göstergesi, eski adaletsiz uygulamaların zaman içinde ortadan kaldırılmasıdır. Aksi halde bugün de sokaklarda ayı oynatılıyor olabilir. Hatırlayanlar vardır; eskiden birileri sokaklarda ayı oynatarak para kazanırdı...

Bir de "Atlı faytonlar kaldırılınca atların sucuk olmalarını mı istiyorsunuz?" diye soranlara yanıt vermek isterim. Elbette istemiyoruz. Eziyet yüzünden çalışamaz hale gelen fayton atlarına ne olduğu sanılıyor? Sürekli mezbahalarda at eti bulunduğu dair haberler okuyoruz. Bir kısmı da öldüğünde Adalar'ın etrafındaki denizin dibine savruluyor...

Çevreci Çözümler Kıyıma Hizmet Etmez

Gelenek olduğu gerekçesiyle atlı faytonların devamını isteyenler, onunla aynı görünüme sahip olan akülü faytonlara binek bu hissi yaşayabilir. Atlı faytonlardan para kazananlar da, yeni akülü faytonları çalıştırabilir.

İsteğimiz, atlı faytonlar ile hayvan kullanılan at ve eşek ara-

balalarının tüm ülkede kaldırılması ve bugüne kadar zulmedilen hayvanların yaşam haklarının garanti altına alınarak barınaklarda/çiftliklerde ömürlerinin sonuna kadar korunmasıdır. Türkiye, herhalde bunu yapabilecek güçtedir. Bu halk, bunu o canlara borçludur!

Yanan Atlar ve Adalar'daki Atlı Faytonlara Karşı Mücadele

2019'un ilk günü Büyükada'da fayton atlarının tutulduğu ahırlarda yangın çıktı. Resmî bilgiye göre 9, bölgeden gelen bilgilere göre 12 at yanarak can verdi.

Facia, gazetelerde ufak bir haber olarak yer aldı; medya, ölen atların da can olduğunu yine görmezden gelip "telef oldular" diye haber yaptı.

Faytoncular Odası Başkanı, TV'lere çıkıp "Hem acımız hem zararımız büyük," dedi. Söylediğine göre, imar planı olmayan Adalar'daki faytoncular, kendi olanaklarıyla derme çatma ahırlar yapmış; onlar da zor durumdaymış...

Ölen atların sahibi ise, "Bunların hepsi bizim evlatlarımızdı," dedi! Medya, böylece taraflı haberleriyle, olayı tamamen "atların olumsuz barınma koşullarına" bağladı ve asıl sorunun üstünü örttü.

Acaba olanlar atlar açısından nasıl görünüyor? Ben, daima, toplumda "mal" olarak görülen ve yok sayılan hayvanların tarafındayım. Hayvanların beden ve hayatları üzerinde insanların inisiyatifinin olmaması gerektiğini düşünüyorum ve hayvan özgürlüğü için mücadele ediyorum.

Şimdi bu satırları okuyup, "Bir bu mu kaldı derdimiz!" diyenler olabilir ama bu dünyadaki tüm kötülükler, birinin canının diğerinin canından daha az değerli olduğunu düşünmekle başladı. Ayrıca toplumsal adalet ve özgürlük, bütünlüklü bir mücadele gerektirir. Hem insan hem de hayvan için aynı anda

aynı mücadele verilmek zorunda. Çünkü biri diğersinin engeli değil; tersine tamamlayıcısı!

Hayvanların gözlerine yeterince bakıp, beden dillerini incerseniz, ne hissettikleri anlaşılır. Yangından zor kurtulan atların videosunu sosyal medyada defalarca izledim. Tüm bedeni kan ve yanıklar içinde kalmış bir at vardı. Karbonmonoksit zehirlenmesi geçirdiği için ayaklarının altına yayılan idrarı da kanlıydı. Acı doluydu gözleri, ürkmüştü...

Özgürlüğün ve gücün simgesi olarak gördüğümüz atlara bunca eziyet niye? Bu çağda ekolojik modern çözümler varken, niye atlar hâlâ köleleştirilip zevk ve para için çalıştırılıyor? Ahırlar derme çatma değil de daha iyi koşullarda olsaydı, bu muhteşem hayvanların özgürlükleri ellerinden alınmış olmayacak mıydı?

Bir insan, "evladım" dediği canlıyı öldüresiye sömürür mü? Onu bir arabaya bağlayıp, sırtına kamçı ile vurup yük taşıtır mı? Hayvanlara yapılan sistematik zulümle para kazanılması hakça mıdır? Bir insan evladını kaybettiğinde, aynı zamanda ticari zararının büyük olduğundan söz edebilir mi?

Hayvan hakları savunucuları olarak yıllardır atlı faytonları protesto ediyoruz. Turistik faaliyet, nostalji sevdası, "ekmek teknesi" vb. argümanlar, bu işkenceyi sürdürmek için gerekçe olamaz. Tüm ülkede atlı faytonlar derhal kaldırılıp yerine çevre ile uyumlu çözümler sunan yöntemler uygulanmalı.

Bir atın, insan dilini konuşmayan masum bir hayvanın, gözlerinden ayaklarına kadar kana bulandığı, işkence görerek can verdiği bir dünyada kimse huzur bulamaz.

Birileri, atlara uygulanan zulmün bitmesi için mücadele eden hayvan hakları aktivistlerini "lobici" diye damgalamaya çalışıyor. Dediklerine göre elektrikli fayton üretenlerle işbirliği halinde olabilirmişiz...

Belli ki aktivistleri maddi çıkarla ilişkilendirerek şüphe yaratmaya çalışıyorlar. Ama bu tutmaz!

Atlı faytonların kaldırılmasını isteyen hayvan hakları savu-

nucularının tek derdi candır; mal, para ya da konfor değil.

İmamoğlu ve Gül'e Açık Mektup!

31 Mart yerel seçimleri için kampanyalar devam ederken İstanbul'daki adaylarla ilgili beni en çok ilgilendiren konu atlı fayton konusunda alacakları tavidir. Binali Yıldırım, "Bu rezillige son vereceğiz. Atlar çok hoyratça kullanılıyor. Fayton görünümü elektrikli araçlarla ulaşım sağlanacak!" demişti.

Ekrem İmamoğlu ile o sırada Adalar Belediye Başkan adayı olan Erdem Gül'ün açıklamaları hayal kırıklığı yaratınca, seçimden tam bir hafta önce, 24 Mart 2019'da gazetede "Erdem Gül ve Ekrem İmamoğlu'na açık mektup!" başlıklı aşağıdaki yazıyı yazdım.

Gelecek hafta bugün yerel seçimler var. Belediye ve muhtarlık seçimleri yapılacak ama genel seçim havasına sokulduğundan, Türkiye'nin geleceği için ayrıca önemli.

Elbette ülkeyi kuşatan dinci ve rantçı karanlığa karşı, demokrat, ilerici adayların kazanmasını diliyorum.

Ancak atlı fayton konusundaki açıklamalarınız, hayvan haklarını savunucuları için büyük bir hayal kırıklığı oldu. Farkında mısınız bilmiyorum ama bu nedenle sandığa gitmeyeceğini söyleyen çok insan var.

Uzun zamandır bu uğurda mücadele veren bir aktivistim ve bu meseleyi şu anda tekrar gündeme getirmek benim görevim.

Sayın Gül, CHP Adalar Belediyesi başkan adayı olarak, bir TV röportajında şöyle dediniz:

"Fayton, oranın 100 yıllık geleneği, simgesi. Bir de ondan geçen insanlar var. Bununla hayatını sürdüren insanların kooperatifi var. Biz onlara diyoruz ki, bu işi sürdürmek istiyorsanız, koşulları iyileştirerek biz sizin yanınızda dururuz. Çünkü atların durumu ile ilgili hayvanseverlerin de tepkisi var. Hep birlikte, atların, sürücülerin, ahurların koşullarını iyileştirelim."

Sayın İmamoğlu, siz de fayton meselesinde süreci, hayvanların bakımını denetleyerek, vicdani kurullarla yürüteceğinizi söylediniz. 'Faytonculukla uğraşan hemşerilerimiz var. Bakım merkezi kuracağız.

Her konuda işin içinde olacağız' dediniz.

Atlar faytonlarda köle değil, doğa da özgür olmalı

Bu görüşlere karşı hayvan haklarını savunucularının yanıtlarını bir kez daha özetliyorum.

1- Adalarda fayton kalksın demiyoruz; atlı faytonlar kalksın diyoruz.

2- Atları ölüme terk eden, ölen ve hastalanan atları denize savuran, atları savunanları döven insanlar ile konuşursanız, yanlış yönlendirilirsiniz.

3- Bir şeyin gelenek olması, onun ahlaki, iyi, doğru olduğunu göstermez. Örneğin çocuk gelinler... Katı gelenekçilik, ilerici insanlara yakışmıyor.

4- Aynı atlı fayton görünümünde olan, elektrikli ya da güneş enerjili faytonlar var. Atlı faytonların yerine onlar kullanılırsa, Adalar'ın simgesi değişmez. Bu zulüm çok eskiden beri simge haline getirilmiş olabilir ama özgürlükçü hiçbir insan bu vahşetin yanında olmamalı.

5- Atlı fayton, gerçekte hayvan köleliğinin simgesidir. Atlı faytonlara karşı verilen mücadele, bir özgürlük ve adalet mücadelesidir.

6- Atlı fayton yerine çağdaş, çevreci çözümler mümkün. Adalıların evlerine ulaşmaları ve yüklerini taşıyabilmeleri için sınırlı sayıda, çevreci AKÜLÜ FAYTON (tek kişilik şahsi akülü araçlar değil) ve lunaparklardaki tırtıl benzeri üstü açık, akülü sessiz araçlar devreye sokulabilir. Tek tek bireylerin elektrikli araç kullanmasından değil, yine toplu taşımaya hizmet edecek şekilde kullanılacak elektrikli faytonlar öneriliyor.

7- Atlı faytonları çalıştıranlar, yeni faytonları çalıştırdığında yine gelir elde edecek; kimse ekmeğinden olmayacak.

8- Sadece Adalar'da atlı faytonlar yüzünden yılda bilindiği kadarıyla 400'den fazla at acı içinde can veriyor ve yerlerine yeni köleler geliyor.

9- 'Bakım merkezi kurup denetleyeceğiz' diyorsunuz. Bilin ki atlı fayton, her haliyle bir sömürüdür. 'İnsani', 'ahlaklı' ya da 'denetlini'

sömürü olmaz.

Yaşadığımız çağda bir hayvanı esir edip sırtına kamçı vurarak insan ve yük taşımaya zorlamak, hayatını bu şekilde geçirmesine neden olmak, tek kelimeyle zulümdür. Bunun denetlenerek sürdürülmesini savunmanız, anlaşılabilir değil.

Lütfen alternatif çözüm yolları varken, atları öldüren ve birçok insanın vicdanını yaralayan atlı fayton sömürüsüne destek vermeyin!"

Fayton Eylemlerini Koordinasyon Grubu

25-26 Mayıs 2019'da Kadıköy'de yapılan Çevre Festivali'nde Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu adına yaptığımız stant başvurusu ve benim konuşma talebim kabul edilmişti. Diğer vegan gruplar başvuru süresini kaçırınca, hepsinin bizim standı ortak kullanabileceğini bildirdik. Sonuçta hepimizin amacı, hayvan özgürlüğü için mücadele etmek ve veganizmi anlatmaktı.

O festivalde güzel bir birlik kuruldu aramızda. Hatta yaz yaklaşırken yeniden atlı faytonlara karşı mücadeleyi hareketlendirmek için bir koordinasyon grubu kurduk! Farklı vegan oluşumlara ek olarak Adalar Savunması'ndan temsilcinin de yer aldığı bir oluşumdu. Zaman zaman bir araya gelip strateji geliştirmeye çalıştık, e-posta grubunda haberleştik. Benimle birlikte birkaç kişi, sık sık sokak eylemleri yapmamız gerektiği görüşündeydi. Ancak seçim öncesi Adalar'da durumun pek uygun olmadığını, beklememiz gerektiğini söyleyenler de vardı. Ama yine de ortak hareket etmemiz, eylemlerin etkinliği için önemliydi. Sosyal medyada etiket kampanyaları yaparak dikkat çekmeye çalışıyorduk.

Ekran başında değil, eylemdeydik!

Seçim öncesinde adayların canlı katılacağı TV programının olduğu akşamdı... Türkiye'de çoğunluk, Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı'ndan uydu aracılığıyla servis edilecek görüntülere odaklanacaktı. Ama o saatlerde İstanbul'da bir protesto eylemi vardı. Bir grup hayvan özgürlüğü aktivisti olarak atlı faytonlardaki zulmü protesto ettik.

Seçilmiş İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu ile seçimi kaybeden ama yeniden yarışması sağlanan Binali Yıldırım, ilk kez birlikte halkın karşısına çıktı. O saatlerde biz, sokakta "Gerçeklik Küpü" eylemi yapıyorduk.

Maskelerimizi taktık, slogan atmadık... Ellerimizle tuttuğumuz TV ekranları ve bilgisayarlar aracılığıyla gerçekleri insanlara sokakta gösterdik. Medya, sesimizi duyurmadığı için biz yine kendi medyamızı yarattık.

İki aday için ortak sorumuz

TV programı öncesinde herkesin aklında İmamoğlu ile Yıldırım'a sormak istediği sorular vardı. Birçok kişi, doğal olarak, İBB'deki yolsuzluklar, seçim iptali ile ilgili skandallar ve kampanya sırasındaki tuhafıkları merak ediyordu. Bazıları da İstanbul'un geleceği ve nasıl yönetileceğine dair politikaları konuşmak istiyordu.

Haber sitelerinde "Adaylara tek bir soru sorabilseniz ne olurdu?" denilerek anketler düzenlendi. Benim de yanıtını merak ettiğim çok soru vardı ama tek bir soru seçmek durumunda kalsam, öncelikli olduğunu düşündüğüm konuyu gündeme getirdim: Adalar'daki atlı fayton zulmü!

"Amma yaptın! Bunca yolsuzluk ve hukuksuzluk varken onu mu buldun?" diye tepki gösterenler olabileceğini tahmin ediyordum. Ama birileri de önceliği cana vermeli değil mi?

O nedenle iki adaya da sorum şu olurdu:

Asfalt yollarda ve kavurucu sıcakta dur durak bilm den koşturuldukları için ayakları kanayan ve sakatlanan, Kış olunca öylece bir kenara bırakıldığı için çöplerde yiyecek arayan, Acısı ve çaresizliği yorgun gözlerine yansıyan, Bir parça ot ve birkaç yudum su ile idare etmesini öğrenmek zorunda kalan, Turizm ve nostaljinin kölesi atlar, sırtlarında şaklayan kamçıdan ne zaman kurtulacak? Atlı fayton zulmü konusunda ne yapacaksınız?

Küçükkaya'dan talebimiz

Aktivistler olarak, Lütfi Kırdar'daki programı sunacak gazeteci İsmail Küçükkaya'dan ricamız vardı. Tesadüf eseri yazımı görürse, bu soruyu iki adaya da sormasını talep ettik.

Çünkü uzun zamandır vicdanları yaralayan bu sorunun çözümü, doğrudan İBB'ye bağlı UKOME'nin (Ulaşım Koordinasyon Müdürlüğü) yetkisindeydi ve İstanbulluları yakından ilgilendiriyordu.

31 Mart'taki seçimden önce bir ara gündeme gelen atlı fayton konusu, onca toz duman arasında yine arada kaynamıştı. Oysa Kuşadası ve Antalya'da olduğu gibi, İstanbul Adalar'da da atlı faytonlar kaldırılıp yerine çağdaş ve çevreci çözümler bulunabilirdi.

Antalya'da atların çiftçilere hibe edilmesi kararının iptal edilmesini ve atların yaşam haklarının garanti altına alınarak artık sömürülmemesini de talep ediyorduk.

Sadece Adalar'da bilindiği kadarıyla yılda 400 atın fayton işkencesi yüzünden can verdiği ve bir eşya gibi denize savrulduğu bir ülkede, daha fazla bu utançla yaşamak istemiyorduk. Bu nedenle medyanın, öldüklerinde "telef oldular" dediği atların da insan gibi yaşamak için direnen canlar olduğunu, onlara uygulanan zulmün boyutlarını topluma duyurmak için pazar akşamı bir kez daha sokağa çıktık.

Gerçeklik Küpü adı verilen eylemimizin sessiz protestosu Lütfi Kırdar'a ulaşabilir mi bilmiyorduk ama atların sessiz çığlığını duymak isteyenlerin bir fayton atının gözlerine bakması, aynı konuşma zorluğu çeken bir insanı anlamaya çalıştıkları gibi çabalamaları gerekiyordu.

Bakarak duymak; görerek hissetmek gerekiyordu!

Ne yazık ki, canlı yayın sırasında sorumuz gündeme gelmedi. Toplum için her zamanki gibi hayvanların canı değil, para konuları öncelikliydi...

Kaleme aldığım basın açıklaması o gün Kadıköy meydanında

hayvan özgürlükçüleri adına yankılandı.

Bugün burada gördüğünüz Gerçeklik Küpü eylemi, İstanbul Adalar'da, İzmir'de, Bolu'da, Edirne'de, yurdun dört bir yanında fayton arabalarında işkence gören ve canından olan atlar için!

Bu eylem, atlı faytonlarda acı içinde can veren atların sesini duyurmak için!

Bu eylemi, atlara uygulanan şiddete dair gerçekleri ortaya sermek için!

Bu eylem, sırtında kırbaç şaklatılan atların çığlığını duyurmak için!

Bu eylem,

Birileri bu zulüm üzerinden para kazansın diye,

Birileri bu eziyeti keyifli buluyor diye,

Birileri bunu gelenek olduğu için savunuyor diye sürdürülen atlı faytonlara karşı bir eylemdir.

Biz aktivistler olarak hayvanların mal, köle ve eşya olmadığını haykırıyoruz.

Topluma, sadece Adalar'da yılda 400 atın fayton işkencesi ile öldürüldüğünü, atlı faytonların birer öldürme aracı olarak kullanıldığını anlatmaya çalışıyoruz.

Ölen atların değersiz bir meta gibi denize savrulduğunu,

Yorgunluktan yere yığılan atların dövüldüğünü,

Aşırı yük taşımaktan bedeni iflas eden atların sonunun mezbahalarda bittiğini söylüyoruz!

İnsan imgeleminde özgürlük, güç ve dostluk ile bütünleşen atlar, faytonlarda ve at arabalarında köle gibi kullanılıyor, sırtlarına bağlanan arabanın ağırlığına ek olarak araca doluşan insanları ve yükleri çekmeye zorlanıyor.

Yazın kavurucu sıcakta, kışın dondurucu soğukta, rüzgarda ve yağmurda, gece gündüz birer makine gibi kullanılıyorlar.

Hayvanların makineleştirilmesi, insanlık tarihinin en büyük utancıdır.

Sadece insan olduğumuz için diğer hayvanları sömürme hakkına sahip olduğumuzu düşünmek, türcülük denilen bozukluğun sonucudur.

Hatırlıyor musunuz 2019'un ilk günü neler oldu?

Büyükkada'da fayton atlarının tutulduğu ahırlarda yangın çıktı. Resmî bilgiye göre 9, bölgeden gelen bilgilere göre 12 at yanarak can verdi.

Facia, gazetelerde ufak bir haber olarak yer aldı; medya, ölen atların da can olduğunu yine görmezden gelip "telef oldular" diye başlık attı!

Faytoncular Odası Başkanı, TV'lere çıkıp "Hem acımız hem zararımız büyük" dedi. Söylediğine göre, imar planı olmayan Adalar'daki faytoncular, kendi olanaklarıyla derme çatma ahırlar yapmış; onlar da zor durumdaymış...

Ölen atların sahibi ise, "Bunların hepsi bizim evlatlarımızdı" dedi! Bir insan, "evladım" dediği canlıyı öldüresiye sömürür mü? Onu bir arabaya bağlayıp, sırtına kamçı ile vurup yük taşıtır mı?

Duyarlı canlılara yapılan sistematik zulümle para kazanılması hakça değildir. Bir insan evladını kaybettiğinde, aynı zamanda ticari zararının büyük olduğundan söz edemez, etmez!

Biz hayvanların bedenleri üzerinde insanların inisiyatifinin olmaması gerektiğini savunan hayvan özgürlüğü aktivistleriyiz.

Taleplerimiz nettir:

Asfalt yollarda ve kavurucu sıcakta dur durak bilmeden koşturuldukları için ayakları kanayan,

Kış olunca öylece bir kenara bırakılan ve çöplerde yiyecek arayan,

Acısı ve çaresizliği yorgun gözlerine yansıyan,

Bir parça ot ve birkaç yudum su ile idare etmesini öğrenmek zorunda kalan,

Turizm ve nostaljinin köleleri atların, sırtlarında şaklayan kamçıdan kurtulmaları için,

Vicdana, sağduyuya ve adalete sığmayan bu kanlı sektörün çarklarının durması için,

Adalar'da, Türkiye'nin diğer illerinde ve yeryüzünün herhangi bir noktasında kullanılan atlı faytonların kaldırılmasını istiyoruz!

Normal olarak ortalama ömrü 20 yıl olan atlar, fayton zulmü yüzünden 2 yıl içinde yaşamını kaybediyor. Bu durum asla sürdürülebilir değildir!

Faytonların "daha iyi" şartlarda sürdürülmesi kesinlikle kabul edilebilecek bir öneri değildir. Çünkü faytonlar, atlar için kölelik demektir. Atların özgürlüğü için bu uygulama tümüyle son bulmalı ve atlar ömürleri boyunca kullanılmadan yaşamaları için güvence altına alınmalıdır.

Bu taleplerin yerine getirildiği il ve ilçeler mevcuttur. Atlı faytonlar iki yıl önce Adana'da, bu yıl da Kuşadası ve Antalya'da son buldu.

Ancak Antalya'da atların "kalkınmaya destek vermek gerekçesiyle" çiftçilere hibe edildiği yolunda haberler medyaya yansdı. Bu atların sahibinin değiştirilerek sömürünün sürdürülmesi demektir! Bir tür kandırmacaları kabul etmiyoruz!

Atlı fayton sorununun tümüyle ortadan kalkması, ancak 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nda yapılacak düzenlemeler ile yasal bir zemine oturtulması sonucunda sağlanabilir. Yıllardır bu düzenlemelerin geciktirilmesi nedeniyle çok sayıda hayvan acı içinde can veriyor.

Bu yüzden yasal düzenlemeyi beklemeden belediyelerin bu sorunu kendi yetkileri çerçevesinde ortadan kaldırması acil bir durumdur. Atlı fayton, ulaşımın sağlanması için olmazsa olmaz bir zorunluluk değildir.

Adalar'daki atlı faytonlar konusunda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Ulaşım Koordinasyon Merkezi yetkilidir. Bir an önce atlı faytonları kaldırıp yerine çağdaş ve çevreci çözümleri uygulamaya koymalarını talep ediyoruz.

• Talebimiz, atların, faytonlardaki köleliğine DERHAL son verilmesidir!

Talebimiz, "nostalji" adı altında belli sayıda atın fayton köleliğine devam etmesi değil; tek bir faytonda tek bir atın kalmayacağı şekilde

atların faytonlardan kurtulmasıdır!

• Talebimiz, atların bir gün içinde sınırlandırılmış bir süre kullanılması değil, hiç kullanılmamasıdır. Zira "insani sömürü" oksimoronudur!

• Talebimiz, atların hayatları boyunca kullanılmadan yaşayacağı alanların tesis edilmesidir.

• Talebimiz, atların yaşayacakları bu alanlarda bir daha ASLA -binicilik, yük taşıma, kumar objesi olmak dahil- insan tarafından herhangi bir nedenle kullanılmayacaklarının güvence altına alınmasıdır!

• Talebimiz, atlı faytonların tarihe karışmasıdır!

• Talebimiz, atlar için ÖZGÜRLÜKTÜR!

Bu, bir özgürlük ve adalet mücadelesidir. Bu halk, bunu o canlara borçludur.

Atlı Faytona Son, Atlara Özgürlük!

HAYVAN ÖZGÜRLÜĞÜ AKTİVİSTLERİ

- Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu

- Hayvan Özgürlüğü İnisiyatifi

- İstanbul Vegan İnisiyatifi

- Hayvanlarla Dayanışma İnisiyatifi

İmamoğlu'nun imzaladığı taahhüname

Bundan 3 gün sonra yeni bir gelişme oldu. Ekrem İmamoğlu, Hayvan Hakları Yasama İzleme Delegasyonu'nun "Oylarımız Hayvanlar İçin" kampanyası kapsamında "Söz Veriyorum" taahhünamesini 27 Mart'ta imzaladı.

O taahhünamenin 15. maddesi aynen şöyleydi:

Atlı faytonları kaldırarak yerine akülü ulaşım araçları koyacağıma, kurtarılan atların ekolojilerine uygun geniş doğal ortamlarda rehabilite edilerek ölene kadar yaşamlarını sürdürmelerini sağlayacağıma söz veriyorum.

Bunun üzerine tüm medyada "İmamoğlu Adalar'da atlı faytonları kaldıracak" haberleri yayıldı. Onca yıldır verilen ama bir türlü yerine getirilmeyen sözleri bildiğimizden içimiz yine de rahat değildi.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu, 20 Haziran 2019'da verdiği bir röportajda, fayton uygulamasına son verileceğini ve elektrikli faytonların kullanıma gireceğini söyledi.

Ancak göreve seçildikten sonra bu konuda birçok protesto eylemi yapılmasına karşın sessiz kaldı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), topu TBMM Hayvan Hakları Komisyonu'na atıp bekleyişe girdi.

TBMM Hayvan Hakları Komisyonu Başkanı ve AKP Tekirdağ Milletvekili Mustafa Yel ise, medyaya, "Atlı faytonlar kaldırılacak ama bir kısmı turizm amaçlı sembolik olarak tutulacak," şeklinde beyanatlar verdi.

Hemen onun ardından İmamoğlu'nun danışmanı Murat Ongun'un açıklaması da basına yansıdı. İmamoğlu'nun talimatıyla "fayton masası" kurulmuş. Şöyle diyordu Ongun:

Sadece elektrikli fayton bulunmayacak. Belirli bir sayıda iyi bakılacak ve daha güçlü atlar da Adalarımızda nostaljik amaçlı olacak.

İmamoğlu'nun röportajda verdiği söz yok sayılmaya çalışılsa da, ortada bir de ıslak imzası olduğunu hatırlattık.

'Aile ferdi' köleler

Bu arada medyada atlı faytonlar lehine inanılmaz yayınlar yapıldı. Mesela Açık Radyo'daki "Dünya Mirası Adalılar" programı, üç hafta boyunca bu konuya ayrıldı.

Programa çağrılan konuklar, akla ve vicdana aykırı görüşlerle "atlı faytonların atlar için ne kadar iyi bir şey olduğunu" anlattı... Faytoncunun biri, "Atlar haliyle ölecektir, yere de düşer" dedi; "İnsanlar da ayağını burkup düşmüyor mu?" diye sordu!

Önüne baksın diye gözlerine at gözlüğü takılan, gem ve dizgin vurulan, arabaya bağlanan, sırtına kamçı ile vurularak yük

ve insan taşıtılan atlar köleleştirilmiştir, yolda kazara düşen insan ile kıyaslamak abestir.

Faytoncunun, yolda ayağı takılıp düşen insan ile zorla çalıştırıldığı için 25 yıllık ömrü 2 yıla inen atı bir tutması da, hayvana bakış açısını özetliyor. Bir de "Atları aile ferdimiz gibi görüyoruz; iyi bakıyoruz, en ufak rahatsızlıklarında veterineri götürüyoruz," diyorlar. Çalıştırıp üzerinden para kazanacakları bir makine gibi gördüklerinden olmasın o!

Sömürücüler, tarih boyunca sömürdüklerinin adına konuşup onların sömürülmekten dolayı mutlu olduğunu iddia etti. Değişen bir şey yoktu...

12 Temmuz 2019 - İBB Önündeki Basın Açıklamamız

Fayton Eylemlerini Koordinasyon Grubu'nda aldığımız karar gereğince, 12 Temmuz'da, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın önünde basın açıklaması yapmaya karar verdik. Ne yazık ki, oluşumda yer alan tüm gruplar açıklamaya açıktan destek vermemiş, sadece vegan grupların temsilcileri olarak katılmıştık.

Saraçhane'deki binanın önünde "Faytona binme" ve "Atların çığlıklarını duy artık!" yazılı dövizlerle toplandık. Kadıköy'deki taleplerimizi yineledik. Aslında sadece 15-16 kişiydik ama açıklama, muhtemelen Ekrem İmamoğlu Başkan seçildikten sonraki "ilk protesto" olduğundan tüm medyada yer aldı, hatta ana haber bültenlerinde yer verildi. Düşündüğümüzden daha çok ses getirmişti.

Açıklamanın sonunda bir aktivist ile birlikte İBB binasına girip randevu talebinde bulunduk ve beklemeye başladık.

Cumhurbaşkanı devrede!

Biz İBB önünde açıklama yaparken o gün medyaya bu haber düştü:

Adalar'daki fayton tartışmalarına Cumhurbaşkanı Erdoğan el koydu

Cumhurbaşkanı Erdoğan'la görüşen TBMM Hayvan Haklarını Araştırma Komisyonu Başkanı Mustafa Yel, fayton krizinin çözümü

için motorlu ulaşım ya da atlı faytonlara yaş sınırı uygulanabileceğini söyledi. Yel, Erdoğan'ın Hayvan Haklarını Araştırma Komisyonu'nun çalışmalarını takip ettiğini, Adalar'daki sıkıntıyı da bildiğini belirterek, "Hayvanseverler rahat olsun. Hassasiyetle takipçisiyim, gereken yapılacak" dediğini belirtti.

Adalardaki fayton krizinin çözümü için bir çok uygulama önerisi de gündemde. Yel, önerilere ilişkin şu ifadeleri kullandı:

- Mafyatik yapılanmaların önlenmesi, çeşitli STK'lerin menfaat elde etmesiyle ilgili konular gibi bu tarz yapıları da ortadan kaldırmakla ilgili İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere ilgili bakanlık ve birimlere önlem almaları için teklifler olacak.

- Atlı faytonların ulaşımdan tamamen çekilmesi, elektrikli, motorlu araçların devreye sokulmasını önereceğiz. Atlı faytonlar turistik amaçlı olarak sınırlı sayıda Adalar'da bulundurulabilir.

- Turistik faytonlarda da kullanılacak atların Adalar'ın coğrafi yapısına uygun olması sağlanabilir. Yokuşlu ve engebeli yollarda başarıyla gidebilen Kadana cinsi denilen kalın bilekli cins atlar getirilebilir.

- Sağlık ve hijyenik şartlar sürekli takip edilmeli.

- Deniz polisi ve sahil güvenlik sıkı denetim yaparak kaçak at girişini engelleyecek. Yaş sınırı gelebilir.

- Bir hatta bir minibüs verileceği zaman yaşıyla ilgili, şu kadar kişi taşınmalı diye tahdit koyuyoruz ve bunu uygulayabiliyoruz. Peki, faytonlarla ilgili bunu niye koyamayalım?

- Atlar sahipli olsa da belediyeler veteriner çalıştırma zorunluluğu koyabilmeli.

- Atlar sahipli olmakla beraber kendi çiftliklerinde, bahçelerinde bu atları beslemiyorlar, kamunun ortak malı olan yerlerde gezdiriyorlar. Dolayısıyla tüm kamuyu etkileyen bu konuda belediyeler düzen getirmeli.

Hükümsüz bir çalıştay

28 Ağustos 2019'da İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Adalar Belediyesi'nin iş birliği ile "Adalar Ulaşım Çalıştayı" düzenlendi.

Çalıştaya, birçok kişi gibi, atlı fayton zulmüne karşı yıllardır mücadele eden ve bu konuda sürekli yazan bir gazeteci ve aktivist olarak ben de davet edilmedim.

Hayvan hakları savunucuları açısından bu çalıştay, sonucu önceden planlandığı belli olan bir fiyaskoydu; hayvan sömürsünü olumlayan bir eksende sınırlı kalmış ve hiçbir çözüm sunamamıştı.

Bu yılın ilk 8 ayında sadece Büyükkada'da 150'yi aşkın atın fayton işkencesi ile öldürüldüğü biliniyorken hâlâ faytonların sayısının azaltılarak devamını istemenin adını ben değil, siz koyun...

Hayvan hakları ve doğa için mücadele eden 25 oluşum bir araya gelerek çalıştay hakkında aşağıdaki bildiriye paylaştık.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun talimatı ile Adalar'da ulaşım sorunlarını çözmek amacı ile düzenlendiği belirtilen çalıştay, hayvan hakları savunucuları için hükümsüzdür.

1- İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu, 20 Haziran'da bir röportajda, fayton uygulamasına son verileceğini ve elektrikli faytonların kullanıma gireceğini söyledi. Hayvan Hakları Yasama İzleme Delegasyonu'nun "Oylarımız Hayvanlar İçin" kampanyası kapsamında "Söz Veriyorum" taahhütnamesini de 27 Mart'ta imzaladı.

Seçim vaadini yerine getirmesi gerekirken, yaz boyu konuyu sürüncemede bıraktı, atlar bu arada zulüm görüp ölmeye devam ederken çalıştay düzenletip konuyu yeniden tartışmaya açtı. Bu kabul edilemez bir durumdur.

2- Çalıştay ile ilgili olarak sosyal medya duyurularında, "Atlı faytonlar konusunda tarafları buluşturuyoruz" denilmiş ama konu ile ilgili örgütlerin tümü davet edilmediği gibi, bu konuda mücadele eden aktivistler ve akademisyenlerin önemli bölümü yok farz edilmiştir.

3- Hayvan hakları savunucularının bir kısmı, kendi inisiyatifleriyle çalıştaya katılmış ve faytonların kalkması için taleplerini dile getirmiştir. Ancak toplantı sonundaki sunumlarda bu görüşlere yer verilmemiştir.

4- Çalıştaydan "Adalılar atlı faytonları istiyor" gibi bir sonuç çıktığı

yönünde basında yer alan haberler, tamamen yanlıdır ve gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü çalıştayda Ada halkının bir kısmı atlı faytonları desteklediğini beyan ederken, birçok Adalı da tamamen kaldırılmasını talep etmiştir.

5- Bu gerçekler göz önünde bulundurulduğunda, çalıştayın amacının atlı faytonları devam ettirmek ve bunu "halkın tercihi" gibi yansıtmak olduğu ortadadır. Böylelikle hayvan zulmüne karşı olanların tepkisi bastırılmak istenmiştir.

6- Yaşadığımız bilim ve teknoloji çağında Adalar'ın atmosferine uygun, çevreci ve çağdaş çözümler mevcutken, hayvan sömürsü turistik rant ve nostalji gibi gerekçelerle devam ettirilmek istenmektedir.

7- Çalıştayın kapanışında ifade edilen çözüm önerileri kısmında atlı faytonların tamamen kaldırılması gerektiği sadece bir cümle ile geçiştirilmiş, etik, bilimsel ve hukuki gerekçelere yer verilmemiştir.

Atları birer "mal"a, ulaşım aracına indirgeyen ve çalışmaya hâkim olan bu insanmerkezci yaklaşım, Adalar'ın doğasının da kısa süre içinde tahrip edilmesi ve Ada ekosisteminin tümüyle yıkıma uğratılmasını kaçınılmaz kılacaktır. Bütün bu nedenlerle çalıştay bildirgesine şerh düştüğümüzü kamuoyuna duyuruyoruz.

Atlı faytonlar, hiçbir koşul gözetilmeden derhal kaldırılmalıdır. Sorun can ile ilgilidir ve ivedilik arz etmektedir. Talebimiz, nostalji adı altında belli sayıda atın fayton köleliğine devam etmesi değil, tek bir faytonda tek bir atın kalmayacağı şekilde faytonlardan kurtulmasıdır.

Talebimiz, fayton atlarının hayatları boyunca sömürülmeden yaşayacağı alanların tesis edilmesidir.

TBMM Hayvan Haklarını Araştırma Komisyonu Raporu atlı faytonu yasaklamayı önermedi...

Ekrem İmamoğlu, tüm çağrılara karşın, atlı fayton konusunda topu TBMM Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu'na atıp bekleyişe girmişti. Komisyon, Ekim 2019'da yeni hayvan hakları kanunu için önerilerini bir rapor TBMM Başkanlığı'na sundu.

Atlı faytonlar için sayı belirtilmemişti ama yine sömürüyü sürdürme önerisi vardı. Önce "Komisyonumuz, faytonların tüm

yurtta bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirme-
sini yapmıştır,” deniyordu fakat hemen ardından şu eklenmişti:
“Ancak, faytonların yüzyıllardır kullanıldığı, tarihi ve kültürel
miras değeri taşıdığı bazı noktalarda, belirlenecek standartlar
dahilinde, atlı fayton çalıştırılmasına izin verilebileceği değer-
lendirilmektedir.”

Oysa rapor yazılmadan önce komisyon üyesi milletvekilleri
Adalar’a giderek, atların kaldığı ahırları gezmiş ve gördükleri
manzaranın kabul edilemez olduğunu açıklamışlardı. Faytona
Binme Atlar Ölüyor Platformu’nun kurucularından Elif Ertürk
de konuşarak atlı faytonların nasıl bir zulüm olduğunu anlat-
mıştı.

Ama rapora yansıyan öneri, “Atlı fayton, atlara zulüm demek,
halk sağlığı ve çevre açısından da riskler taşıyor ama tümüyle
kaldıramıyoruz; fayton mafyasına teslim olduk” itirafıydı!

Bir şeyin yüzyıllardır kullanılması, devam etmesi için gerek-
çe midir? “Böyle gelmiş, böyle gider...” Bir dildeki en tehlikeli
ifadedir; değişimin ve gelişimin önündeki engeldir.

Belirlenecek bazı noktalar hangileriydi? Adalar mı?

Bu aşamadan sonra gerçeği dile getirip Adalar konusunda
yetkinin İBB’ye bağlı UKOME’de olduğunu, TBMM raporunun
bağlayıcılığı olmadığını, İzmir ve Antalya Büyükşehir Belediye-
leri gibi İBB’nin de yetkisi dahilinde Adalar’daki atlı faytonları
kaldırabileceğini söylemeye devam ettik.

Adalar’da ruam ve at katliamı!

Aralık ayında aktivist Arzu Serter’in girişimiyle İBB CHP
Grup Sözcüsü Tarık Balyalı’dan Fayton Eylemlerini Koordinas-
yon Grubu adına bir randevu alındı. E-posta grubunda kimlerin
toplantıya gideceğini kararlaştırdık. Randevunun olduğu sabah
buluşup ne konuşacağımızı, nasıl hareket edeceğimizi belirleye-
cektik.

Ancak 18 Aralık günü gelen bir haberle sarsıldık. Adalar’da-
ki fayton atlarında ruam hastalığı ortaya çıkmıştı ve atlar için
Büyükkada’da dev çukurların kazıldığı bilgisi yayılmıştı. Hemen

orada yaşayan aktivist arkadaşımız Sevil Baştürk'ü arayıp haberi doğrulatmak için çukurları bulup fotoğrafını çekebilir mi diye sordum. Sevil, derhal yola düştü, ada etrafında kilometrelerce yol yürüyüp çukurları buldu, fotoğraf ve video gönderdi. Onları sosyal medyada paylaşıp kamuoyu oluşturmaya çalıştım, medyadaki tanıdığım gazetecilere gönderip haber yapmalarını rica ettim. Büyükada'ya giden gazetecilerin Sevil ile buluşmasını sağladım.

Tüm gün medyadaki editör ve muhabir tanıdıklarına bilgileri ulaştırıp haber yapmalarını rica ettim. Saatlerce süren çaba sonunda arka arkaya haberler çıkınca sosyal medyada infial oluştu. Akşama doğru telefonum çaldı. Aktivist arkadaşlar arayıp haberi duyduklarını, o anda başka bir etkinlikte bir arada oldukları kişilerle ertesi gün İBB önünde eylem yapmak istediklerini ve bunu o gece sosyal medyada duyuracaklarını söylediler.

Ben ertesi gün Tarık Balyalı ile bu konuda randevumuz olduğunu, onun öncesinde de grup olarak zaten toplanacağımızı, Fayton Eylemlerini Koordinasyon Grubu'ndaki diğer kişilerin bu son gelişmeden haberinin olmadığını, gece geç saatte ertesi sabah için eylem duyurmanın doğru olmayacağını, cılız bir eylemin de mücadeleye zarar verebileceğini belirttim. Ancak eylem duyuruldu. Bu durumu Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu'na aktardığımda, arkadaşlar, eylemi desteklemiyor görünme endişesini belirtti ve onun üzerine biz de grup olarak sosyal medyada duyuruyu paylaştık.

Ertesi gün Fayton Eylemlerini Koordinasyon Grubu'ndaki arkadaşlarla toplanınca önereceğim yol, ruamlı atlar konusunda karar yetkisi olmayan İBB önünde eylem yapmak yerine, Büyükada'ya gidip olayı çukurların başında protesto etmektir. Çünkü o konuda yetkili olan Valilik, İl ve İlçe Tarım Müdürlükleriydi. Ayrıca ruam olmadığı söylenen atlar da vardı. Yetkili bir veteriner ile bölgeye gidilirse kan örnekleri almayı da umuyordum.

Ne var ki 19 Aralık'ta gözümü açtığımda dehşet içinde kaldım. Büyükada'da 81 at katledilmişti... Hayatımın o güne kadarki en kötü anlarından biriydi. Kendimi toparlamakta zorlanıp

evden çıktım. Randevu öncesinde toplanacağımız kafeye gittim. Koordinasyon grubundaki diğer arkadaşlarla buluştuğumda aşırı derecedeki üzüntüm öfke ile birleşmiş durumdaydı. Onlar da aynı şekilde gergindi. Sesimizin tonunu kontrol edemedik ve ciddi şekilde tartıştık. O gün daha sakin kalmayı başaramadım ve bu noktada kendimi hatalı görüyorum. Sonuçta onlar beni, ben onları kırdım. "Biz karar aldık, uymak zorundasınız" yaklaşımıyla grubun bypass edilmesine tepkiliydim ama asıl isyanım, atların gece yarısı topluca öldürülmesineydi. Adalar'da bir at katliamı yaşanmıştı! Tartıştığım iki arkadaşla daha sonra sakinleşince tekrar konuştuk. "Tamam böyle başladık ama şimdi artık eyleme devam edelim" dedik.

Randevu için Saraçhane'deki binaya gittiğimizde ilk kez çadırı gördüm. Bir gece önce telefonla arandığımda çadır konusu geçmemişti. Balyalı ile toplantımız gergin bir ortamda gerçekleşti. Üstelik toplantıya katılacağı belirlenenlerin dışında başkaları da girmişti salona. Konuşmaya başladığımızda kapı açılıp duruyor, sürekli birileri giriyordu toplantıya. Balyalı'ya, katledilen atlar ve atlı fayton konusunda o gün bize net bir yanıtın İmamoğlu tarafından verilmesini talep ettiğimizi ilettik. Kendisinin sadece aracı olduğunu, Başkan'a iletteceğini söyledi. Ayrılırken aylar önce bu konuda İmamoğlu'na hitaben açık mektup yayınlayan bir gazeteci olarak 12 Temmuz'dan beri randevu ve yanıt beklediğimi de hatırlattım. Balyalı, "Buradan ayrılmayın, aşağıda bekleyin, ben ilgili kişilere durumu aktarıp haber vereceğim," dedi.

Aşağıda beklerken polis, çadırın metronun yaya çıkışına kurulmuş olduğunu belirterek oradan kaldırılmasını söyledi. Tarık Balyalı, kendileri için sorun olmadığını ama çadır oradan kaldırılmazsa polisin müdahale edeceğini anlatıp karşıdaki parka geçilmesini önerdi. Yerimizde kalalım diyenler ile parka gidelim diyen aktivistler arasında tartışma çıktı. Ben de birçok kişi gibi parka geçelim diyenlerdendim. Bir arkadaşımız, diğerleri karşıya geçmemekte ısrar edince, adeta sinir krizi geçirip "Çocuk bunlar!" diye avaz avaz bağırdı. Onu sakinleştirmeye çalışırken, "Haklısın. Çocukluk bunlar," dedim. Sonradan bunu söylediğim

için beni "yaşçılık" yapmakla itham ettiler.

Bir süre sonra Balyalı aşağıya inerek bana seslendi. Telefonunda İBB Sözcüsü Murat Ongun vardı. "Zülal Hanım, sizi Başkan ile görüştüreceğim. Yarın akşam için benden haber bekleyin. İki arkadaşımızı daha alın, fazla kalabalık olmaz. Bu randevuyu da şimdilik duyurmayalım, manipüle edilmesin," dedi. Telefonu kapatınca yanımdakilere durumu aktardım. Tarık Balyalı, "Başkan ile görüşme benimle yapılan görüşme gibi olmaz. Bana isimleri söyleyin, kapıya yazılacak. Onun dışındakiler binaya giremez," dedi.

O anda orada fayton karşıtı eylemlerde yıllardır yer alan vegan arkadaşımız Ayşem Özleyiş Oğuz da vardı. Üçüncü kişi kim olacak diye çadır eylemini başlatan arkadaşlara sorduk, belirledikleri isimle birlikte Tarık Balyalı'ya bildirdim. Zaten İBB'den taleplerimiz belliydi: Atlı faytonların tamamen kaldırılması ve geride kalan atların can güvenliği. Görüşmeye kim girerse girsin bu ikisini sağlamak için konuşulacaktı.

Biz İBB binasının önündeyken İstanbul Valiliği'nin Adalar'a girişi yasakladığı ve çadır eylemine izin verdiği haberi geldi. Belediye personeli de eyleme karşı olmadıklarını göstermek için çay ikramı yapıp battaniye getirmişti.

O gece çadır alanında yapılan toplantıda bazı konularda fikir ayrılıkları ortaya çıktı. Tartışmak faydasız görünüyordu. Fazlasıyla üzgündüm. Sabah beri sokakta olduğumu, gün boyunca yemek yemediğimi, üşüdüğümü ve çok yorgun olduğumu fark ettim. Bunu ifade edip oradan ayrıldım. Ertesi sabah kalkıp yine çadır alanına gittim. Etraf, hayvan haklarını hiç umursamayan ama olaydan politik bir çıkar sağlamaya çalışan yandaş medya temsilcileri ile doluydu.

20 Aralık'ta öğleden sonra Boğaziçi Üniversitesi'nde veganizm konusunda söyleşim ve sanal gerçeklik etkinliğimiz vardı. Murat Ongun, randevuyu 19:00'a verince, yetişebilmek için sanal gerçekliği iptal ettik ama öğrenciler söyleşiyi haftalardır duyurduklarından onu kısa da olsa yapıp hızla randevuya yetişmeyi planladım.

Boğaziçi Üniversitesine gitmek üzere parktan ayrılmış, tam metroya girmek üzereyken parktaki arkadaşlardan biri aradı. İmamoğlu ile görüşecek kişileri konuşmak istediklerini belirtti ve toplantı yapılacağını söyledi. Söyleşiye gitmek zorunda olduğumu, isimlerin de Balyalı'ya bildirildiğini anlattım ama ben Boğaziçi'ndeyken onlar toplantı yapmış. Bunu randevuya yetişmek için belediye binasına kelimenin tam anlamıyla koşarken öğrendim. Telefonum çaldı, nefes nefese açtım. Bir aktivist arkadaş, "Zülal Hanım buraya gelir misiniz?" diyordu. Randevuya ancak yetişebileceğimi söyledim. Belediyenin kapısına geldiğimde, görevli, içeri girecekler listesinde adım olmadığını, ben yokken çadırdaki grubun isimleri değiştiğini söyledi...

İsimleri benden alarak İBB'ye bildiren Tarık Balyalı'yı aradım. Durumdan haberi yoktu. "Bu nasıl olur? Telefonu görevliye verir misiniz?" dedi. Bir süre sonra tekrar aradı ve "Özel Kalem Müdürü sizi bekliyor Zülal Hanım. Lütfen girin binaya," dedi. İçeri girmek üzere güvenlikten geçtiğimiz sırada, bir aktivist gelip beni göstererek, "Bizi temsil etmiyor," dedi. Tarık Balyalı'ya verilen isim listesinde adı olan, yani bizimle birlikte zaten içeri girecek olan o kişi, 12 Temmuz'daki basın açıklamasından sonra birlikte randevu talep ettiğimiz aktivistti. Ben atlardan başka kimin temsilcisi olabilirdim ki...

O anı hayatım boyunca hiç unutmayacağım. Yoldaşım dediğiniz insanlar tarafından sırtından vurulmak nedir, o anda bizzat yaşadım. Hayvan özgürlüğünü savunduklarını söyleyen bazı veganların benim ve Ayşem Özleyiş Oğuz'un yerine listeye adlarını yazdırdıkları kişilerin vegan olmaması da bir diğer trajik durumdu.

Özel Kalem görevlisi, bizi bir kenara çekip, "Hiç kimseyi bu ortamda içeri alamam. Buradaki tartışma yukarıda devam etmemeli," dedi. İçine düştüğümüz durum o kadar utanç vericiydi ki! "Elbette biz buraya atlar için geldik. Bu konu yukarıda süremez," diyebilirdim. Topluca yukarı çıktık. Biz beklerken birden içeri aşağıdaki aktivistlerden biri daha girdi.

Özel Kalem Müdürlüğü'nde beklerken kendimi toparlamak

için olağanüstü çaba sarfettiğimi hatırlıyorum. İBB görevlilerinin bize kendi aralarında anlaşamayan aktivistler olarak bakması ve mücadelenin hafife alınması sonucunu yaratabilecek bir durum da ortaya çıkmıştı...

Ekrem İmamoğlu, ilk sözü bana verip, "Siz anlatın Zülal Hanım," deyince, belki de o yoğun üzüntünün etkisiyle, atlı faytona karşı savunulan bütün gerekçeleri çürüten uzun bir konuşma yaptım.*¹⁰ Bir noktada şunları söyledim: "Hatırlarsanız bu konu bir süre önce gazete manşetlerindeydi. Cumhurbaşkanı'nın Adalar'daki fayton mafyasına el atacağı söylendi. Şimdi deniyor ki oradaki mafyayı temizlese temizlese Erdoğan temizler... Ama ben sizin bunu yapabileceğinize inanmak istiyorum. Çünkü bunu yapacak yetkiniz ve gücünüz var" dedim. "Niye Erdoğan el atsın... Bu bizim meselemiz" diye karşılık verdi İmamoğlu ama ben vermek istediğim mesajı vermiştim.

O anda tüm medya oradaydı ve konuşmaları kaydediyordu. Sonradan videoyu izlediğimde o halde nasıl konuşabildiğime kendim de inanmadım.

Diğer arkadaşlar sözü aldığı anda konuyu yine aşağıdaki tartışmaya getiren oldu. "Aşağıda burada olması gereken başkaları da var," denilince, o talihsiz tartışmanın görüşmedeki asıl meselenin önüne geçmesi endişesiyle, "Hiç o konulara girmeyelim artık lütfen," dedim. Zaten görüşme zamanımız da azdı. İmamoğlu, hepimize "siz kimin temsilcisisiniz?" der gibi bakıyordu. Murat Ongun'a dönüp, "Çağırın gelsinler o zaman..." dedi. İçeri giren aktivistlerden biri görüşme bitene kadar tek kelime etmedi.

Diğer arkadaşların da görüşlerini aktarmasından sonra bina-
dan çıkmadan önce, görüşmeye Ayşem Özleyiş Oğuz da tanık olduğu için, o yanımdayken onunla kontrol ederek bir tweet atıp görüşmeyi özetledim: "Ekrem İmamoğlu ile atlı fayton konusunda görüştük. Adalar'da büyük oranda (%95) elektrikli araçlara geçileceğini, sembolik oranda atlı fayton kalması konusunu

---

10 O görüşmede söylediklerimin görüntülü kaydını Youtube ve Instagram'da paylaştım: <https://youtu.be/lkyem1OfsCM> - https://www.instagram.com/tv/B6aNZ-6gK_6/?igshid=12bl7hekqp46j

incelediklerini ve çok yakında açıklama yapılacağını bildirdi.”

Gazetecilikten gelen etik ilkeyle, konuştuğum kişi ne dediyse onu aynen aktardım ama İmamoğlu'nun söylediklerinin çarpıtılarak medyaya aktarıldığını gördük. Görüşme öncesinde yaşananların sarsıntısıyla çadır alanına gitmek istemedim, ancak görüşmede yer alan bazıları oraya gidip, “İmamoğlu sembolik oranda fayton kalacak dedi!” şeklinde bilgi verince ertesi gün özellikle bazı gazetelerde bu yönde manşetler atıldı.

Sonradan öğrendiğime göre, o akşam biz İmamoğlu ile görüşmedeyken çadır alanında aktivistler arasında sert tartışmalar yaşanmış. Yıllardır büyüsün diye çaba harcadığım hayvan özgürlüğü aktivizminde şahsım etrafında yaşanan ayrışma, öylesine yıkıcıydı ki benim için...

22 Aralık 2019 Pazar günü *Cumhuriyet* gazetesinde “**Sembolik zulüm olmaz**” başlıklı bu yazıyı yazarak yaptığımız görüşmeyi anlattım.

Adalar'da 81 fayton atı öldürüldü...

Neden olarak ruam hastalığı gösterildi. Atların öldürülmesi, kamuoyunda 'zorunluydu' şeklinde algılandı.

Oysa Adalar Belediyesi kayıtlarına göre, 2019'un ilk 8,5 ayında 170 at fayton işkencesi yüzünden öldürüldü.

170 sayısı da gerçeği yansıtmıyor.

Tepeköy ve Yörükalı gibi bölgelerde fayton ahırlarının yakınlarında...

Kimi orman bölgelerinde...

Eski çöplük alanlarında ölen atlar kayıt dışı gömülüyor!

Kayıtsız gömülen, denize ya da ormana bırakılan ölü atları, mezbahaya gönderilen atları da eklerseniz resmî verilerin çok ötesindedir at katliamı...

Yıllardır bu zulmün bitmesi için eylemler yapıyoruz, sesimizi duyurmaya çalışıyoruz. Medya çoğu zaman tek bir at canından olduğunda umursamadı... Ne zaman ki 81 at toplu olarak ruam nedeniyle öldürüldü, hastalık insana da bulaşabildiği için tüm kanallar alarma geçti.

* * *

12 Temmuz'dan beri Sayın Ekrem İmamoğlu'ndan randevu bekliyorduk. Görüşme ancak cuma akşamı gerçekleşti. Bunun bedelini atlar canıyla ödedi...

Yapılan görüşmede söz bana verildiğinde, atlı faytonların neden bir sömürü aracı olduğunu anlattım.

Adalar'ın topografik yapısı hiç yokuşsuz dümdüz olsaydı bile,

Ruam hiç görülmeseydi bile,

Adalar'da veteriner bulunsaydı bile,

Atlar daha az "çalıştırılıyor" olsaydı bile,

Ahırların koşulları daha iyi olsaydı bile,

Atlı faytonun neden hemen kaldırılması gerektiğini dile getirdim.

İnsan gibi bilinç sahibi duyguları olan bir canlının sırtına kamçı vurarak yük ve insan taşıtmanın "nostalji", "gelenek" denilerek savunulamayacağını söyledim.

Uzaya turistik gezi yapılmasının söz konusu olduğu bir çağda, atlı faytonun sürdürülmesinin mantık dışı olduğunu, çünkü bunun açık bir hayvan hakları ihlali olduğunu belirttim.

* * *

Sayın İmamoğlu, görüşlerimizi ve taleplerimizi dinledi. Görevi üstlendikten sonra çözüm bulunması için çalışma yaptıklarını söyledi.

Adalar'a uygun bir elektrikli araç araştırıldığını,

Ulaşımın yüzde 90-95 oranında elektrikli araçlarla sağlanacağını,

Geri kalan kısımda, belli bir rotada atlı faytonun sembolik olarak tutulması önerisinin kendisine iletildiğini anlattı.

"Atlı faytonu neden tam olarak bitirmiyorsunuz?" diye sorduk. "Adalıların bir kısmı istiyor; ben belediye başkanı olarak her kesimi dinlemek zorundayım" dedi. Bu konuda henüz net bir karara varılmadığını ancak çok yakında bunu sonuçlandıracaklarını söyledi.

* * *

Atlı fayton, hayvan hakları ihlalidir.

Dünyanın her yerinde aktivistlerin yok olması için mücadele ettiği bir sömürü aracıdır.

Bir ihlalin azaltılarak sürdürülmesi, onu yok etmez.

Bu gerçekler doğrultusunda Sayın İmamoğlu'na şunu da söyledim. Kendisi Kanal İstanbul gibi iktidar açısından hayati gözüken bir projeye bile karşı çıkabilecek kadar kararlı bir yönetici. Eminim İstanbul halkının arasında Kanal İstanbul'u destekleyenler de var. Ama açıkça halkın çıkarları ve doğa için yanlış olan bir projedir diyerek Kanal İstanbul ile mücadele ediyor.

Atlı faytonlar da bir hak ihlali ise, Adalıların bir kısmı karşı görüşte olsa bile, isterse doğruyu savunabilir, bunu yapabilecek güce ve yetkiye sahiptir. Sonuçta hayvanlar da doğanın bir unsurudur.

Ayrılırken kendisine, "İstanbul'u atların sırtına kamçı vurularak eziyet edilen bir kent olma utancından kurtarın lütfen" dedim...

"İnşallah" dedi.

"İnşallah değil, bu tamamen size bağlı" diye karşılık verdim.

Üstelik "Oylarımız Hayvanlar İçin" kampanyası kapsamında "Söz Veriyorum" taahhütnamesini 27 Mart'ta imzaladı.

O taahhütnamenin 15. maddesi aynen şöyle:

"Atlı faytonları kaldırarak yerine akülü ulaşım araçları koyacağıma, kurtarılan atların ekolojilerine uygun geniş doğal ortamlarda rehabilite edilerek ölene kadar yaşamlarını sürdürmelerini sağlayacağıma söz veriyorum.

Durum bu kadar netken, sözünün gereğini yerine getirmesini beklemek hakkımız. Yillardır bu işkence kalksın diye mücadele eden herkesin hakkı. Soğukta çadırda eylem yapan aktivistlerin hakkı. Her şeyden önce atların hakkı!

Adalet için,

Yaşam hakkı için,

İstanbul'un daha uygar bir kent olması için atlı faytonların kaldırılmasını bir kez daha talep ediyoruz."

İmamoğlu: "Vicdani olarak karşıyım"

23 Aralık'ta İmamoğlu, katıldığı bir canlı yayında, *Turizm amaçlı da olsa, göstermelik de olsa önerilen ve tarif edilen bu 35 civarındaki fayton sürecine şahsen ben yaptığım kendi vicdani sorgulamamla da karşıyım. Yani ben de bunun olmasından yana değilim. Çarşamba günü İstanbul Valisi le toplantı yapıp fayton konusunu sonuca bağlayacağız,* dedi.

O gün Adalar Belediye Başkanı Erdem Gül ile telefonda konuştum. Faytonların neden tümüyle kaldırılması gerektiğini, sembolik oranda faytonun kabul edilemeyeceğini anlattım. Gül, bana "Zülal Hanım, atlı faytonları kaldıran biz olmak istiyoruz ama faytoncularla görüşmeler devam ediyor, hepsi ile anlaşmaya varmadan açıklama yapmak doğru olmaz. Biz Adalar'daki can güvenliğini de düşünmek zorundayız. Bu insanlar burada aileleriyle yaşıyor. Herhangi bir olay çıkmasını önlemek benim görevim. Yakında açıklama yapacağız," dedi.

Saraçhane binasının önünde kurulan Yaşam Nöbeti'ndeki aktivistler, atlı faytona karşı iradeyi ortaya koyarken, sivil toplum örgütlerinin desteğiyle konu gündemde kaldı. Bu aşamada hayvan özgürlüğünü savunan gruplar arasında yer alan bazı kişilerin, bir süredir "Cumhuriyet yazarı, Atatürkçü faşist" türünden söylemlerle şahsını hedeflemiş olmasının etkisi görüldü. Ne yazık ki, hiç tanımadığım, o güne kadar herhangi bir eylemde görmediğimiz bazı insanlar ortaya çıkıp aktivistler arasında ideolojik ayrışma yaratma çabasına girdi ve bir ölçüde başarılı da oldular.

Bu ayrışma olmasın diye bir akşam bazı arkadaşlarla çadır alanına gidip karşılıklı konuşmak istedim. "İBB kapısında bana yapılanlara kadar yaşananları herkes buradayken bir de benden dinleyin," dedim. Anlattıklarımı dinlediler, karşı iddiada bulunan varsa söylesin dedim ama ses çıkmadı. Yaşananların beni çok kırdığını anlatıp üzüntüyle ayrıldım alandan. "Bu mücadele hayvanlar için, zaten sayımız az, lütfen siyasetin bütünlüğü boz-

masına izin vermeyin, bana yapılanları da başkasına yapmayın, yoldaşlarınızı bu kadar kolay harcamayın,” dedim.

Ne yazık ki sonraki günlerde bunun aksi oldu. Yalanların, dedikoduların durmadığı bir süreç yaşandı. Bir itibarsızlaştırma kampanyası başlatılmıştı. Sonunda yaşananları çarpıtarak çok farklı yansıtan bir metin, İBB kapısında benim için “*Bizi temsil etmiyor!*” diyen kişi tarafından sosyal medyada dolaşıma sokuldu. “*Mücadelede deneyim hiyerarşisi yaratmakla suçlanıp, eylemi desteklemediğim, öne çıkmaya çalıştığımı,*” iddia ediliyordu. Yazılanlar ve söylenenler öylesine yanılttı ki, bir yandan da fayton mafyasının küfür ve hakaretleriyle birleşince üzerimdeki psikolojik baskı dayanılmaz oldu; hakaretleri görmemek için o ara sosyal medya hesaplarımı dondurdum.

Birkaç gün sonra Erdem Gül aradı ve “*Adaya gelerseniz görüşelim,*” dedi. Sevil Baştürk ve Ayşem Özleyiş Oğuz ile buluşup gittik. O görüşmeden sonra 29 Aralık Pazar günü Cumhuriyet’te “*Atlı faytonda sona doğru*” başlıklı bu yazıyı yazdım:

Geçen cuma günü, uzun zamandır sadece atlı faytonları protesto eylemleri için gittiğim Büyükkada’daydım.

Köleleştirilmiş atların sırtında şaklayan kırbaçların sesi susmuştu... Ne var ki katledilen 105 atın ve ahırlarda tutulan atların derin hüznü, bir sis bulutu gibi çökmüştü...

Ada’ya iner inmez Adalar Adliyesi’ne gittik. Elimde avukat Dilruba Uslu’nun hazırladığı bir dilekçe vardı. Talebim şuydu:

“Adalarda yürekleri dağılayan at ölümlerine yıllardır göz yuman, gerekli denetimleri yapmayan ya da usulüne uygun yapmayan, görevini ihmal ederek hem 700’den fazla atın katledilmesine sebebiyet veren hem de insan sağlığını zoonotik ve ölümcül bir hastalıkla uygun şekilde mücadele etmeyerek tehlikeye atan tüm yetkililerin Türk Ceza Kanunu’nun ilgili maddeleri gereğince cezalandırılması istemimden ibarettir.”

Adalar Cumhuriyet Savcısı dilekçeyi kabul etti; İstanbul Valisi başta olmak üzere, yıllardır Adalar’da kaçak at girişi yaşanırken gereğini yapmayan il ve ilçe tarım müdürleri, sağlık müdürleri, emniyet müdürü ve kaymakam hakkında suç duyurusunda bulundum.

* * *

Ardından atların hayatları pahasına, para ve insan keyfi için zorla koşturulduğu sokaklardan geçerek Adalar Belediyesi'ne gittik. Belediye Başkanı Erdem Gül ile makamında görüştük.

Atlı faytonların tamamen kaldırılması için bugüne kadar defalarca yazıp anlattıklarımı, ona da anlattım.

Erdem Gül, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu mazbatasını alıp görevi üstlendikten sonra konuştukları ilk konunun atlı fayton meselesi olduğunu söyledi. Adalar Ulaşım Çalıştayı'nu bu nedenle düzenlediklerini ve orada ortaya çıkan öneriler doğrultusunda çalışmaya başladıklarını belirtti.

O çalıştayın düzenlenmesine yönelik eleştirilerimi ve sonuç bildirisine hayvan hakları savunucularının görüşlerinin yansıtılmadığını tekrarladım.

Erdem Gül, Ekrem İmamoğlu'nun atlı faytonlar hakkındaki son açıklamasını hatırlatıp çalışmalarını yoğunlaştırdıklarını söyledi.

Neydi o son açıklama? 'Turizm amaçlı da olsa, göstermelik de olsa, önerilen ve tarif edilen bu 35 civarındaki fayton sürecine şahsen ben yaptığım kendi vicdani sorgulamamla da karşıyım. Yani ben de bunun olmasından yana değilim.

* * *

Adalar'da bir süredir, atlı fayton sorununun ortadan kaldırılması için, faytonculukla geçimini sağlayan kişiler ile karşılıklı görüşmeler sürüyor. Toplumsal bir kaos ortamı yaratılıp sorunun iyice içinden çıkılmaz hale gelmemesi için tarafların anlaşmasına çalışılıyor.

İstanbul Valiliği'nin Ruam hastalığı yüzünden Adalar'da faytonları 3 ay için durdurduğu bu süreçte meselenin tüm yönleriyle çözüme ulaştırılması gerekiyor.

Sorununun bir yönü de, Adalıların bir kısmının gösterdiği direnç. 'Atlı faytonlar kalkarsa yerine motorlu araçların gireceği ve bunun da bölgenin imara açılmasına neden olacağını' iddia ediyorlar. Oysa Erdem Gül, atlı fayton ile imar durumu arasında hiçbir ilişki olmadığını

ısrarla ıurguluyor. Üstelik Adalar'a motorlu araç girsin diyen de yok!

Görüştüğümüz konulardan bir diğeri, ahırlarda bekletilen atların durumuydu. Büyükada'da günlerdir dışarıda dolaştırılmayan atların ayaklarının şiştiği ve bu durumun ciddi rahatsızlıklara yol açacağı bildiriliyor.

Erdem Gül, bunu sürekli Adalar Kaymakamlığı ile görüştüğünü, atların belli bir alanda dolaşabildiğinin söylendiğini, atlar karantinada olduğundan Valilik ile il/ilçe tarım müdürlüklerinin devrede olduğunu belirtti. Yetkililerin buna acil bir çözüm üretmesi şart!

* * *

Adalar'da elektrikli ulaşım sistemine geçildiğinde atların nasıl ve nerede bakılacağı da önemli bir husus. Bu geçen hafta Ekrem İmamoğlu ile görüşmemizde de gündeme gelmişti; hatta kendisi konuyla ilgili yardımcı olabilecek kişilerin, kurumların içinde yer aldığı bir komisyon kurulmasını istemişti.

Erdem Gül, bazı Adalıların kendi atlarının bakımını üstlenmeye devam edeceklerini söylediğini ama geri kalanların barınması ve bakımının sağlanması için önerisi olanların kendilerine ulaşabileceğini söyledi. Bu amaç için barınakların, doğal yaşam alanlarının kullanılması mümkün.

Belediye'den ayrılırken kısa bir süre içerisinde fayton meselesi hakkında net bir açıklama yapılacağını ekledi Erdem Gül. Yeni yılda, çok yakında hayvanlara da adalet isteyen herkesi sevindirecek haberi almak umuduyla!"

Ekrem İmamoğlu, 8 Ocak'ta Habertürk TV'de katıldığı programda atlı fayton konusu sorulunca şu yanıtı verdi: "Vicdanım bana fayton işinin Adalar'da kalmamasını öngörüyor, gösteriyor. Arkadaşlarımın yaptığı çalışmalarla toplu ulaşımaya uygun hatlarda, elektrikli araçlarla ve Adalar'ın estetiğine uygun şekilde araç araştırmamız var. Bunlar sürüyor. Bu şekilde araç temini ile bunu sağlayacağız. Zaten şu anda orada acı bir süreç yaşanıyor. Fayton işinin şu anda benim vicdanımda Adalar'da yeri yok."

Adalar'da atlı fayton utancına son!

Bu gelişmelerden sonra aşağıdaki yazım 15 Ocak Çarşamba günü *Cumhuriyet*'te yayımlandı:

Yıllardır beklediğimiz haber çarşamba günü geldi.

CHP Denizli Milletvekili Gülizar Biçer Karaca, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden kendisine iletilen atlı faytonu tamamen kaldırma kararını, TBMM kürsüsünden duyurdu.

Adalar'da artık atlı fayton dönemi bitti!

Ulaşım elektrikli araçlarla sağlanacak. Atlar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından kamulaştırılacak, karantina döneminin sonunda Tarım Bakanlığı'na bağlı doğal yaşam alanlarında rehabilite edilecek ve orada yaşamaları sağlanacak.

Bu noktaya nasıl gelindi biliyor musunuz?

Atlı faytonlara karşı mücadele, yıllardır süren uzun soluklu bir mücadele oldu. Çok sayıda insan, aktivist bu zulmün bitmesi için yıllarca uğraştı. Atlı faytonun hayvan hakları ihlali olduğuna dair kamuoyunda yaratılan algı, bütün o çabaların ürünüydü.

Sürekli olarak bunun bir adalet ve özgürlük mücadelesi olduğunu topluma anlattık. Bu sonuçta mücadeleye omuz veren herkesin katkısı ve emeği var.

Ancak şunun altını bir kez daha çizmek istiyorum: Bunun bedelini atlar canıyla ödedi!

105 atın ruam hastalığı yüzünden öldürülmesi, bu sorunun tamamen ortadan kaldırılması zorunluluğunu tartışmasız olarak ortaya koydu. 105 attan önce yıllardır Adalar'da fayton işkencesi ile öldürülen atların ruhu hep aramızdaydı...

Karar tüm Türkiye'ye örnek olmalı

Ekrem İmamoğlu ile 20 Aralık'ta yaptığımız görüşmede, "İstanbul'u 21. yüzyılda atların sırtına kamçı ile vurulan bir kent olma utançından kurtarın lütfen" demiştim. At mezarlığına dönen Adalar'a çöken utanç bulutu artık dağılacak!

Bu tarihi bir karardır ve hayvan hakları açısından Türkiye'ye örnek olmalıdır. Aylardır TBMM Hayvan Hakları Komisyonu Raporu'nda tüm ülkedeki atlı faytonların sonlandırılması önerisi çıksın diye çaba gösterildi. Ancak raporda bu açık hayvan hakları ihlali, "nostaljik" denilerek "sembolik" olarak korunurken, Ekrem İmamoğlu doğru olanı yaptı ve zulme tümüyle 'hayır' dedi.

Adalar'da 150 yıldır kullanılan ve bir sektör haline gelmiş ulaşım aracını sonlandırmak, çok boyutlu bir projeyi gerektiriyordu. Şimdi belli kesimler, faytonculara ödenecek parayı gerekçe göstererek projeye karşı çıkıyor.

İnsan hayatı kurtulsa yine para hesabı yapacaklar mıydı? Bir zulmü bitirmek, bir canı kurtarmak için ne kadar para ödenirse ödensin, doğrudur! Üstelik Adalar'ın turizm potansiyeli nedeniyle kısa sürede proje kendini finanse edecektir.

Bir uyarı ve bir talep

Bu süreçte gördüm ki Ekrem İmamoğlu'nun sözleri açıkça çarpıtılıyor. '35 sembolik faytonun kalması yönünde bana talep iletildi ama ben de faytonun devam etmesinin gerekli olmadığını düşünenlerdenim' dedi, "İmamoğlu 35 sembolik fayton kalacak dedi," diye aktarıp manşet attılar.

İBB önünde devam eden eylem için, "Elbette o sizin tercihiniz ama ben bana güvenmenizi dilerim. Yok, diyorsanız o tabii sizin demokratik hakkınız" dedi. Bu yanıt sosyal medyada ve Sabah gibi yandaş gazetelerde, 'Soğukta yatabilirsiniz dedi!' diye yansıtıldı.

Benzer bir manipülasyon, Adalar'da üç aylık karantina sürecinde atların içinde bulunduğu koşullar konusunda da söz konusu olabilir. Toplumda bu konuda önemli endişeler var. Valilik ve Tarım Bakanlığı'nın devrede olduğu bu süreçte kamuoyuna gerekli bilgilerin verilmesi, spekülasyonların önlenmesi açısından şart.

Atların durumu hakkında toplumun sık sık bilgilendirilerek bu sürecin şeffaf bir şekilde yürütülmesi gerekiyor. Aksi halde şüpheli bilgiler yayılmaya devam eder. Bu konuda hem İstanbul Büyükşehir Belediyesi hem de Adalar Belediyesi gereken çabayı göstermeli.

Bütün bu tartışmalar bittiğinde herkes bir gün atların sırtından kamçıyı çekme mücadelesinin ne anlama geldiğini anlayacak.

Hayvanların metalaştırılmasının yanlışlığını herkes görecek.

Sömürünün 'nostalji' olamayacağı öğrenilecek. Adalet sadece insanlar için değil, hayvanlar için de istenecek.

Toplumlar iyi ve doğru olanı koruyup, kötü ve yanlış olanı terk ederek çağdaşlaşacak.

Ve sonunda iyilik kazanacak!

Buna inanmazsak, bu umut için mücadele etmezsek, nefes almanın da bir anlamı olmadığını herkes görecek.

Adalar'da atlı fayton kaldırıldı, atlar kamulaştırıldı ama sorun bitmedi

Atlı fayton kaldırılrsa da sorun devam ediyordu. Çünkü atların yaşam hakkını güvence altına alıp, sömürülmeden bakımlarının yapılması, hayvan hakları savunucularının diğer önemli talebiydi. O sırada İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi, faytondan kurtarılan atlar hakkında yeni bir karar aldı. İBB Veteriner İşleri Müdürlüğü, atların bedelsiz sahiplendirilmesini önermiş, üyeler oybirliği ile kabul etmişti!

Karar şöyleydi:

Satın alınacak atların tarım ve hayvancılığın desteklenmesi hizmetlerinde kullanılmak üzere yetiştiricilere, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yetiştirici birlikleri, kooperatifler, meslek odaları, dernek gibi tüzel kişilere, şahıslara bedelsiz olarak sahiplendirilmesi ve nakil hizmetlerinin verilmesi komisyonlarımızca uygun görülmüştür.

Bu karar, faytonlara karşı mücadeleyi yürütenlerin kabul edebileceği bir karar değildi. Ayrıca atların hangi kurumlara, kime verileceği konusunda

son derece muğlak bir ifade ile yazılmıştı. Öyle ki insanın aklına çeşitli olasılıklar getiriyordu...

Mesela atı belediyeye satan bir faytoncu, bir yakını aracılığıy-

la dolaylı olarak İBB'den bedelsiz at sahiplenebilir miydi? Sonra faytonun yasak olmadığı başka bir yerde, atı tekrar faytona koşup para kazanmaya çalışabilir miydi?

İzmir'de faytonlar yasaklanınca, belediyenin atları serum yapımında kullanmak üzere üniversiteye verdiği gibi, İBB de bunu yapar mıydı?

Yıllarca faytonlarda sömürülen atlar, bu kez ölene kadar at arabasında yük taşımak için kullanılır mıydı?

"Tarım ve hayvancılığın desteklenmesi hizmetlerinde kullanılmak üzere" ifadesi ne anlama geliyordu?

Yetiştirici birlikleri hangileriydi? Yarış atı yetiştiricileri dışında at yetiştirici birliği var mıydı?

* * *

Adalar'da atlı faytonların kaldırılması için yıllarca süren mücadelenin iki temel talebi vardı:

1- Atlı faytonların tümüyle kaldırılması; sembolik de olsa hiçbir faytonun çalışmaması.

2- Kurtarılan atların hayatlarının sonuna kadar sömürülmeden yaşatılacağına ve bakımlarının yapılacağına dair garanti verilmesi.

Aralık ayında ruam hastalığı patladıktan sonraki süreçte de bu iki talep yetkililere defalarca iletildi. 16 Ocak'ta Adalar'da atlı faytonların kaldırıldığı duyurulduğunda ilk talep gerçekleşti.

CHP Denizli Milletvekili Gülizar Biçer Karaca, TBMM canlı yayınında duyuruyu yaparken tam olarak şunu söyledi: "Atların Tarım Orman Bakanlığı'na ait bir alanda rehabilite edilmesi, orada bakılması, gözetilmesi ve yaşamlarının kalanını orada devam ettirmesi konusunda çalışmaların mart sonunda tamamlanacağı bize ifade edildi."

İBB Sözcüsü Murat Ogun, aynı gün sosyal medyada yaptığı açıklamada şunu yazdı: "Atlar veteriner kontrolünde Tarım ve

Orman Bakanlığı'nın doğal yaşam alanlarına bırakılacak."

27 Mart'ta seçimden hemen önce Ekrem İmamoğlu'nun imzaladığı Hayvan Hakları Taahhütnamesi'nin 15. maddesi de çok netti. ("Kurtarılan atların ekolojilerine uygun geniş, doğal ortamlarda rehabilite edilerek ölene kadar yaşamalarını sürdürmelerini sağlayacağıma söz veriyorum.")

Oysa İBB Belediye Meclisi'nin yeni kararı, bunun olmayacağını gösteriyordu...

* * *

Gazetede bu konuda yazmadan önce İBB Başkan Danışmanı Tonguç oban'ı arayıp atların hangi kuruma, kime verileceğini sordum. Henüz netleşmediğini söyledi. Hayvan hakları savunucuları olarak duyduğumuz endişeyi aktardım. "Bize neri getirin, belirttiklerinizi iletirim. Atları devrederken protokol imzalanacak. Her isteyene verilmeyecek elbette," dedi.

17 Mart 2020 tarihli "Ada atları artık kamunun; yeni bir sömürü kabul edilemez!" başlıklı yazımda bir kez daha vurguladım:

Faytonlarda yıllarca eziyet edilen atlar artık kamuya aittir. Bir sömürünün sona erdirilip başka bir sömürünün başlatılması, atların herhangi bir ticari faaliyet için kullanılması kabul edilemez.

Doğru olan, atların yeniden sahiplendirilmeleri değil; söz verildiği gibi, ekolojilerine uygun bir rehabilitasyon merkezinde hayatlarının sonuna kadar sömürülmeden yaşamalarının sağlanmasıdır!

Aksi halde atların sahibi değişecek ama zulüm devam edecek...

Uzun bir mücadelenin sonucunda Adalar'daki atlı faytonların kaldırılması, bu ülkedeki hayvan hakları açısından tarihi bir olaydı. O günlerde korona salgını Türkiye'de başlayınca araya zaman girdi ve bu konuda herhangi bir çalışma yapılamadı. Sadece İBB'ye ait sosyal medya hesaplarında, atların Büyükada'da özgürce koştuğunu gösteren videolar paylaşıldı. Birçok insanın sevinç gözyaşlarıyla izlediği o paylaşımlar yapıldığında da at-

ların yeni bir sömürü için kullanılmaması gerektiğini belirttim.

Bu arada bir kez daha Büyükada'ya gidip, atların tutulduğu ahırlara dair yayılan söylentileri yerinde görmek istedim. Yine Sevil Baştürk ile buluştuk ve ahırların olduğu bölgeye gidip İBB'de yetkili veteriner ile görüştük. Ruam karantinası devam ettiğinden Valilik emriyle ahırlara girmenin yasak olduğunu söylediler. Daha önce bir TV kanalı ve Yaşam Nöbeti adına bir grubun, belli bir alanı görmelerine izin verilmişti. İBB yetkilileri ısrarlarımız üzerine Vali'nin kendisini arayarak durumu anlattı. Ancak bize izin çıkmadı... Muhtemelen yaptığım suç duyurusunun da etkisi vardı.

İBB görevlileri, yaptıkları çalışmaları, ahırların hepsini elden geçirip temizlediklerini ve atların her gün dışarıya çıkarılıp dolaştırıldığını anlattı. Medyada dolaşan görüntülerin endişe verici olduğunu söyledik; o görüntülerin eski ahırlara ait olduğunu ve durumun birtakım insanlar tarafından yanlış manipüle edildiğini belirttiler.

8 Mayıs'ta İBB Başkan Danışmanı Tonguç Çoban ile tekrar konuştum ve 10 Mayıs'ta "İBB, Tarım Bakanlığı'ndan arazi istedi mi?" başlıklı bir yazı yazdım.

Tonguç Çoban, atların bedelsiz sahiplendirilmesine yönelik talepleri değerlendirmek üzere bir komisyon kurulduğunu söyledi. İBB Genel Sekreter Yardımcısı Orhan Demir'in yönetimindeki komisyonda, belediyenin ilgili daire başkanları yer alıyormuş.

Gelen talepleri belli şartlar doğrultusunda ele alacaklarını söyledi Tonguç Çoban. Kendisine öncelikle atların bedelsiz sahiplendirilmesinin yaratabileceği sorunları anlattım.

Adalar'daki atların sömürüden kurtarılan hayvanlar olarak sembolik önemi var. Onların İBB Belediye Meclisi kararıyla farklı bir sömürüye araç olmaları, atlı faytonların kaldırılması ile gerçekleşen önemli gelişmeyi tersine çevirir.

Bedelsiz sahiplendirilen atların başına ne geleceğini takip etmek, her ne kadar belli şartlar getireceğiz dense de mümkün değildir.

Yapılması gereken bellidir: Tarım Bakanlığı'ndan bu atlar için arazi

istenmesi ve orada rehabilitasyon merkezi kurulması. Tarım Bakanlığı'ndan arazi istendiyse ve olumsuz yanıt alındıysa bunun kamuoyuna açıklanması gerekir!

Atların bakımı ile ilgili bir diğer konu, bu işin maddi yönü. 1200 kadar atın yıllık bakım masrafının oldukça yüksek bir meblağ olduğu söyleniyor. Bunun karşılanması için farklı yöntemlerle kaynak yaratılabilir.

Örneğin Adalar'da kullanılacak yeni elektrikli araçları belediye işletecekse orada her bilettten belli bir miktar bu işe ayrılabilir. Bunca yıldır Adalar'da halkın, esnafın ve turizmin tüm yükünü çekti atlar... Canları pahasına çalıştırıldılar, kırbaçlandılar, öldüler, cesetleri denize fırlatıldı, ruamı çıkınca yüzlercesi bir anda katledildi!

İBB, atlarla ilgili Belediye Meclisi kararından vazgeçmelidir. Ondan sonra da sorunun çözümü için yeni bir komisyon kurularak oraya hayvan hakları temsilcileri de alınmalıdır.

Faytondan kurtarılan atların özgürce koştuğu görüntüler bu kadar alkış alıyorsa aynı atlar yeniden tarım ve hayvancılıkta sömürüldüğünde aynı güçte olumsuz tepki alır.

O günlerde İstanbul Valiliği'nin "ivedi" notuyla Türkiye Bincilik Federasyonu'na bu konuda bir yazı gönderdiği ortaya çıktı. 1200 atın yetiştiricilerce sahiplenilmesi amacıyla başvuruların alınması istenilmişti...

Ayrıca sürekli sosyal medyada Adalar'da atların tutulduğu ahırlarda çekildiği söylenen videolar paylaşılıyor, hareketsiz kalan atların içinde bulunduğu koşulların çok kötü olduğu belirtiliyordu.

Bu konuda ilk elden doğru bilgileri edinmek için İBB Genel Sekreter Yardımcısı Orhan Demir'i makamında ziyaret ettim. Hayvan hakları savunucuları olarak talebimizin, Ekrem İmamoğlu'nun seçimden önce imzaladığı Hayvan Hakları Taahhütnamesi'nde belirtildiği gibi, atların ekolojilerine uygun doğal ortamlarda rehabilite edilerek ölene kadar sömürülmeden yaşamlarını sürdürmelerinin sağlanması olduğunu bir kez daha söyledim. Bunun yapılabilmesi için Tarım Bakanlığı'ndan arazi istenmesi önerilmişti. İBB bu konuda yazılı talepte bulunmamış;

sözlü olarak iletilmiş ama olumlu bir görüş alınamamıştı.

Atlar için uygun olan bu çözüm, arazi bulunsa bile bakımı ve masrafları üstlenme kaygısı ile ötelenmiş durumdaydı. Oysa arazi sağlansa, proje için fon bulunmaya çalışılabilirdi ve yıllardır sömürülen atların başka bir sömürü için kullanılması önlenbilirdi...

Orhan Demir'in verdiği bilgileri yazımda paylaştım.

Şu ana kadar İBB içinde sahiplendirme için kurulan komisyona birçok talep ulaşmış. Ancak bunların hiçbirine henüz onay verilmemiş; çünkü bu konuda İl Tarım Müdürlüğü ve Belediye ile koordineli bir inceleme yapılması planlanıyor.

Atlar tarımda kullanılmak üzere köylülere, yetiştiricilere verilirse sonrasında herhangi bir kötü muameleyi kontrol etmenin olanaksızlaşacağını biliyorlar. Bu nedenle atları kurumlara sahiplendirmeyi daha uygun buluyorlar.

Atlara çip takılıp her 6 ayda bir durumun yerinde kontrol edilmesi ve bağlayıcı maddeler içeren bir sözleşme yapılması düşünülüyor. Sözleşme ihlal edilirse, yüksek miktarda cezai yaptırım uygulanacağı vurgulanıyor.

Sosyal medyada yer alan iddiaların doğru olmadığı, atların serum yapımında kullanılmayacağı, sonlarının kesinlikle mezbaha olmayacağı söyleniyor. Bazı Adalıların ortaya attığı Büyükkada'da binicilik kulübü kurulması fikrine olumlu bakılmıyor.

Atların bakımını üstlenmeyi isteyen barınak sahipleri varsa İBB ile iletişime geçmesi bekleniyor.

Anlaşıyor ki, atların atçılık meslek yüksekokullarına verilmesi önerisi üzerinde duruluyor. Atların yoğun olarak sömürüldüğü atçılık sektörüne at antrenörü ve binici yetiştiren okullar bunlar.

Sonuç şu ki...

Atlı faytonların kaldırılması, zulümle yaşamlarını kaybeden atların yerine sürekli yenilerinin getirildiği bir sistemin sonlandırılmış olması açısından önemli bir gelişmedir. Bu tartışılmayacak bir gerçek.

Ancak insanların yönettiği dünyaya hayvan olarak gelerseniz, bir şekilde bedeniniz iflas edene kadar kullanılırsınız.

Bu gezegende aldığımız her nefese bedel biçilir.

“Kullanmayı ne yapacağız?” diyenler olur. Çalışmak ve insana hizmet etmek için var olduğunuz düşüncesi adeta kodlanmıştır türcü beyinlere... Çoğunluk, sizin de duygularınız olduğunu, hissedebildiğinizi, yaşamak isteyen bir can taşıdığınızı duymak bile istemez.

Özgürce koşan at görüntüleri sanal dünyada kalır. Gerçek dünyada özgürlük ise sadece vahşi hayattadır.

Özgürlük ve adaletin hiçbir zaman kolay kazanılmadığının bilinciyle, hayvan hakları için insan hukukuna karşı mücadelemiz devam edecek. Kuşkusuz bu en çetin mücadele olacak.

Adalar’da atlı faytonla, uzun yıllardır birçok aktivistin katıldığı bir mücadele sonucunda kaldırıldı. Toplumda bir değişimin yaratılması için en azından bir kesimi yanımıza çekmemiz gerekiyordu. Faytona Binme Atlar Ölüyor Platformu’nun çabaları, iskelelerde yaptığımız imza kampanyaları, Adalar’daki protesto eylemleri, zulmü gösteren belgeseller, medyada yayımlanan yazılar ve söyleşiler, sosyal medyadaki TT kampanyaları, atlı faytona özel gerçeklik küpü eylemi, basın açıklamaları, hepsi bir araya gelince faytonların kalkmasını destekleyen bir kesim oluştu. Bu konuda bilinç yaratılması, yıllarca çok sayıda insanın katkıda bulunduğu bir süreç sonucunda mümkün oldu.

Bir yazımda belirttiğim gibi, her şeyin bedelini de onca zaman canlarıyla atlar ödedi... Son aşamada çıkan ruam hastalığı yüzünden katliam yaşandıktan sonra olanlar, sürecin son aşamasıydı.

Atlı faytonlar Adalar’da kaldırılınca ilk hedefimizi başardık ama ikincisi yani atların yaşam haklarının güvence altına alınarak hayatlarının sonuna kadar sömürülmeden yaşamalarını sağlayamadık...

“Onca at nerede barındırılacak, kim bakacak, masrafları kim karşılayacak?” sorularıyla çıktılar karşımıza. Kullanmadığı canlara bakmıyordu devlet... Acı gerçek şu ki, çözüm için önerebi-

leceğimiz seçenekler yoktu.

Atlı faytonlara karşı mücadele bir kez daha şunu ortaya koydu: Aktivistler, birbirlerini dışlamak için çabalayacaklarına, belli bir hedef için bir araya gelip çözüm üretmeli. Zamanında atlarla ilgili proje üretmeye odaklanılsaydı, barınmaları için uygun bir yer ayarlanabilir, buna kaynak sağlanabilirdi.

Atlı faytonlara karşı mücadele, vegan aktivistler arasında çok derin bir kırılma yarattı. Sonuçta herkes bir tarafa dağıldı, kendi adına önemli dersler aldı.

Her şeye karşın Adalar'da atlı faytonların kaldırılması, bir sömürü sisteminin sona ermesi açısından önemli. Mücadele, bu zulüm Türkiye çapında sona erene kadar devam edecek.

Dörtyol'daki at katliamı!

Ne yazık ki aradan çok zaman geçmeden, İstanbul Büyükşehir Belediyesi yetkililerini uyardığım konularda haklı çıktım...

Nisan 2021'de Hatay'da Dörtyol Belediyesi'ne hibe edilen 99 atın kaybolduğu ortaya çıktı! İBB ile Dörtyol Belediyesi arasında imzalanan protokole göre, İlçe Tarım Müdürlüğüne çiplenen atların yılda iki kez kontrol edilmesi ve başka bir yere devredilmemesi koşulu var. Fakat Dörtyol Belediyesi Veteriner İşleri Müdürü Yıldırım Yıldız'ın hibe işlemi hakkında bilgisi yoktu!

Böyle bir olayın yaşanmaması için Mayıs 2020'de, İBB Genel Sekreter Yardımcısı Orhan Demir'i ziyaret etmiş ve konuştuklarımızı bu köşede 24 Mayıs'ta anlatmışım.

O görüşmede, İBB Belediye Meclisi'nin "fayton atlarının tarım ve hayvancılıkta kullanılmak üzere bedelsiz sahiplendirilmesi" kararını almasının, hayvan hakları savunucuları açısından kabul edilemez olduğunu; çünkü bunun fayton zulmünden kurtarılan atların bir başka sömürüde kullanılması anlamına geleceğini söylemişim.

Talebimiz, Ekrem İmamoğlu'nun seçimden önce imzaladığı Hayvan Hakları Taahhütnamesi'nde belirtildiği gibi atların ekolojilerine uygun doğal ortamlarda rehabilite edilerek ölene kadar

sömürülmeden yaşamlarını sürdürmelerinin sağlanmasıydı. Bu yapılmadı.

Orhan Demir, bana atları sahiplendirmek için komisyon kurduklarını, atların çipleneceğini, hibe işlemi için sözleşme imzalanacağını ve ihlal edilirse yüksek miktarda cezai yaptırım uygulanacağını, sürecin kontrolünün Tarım Bakanlığı ile birlikte yapılacağını anlattı.

“Atların sonu mezbaha olursa bunun bedeli çok ağır olur” dedim. Bunu önlemek için atların kişilere değil, kurumlara verileceğini, Adalar’da ruam çıktığı için at kalamayacağını ve çok sayıda at olduğundan sahiplendirmek zorunda olduklarını söyledi. Fakat İBB’nin kurduğu sistem atları koruyamadı.

Sonunda İBB ile Tarım Bakanlığı yetkilileri birbirlerini suçlamaya başladı. İBB protokole göre sahiplendirdikten sonra sorumluluk İlçe Tarım Müdürlüğü ve belediyeye ait dedi. Tarım Bakanlığı, çiplerin uzaktan denetlenebilmesinin olanaklı olmadığını, İBB’nin takip etmesi gerektiğini söyledi.

Olayı savcılığa ihbar eden veteriner hakkında soruşturma açıldı!

Olay, Erdoğan’ın araya girmesiyle siyasi çekişme konusu haline geldi ve onlar topu birbirlerine atarken olan yine canlara oldu!

Bu olay nedeniyle faytonlara karşı mücadele eden hayvan hakları savunucularını suçladı bazıları. Yıllarca Adalar’da atlar can verip cesetleri denize fırlatılırken susanlar, aniden aktivistleri suçlar oldu.

Adalar’da atlı faytonların kaldırılması, zulümle ölen atların yerine sürekli yenilerinin geldiği bir sömürü çarkını sonlandırması bakımından önemliydi ve bu doğru karardı. Bu nedenle bizim haklı mücadelemizde hesap veremeyeceğimiz hiçbir şey yok!

Ancak sonrasında eski fayton atları, tüm çabamıza ve uyarılarımıza karşın, hayvanları “mal” olarak gören bu kirli sistemde korunamadı. Bu noktada tüm yetkililer sorumludur!

“Sucuk”

Bu vahim olay sosyal medyada duyulunca gündeme oturdu, Twitter’da #sucuk etiketi TT oldu. Yazılanlara göz atınca insanlıktan utandım. “#128MilyarDolarNerede diyorduk, şimdi de MHP’li belediyeye atlar nerede diye soruyoruz!” diyenler, atları İBB’nin “taşınır kamu malı” olarak değerlendiriyor ve konunun maddi yönüne odaklanıyordu.

Bu da gerçek ama üzücü olan, kimse atların can taşıdığıнын farkında değil gibiydi. “Atlar sucuk yapıldıysa bu ara sucuk almamalım” demekten öteye geçemiyorlardı. Gülme emoji mesajlar atarak eğleniyordu çoğunluk. Kimi “kamu malının” derdindeydi kimi de midesine hangi hayvanın girdiğinin...

Yedikleri sucukların, 6-15 aylık inek yavrusunun bedeninden yapılmış olmasını hiç umursamamalarına mı yanayım...

Sucuk gibi işlenmiş etlerin Dünya Sağlık Örgütü’nce sigara ve asbest ile aynı kategoride birinci derecede kanserojen olarak değerlendirilmesine karşın sucuğu övmelerine mi yanayım...

Atlar sucuk haline getirildiyse, buna temelde, hayvandan yapılan ürünleri satın almalarının neden olmasına mı yanayım...

İnsan gibi bilinç sahibi, duyguları olan hayvanları kıyma haline getiren bu sistemin hiç sorgulanmamasına mı yanayım...

Atlar, fayton eziyetinden kurtulsa da insanın midesinde öğütülmekten kurtulamıyorsa, bunun tek sorumlusu, yolsuzluk yaparak atları satanlar değil, aynı zamanda bu yıkıcı sistemi benimseyen beyinler ile hayvan bedenini çiğneyen ağızların sahipleridir...

Bana “Zaten alamıyoruz, çok pahalı” diyerek tepki göstermeyin. Ben, yerine konabilecek paradan değil, candan, canın metalaştırılmasının yarattığı dehşetten söz ediyorum.

Deve Güreşi Utancı: Yüzünüz Kızardı mı?

Bir meydan...

Ortada "tülü" denilen iki deve... Sırtlarına ve başlarına süslemelerden oluşan ağır bir semer ve çeşitli örtüler konulmuş, ağızları bağlanmış.

Develerin birbirlerine kızmalarını sağlamak ve aralarında kıskançlık yaratmak için alana dışı bir deve getirilip dolaştırılıyor.

Kızışma döneminde olduklarından develer öfkelenirilirip dövüşe hazır hale getiriliyor.

Meydanın kenarlarına hayvanlara yapılan eziyeti seyredip eğlenmek üzere bilet alan insanlar yığılmış. Cazgırlar, bağıra çağıra seyirciyi coşturmaya çalışıyor; çığlıklar yükseliyor.

Develer, ağızlarından köpükler saçarak güreşmeye başlıyor. Bir çemberin içindeler, birkaç insan, güreşe devam etsinler diye boyunlarındaki halata asılıyor. Kaçmaya çalışıyorlar ama olanaksız, sopalarla bedenlerine vuruyor. Sırtı yere değen, kaçan ya da yere düştükten sonra güreşe devam etmeyen deve yenik sayılıyor ve güreş bitiyor.

Güreşlerin yapıldığı sırada insanlara deve sucuğu pişirilip ikram ediliyor. Güreşemez duruma gelen develerin sonu da mez-baha oluyor...

Hayvan hakları savunucularının protestolarını görmezden gelen belediye başkanları ise, "Deve güreşi, kültürümüzün bir parçası. Bizde kan yok" diyerek, hayvanlara uygulanan şiddeti destekliyor.

Deve güreşinde de, köpek ve horoz dövüşünde olduğu gibi, eğlence için kullanılan hayvanlara eziyet edilir. Hayvanları dövüşürmek, bu yolla haksız kazanç elde etmek, hem Hayvanları Koruma Kanunu'na hem de Türk Ceza Kanunu'na göre yasaktır.

5199 sayılı yasanın 11. maddesinde, "Hayvanları başka bir canlı hayvanla dövüşürmek yasaktır. Folklorik amaca yönelik, şiddet içermeyen geleneksel gösteriler, Bakanlığın uygun görüşü alınarak il hayvanları koruma kurullarından izin alınmak suretiyle düzenlenebilir" yazıyor. Belediyeler, bu açıktan yarar-

lanıp, “deve greşinde kan yok” diyerek şiddet olmadığını iddia ediyor ve etkinlikleri festivallerin içine alarak izin zorunluluğundan kaçıyor.

Ne yazık ki tüm çabalara karşın, 2021 yılında kanunda yapılan düzenlemelerin arasına deve güreşleri giremiyor, bu utancın yasaklanması için siyasi irade gösterilmiyor.

Bir şeyin eskiden beri var olması, onun iyi ve doğru olduğunu kanıtlamaz. Deve greşinde hem fiziksel hem de manevi şiddet var. Hayvanlar dövüşmek istemezse ayaklarına demir çubuklarla, tahta sopalarla vuruluyor. Yarışı kaybettiklerinde dövlyorlar.

Bunca protestoya karşın bir de Selçuk Belediyesi, deve greşinin “İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası” listesine alınması için UNESCO’ya başvurma hazırlığı içinde!

1978 yılında Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin imzalandığı örgüt UNESCO. Bu bildirme, hayvanlara eziyeti ve eğlence amacı ile kullanılmalarını yasaklıyor. İmzacılar arasında Türkiye de var.

Hayvanlara yapılan fiziksel ve manevi şiddet kabul edilemez. Bu çağda, böyle bir sömürü üzerinden eğlenmeye, bunu “kültür” adı altında sürdürmeye kimsenin hakkı yok. İnsanların eğlenmesi ve bu greşlerden elde edilen gelirle cami, okul, yurt vs. yaptırılması, bu zulmün sürdürülmesi için gerekçe olamaz.

“Bu zulüm değıldir” diyenler, deve greşini insanlara uyguladığınızı bir düşünün...

Cinsel açıdan sizi heyecanlandırıp aranızda kıskançlık yaratılan bir başka insanla zorla greştirildiğınızı, siz sırtınızda yükle ağızınızdan salyalar akarak greşirken meydana doluşan insanların keyifle izlediğini düşünün...

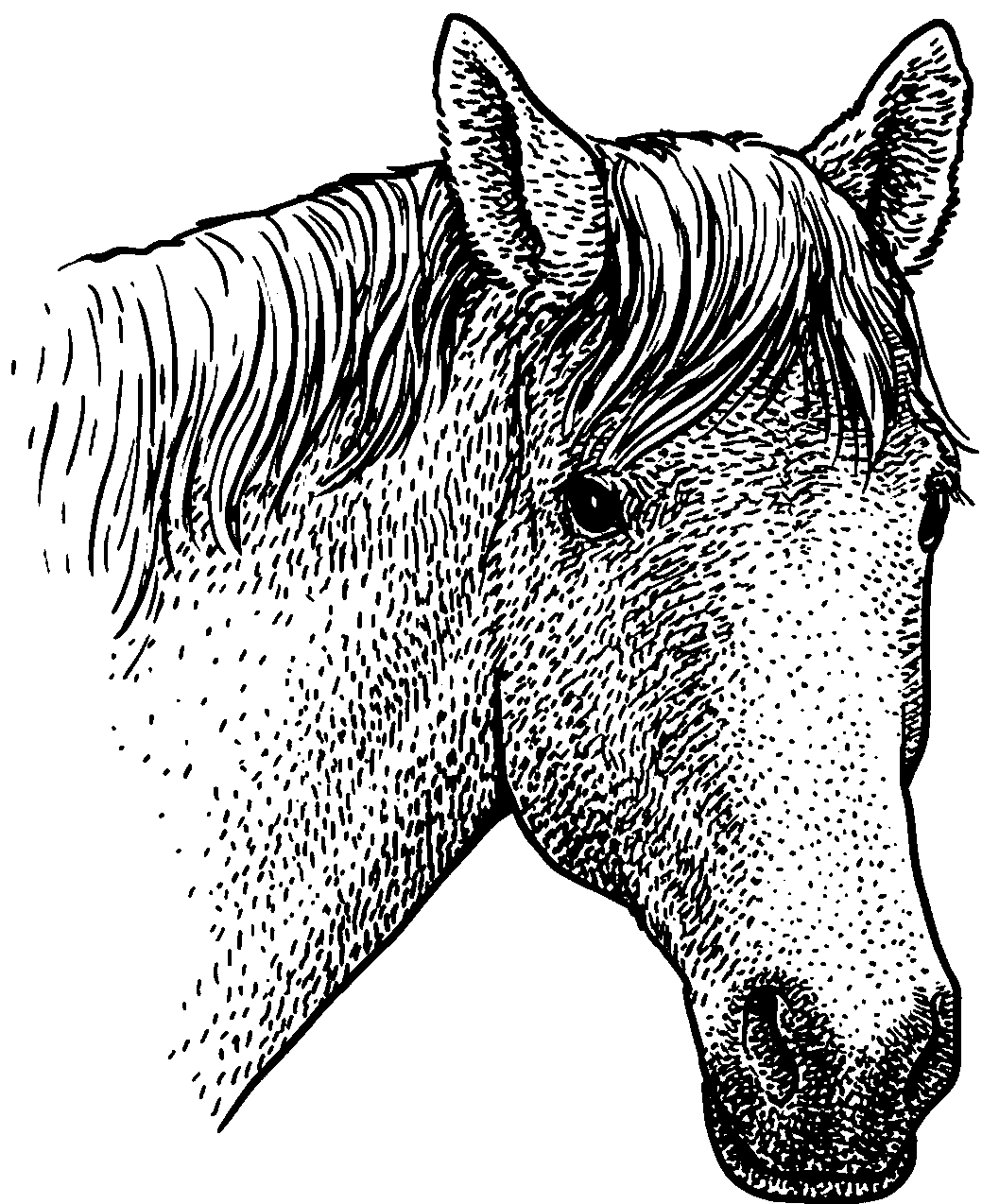
Güreşi bırakmak isterseniz, daha çok sinirlenip devam edin diye boynunuza bağlanan halatın çektiştirildiğini, bacaklarınıza sopayla vurulduğunu düşünün...

Ne hissediyorsunuz?

Canınız yandı mı?

Yüzünüz kızardı mı?

Sakın “onlar hayvan ama...” diye savunmaya başlamayın, yüzünüz kızarmıyorsa adınız kirlenir...

HAYVAN HAKLARI VE SİYASET

İnsanlar, hayvanları katlettiği sürece birbirlerini öldürecek.

Pisagor
İyonyalı filozof, matematikçi

Hayvan Hakları ve Yasama Çalışmaları

Hayvan hakları alanında Türkiye’de ve dünyada yaşanan gelişmeleri yakından izleyenlerin fark edebileceği gibi, son yıllarda bu mücadelenin siyasete dikkat çekici yansımaları oluyor. Küresel ısınma nedeniyle artan çevre sorunları ve bilimsel araştırmaların kanıtladığı gerçeklere bağlı olarak ortaya çıkan sağlık endişeleri, hayvan yemenin zararlarını kaçınılmaz olarak gündeme getiriyor. Elbette bunlar istediğimiz hızda sonuç vermiyor; insanlığın var oluşundan bu yana uygulanan geleneklerin kırılması ne yazık ki bir anda olmuyor. Kimileri gerçekleri inkâr ederken, kimileri de umursamamayı tercih ediyor...

Fakat hayvan yiyenlerin gerçeklere karşı gösterdiği bu direnç, bir şeylerin değişmeye başladığını görmemize de engel değil. Bir şeyler değişiyor ama hayvan haklarından söz edebilmek için olanları doğru çerçeveye oturtmak zorundayız. Çevre ve sağlık endişelerinin altını çizmek, hayvan hakları mücadelesinde yardımcı bir unsur olarak yararlı ve gerekli. Vegan olmanın insan bedeninde ve ruhunda yarattığı faydalardan söz ederken, doğaya katkılarını da anlatmalıyız. Bu ikisi birbirini desteklerken, veganizmin dayandığı felsefeyi de güçlendirir.

Bununla birlikte, hayvan hakları mücadelesinin sadece insan ve doğa değil, esas olarak yaşam hakkı odaklı bir temelde

sürdürülmesi son derece önemli. Hayvan hakları mücadelesi, öncelikle bir toplumsal adalet mücadelesidir ve her toplumsal adalet mücadelesinde olduğu gibi, etkili bir şekilde savunularak hızlı sonuçlar alınabilmesi için de örgütlenmeye ihtiyacı vardır.

Bu örgütlenmenin günümüzde başarıyla gerçekleştirildiğini söylemek olanaklı değil. Var olan dernek ve toplulukların büyük bir kısmı hayvan refahına odaklandığından, en temel hak olan yaşam hakkı ön plana çıkmıyor. Bunu aşmak için bu sosyal adalet mücadelesini siyasetin temel konusu olarak savunacak siyasal partiler işlev görebilir.

Buna karşılık hayvan haklarını savunmanın en iyi yolunun veganlığı anlatıp özendirmek olduğunu, bir örgüte gerek kalmadığını düşünenler de mevcut. Ben her ikisinin aynı anda yapılabileceğini, birinin diğerini engellemediği görüşündeyim. Vegan yaşam tarzı her platformda anlatılmaya devam edilirken, bir yandan da siyaset arenasında hayvanların yaşam hakkını savunan bir siyasi parti kurulabilir. Çünkü amaç, hayvan köleliğini sona erdirmekse bunu sadece insanların vicdanının etkilenmesi ümidine bırakma lüksümüz yoktur.

Yaşadığımız dünyada toplumlar yaptırım gücüne sahip yasalarla yönetildiğine göre, hayvan haklarını koruyan yasaların çıkmasını sağlamalıyız. Yasaları yapansa parlamentolar; parlamentolarda söz söyleme hakkı olansa siyasi partiler ve milletvekilleri. Biz uygulamada bir zulmün yanlış olduğunu savunsak ve toplumun geneli buna katılsa bile birisi bir hayvana işkence ettiğinde onun ceza almasını sağlayacak olan yasalar. Dolayısıyla bu konu insanların zaman içinde gelişecek vicdanlarına bırakılamayacak kadar acil ve önemlidir. O yasaların çıkışında söz sahibi olabilmeki hayvan haklarını gündem yapabilmek için TBMM’de temsilciye ihtiyacımız var. Bu nedenle hayvan haklarını savunan partilerin parlamentolardaki ilgili komisyonlarda temsili şarttır.

Nitekim dünyada bunun örnekleri ortaya çıkmaya başladı. Amerika’da yapılan son başkanlık seçimlerinde İnsani Parti ilk kez bir aday çıkardı. Her ne kadar medya Cumhuriyetçi ve De-

mokratik Parti adaylarına odaklansa da, üçüncü bir başkan adayı seçimde yarıştı. 19 yıldır vegan yaşam tarzını sürdüren Clifton Roberts, "Her yıl işkence edilip öldürülen 70 milyar insan olmayan hayvanın sesiyim. Sessizlerin sesi olmak için Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığına adayım," diyerek yarışa katıldı.

Clifton Roberts'a her sektörde hayvanları sömüren kapitalist sistemde hayvan köleliğini sonlandırma doğrultusundaki planları nasıl yaşama geçireceklerini sorduğumda şu yanıtı verdi:

Hükümetin yargı teşkilatı, yerel ya da federal, var olan yasaları yorumluyor. Yapmamız gereken, yasaları değiştirmek ve anayasal değişiklikler yapmak ki, mahkemeler bu yeni yasaları yorumlayabilsin. Bizim stratejimiz, Kongre'ye yetenekli adayları seçmek; böylece devrinci yasa ve değişiklik önerileri sunulabilir ve oylanabilir. Bugün gördüğümüz gibi yasa tasarımları ve anayasal değişiklikler konusunda öneri eksikliği yok. Sadece Kongre ve diğer yetkili kurullarda bu tür önerileri sunacak dostlarımız yok. Sık sık vatandaşların Kongre'deki temsilcilerine çıkar sağlamamaları konusunda mektup yazdığımızı duyuyoruz. Eğer Kongre'de, Beyaz Saray'da İnsani Parti temsilcisi olursa, hayvanların iyiliğini yürekten isteyen yurttaşlarımızın sesinin duyulacağına inanabilirsiniz.

Seçilme olasılığı bulunmadığı için, aday olmasını yararsız görenler veganlar arasında bile az değildi. Fakat bir vegan adayın ortaya çıkıp, hayvan haklarını gündeme getirmesi, geleceğe dönük bir kampanya için gerekli bir adım. İspanya'da hayvan hakları partisi, boğa güreşlerine karşı yürüttüğü kampanya ile geçen seçimlerde 285 bin oy alarak ülkede en hızlı büyüyen parti oldu. Tayvan'da hayvan hakları partisi kuruldu. Ben, bu tür gelişmelerin giderek artacağını düşünüyorum ve siyaset sahnesindeki mücadeleyi önemsiyorum.

Birçok kişinin "Hayvan haklarını savunmak amacıyla kurulan bir partinin seçim kazanabileceği mi sanılıyor?" diyerek buna baştan olumsuz yaklaşabileceğini tahmin etmek zor değil. Burada ilk hedef seçimin galibi olmak değil elbette. Muhalefette de olsanız, siyasi organlarda temsiliniz sağlanırsa, sesinizi duyurma şansınız artar. Gerçekçi olursak, sistemin dönüşümü

elbette bugünden yarına bir anda gerçekleşmeyecek; tüm diğer sosyal adalet mücadeleleri gibi bu da uzun bir mücadele. TBMM’de gerçek anlamda hayvan haklarını gündeme getirecek temsilcilere ihtiyacımız var ve bunu yapmanın tek yolu siyasi partilerden geçiyor. Türkiye gibi çok sorunlu bir ülkede bugüne kadar var olan siyasi partilerin hayvan haklarını gündemlerine almalarını sağlamak pek mümkün olmadı. Sadece birkaç milletvekili, toplumun büyük kesiminde infiale neden olan hayvana işkence olaylarını gündeme taşıdı. Ama her partinin kendi belediyelerinin yaptığı katliamlara sessiz kaldığına da tanık olduk. Dolayısıyla hayvan haklarını öncelikli meselesi olarak gören bir siyasi partinin TBMM’deki yasal süreci içerden etkilemeye çalışması sonuç verebilir.

Mevcut sistemde siyasi partilerin ve TBMM’nin işlevsizliğine bakarak umutsuzluğa kapılanlar da olabilir ki bunu anlamak zor değil. Şu anda herhangi bir demokratik mücadelenin Meclis aracılığıyla sürdürülüp sonuç alınması olanaklı görünmüyor. O nedenle bu yazıda yazdıklarım muhtemelen ileriki dönemlerde, belki parlamenter sistem sürdürülebildiğinde anlam kazanacak. Bu gerçekleşene kadar var olan başka bir partinin şemsiyesi altında Meclis’e girip orada tamamen kendini bu konuya adayacak milletvekili adayları da çıkarılabilir ve zamanla partileşme süreci de hızlandırılabilir.

Siyasi partilerden söz ederken bir hususa da açıklık getirmek gerekli. Sadece koltuğunu korumak, kişisel çıkarının peşinde koşmak, para ve güç için siyaseti kullanmak gibi amaçlarla hareket edenlerin yer alacağı bir yapılanma, doğal olarak baştan kaybeder. Hayvan hakları hareketi, tüm dünyada kendin yapçı etikle örgütlenen lidersiz bir hareket. İhtiyacımız olan, sadece liderin kişiliğinde hayat bulan bir örgüt değildir. Aksine, tabandan gelen gücü siyasi organlara yansıtacak kolektif bir anlayış benimsenmeli, asıl amacın hayvanların temel haklarını elde etmek olduğu hiç akıldan çıkarılmamalıdır.

Bu yapılabilirse, TBMM’de Çevre Komisyonu’ndan ayrı olarak daimi bir Hayvan Hakları Komisyonu kurulması sağlanabilir ve Hayvanları Koruma Kanunu daha iyi bir niteliğe kavuştu-

rulabilir. Bu komisyonlardaki temsilciler aracılığıyla okullarda ve resmî kurumlarda vegan menü sunulması için girişimlerde bulunulabilir; hayvanlara zulmedenler yakın takibe alınarak ortaya konulan raporlarla cezalandırılmaları, ertelemesiz hapis cezası almaları sağlanabilir. Hayvan haklarına odaklanan bir siyasi parti, bunlara benzer birçok alanda etkili olabilir.

Ancak ülkemizdeki yasama uygulamalarına bakıldığında, siyasetin bazı hayvanları korumayı gündemine alırken bazılarının da ölüm fermanını imzaladığını görüyoruz. Korumayı gündemine aldıklarını bile korumadığını görünce de umutsuzluğa kapılıyor. Sokak hayvanlarına uygulanan şiddetin giderek arttığı bir ülkede hayvanlar ile ilgili yasaların hayvanlar lehine olması için sürekli mücadele etmek zorundayız.

Sonuç olarak hem veganlığı anlatıp özendirmek, hem sokak aktivizmini güçlendirmek, hem de aynı anda siyaset sahnesinde hayvanları savunan bir parti ile sesimizi daha gür duyurmak için hazırlık yapmak, en akıllıca yöntem olarak görünüyor.

SÖYLEŞİ* Clifton Roberts: ABD Başkanlık Yarışında Bir Vegan

“Her yıl işkence edilip öldürülen 70 milyar insan olmayan hayvanın sesiyim. Sessizlerin sesi olmak için Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığı’na adayım.”

— Clifton Roberts, İnsani Parti (The Humane Party) İcra Kurulu Başkanı

Bütün dünya 2016’da Amerika’daki tuhaf başkanlık yarışını hayret içinde izlerken ülkenin nereye doğru gittiğini de merak ediyordu. Mücadele, Demokratik Parti cephesinde, kendisine demokratik sosyalist diyen Bernie Sanders ve onun “egemen çevrenin bir parçası” diye nitelediği tanınmış politik figür Hillary Clinton arasında geçti. Cumhuriyetçi Parti cephesinde ise, Donald Trump, Ted Cruz ve Marco Rubio gibi adayların ırkçılığa varan dinci söylemleri ile deliliğin siyaseti hüküm

sürdü. Amerikan toplumunun içinde bulunduğu çöküşü simgeleyen aşırı sağın yükselişiyle yaşanan bu çılgın ortamda, İnsani Parti adayı olarak seçim yarışına katılan Clifton Roberts ile röportaj yaptım.

Hayvan haklarını savunmak üzere kurulan siyasi partilerin sayısı tüm dünyada giderek artıyor. Bu gelişme, hayvan haklarının bir toplumsal bir adalet mücadelesi olarak parlamentoların gündemine girmesi açısından önem taşıyor.

2009'da kurulan İnsani Parti, Amerika'da hayvan haklarını birincil önceliği olarak belirleyen ilk siyasi parti. Aynı zamanda barış, şiddetsizlik ve insan hakları için de bir platform. Japonya'daki Amerikan Yokota Hava Üssü'nde doğan Clifton Roberts, Berkeley Üniversitesi'nden mezun bir Amerikan vatandaşı ve şu anda da California'da yaşıyor. Sağlıktan finansal hizmetlere kadar birçok farklı sektörde kurumsal deneyimi var ve günümüzde de dünyanın en büyük yarı iletken üretimi yapan kuruluşunda Etik ve Yasal Uygunluk Müdürü olarak görev yapıyor.

Amerika'nın çılgın politik atmosferinde şiddetsizliği savunan bir vegan başkan adayı olarak neler hissettiniz?

Yoğun duygular yaşadım. Çok sayıda insanın onları temsil etmem için bana güvenmesi onur verici. Bu kampanyanın ulusal ölçekte bir bilinçlenme yaratması beni heyecanlandırıyor. Çabalarımızın zeki, akıllı ve yetenekli yurttaşları gelecekte resmî görevlere aday olma konusunda esinlendirmesi konusunda umutluyum. İnsan olmayan dostlarımızı koruma umudu bana ilham veriyor. Kalıcı barış için bir hareket yaratmak adına umutluyum.

Politikaya nasıl girdiniz? İnsani Parti deneyiminizden nasıl başladı?

Dwight D. Eisenhower, "Politika özgür insanların haklarını koruyacak ve ulusal mirasımız için iyi ve verimli olanı muhafaza edecek yurttaşların yarı zamanlı işi olmalı," demişti. Ben de bir yurttaş olarak politika ile her zaman ilgilendim ama aktif bir şekilde politik süreçlerde yer almamıştım. Mayıs 2015'te İnsani Parti'nin İcra Kurulu Başkanlığı'nı kabul ettim. Partinin destek-

çilerine politikayı daha kolay anlaşılabilir bir hale getirme; yetenekli insanların seçilmesini sağlama ve partiyi büyütme sözü verdim. Adaylığı kabul konuşmamda belirttiğim gibi, politikacı olmamama karşın, ülkenin gidişatında söz sahibiyim; politik, toplumsal, ekonomik konularda iktidarı elinde tutanlar kadar yönetim ve karar verme yetisine sahibim.

“Her Hayvan Bir Bireydir ve Mutlu Olma Hakkına Sahiptir”

Bir röportajınızda 18 yıldır vegan olduğunuzu okudum! Veganlığı nasıl benimsediniz?

Hayvanlara karşı duyduğum şefkat duygum, sağduyu, mantık ve bilim ile çakıştığında vegan yaşam tarzını seçtim. Hayvansal ürünleri tüketmemin yalnızca sağlığımı bozmakla kalmadığını, aynı zamanda hayvanlardan elde edilen şeyleri tüketmemin doğal olmadığının da farkına vardım. Genetik olarak ineğin yavrusu için verdiği sütü içmek, sağduyuma, mantığıma hakaretti. 30 yaşında vegan olmaya karar verdim ve bu kararımdan çok memnunum.

Bana göre veganizm hayvan köleliğine katkıda bulunmayı reddetme ve adalete bağlılık anlamına geliyor. Siz hayvan hakları felsefenizi nasıl açıklıyorsunuz?

Aynı görüşteyim. Her hayvanın bir birey olduğuna ve hepsinin insanlar gibi mutlu olmayı hak ettiğine inanıyorum. Bunun gereği olarak da, desteklediğim yasa önerileri ve düzenlemeler ile insan olmayan hayvanların katledilip bedenlerinin parçalanmasını sonlandırmak ve bütün duyarlı canlılara birey olma hakkı tanınmasını sağlamayı hedefliyorum.

Vegan olduktan sonra hayvan haklarını savunma aşamasına nasıl geçişiniz nasıl gerçekleşti?

Hayvanları çok uzun bir süredir savunuyorum. Şu andaki fark ölçekte. 18 yıl önce vegan olma cesaretini bulduğumda kendi çevreme odaklıydım. Etkim, ailem ve arkadaşlarımda olduğu yakın çevremle sınırlıydı. İnsan olarak gelişip, masum canlıların sürekli katledilişine tanık oldukça, onların adına konuşabilece-

ğim daha geniş bir platforma ihtiyaç duydum.

İnsani Parti, ABD’de hayvan haklarını savunmaya odaklanan ilk parti. Vizyonunu kısaca açıklar mısınız?

Partimizin geleceğe yönelik büyük hedefleri var. Tüm diğer uluslarla kalıcı, güvenli bir barış ve işbirliği içinde olmayı planlıyoruz. Öncelikle sağlıklı ve eğitilmiş bir halk; tüm bireylerin sömürü ve kötü muameleden uzak yaşamasını sağlayacak bir yasal sistem; ahlaki ve etik değerleri yüksek, dürüst memurlar tarafından idare edilen bir hükümet düşünüyoruz.

İnsani Parti’nin benimsediği etik yolun aynı zamanda en pratik yol olduğunu da söylüyorsunuz. Bunu biraz açar mısınız?

Etik olmak daima en pratik yoldur. Örneğin diğer memelilerin kasları ile vücut sıvılarını tüketmekten kaçınmak, çeşitli hastalık risklerini azaltacaktır.

“Kongreye Yetenekli Adayları Seç, Devrimci Yasalar Çıksın!”

İnsani Parti’nin var olan yasal ve politik sistemler aracılığıyla gelecekte hayvan köleliğini, hayvan zulmünü ve katli-ni sonlandırma gibi duyarlı canlıların haklarını garanti altına alan yasaları çıkarma gibi büyük planları var. Neredeyse her sektörde hayvanları sömüren kapitalist sistemde bunu nasıl başaracaksınız?

İnsani Parti’den önce, sessizlerin sesi yargı sistemine saldırı-yordu. Bu strateji, kesinlikle bizim çabalarımız konusunda bilinç yarattı. Bununla birlikte, hükümetin yargı teşkilatı, yerel ya da federal, var olan yasaları yorumluyor. Yapmamız gereken, yasaları değiştirmek ve anayasal değişiklikler yapmak ki, mahkemeler bu yeni yasaları yorumlayabilsin.

Bizim stratejimiz Kongre’ye yetenekli adayları seçmek; böylece devrimci yasa ve değişiklik önerileri sunulabilir ve oylanabilir. Bugün gördüğümüz gibi yasa tasarımları ve anayasal değişiklikler konusunda öneri eksikliği yok. Sadece Kongre ve diğer yetkili kurullarda bu tür önerileri sunacak dostlarımız yok. Sık

sık vatandaşların Kongre'deki temsilcilerine çıkar sağlamamaları konusunda mektup yazdığını duyuyoruz. Eğer Kongre'de, Beyaz Saray'da İnsani Parti temsilcisi olursa, hayvanların iyiliğini yürekten isteyen yurttaşlarımızın sesinin duyulacağına inanabilirsiniz.

Amerika'da vegan bir partinin olması beni çok mutlu ediyor! Sizce hükümetin işleyişinden hiç de memnun olmayan Amerikan halkı böyle bir partiye güvenir mi?

Kesinlikle! Daima sevecen zekamızın rekabet gücü yüksek bir avantaj olduğunu söylerim. Sadece sosyal medyadan bana gösterilen ilgi, vatandaşların şiddetsizliğe bağlı ve kampanya finansmanını reforme etmeyi hedefleyen bir oluşuma güven duyacağını; Amerikalıların politik havayı önemli ölçüde değiştirmeye kendisini adanmış bir partiye güveneceğini gösteriyor. Biraz zaman alacak ama bunu yapabileceğimize inanıyorum ve Amerikan halkında güven yaratmak için çalışmaya devam edeceğim.

"Gelenek, Kültür ve Eşitliğe Bakışı Değiştirmek İçin Çok Çalışmalıyız!"

Dennis Kucinich, 2004'te Başkanlık seçiminde Demokratik Parti'nin adayı olmak için yarıştığında medyanın onunla vegan olduğu için alay ettiğini hatırlıyorum. Medya bir partinin başkan adayı olarak sizi nasıl yorumluyor?

Ana akım medya, şu ana kadar bizim çabalarımızı görmezden geldi. Buna karşın sosyal medya bu kampanyayı heyecan ve coşku ile karşıladı. Her gün dünyanın her yerinden yüzlerce yüreklendirici destek mesajları alıyorum. Bu sayede ben de karşılıklı olarak diyalogu sürdürme cesareti buluyorum.

İngiliz İşçi Partisi lideri Jeremy Corbyn, "Bir Başbakan olursam asla nükleer silah kullanmam," dediğinde ana akım medya her zamanki gibi sansasyonel bir öfke ile karşıladı bu haberi. Siz, "Ben topraklarımızda her yıl işkence edilip öldürülen 70 milyar insan olmayan hayvanın sesiyim," dediğinizde ABD mediasından ve halktan nasıl tepkiler aldınız?

Elbette, hayvan haklarından yana olan medya ve insanlardan gelen tepkiler çok olumluydu. Şaşırtıcı bir şekilde, bazı hayvan hakları aktivistleri, bizim sadece "vaktini boşa harcayan harika insanlar" olduğumuzu yazdı. Ayrıca benim açıklamama sadece "yemek" açısından bakan karnistlerden nefret dolu saldırgan mesajlar da aldım. Onlar, benim masum canlıları koruma çabalarımı, bir insanın diğerine ne yemesi gerektiğini söylemesi olarak bakmayı tercih edenlerdi. Bu, bana insanların gelenek, kültür ve eşitliğe karşı bakış açısını değiştirmek için hepimizin ne kadar çok çalışması gerektiğini hatırlattı.

Ben hayvan hakları mücadelesini dünyada insan köleliğinin kaldırılışından bu yana en önemli sosyal adalet mücadelesi olarak görüyorum. Fakat hâlâ şiddetin en yoğun şekliyle uygulandığı toplumlarda yaşıyoruz. Hayvana yapılan zulmün bir gün insana uygulanan zulüm ile aynı görülüp aynı şekilde cezalandırılacağı konusunda umutlu musunuz?

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olmak için yarışıyorum ki sessizlerin sesi olabileyim. Bu nedenle çok umutluyum. Teşebbüslerde ürün yönetiminden sorumlu olarak kariyer yaptım ve bu uzmanlığımı hayvanlara karşı uygulanan şiddetle ilgili her şeyi değiştirmek için geliştirerek kullanmayı amaçlıyorum. Rotayı değiştirmek için duyduğumuz sarsılmaz özlemi ortaya koymak için okurlarınızın ve dünya vatandaşlarının sesini somutlaştırmayı planlıyorum. Benim umudum ve hayalim, şefkatli, sevgi dolu bir dünyanın ortak hedefini temsil etmek ve kolektif bir zekâyı güçlendirerek, liderlerimizi zor kullanan bir güç yerine entelektüel bir güçle yönetmeye teşvik edecek bir dünyanın fısıltılarını fark ettirmek.

Hayvan Hakları Yasası ve Utanç Verici Türeçülük

TBMM'de Hayvanları Koruma Kanunu'nda düzenlemeler yapılması için rapor oluşturmak üzere kurulan Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu, yeni hayvan hakları kanunu için önerilerini, 2019 sonunda TBMM Başkanlığı'na sundu.

Aylar boyunca komisyonda yapılan görüşmelere yasa çalış-

maları için kurulan Yasama İzleme Delegasyonu'nda yer alan temsilciler katıldı. İçinde 350'den fazla oluşum ve sivil toplum örgütünün yer aldığı delegasyonun kuruluşunu medyadan duyumuştum. Hayvan özgürlüğü mücadelesinde aktif şekilde yer alan Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu ile birlikte dışlanmıştım. Yine de o günlerde medyada yasa konusunda konuşmak için yapılan söyleşi davetlerine katılıp delegasyonu duyurmaya, köşe yazılarımda anlatmaya çalıştım. Bu çabamın delegasyon tarafından bariz bir şekilde görmezden gelinmesi üzerine, delegasyonda yer alan bazı kişilere bunun nedenini sorduğumda, "Vegan vurgusu çok diyorlar. O konuda bir sıkıntı oluyor" yanıtı geldi.

Düşünebiliyor musunuz, hayvan hakları yasasına katkıda bulunması için ülkedeki oluşumlar bir araya geliyor ama biz "vegan vurgusu çok" denilerek dışlanıyoruz... Gerçekten de trajik bir durumdu. O komisyona gidip görüş bildirenler arasında hayvan sömürenlerin, hatta hayvan yiyenlerin olması sorun yaratmazken, ayırt etmeden tüm hayvanların sömürüden uzak bir şekilde yaşam hakkını savunanlar rahatsızlığa neden oluyordu. Çok açık ki, hayvanların tarafında olanların bir kısmı bile türcüydü. Biz de mezbahaların kapatılmasına dair bir yasa çıkarılmayacağını biliyorduk elbette ama hayvan haklarını savunduğu söylenen bir delegasyonda veganlığın sorun yaratması da anlaşılabilir bir durum değildi.

O dönemde bu konuya üzülsem bile bunları kamuoyuna açık bir şekilde dile getirmedim. Dikkatlerin yasa taslağı üzerinde kalması gerekiyordu.

Sonunda medyaya açıklanan raporda, taslağı göre birkaç ufak iyileştirme olsa da, genelinde hayvanlar arasında ayırım yapan türcü yaklaşım egemendi. İlk kez TBMM'de temsilcisi bulunan beş partinin de üzerinde anlaşmaya vardığı rapor, milletvekilleri gibi bazı hayvan hakları dernekleri tarafından övgülerle karşılanıp, "devrimci" diye duyuruldu. Oysa metinde "devrim" kelimesine hiç yakışmayan öneriler de var.

Hayvanlara işkence uygulayan ve onları öldürenlere TCK

kapsamında ağır hapis cezası yaptırımını uygulanması,

2 yıl 1 aydan az olmayacak şekilde cezanın öngörülmesi ve bunun ertelemesiz olması,

Kürk üretim ve satışının yasaklanması,

Sahipli - sahipsiz hayvan ayırımının sona erdirilmesi,

Hayvan polisi kurulması gibi önerileri elbette alkışlıyoruz.

Ancak çok önemli bazı konularda gerekli cesaretin gösterilmediği ortada.

Sokakta yaşayan/evde bakılan hayvanların korunması için ayrıntılı düzenlemeler yapılırken, diğer hayvanların nasıl esir edileceği, üzerlerinde hangi koşullarda deney yapılacağı, hangi şartlarda alınıp satılabileceği ve öldürülebileceği belirleniyordu.

Rapordaki çelişkiler hakkında ısrarla sormamız gereken sorular var.

Pet shoplardaki ikilik niye?

Raporda şöyle bir öneri var: “*Pet shoplarda* kedi ve köpek satışının yerine, üretim çiftlikleri ve ırk derneklerinden hayvan edinme özendirilmeli.” Hayvan barınaklarında yuvalandırılmayı bekleyen binlerce hayvan varken niye öncelik onlara verilmiyor?

Bu önerinin açıklamasında, “Yapılan araştırmalarda ev hayvanı satış yerlerinde kedi ve köpek satışının yasaklanmasının bu yerlerde ciddi bir maddi kayıp oluşturmayacağı sonucuna varılmıştır” denilmiş.

Kedi ve köpek satılmasın ama kuş, kaplumbağa, tavşan satılсын demek mi oluyor bu? Onların esareti ve “mal” yerine konması niye sorun değil? Hepsinin satışı durdurulursa maddi kayıp mı oluyor?

Sadece kedi ve köpeklerin değil, *pet shoplarda* istisnasız bütün hayvanların satışının yasaklanması gerektiği vurgulansaydı, devrimci bir rapor olabilirdi...

Hayvanat bahçeleri derhal kapatılmalı

Raporda hayvanat bahçelerinin yenilerinin açılmasına mevzuat değişikliğinden sonra izin verilmemesi önerildi.

Herhalde bu nedenle son haftalarda hayvanat bahçesi yani hayvan hapishanesi açma çabaları hız kazandı. Son olarak Çankaya ve Şanlıurfa'da hayvanat bahçesi açılacağı duyuruldu.

Hayvanları doğal ortamlarından koparan hayvanat bahçeleri, korkunç bir esaret yarattığı için yenileri açılmıyorsa, var olanlar niye korunuyor? Koşulları iyileştirilmiş kölelik olur mu?

Raporda, "mevcut hayvanat bahçelerinin belirlenecek yeni kriterler çerçevesinde faaliyetine izin verilmesi" ifadesi yer almasa, var olanların kapatılarak hayvanların rehabilitasyon için doğal yaşam alanlarına alınacağı belirtilse, devrimci bir yaklaşım olabilirdi.

Yunus parkları derhal kapatılmalı

Deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulması yasaklansın denilmiş ama mevcut tesislere faaliyetlerini sonlandırmak için iki yıl süre önerilmiş. Birileri maddi kayba uğramasın diye hayvanların iki yıl daha sömürülmesi hakça mıdır?

Av cinayettir, yasaklanmalı

Sadece kaçak avcılık ile mücadele edileceği söylenmekle yetinilmese,

Tüfekle ormana dalan insanların hayvan öldürmesinin cinayet olduğu gerçeği kabul edilse,

Av tümüyle yasaklansa, devrimci bir rapor olabilirdi.

Hayvan Hakları Yasası'na temel olacak bir raporda, "av kuşlarına yönelik günlük avlanma kotası" belirlemekten söz ediliyorsa, orada devrimci bir yaklaşım olamaz.

Hayvan hakları yasası için öneriler hazırlayan bir komisyonun çağdışı avı durdurmak yerine, avlak alanlar kurup avcılara kendi yetiştirdiğiniz hayvanları öldürün demesi; Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü aracılığıyla hayvan katliamı

için açılacak ihalelere sessiz kalması nasıl açıklanabilir?

Atlı fayton tüm yurttta kaldırılmalı

“Faytonların yüzyıllardır kullanıldığı, tarihi ve kültürel miras değeri taşıdığı bazı noktalarda, belirlenecek standartlar dahilinde, atlı fayton çalıştırılmasına izin verilebileceği” şeklinde bir ifadeye yer verilmese, devrimci bir rapor olabilirdi...

Üstelik Hayvan Hakları Komisyonu bu öneriyi, aynı metinde “faytonların tüm yurttta bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağını” belirttikten sonra yaparak kendisiyle de çelişti.

Atlı fayton, hayvan hakları ihlalidir. Yüzyıllardır var olması onun doğru ve iyi olduğu anlamına gelmez. Yaşadığımız çağda çevreci seçenekler mevcuttur. Bu nedenle, aynı İstanbul Adalar'da olduğu gibi, tüm yurttta hepsinin kaldırılması gerekmektedir.

Belediyelerin hayvana şiddeti ceza kapsamına girmeli!

Hayvanlar en çok belediyelerin uyguladığı sistematik şiddet yüzünden zarar görüyor. Buna karşın raporda bu konuda net bir madde yer almadı.

Mevcut uygulamada sadece bireylere ceza var, belediyelere ceza yok. Tarım ve Orman Bakanlığı ve İl Hayvanları Koruma kurullarının belediyeler üzerinde idari yaptırım yetkisi bulunmuyor. Yasa bu şekilde çıkarsa, belediyeler hayvan katliamını devam ettirir.

Bir belediye hayvanlara yönelik şiddet uyguladığında, en alt kademedeki görevli, talimatı veren ve başkana kadar herkes suçludur. Hepsi TCK'ye göre yargılanmalıdır.

Ayrıca suçun ve cezanın şahsiliği ilkesinden hareketle, suçu işleyen belediye personelinin görevine son verilmesi; cezayı da belediye bütçesine yansıtma yerine kendisinin şahsen ödemesi sağlanmalı.

Belediyelere yaptırım uygulamayan hiçbir yasa hayvana şiddetin yok olmasını sağlamaz.

Hayvan güreştirmek, dövüştürmek ve yarıştırmak yasaklanmalı

“Komisyon, geleneksel dahi olsa hayvan dövüştürmenin doğru olmadığı, bunun hayvana eziyet anlamına geldiği; ilgili kurumların bu konuda hassasiyet göstermesi gerektiği düşünce-

sini taşımaktadır” denilmiş. Eziyet olduğu tespit edildiyse niye açıkça yasaklanmıyor?

Raporda, canlı hayvan ticareti utancı ve mezbahalarda katledilen hayvanların yaşam hakkı ise hiç yer almıyor.

Anlaşıyor ki hayvanlar söz konusu olduğunda yine can yerine para korunuyor, hayvanların yaşam hakkı yerine insan çıkarı düşünülüyor.

Hayvanları zevk için tüfekte katleden avcılara dokunulmuyor.

Hayvanları “gelenek”, “spor”, “turizm” adı altında keyif ve para için dövüştüren, güreştiren ve yarıştıranlar destekleniyor.

Petshoplarda kedi-köpek dışında hayvan satanlara ses çıkarılmıyor.

Hayvanat bahçelerinde hayvanları esir edip bu teşhirden para kazananlara göz yumuluyor.

21. yüzyılda hayvanları taşıt aracı olarak kullanan faytonculara devam deniyor.

Onca hayvanın ölümüne yol açan havai fişek bile yasaklanmıyor.

Sonra da deniyor ki “Yasada hayvanlar artık ‘mal değil, can’ olarak tanımlanacak. Devrim gibi yasa yapıyoruz!”

Can oldukları için mi hayvanları öldürenlere geçit verip, parayla satanları destekliyorsunuz?

Can oldukları için mi kafeslere kapatılıp sergilenmelerine, sırtlarına kamçı vurulmasına sessiz kalıyorsunuz?

Baroların hayvan hakları yasası için açıkladığı ortak metinde “hayvanlar doğuştan gelen haklara sahip, hissedebilen, duyguları olan canlılar olarak tanımlanmalı” deniyor. Bu tanıma hayvanların bilinç sahibi oldukları da eklenmeli; çünkü bilimsel olarak ortaya konmuş bir gerçek bu ve hayvan hakları açısından çok önemli.

Önerilen tanımdan yola çıkarak herkese sormak istediğim bir soru var:

Hayvan tanımı, mezbahalarda her gün katledilen ama kimse-
nin sözünü bile etmediği hayvanları da kapsıyor mu? Yoksa onlar doğuştan gelen hakları olmayan, hissetmeyen, duygusuz canlılar mı?

Gerçek devrim, bu tanıma ve yasaya onlar da dahil edildiği zaman olacak. Çünkü her devrim kendisinden önceki sistemi tümüyle yıkar ve yepyeni bir düzen kurar. Hayvanlar arasında ayırım yapan hiçbir yasa devrimci olamaz; ancak bazı düzeltmeler yapar.

Yıllardır yasada yapılmayan düzenlemeler yüzünden kaç hayvan zulüm çekti, vahşetle canı alındı...

Asıl sorun ne biliyor musunuz?

İnsanları ve hayvanları keyfince öldüren katilleri affeden,

Mahkemede kravat taktı diye tecavüzcülere iyi hal indirimi uygulayan,

Doğuştan gelen bir hak olmasına karşın yaşam hakkı konusunda bile kadın ile erkek, insan ile hayvan arasında ayırım yapan,

Hayvanlara zulmeden sapıkları sembolik para cezalarıyla serbest bırakan,

Hayvanları sahipli ya da sahipsiz oluşuna göre değerlendirip; canı değil, malı koruyan,

Belediyelerin sistematik şekilde hayvanları katlettiği belgelense de bu suçları görmezden gelen,

Hayvana şiddeti suç değil, kabahat olarak gören, Hayvanlar barınakların soğuk zeminlerinde aç susuz, kendi dışıklarına bulanmış bir halde yaşam savaşı verirken buna müdahale etmeyen,

Avcıların tüfekle ormana dalıp para karşılığı sinsice hayvan katletmesine izin veren,

Bunu yaparken aynı anda, "O bir can. O bütün canlar gibi önce Allah'a sonra bizlere emanet..." diye sosyal medyada yaban keçisi fotoğrafı paylaşan,

Yunus parkları, hayvanat bahçeleri, su parkları gibi yerlerde ticari çıkar için kullanılan hayvanların sömürülmesine göz yuman,

Atlar, faytonlarda ve yük arabalarında işkence ile öldürülürken bu vahşete seyirci kalan,

Pet shop vitrinlerindeki kafeslerde uyuşturulup satılığa çıkarılan hayvanların dramını görmeyen,

Sokak hayvanlarını hunharca toplayıp "barınak" adı altındaki ölüm kamplarına götüren,

Bütün bu konularda yıllardır düzenlenen protestoları, sosyal medyadaki isyanı duymayan yetkili bürokratlar ve siyasetçilerdir!

İnsanlar şunu anlamalı artık: Hayvanlar insanlara savaş açmadı, onların silahları, tüfekleri yok. İnsanları ortadan kaldırma hedefleri de yok. Onlar da insanlar gibi kendi istekleri dışında bu dünyaya geldi. Ancak doğal ortamları dışında yaşam savaşı vermeye mahkûm bırakıldıklarından aslında gerçek kurbanlar hayvanlar...

İnsanların adaleti

İnsanların adaleti, yasa kapsamında korunması düşünülen hayvanları da sınırlamış durumda. Bazı hayvanlar korunur, bazılarının sonu devlet eliyle mezbahada biter. Alınır, satılır, "mal" olarak doğar ve öldürülürler. Onların yaşam hakkı baştan tanınmaz. Bu sömürü düzeni, tüm dünyada toplum desteği ile sürdürülür.

Öldürülmek için yetiştirilen hayvanların hiçbir hakkı korunamayacağı için yasanın adı da gerçeği yansıtmaz. Hayvanları Koruma Yasası değil, Bazı Hayvanları Koruma Yasası olmalıdır adı...

Canlar arasında ayırım gözetiyorsanız,
Birinin diğerinden daha değerli olduğunu düşünüyorsanız,
Bilinçli, duyguları olan bir canlıya ait beden üzerinde hak iddia ediyorsanız...

Bilin ki sorun sizdedir.

Vatandaş Kanaat Beyan Eder, Vekil de Dinler

Sonunda 11 Mart 2021 günü AKP'nin hayvanları koruma kanunu teklifi üzerinde görüşlerimizi paylaşmak üzere TBMM'ye davet edildik. Aslında benim toplantıya katılımım da sorunlu oldu. Çünkü yasa üzerine medyada çıkan beyanatlarından sonra AKP Grup Başkanvekili Özlem Zengin'den randevu talebinde bulunmuştum. Danışmanı, o aşamada kimseye bu konuda röportaj vermediğini belirtince, gazeteci olarak değil, aktivist olarak tasarı açıklanmadan önce görüşmek istediğimi söyledim ama yine olmadı.

Bekleyişe girmişken hayvan hakları derneklerinin 11 Mart'ta toplantıya davet edildiklerini duyuran paylaşımlarını gördüm.

Bunun üzerine Zengin'in danışmanını tekrar arayıp toplantıya katılmak istediğimi söyledim, kendilerinin organize etmediğini AKP Milletvekili Mustafa Yel'in makamını aramam gerektiğini bildirdi. Orayı arayıp Yel'in danışmanına durumu aktardığımda, toplantıdan bilgileri olmadığını, Zengin'in makamını aramam gerektiğini söyledi. Anlaşıyordu ki, pin pon topu gibi atlatılıyordum.

Bunun üzerine HAYKURDER Başkanı Erman Paçalı'yı arayıp toplantıya kimin davet ettiğini sordum, Mustafa Yel'in organize ettiği bir toplantı olduğunu söyleyip, "Ben de seni arayacaktım. Her dernekten en fazla üç temsilci ismi istenmiş. Üçüncü kişi olarak seni yazayım mı?" dedi. Onun Youtube kanalına konuk olduğumda konu açılmış, daha önce yasa toplantılarından nasıl dışlandığımı anlatmıştım. Erman, o nedenle üzülmüş, "Nasıl olabilir böyle bir şey!" diyerek tepki göstermişti. Erman'ın önerisi üzerine, "Lütfen beni yaz, ben de orayı burayı aramaktan kurtulayım" diyerek yanıt verdim.

Ankara'ya varana kadar beni TBMM'den kimse aramadı. Uçaktan indiğimde ilk kez arandım ve sadece Covid-19 testi yaptırmam gerektiği bildirildi. Ertesi gün toplantıya gittiğimizde konuşmama, bu durumu anlatarak başladım. Özlem Zengin, "Hayır, ben o sırada kimseye randevu vermiyordum. Sizin katılmak istediğinizi duyunca da toplantıya gelsin dedim" diyerek itiraz etti. Ben olanı anlatmayı sürdürünce, "Gelmişsiniz işte, uzatmayalım" diyerek sözümü kesti; konunun benim için önemli olduğunu söyledim.

Toplantıya verilen arada hem danışmanı hem de Özlem Zengin yanıma gelip aynı şeyleri yinelediler. Danışman, "Sizi Yel'in makamından aramadılar mı? Biz onlara bildirmiştik" dedi. Beni arayan olmadığını, oraya HAYKURDER'in temsilcisi olarak katıldığımı söyledim. "Olur mu? Siz zaten davetliydiniz" diye itiraz ederlerken, tam o sırada HAYKURDER'den Dilek Özcan gelip "Zülâl'in adını biz yazdırdık listeye" dedi...

Ya aralarında gerçekten bir koordinasyonsuzluk olmuştu ya da benim katılmamam için atlatma yöntemi uygulanmıştı ama

tutmadı. Sonuçta toplantıya girdim.

Rapordan sonra yaklaşık 1,5 ay geçti ama yasa teklifi yok!

Toplantıya giderken sanıyorduk ki AKP grubunun yasa teklifi sonunda bize sunulacak ve onu değerlendireceğiz. Ancak öyle olmadı, bize bir taslak verilmedi. Garip olan da buydu.

Çünkü 2019 yılı boyunca Hayvan Haklarını Araştırma Komisyonu'nda yasa hakkında görüşülmüş ve Aralık 2019'da beş partinin anlaştığı söylenen rapor açıklanmıştı.

Ortada yasa teklifi yoksa ne konuşacaktık?

Komisyon toplantılarında konuşulup karara bağlanmış konular perşembe günü defalarca yinelendi. Bu durumda doğal olarak toplantının "Yasa teklifi öncesinde STK'lerin görüşünü aldık" demek için yapıldığını düşündük.

Sürekli Müdahale İle Konuşturamama Taktiği

Dokuz saat süren toplantının başında ve sonunda iki kere söz aldım. Ancak AKP Grup Başkanvekili Özlem Zengin'in müdahalesi yüzünden görüşlerimi rahatça açıklamam engellendi.

Sözüm sürekli kesilse de hayvan hakları yasası için hazırlanan rapordaki eksik ve çelişkilere dair eleştirilerimi dile getirmeye çalıştım.

Hayvana yönelik şiddete verilecek cezanın alt sınırının 3 yıl olması gerektiğini, aksi halde cezasızlığın süreceğini belirttiğimde, Özlem Zengin "Hakkımızda kanaat beyan etmeyin" diyerek itiraz etti. İnsan Hakları Eylem Planı'nda yer alan ve bir yıl içinde uygulamaya konacak düzenlemeye göre alınan ceza ile orantılı hapis uygulanacağını söyledi. Ancak şu anda bizim talebimiz olan alt sınırı üç yıldan başlayan ertelemez ceza düzenlemesi yapılmıyor.

Bu konudaki ısrarım ve "Tecavüz cezasız kalmaz" diye direktmem üzerine, Zengin, "Araştırmalar gösteriyor ki yasalar şiddeti önlemez" dedi. "Yasalar, tek başına şiddeti önlemede yeterli olmayabilir ama yasadışı da olmaz. Hem iyi yasalar yapılmalı hem de aynı zamanda şiddete karşı toplumsal bilinci

geliştirmek için eğitim çalışmaları yapılmalı” diyerek yanıt verdim.

Yasada hayvanların bilinç sahibi, doğuştan hakları ve duyguları olan canlılar olarak tanımlanmasının önemine vurgu yaptım. AKP milletvekili Mustafa Yel’in verdiği bilgiye göre böyle bir tanım yok; “mal olmaktan çıkarılınca gerek kalmıyor zaten” yaklaşımı var.

En çok konuşulan konuları sıralarsak:

Mevcut yasadaki 6. maddeye (kısırlaştır, aşılatt, aldığın yere bırak) dokunulmuyor.

Ev hayvanları ile ilgili sınırlama yok ama iktidar vekilleri çoklu hayvan bakanlara “istifçi” demeyi sürdürdü.

Sahipli - sahipsiz hayvan ayrımı kalkıyor; 3. kişilere hayvan sahibine kötü muamele yüzünden dava açma hakkı veriliyor.

Kısırlaştırma zorunlu hale geliyor.

Kanundaki yükümlülüklerini yerine getirmeyen belediyelere İçişleri Bakanlığı izni ile soruşturma açılması gündemde ama bunun uygulanabilirliği inandırıcı değil.

“Yasaklı ırk” denilen köpekler, belli bir süre içinde kısırlaştırılmaları şartıyla sahibinde kalacak.

Ben ilk konuşmamda olumlu gördüğüm bazı düzenlemeleri kısaca sıraladıktan sonra özellikle hayvanlar arasında yapılan ayrıma dikkat çektim. Çünkü toplantıya katılanların ağırlıklı olarak sokak hayvanları ve belediye ile ilişkilere odaklanacağı belliydi. Öyle de oldu.

Oysa mevcut hayvanat bahçeleri ve yunus parkları kapatılmıyor, sadece yenileri açılmayacak.

Deve güreşleri ve atlı faytonlar yasaklanmıyor.

Pet shoplarda sadece kedi ve köpek satışı yasaklanıyor ama satış katalogdan sürecektir. Diğer hayvanların satışı serbest.

Hayvan deneyleri sürecektir.

Av ihaleleri açılarak hayvanlar katledilmeye devam edilecek.

Toplantıdaki ilk konuşmamda, deve güreşlerinin hayvana cinsel istismarı da içerdiğini, özellikle Ege ve Akdeniz yörelerinde bir siyasi etkinlik haline gelen bu utançtan kurtulmamız gerektiğini anlattım.

Medyada "*Pet shoplarda* hayvan satışı yasaklanıyor!" diye başlıklar atıldığını ama sadece kedi ve köpek satışının yasaklandığını, diğer hayvanların satışının devam edeceğini söyleyip, "Özgürlükle özdeşleştirilen kuşun ya da tavşanın, kaplumbağanın neden kafeste olduğunu birisinin bana açıklaması gerek. Bunu kabul etmiyorum" dedim.

Hayvanat bahçelerinin hayvan hapishanesi olduğunu ve hepsinin kapatılması gerektiğini söyledim. "Yenileri açılmayacak ama var olanların adını değiştirerek sürdüreceğiz diyorsunuz, doğal yaşam parkı dediğiniz yerler hayvanların doğal ortamı değildir" dedim.

Medyaya beyanat verirken "devrim gibi yasa yapıyoruz" dediklerini oysa hayvanlar arasında ayırım yapıldığını ve eğer böyle bir yasa yapılacaksa, devrim diyerek o kelimenin de içinin boşaltılmaması gerektiğini söyledim.

Bütün bunları anlatmaya çalışırken iktidar partisi vekillerinin, özellikle Özlem Zengin'in sürekli müdahalesi ile sözüm kesildi.

Madem Konuşturmayacaktınız, Neden Davet Ettiniz?

Toplantının sonunda 2. kez söz aldığımda, konuyu üzerinde hiç durulmayan canlı hayvan ticaretine getirdim. AKP milletvekili Yunus Kılıç'ın "Siz ülkenin politikası ile ilgili fikir vermeye gelmediniz. Bunları söylemek size düşmez. Sohbetin sırası değil" diyerek terslemesi son derece yakışsızdı.

Ülke politikaları hakkında söz söylemek her vatandaşın hakkıdır. AKP'nin "ucuz et" politikası yüzünden yıllardır ölüm gemilerinde korkunç işkencelere maruz kalan hayvanların durumu hayvan hakları ile ilgili toplantıda konuşulmayacak da nerede konuşulacak? Bunları, bu vahşeti yıllardır ortaya çıkarmak

için mücadele eden ben dile getirmeyeceğim de kim getirecek?

At yarışındaki şiddetten söz edip "İnsanlar kumar oynuyor, atlar can veriyor" dediğimde ise yine Özlem Zengin tarafından "kanaat beyan etmeyin" diyerek susturulmak istendim. Toplantıdaki diğer temsilciler konuşmalarını videoya kaydedebilirken, çifte standart uygulanarak benim konuşmamın kaydı durduruldu.

İktidar partisi, hayvanlar üzerinden devletin kazanç sağladığı sektörlerin gündeme getirilmesini istemiyor. Bu yönde sorgulama yapanı susturuyorlar.

Kendi görüşlerine uygun konuşan STK ve baro temsilcilerine müdahalede bulunmazken, ayırt etmeden tüm hayvanlar için sömürüye karşı çıkanları susturuyorlar.

Daha önce komisyonda dinlediklerini tekrar tekrar dinlerken, fikirlerini ilk kez doğrudan aktarma olanağı bulanları susturuyorlar.

Bir acı gerçek de şu:

Bir kez daha görüldü ki hayvansever olmak, hayvan haklarını doğru bir yaklaşımla savunmak için yeterli değildir. Kendisine "yaşam hakkı savunucusu" diyenler arasında "et kalitesi", "insani kesim", "çalışan hayvan", "ekonomik değeri olan hayvan" ifadelerini kullananların olması da kabul edilebilecek bir şey değildir.

Bu mücadelede çita öylesine düşük tutuluyor ki "kırmızı çizgimiz" söylemiyle bazı hayvanlara öncelik verilirken, bazılarının esareti konu bile edilmiyor...

Böyle bir yasa, hayvan hakları yasası değil, BAZI HAYVANLAR İÇİN REFAH YASASI'dır.

Böyle bir yasa insanlar için hazırlanıyor olsa, ırkçılığın manifestosu olurdu!

İşin acı yanı, bazı STK temsilcileri, bazı baro temsilcileri gibi "en azından, hiç değilse" diyerek "önce kedi ve köpekleri kurtaralım" yaklaşımıyla hareket ediyor. Oysa hayvan hakları yasası

yapılıyorsa hepsinin hakkını savunmak durumundayız. Ne zaman bunu dile getirsem mezbahadaki hayvanların katledilmeye devam edileceği gerekçe gösteriliyor. O konuda yasa ile yapacak bir şey yok. İnsanların kendi isteğiyle vegan olması gerekiyor ve bunun için de yıllardır mücadele ediyoruz. Ancak yasada yapılmasını talep ettiğimiz değişikliklerin hiçbirisi “uçuk kaçık, radikal” talepler değildir.

Hayvanlar mal değil deniliyorsa gereği yapılmalı, biri korunurken diğeri satılıp esir edilmemeli. Bugünden yarına hepsi gerçekleşmeyebilir, bu uzun soluklu bir mücadele ama biz daima talep etmeliyiz. Bunları biz bugün söyleyeceğiz ki, sonraki yıllarda “Bunlar uzun zamandır talep ediliyor” denebilsin.

“Adalar’da atlı faytonu biz kaldırdık” iddiasında bulunanlar, tüm Türkiye’de niye kaldırmıyor?

TBMM’de AKP temsilcileri ile hayvan hakları savunucuları arasındaki toplantıda ilginç bir şey daha oldu. Söz aldığımda konuyu atlı faytonlara getirdim ve yasa teklifi ile bu zulmün tüm ülkede sona erdirilmesi gerektiğini söyledim.

Nedenini anlatırken Adalar’daki atlı faytonların kaldırılmasını örnek gösterdim. “Yıllar boyunca çok sayıda aktivist mücadele etti, yönetim değişti, ruam hastalığı çıktı ve karar alınarak kaldırıldı” şeklinde süreci özetleyen bir cümle kurdum ve şunu ekledim:

Siz bu yeni yasayla tüm Türkiye’de atlı faytonları kaldırmazsanız, biz benzer şekilde tek tek belediyelerle yıllarca mücadele etmek zorunda kalacağız ve bu arada atlar eziyet çekmeye, ölmeye devam edecek.

Bunun üzerine AKP İstanbul Milletvekili Serap Yahşi Yaşar, “Hayır, Adalar’da atlı faytonu biz kaldırdık, kalsın diyenler vardı!” diyerek itiraz etti ve diğer milletvekilleri de söze karışınca aynı anda konuşan birçok kişinin arasında sesimi duyurmaya çalışarak “Ben sadece süreci özetledim, sonuçta öyle olmadı mı?” dedim.

“Biz kaldırdık!” itirazları sürünce, “Ben burada o, şu, bu, isim peşinde değilim. Olanları biliyorum ama madem biz kaldırdık

diye yapılanı sahipleniyorsunuz, samimiyseniz yeni yasada bütin atlı faytonları kaldırın!" dedim. Ona yanıt gelmedi...

Ama toplantıya verilen arada yanıma Serap Yahşi Yaşar geldi. "CHP'ye iltimas geçemezsiniz, komisyon tutanaklarını okuyun, CHP Milletvekili Gülizar Biçer Karaca kalsın derken biz kalksın dedik. Biz kaldırdık atlı faytonu" dedi.

"Ben konuşurken hiçbir parti ya da kişi adı vermedim, şimdi siz yapıyorsunuz bunu. Tüm süreci çok yakından biliyorum. Bir ara Adalar'da sembolik oranda atlı fayton kalsın önerisi vardı. Her partiden farklı düşünenler olmuştur. Beni parti ilgilendirmez" diyerek yanıt verdim. "Olur mu, beni çok ilgilendirir, ben siyasetçiyim" dedi.

Bu yazıyı yazmadan önce Gülizar Biçer Karaca'yı aradım. Hayvan Haklarını Araştırma Komisyonu olarak Adalar'da inceleme yaptıktan sonra, raporda atlı faytonların ulaşım aracı olmaması gerektiği, ancak sınırlı sayıda faytonun bulundurulabileceği şeklinde görüş yazıldığını söyledi. Kendisinin de komisyon üyesi diğer üyelerin de aynı raporda imzasının olduğunu belirtip "Bunun dışında bir önerim olsa şerh koyardım" dedi.

Ekim 2019 tarihli raporu, o dönemde kendi içinde çelişen bu öneri nedeniyle de eleştirmiştim. Öneri aynen şöyleydi:

Bu çerçevede Komisyonumuz, faytonların tüm yurttaki bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirmesini yapmıştır. Ancak faytonların yüzyıllardır kullanıldığı, tarihi ve kültürel miras değeri taşıdığı bazı noktalarda, belirlenecek standartlar dahilinde, atlı fayton çalıştırılmasına izin verilebileceği değerlendirilmektedir.

Komisyonun tutanaklarını da okudum. Partiler adına konuşanlar, Adalar'da atlı faytonların sayısının azaltılması ama koşullarının iyileştirilerek belli bir oranda kalması yönünde görüş birliğine varmış.

Rapor açıklandıktan sonra, ruam yüzünden atlar katledilince İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı İmamoğlu ile yaptığımız görüşmede de "Atlı faytonları yüzde 95 oranında kaldıracaklarını, kendisine sembolik bir oranda faytonun kalması yönünde

bir talep iletildiğini ama henüz karar vermediklerini” söylemişti. Görüşmemizden birkaç gün sonra, “Vicdanen ben de faytonun kalmasını istemiyorum” diye açıklama yaptı, UKOME’den atlı faytonu kaldırma kararı çıktı ve kaldırıldı.

Bu durumda Serap Yahşi Yaşar, UKOME’de ya da İBB yönetiminde olmadığına göre, komisyon raporunda imzası bulunduğuna göre nasıl “Adalar’da atlı faytonu biz kaldırdık” diyor?

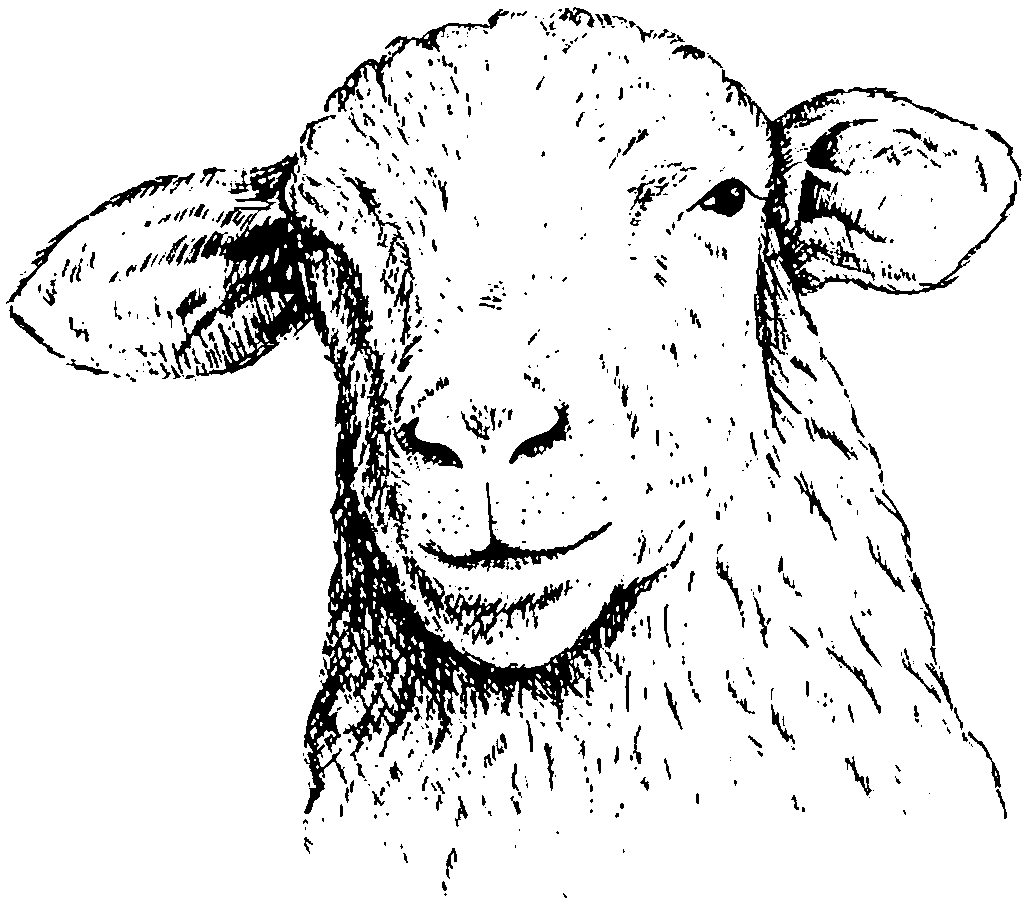
Hayvan hakları, partiler üstü bir konudur; benim hiçbir partiyle ilgim yok. Partizanlık yaparak hayvan özgürlüğü mücadelesi veremezsiniz. Ben, kim hayvan sömürsüne, esaretine son verirse onu söylerim.

Şimdi de geçen hafta TBMM’de söylediğimi burada yineliyorum ve diyorum ki:

Adalar’da atlı fayton kalsın diyenlere karşın, o zulmü kaldıranın iktidar partisi olduğunu iddia ediyorsanız, o zaman tüm Türkiye’de de kaldırın, biz de bunu takdir edelim!

Hem iktidar partisi bunu yaparsa, Adalar’daki atlara rehabilite alanı olması için arazi vermeyen Tarım Bakanlığı, bu kez arazi sağlayabilir. Bu olursa, Adalar, İzmir ve Antalya’daki uygulamaların aksine, o atlar bir sömürüden kurtulup diğer bir sömürüde kullanılmak üzere başka kurumlara da verilmez!

Alın bu kararı, bekliyoruz.

AKTİVİZMDE FARKLI YAKLAŞIMLAR

Sorun şu ki, insanlar hayvanları kurban olarak bile görülmeyecek kadar sömürdü. Hayvanlar hiç dikkate alınmıyor. Hiçbir anlamları yok, varlıkları sayılmıyor, önemli değiller. TV ya da cep telefonu benzeri bir mal gibiler. Hayvanları sandviç ve ayakkabı gibi cansız nesnelere dönüştürdük.

Gary Yourofsky
Hayvan özgürlüğü aktivisti

Hayvan Refahı - Hayvan Hakları - Hayvan Özgürlüğü / Farklı Aktivizm Yöntemleri

Hayvan hakları mücadelesinin tarihine baktığımızda, tüm dünyada lidersiz bir taban örgütlenmesine dayalı olarak geliştiği görülüyor. Zaman içinde yeni yöntemlerin ortaya çıktığı bir evrilme, kendiliğinden gündeme geliyor. Çağımızda iletişim araçlarının gelişip yaygınlaşmasının da etkisiyle, farklı ülkelerde hayvan hakları aktivizminin geçirdiği aşamaları eşzamanlı olarak izleme olanağına sahibiz. Bunlara geçmeden önce, hayvan refahı ile hayvan hakları arasındaki ayrımı vurgulamak gerekli.

Hayvan Refahı, Mücadeleyi Geriletken bir Yaklaşımdır

Tüm dünyada içinde farklı yaklaşımları barındıran bir alan hayvan hakları. Gerçekte hiçbir ayırım yapmadan bütün hayvanlara uygulanan meta statüsünü reddederek özgürce yaşama haklarını savunma ilkesinde buluşulması gerekirken, çoğunluk tarafından benimsenen sisteme boyun eğip ona göre pozisyon alanlar var. Bu yaklaşıma sahip olanlar, kurulu hakim sistemin

dayatmalarının bir anda değişmeyeceği argümanını kullanarak, temel ilkede indirgeme yapıyor. Gerekçe olarak bunu öne sürüyorlar ama işin içine girdiğinizde görüyorsunuz ki bu gruptakilerin büyük kısmı kendisi hayvan yiyor ve hayvan sömürsünü sürdürüyor.

Hayvanların içinde bulunduğu koşulları iyileştirmeye odaklanan hayvan refahçıları, kafesleri biraz daha büyütmeyi büyük bir zafer olarak yansıtıyor, yaşam hakkını savunup mezbahalara karşı etkili protestolar gerçekleştirmek yerine endüstrinin temsilcileriyle masaya oturup "insani kesim" yalanına ortak oluyor. Çünkü baskıyı ve iktidarı sorgulayan, hayvan köleliğini tümüyle reddeden bir anlayış içinde değiller. Evet, mezbahalar bugünden yarına bir anda ortadan kalkmayacak ama bir kölelik düzeni ancak ona başkaldırarak yıkılabilir, kölelere daha iyi davranılmasını savunarak değil. Refahçı yaklaşım, sonuçta hayvanlar üzerindeki işkenceyi bir parça hafifleterek insanların vicdanının rahatlamasına ve böylece de kölelik düzeninin sürmesine yol açıyor.

Bu açıdan bakıldığında, Peter Singer'ın 1976'da yayınlanan *Animal Liberation (Hayvan Özgürleşmesi)* adlı kitabı, insanların hayvanlara farklı bakmasını sağladıysa da, faydacılık eksenindeki görüşleri düşünüldüğünde hayvan özgürlüğünden uzaktır. Hayvan refahı, bütünlüklü bir hayvan hakları mücadelesini güçlendirmek bakımından engelleyici bir işlev görüyor. Örneğin son yıllarda hayvanlara uygulanan sistematik işkencenin daha sık duyulmasının verdiği panikle, vicdan rahatlatıcı bazı kavramlar ortaya atılıyor. Kafeslerde doğal ortamlarından uzak bir şekilde esir tutulan hayvanların insanlarda yaratabileceği rahatsızlığı yok etmek için "serbest gezen tavuk" ve "çimenle beslenen hayvan", mezbaha vahşetini daha "kabul edilebilir" göstermek için "insani kesim", eti tümüyle bırakmayan ama çevre ve sağlık konusunda bilinçli gibi görünmek isteyenler için de "Etsiz Pazartesi" gibi kavramlar türetildi. Bunlar, hayvancılık endüstrisinin bulduğu reklam konseptleridir. Eti, sütü ve yumurtayı alıp tüketenler, bunların "etik" yolla üretildiğine inandırılacak ki sömürü 21. yüzyılda da sürdürülebilsin, hiç sorgulanmasın.

Hayvan özgürlükçüleri, doğal olarak bunların hepsini reddeder. Çünkü hep yinelediğimiz gibi, hayvan hakları, kafeslerin biraz daha genişletilmesi ile ilgili değil, kafeslerin parçalanıp yok edilmesi ile ilgilidir.

Her ne kadar "Etsiz Pazartesi" sayesinde bazı insanların vejetaryenliğe adım atmayı düşünmesinin sağlandığı söylene de, ben bu tür konseptlerin yanlış mesaj verdiği görüşündeyim. Çünkü savunulan şey yaşam hakkı odaklı olmadığından, pazartesi gününün ardından haftanın geri kalanında et yenilmesini normalleştiren bir yaklaşımı da içinde barındırıyor. "Pazartesi et yemeyin!" diye uluslararası kampanya başlatılıyor, insanlar "Sizin için sağlıklı, çevre için iyi" diye ikna edilmeye çalışılıyor. Buna uyup sadece bir gün et yemeyenler, haftanın geri kalanında ete hücum edebiliyor. "Daha az et yiyin" mesajını veren ve bunu etik ile ilişkilendirmeyen bir kampanyanın, hayvan hakları açısından bakıldığında, yarar-zarar dengesinde ibrenin ilkinden yana olduğunu düşünmek hatadır. Pazartesi bu kampanyaya katılıp et yemeyen kişi ertesi günü yiyorsa, nedeni bu kampanyanın etin ardındaki vahşeti ortaya çıkarmaya odaklanmamasıdır. Bunca yıldır örneklerini çok gördüğüm gibi, sadece sağlık ya da çevresel nedenlerle bitkisel beslenen ama konunun etik yanını ihmal eden birçok kişi, hayatının bir evresinde hayvansal ürünlere dönebiliyor, arada kaçamak yapabiliyor ya da bitkisel beslendiğini söyleyip hayvan sömürüsüne diğer alanlarda devam edebiliyor.

Günümüzde hayvancılık endüstrisi, kapitalizmin tiksindirici pazarlama yöntemlerini kullanarak sömürüyü sürdürme çabasını öyle boyutlara vardırdı ki, dünyanın neresine giderseniz gidin, artık üzerinde "Free Range Meat" (serbest gezen hayvan eti), "Animal Welfare" (hayvan refahı) yapıştırmaları olan etli ve peynirli sandviçler görüyorsunuz. Reklam manipülasyonuna koşullanmış tüketici, bunlara görünce düşünmeden gönül rahatlığıyla inanınca, zulüm de onaylatılmış oluyor. Sonuç: Daha fazla hayvansal tüketim, daha fazla hayvan katliamı!

"Acıyı azaltma" hedefli bir bakış açısına sahip olan hayvan

refahını benimseyenler, "Bu bir aşama. Sonuçta amacımız aynı; hepimiz hayvanlar için çalışıyoruz," deseler de, durum tam olarak öyle değil. Hepimiz hayvanlar için mücadele ediyor olabiliriz ama birileri "serbest gezen tavuk" yiyerek vicdanını rahatlatıyor diye bu bir "gelişme" olarak kabul ediliyorsa, orada ciddi bir sorun var demektir. Çünkü sonuçta hayvan yine katlediliyor. "Ama ne yapalım, zaten yiyorlar..." diyerek hayvan hakları savunulamaz. Hayvan hakları mücadelesinin hedefi, acıyı azaltma olamaz; temel meselemiz yaşam hakkıdır. Yaşatamadığınız hayvanın hiçbir hakkını koruyamazsınız.

Dünyada ve ülkemizde hayvanlar için çalışan birçok dernek ve grup var. Ancak bunların çok büyük bir kısmı, hayvan refahı alanında çalışmalar yapıyor, örgütlerin yöneticileri ve yönetim kurullarında yer alan üyeler vegan olmadıklarından hayvan sömürüsünü kendi hayatlarında sürdürerek, çalışmalarını hayvanlar arasında ayırım yaparak gerçekleştiriyor. TBMM'de sokak hayvanları ya da *pet shop* düzenlemeleri konusunda milletvekilleri ile görüşmeler yapıp, öğlen yemeğinde aynı vekillerle birlikte Meclis lokantasında kuzu kebabı yiyen insanların "hayvan hakları savunucusu" olarak görülmesi, kürk içinde poz veren bir sanatçının köpeğini çok sevdiği için hayvansever olarak görülmesi, tam anlamıyla ikiyüzlülüktür.

Hayvan hakları, ne yazık ki hayvanlara ihanet edenlerin ödüllendirildiği bir alan haline geldi. Söz konusu kişilerin bazı hayvanlar için çaba sarfetmesi, onları "hayvansever" ya da "hayvan hakları savunucusu" değil, hayvansever yapar ki bu tanıma öfkelenmeleri gereksizdir. Çünkü tam olarak gerçeği ortaya koyan bir ifadedir. Nasıl siyahların yaşadığı zulmü görmezden gelip sadece beyazların haklarını savunarak insan hakları savunucusu olamazsanız, mezbahada katledilen hayvanların yaşadığı vahşeti görmezden gelerek, hatta o vahşeti destekleyerek, hayvansever ya da hayvan hakları savunucusu olamazsınız. Ama her ikisi de olmak kişinin kendi elindedir; tek yapması gereken, ayırım yapmadan tüm hayvanların yaşam hakkını savunmak ve buna göre yaşamaktır.

Bunları söylemenin dışlayıcı bir tavır olduğunu iddia edenler

de var. Oysa bunları söylememizin nedeni, mücadeleyi doğru temele oturtmaktır. Dayatılan ikiyüzlülüğü reddedip kavramları yerli yerine oturtmazsak, 21. yüzyılda hayvan hakları alanında ilerleme kaydedilmesi iyice zorlaşacak.

Azaltmacı Yaklaşımlar

Son yıllarda sıklıkla rastladığımız “fleksitaryenlik” konseptini de burada ele almak gerektiğini düşünüyorum. Çevre duyarlılığı olanların sürdürülebilirlik hedefiyle et tüketimini azaltmak için geliştirdiği bir beslenme şekli bu. Türçede söylemesi zor olabilir. Belki de gevşek diyet desek daha iyi...

Bunu savunanlar, daha çok bitkisel beslenin, eti azaltın, böylece etin çevreye zararını azaltmış olursunuz diyor. Küresel ısınmanın doğaya zararının yadsınamaz şekilde ortaya çıkmasının sonucu aslında. Ne yapsak da etten vazgeçmemek için direnenleri daha az et yemeye ikna etsek diye düşünen çevreciler ile varlığını bir şekilde sürdürmek için kıvranan et endüstrisinin el ele verip bulduğu bir konsept. Her iki tarafın da kendi açısından bunu savunmasında etik bir tutarsızlık yok aslında. Kendilerince bir mantık yürütüyorlar. Ancak bunu savunan veganların olmasını anlamak zor. Diyorlar ki, “Daha az hayvan ölecek. Birdenbire herkes vegan olamayacağına göre, insanlar daha az et yese, bu daha iyi değil mi?” İşte bu redüksiyonist yani azaltmacı bir yaklaşım.

Veganlığın hayvanların yaşam hakkını savunan özgürleştirici bir felsefe olarak insanlara anlatılıp benimsenmesinin çok zor olduğunu düşünüp bunu radikal bulanlarca destekleniyor azaltmacı yaklaşımlar. Veganlık için ütopya kelimesini bile kullanıyorlar. Neredeyse veganları masal kahramanı yapacaklar...

Bu çaba öyle bir noktaya vardı ki, “hayvan sömürüsü yanlışır” demek yerine “hadi biraz azaltın bu sömürüyü” diyorlar. Bunu “pozitif bir pazarlama yöntemi” olarak görüyorlar. Söylediklerine göre, önce azaltmaya razı olan, sonra tümüyle bırakmış... Bütün bunların sonucunda azaltmacı yaklaşımlar çıktı ortaya.

Diyeceksiniz ki gerçekten bu şekilde vegan olamaz mı bir insan? Olan vardır ama birincisi, mesele sadece beslenme ile ilgili değil. Bu konseptler insanlarda sanki "bitkisel besleniyorum, öyleyse veganım" gibi bir algı yaratıyor yani veganlığı diyeteye indiriyor. İkincisi, türcülüğü sorgulamayan insanlar, bir süre sonra tekrar hayvansal beslenmeye dönebiliyor ya da arada mutlaka kaytarıyor. Veganlığın temelindeki felsefeyi benimsememiş bir insanın sömürüye devam etmesinin yolunu açıyor.

Bize diyorlar ki, "Hayvanlar ölürken siz kendi felsefenizin peşindedesiniz." Sanki savunduğumuz yanlış bir şeymiş gibi! Bu yaklaşımı savunan bazı isimlerin kullandığı araştırma verilerine göre, azaltmacılar, vegan bir dünyanın yaratılması için veganlardan daha etkiliymiş. Buna karşılık Boston Üniversitesi'nde görev yapan psikiyatri profesörü Casey Taft ise, tam tersini söylüyor. Birleşmiş Milletler'de şiddet ve sömürünün sonlandırılması için raporlar yazan uluslararası alanda saygı duyulan bir bilim insanı kendisi. Diyor ki, azaltmacıların kullandığı veriler ciddi şekilde hatalıdır ve bunun amacı, insan olmayan hayvanların hakları üzerine kurulu bir mücadelenin yerine reformist bir gündem yerleştirmektir.

İngiltere'de fleksitaryenlik akımı yüzünden yumurta satışlarının tavan yaptığı yansıdı medyaya. Hayvan proteinini oradan alayım diye yumurtaya hücum etmiş insanlar...Yumurta endüstrisinde katledilen civcivlerin canı can değil mi?

Azaltmacıların kullandıkları veri, Amerika merkezli Animal Charity Evaluators adlı kurumun verilerine dayanıyor. Bu kurumun kendi sitesindeki ifadeye göre, hayvanların hayatlarını iyileştirme amacını taşıdıkları görülüyor. Yani bir hayvan refahı örgütü. Söz konusu verilere göre hangi kuruma yardım yapılacağına karar veriliyorlar. Tahmin edebileceğiniz gibi Animal Charity Evaluators'ın en tepede yer verdikleri, veganizmi etik bir tutum olarak tanıtmayan birtakım dernekler.

Azaltmacı yaklaşımları savunanların önerdiklerinin veganizm ile ilgisi yoktur. Çünkü veganizm felsefesinin temel fikri, her birey için yaşam hakkı ve yaşamını sömürülmeden sürdür-

me hakkıysa, bu herkes için geçerli olmalı. Birileri bu hakka sahipken birileri olmazsa adalet sağlanmaz. Kimin öleceğine zar atarak mı karar verilecek? Adalet böyle mi sağlanacak?

İnsanlara "bugün et yeme, yarın yersin, azalt" dediğinizde, orada verilen mesajın çıkış noktası farklıdır: Ya insan sağlığıdır ya da çevredir ama hayvanın yaşam hakkı değildir. Bu yaklaşım, insanlarda "hiç değilse azalttım" düşüncesiyle vicdani bir rahatlama yaratıyor. Üstelik Türkiye gibi giderek yoksullaşan bir ülkede kiminle konuşsanız, "o kadar pahalı ki arada bir yiyoruz" diyorlar. Bu durumda zaten redüksiyonist bir toplum zorunlu olarak mevcut. "Veganlığı önermeyelim, insanlara zor geliyor" demek, baştan teslimiyettir. Veganlığın özündeki devrimci damarı kesmek demektir.

Bu yaklaşımı savunmak öylesine garip durumlar yaratıyor ki, bir de bakıyorsunuz fırın üreticisi uluslararası bir marka, Instagram'da "Daha Az Et" ile beslenmek mümkün diyerek bir yemek programının reklamını yapıyor. İzliyorsunuz, "Et harika bir lezzet ama pahalandı, öyleyse sebzeyle karıştırıp kebab yapalım" diyor programda... Bunun için açtıkları internet sayfasında fazla et tüketiminin sürdürülebilir olmadığı söylendikten sonra şunlar yazıyor:

"- Hemen iyi bir kasap edinin. İyi bir kasap sattığı hayvanın cinsini, nerede, nasıl yetiştirildiğini bilir ve sizinle paylaşmaktan kaçınmaz.

- Bütün tüketin. Hayvanın sadece en bilinen kısımlarını almayın, farklı, hatta daha hesaplı kısımlarını kullanın. Tavuğu bütün alın, suyunu, kemiğini, derisini, sakatatını kullanın.

Haftanın, ayın belli günlerini etsiz gün ilan edin. Yani etten vazgeçmeleyim ama azaltalım diyorlar."

Redüksiyonistler, günümüzde ilgi gören "vegan akımının" en büyük kazancının zengin kapitalistlerin yeni bitkisel ürünlere yatırım yapması olduğunu da söylüyor. Aslında bütün bu tartışmaların gerisindeki mesele, kapitalizm veganizmi dönüştürme sorusudur. Hem insan hem de hayvan sömürüsü üzerine kurulan

bir yapı içinde her türlü sömürüyü reddeden bir yaklaşımın yaşayabilmesi meselesidir. Kapitalizm sömürdüğü sürece varlığını sürdürür. Birileri günümüzde vegan ürünlere yatırım yapıyorsa, bunun nedeni orada kâr gördükleri içindir.

Yaşam hakkını savunan bir veganın bu tür yaklaşımları savunması gerçekten tezattır. Fırın üreten bir firmada çalışıyorsanız ya da et yemekleri yapan ama trendleri de izleyen bir şefseniz azaltmacı yaklaşımları desteklemeniz tezat oluşturmayabilir ama bunu veganlık adına yaptığınızı söylerseniz bu ikiyüzlülüktür. Çünkü azaltmacı yaklaşımların veganizmin yaymak istediği mesaj ile ilgisi yoktur.

Veganizme ilgi arttıkça bu tür konseptlerle karşılaşacağımız belli ama etik veganlar olarak, hayvan hayatını pazarlık konusu yapma hakkını kendimizde bulmuyoruz. Her canın hayatının değerli olduğunu, sütü için sömürülen anne ineğin dramını, doğar doğmaz annesinden ayrılan yavruların hakkını, tüm hayvanlar için adalet ve özgürlük istediğimizi hiç çekinmeden söylemeye devam edeceğiz. Veganlığın zor olmadığını eylemlerimizde anlatmayı, bilgilendirmeyi sürdüreceğiz.

İnsanlar bilinçlendikçe, hayvansal ürünlerin ardındaki gerçekleri gördükçe tüketim kaçınılmaz olarak azalacak. Bunları ortaya çıkarmak isteyenlere saldırılar olacak. Bu sömürü düzeni açık bir şekilde sürdürülebilir değildir. Gerçekleri dile getirmekten korkmayacağız. Önce dalga geçeceklerini, sonra öfkelenceklerini ama en sonunda gerçeği kabul etmek zorunda kalacaklarını biliyoruz. İnsanlık tarihinde tüm mücadeleler böyle oldu. Köleler hiçbir zaman "haftanın 5 günü köleniz olayım, iki gün özgürlüğümü verin" demedi. Biz de yaşam hakları ellerinden alınan hayvanlar hakkında "az yensin" deme hakkına sahip değiliz. O masum hayvanları, insanların anlayabileceği şekilde konuşabilseler, kendi ırkları için redüksiyonistliği savunur muydu? Redüksiyonistler hayvan olsaydı, böyle bir akımı mantıklı bulur muydu? "Abartmayın, yüzyıllardır var olan bir sistem var, hemen değişmiyor" deniyor. Hemen değişmediğini elbette biliyoruz. Bir değişimin yaşanması için o değişimi yılmadan sürekli savunan aktivistler gerekir ve bilinç için birikim zaman içinde

oluşur. Bu birikimi yaratmak için doğru mesajı yaymaya devam edeceğiz.

Hayvan Hakları Mücadelesi

Hayvan refahından farklı olarak, hayvan haklarını savunanlar için mücadelenin temel ilkesi yaşam hakkıdır; hayvan hakları savunucuları hayvanların insan ihtiyaçları için mal gibi kullanılmasını, katledilmesini tümüyle reddeder. Doğal olarak bu yaklaşımı benimseyenlerin tutarlı ve inandırıcı olabilmesi için, öncelikle kendilerinin vegan bir yaşam sürdürmesi şarttır.

Veganlığı benimsemiş bir aktivist, hayvan hakları alanında nasıl bir mücadele yöntemi izleyebilir?

Lobi faaliyetleri - Hukuk platformu

Öncelikle gerçeği net olarak görmek gerekiyor. İçinde yaşadığımız modern toplumlar yasalarla yönetiliyor. Sonuçta her birimiz yasalarla çevrili hayatlar sürdürüyoruz ve o yasalar hayvanları mal statüsünde değerlendiriyor. İnsan kullanımı için hayvanların metalaştırılmasının yasalarla güvence altına alındığı bir dünyada yaşıyoruz. Yasalara göre, sadece pet hayvanı olarak kabul edilenlerin ve bazı soyu tükenmekte olan hayvanların yaşam hakkını bazı durumlarda koruyan maddeler var. Mezbahada kesilenlere ek olarak, doğal ortamındaki vahşi hayvanlar da devlet onayıyla av diye adlandırılan vahşetle katlediliyor, laboratuvarlarda deney işkencesiyle milyonlarca hayvan yasal olarak öldürülüyor. Bu durumda et, süt, yumurta ve deri sektörlerinde mal olarak görülen hayvanlar ile av ve deney yüzünden öldürülen hayvanların haklarını yasal çerçeve içinde savunmak olanaklı değildir.

Ancak hukuk alanında mücadele ederek bazı hayvanlar için kazanımlar elde etmek olanaklıdır. Sokak hayvanları, hayvanlı sirkler, petshoplar, belediye barınakları gibi konularda ilgili devlet kurumları ile görüşerek düzenlemeler yapılabilir. Sirklerde ve eğlence sektöründeki hayvan sömürsü sona erdirilebilir, hayvan köleliğine neden olan hayvanat bahçelerinin kapatılması

sağlanabilir, *pet shoplarda* hayvan satışı yasaklanabilir, sokak hayvanlarına yönelik suçların gerçek anlamda caydırıcı cezalar alması sağlanabilir. Bunların hepsi hayvanların özgür olması açısından önemli. Özellikle Türkiye’de bu alanda yapılması gereken çok şey var. Hayvanlara tecavüzün yaygın olduğu bir ülkede bu suçu işleyenlere gerekli hapis cezasının verilmesini sağlamak ya da kendi yetki alanındaki sokak hayvanlarını zehirleyerek öldüren belediyelerin ceza alması için hukuki mücadele vermek gerekiyor. Dolayısıyla hukuk, hayvan hakları mücadelesinin ihmal edilemeyecek bir ayağını oluşturuyor.

2017’de Lüksemburg’da gerçekleştirilen Uluslararası Hayvan Hakları Konferansı’nda dinleme fırsatı bulduğum The Nonhuman Rights Project’in (NhRP) kurucusu Steven Wise, hayvan haklarını yasal çerçevede en ileri aşamaya taşıyan isimlerden birisi. İlk kez şempanzeler için “habeas corpus” kararı çıkarmayı başardı. 2015 yılında hayvanların toplumsal statüsü konusunda bir New York mahkemesinde görülen davada dünyada bir ilk yaşandı ve yargıç iki şempanzeyi yasal kişilik saydı. Hayvanların insan olmayan duyarlı bireyler olarak tanınması için mücadele eden NhRP, Stony Brook Üniversitesinde deney için tutsak edilen iki şempanzenin bir hayvan çiftliğine transfer edilerek özgürlüklerinin verilmesi için dava açmıştı. Yargıcın şempanzelerin orada zorla tutulduğunu anlamak için şempanzelerin bir gününü mahkemede geçirmesini talep etmesi, hayvanların meta olmadığı yönündeki argümanı, mücadeleyi tartışmasız bir şekilde güçlendirdi.

Buna karşın, hayvan hakları alanında çalışanlar arasında bu konuda da farklı görüşler mevcut. Şempanzelerin bireylik statüsü elde etmesi için insana olan yakınlığını ya da zeka seviyesini gerekçe göstermenin, diğer hayvanlar aleyhine bir ayırım yarattığını düşünenler var. Bu teorik olarak geçersiz bir eleştiri noktası değil belki ama NhRP’in elde ettiği kazanımlar, uzun vadede tüm hayvanlar için bir başlangıç fitili olarak da yorumlanabilir.

Sokak aktivizmi

Her hak mücadelesi gibi hayvan hakları mücadelesinin topluma yayılması için mutlaka sokak aktivizmi ile desteklenmesi gerekli. İnsan hakları ile ilgili diğer toplumsal adalet arayışlarında en azından belli ölçülerde medya desteği bulunabiliyor. Hayvan hakları ise, toplumun ilerici kesimlerinin bile çoğunlukla ihmal ettiği ya da duyarsız kaldığı bir alan. O nedenle sokağa çıkıp bu konuda hiç kafa yormamış insanlara ulaşmak ve medya desteği eksikliğini bir ölçüde doldurabilmek için sokakta sesimizin yankılanması hayati derecede önemli.

Bugüne kadar Türkiye’de hayvan haklarını savunmak için yapılan sokak eylemlerinin yeterli olduğunu söylemek olanaklı değil. Gerçekleştirilenlerin çoğuna istenilen sayıda katılımcı sağlanamadı. İyi niyetle çaba gösterenler olsa da bu alanda etkili olunamadığını kabul etmek gerekiyor. Ülkemizin içinde bulunduğu siyasi ve toplumsal koşulların da etkisiyle, herhangi bir konuda birlik sağlamak son derece zor. Ancak yaşam hakkını savunan hayvan özgürlükçüleri zaten bir avuç insanken, kendi aralarında birbirlerini desteklememeleri anlaşılacak bir durum değil. Egoların devreye girdiği bu süreçten en çok zararı gören yine hayvanlar oluyor ve şu bir gerçek ki ses getirecek güçlü bir eylem yapamıyorsanız, az sayıda insanın katıldığı cılız eylemler davaya yararlı olmuyor.

Yıllar içinde çok sayıda eyleme katıldıktan sonra artık şunu söyleyebilirim ki 10-15 kişinin Tünel’den Taksim’e kadar slogan atıp yürümesinin faydasından çok zararı oluyor. Çünkü protesto ettiğiniz taraf, “İşte onca tantana çıkarıyorlar ama ancak bu kadarlar,” diyerek hareketi küçümsüyor. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nde olduğu gibi İstiklal Caddesi’ni baştan aşağıya hınca-hınç doldurabilirsek, bizi ne medya görmezden gelebilir ne de siyasi otorite. Hayvan hakları mücadelesini güçlendirmek için sokak eylemlerini büyütme ve bunun için de birlik olmak zorundayız. Senin eylemin, benim eylemim, onun logosu, bunun bayrağı diyerek yapılan ayrışmalar hareketi bölüp küçülten bir etki yaratıyor.

Sokak aktivizmini güçlendirmenin bir diğer yolu da, eylem yöntemlerini geliştirip değiştirmek. Sokakta slogan atıp broşür dağıtmak, imza toplamak bilinen en eski yöntemler. Bunları daha geniş ekiplerle yapmayı sürdürürken, diğer yandan da yeni aktivizm yolları bulunabilir. Örneğin tüm dünyada farklı kentlerde yapılan video eylemleri yaygınlaştırılabilir. Biz Türkiye’de bunu Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu adı altında bir araya geldiğimiz hayvan özgürlüğü aktivistleriyle başlattık. Yüzlerine maske takan aktivistler, bir meydanda sırt sırta verip yuvarlak oluşturuyor ya da yan yana diziliyor. Her birinin elinde mezbahadaki şiddeti gösteren videoların olduğu dizüstü bilgisayarlar oluyor. Slogan atmadan sadece konuyla ilgili afişleri tutan aktivistlerin desteklediği eylemin amacı, insanları görmezden gelinen mezbaha vahşeti ile yüzleştirmek. Maskele- rin ve slogan atılmamasının nedeni, dikkati videolara çekmek. Yoldan geçen insanlar, ne olduğunu anlamaya çalışırken durup videoları izlediğinde farklı tepkiler gösteriyor. Kimisi “Bunlar Türkiye’de mi oluyor?” diye soruyor, kimisi şaşkınlık ve korku içinde yüzünü kapatıyor, kimisi de “Et yemeyecek miyiz yani?” diye soruyor. Eyleme katılan birkaç aktivist de o sorulara yanıt veriyor, daha önceden bastırılan broşürleri dağıtıyor ve veganlık anlatılıyor. İnsanlarla aktivistler doğrudan belli bir konu etrafın- da karşı karşıya gelip konuşurken, eylemin tam önünde gerçek- leştirildiği mekanlarda hayvan bedeninden elde edilen ürünleri satanlara karşı da bir meydan okuma anlamını taşıyor. Dünyada “The cube of truth” (Gerçeklik Küpü) olarak adlandırılan bu ey- lemler, bugüne kadar sokakta yapılan diğer eylemlere göre çok daha etkili.

Hayvancılık sektöründe hayvanlara uygunlanan zulmü sanal gerçeklik teknolojisi yoluyla insanlara bire bir yaşatan eylemler de, sarsıcı etki yaratarak sorgulamanın başlamasına yol açıyor.

Bunun gibi Avrupa ve Amerika’da gelişen teknolojik ola- nakları da kullanan birçok yeni yöntem var. PETA’nın mezbaha vahşetini göstermek için metro trenlerinin içine astığı hayvan bedenlerini simgeleyen kanlı modeller, kürk mağazalarının içine girip müşterilere kürk işkencesini gösteren aktivistler, Canada

Goose firmasını protesto için Londra'da ünlü binaların duvarlarına projeksiyonla yansıtılan protesto görselleri örnek olabilir. Hepsinin amacı, hayvanlara uygulanan vahşete karşı duyarsızlaşan toplumu sarsmak.

Sokak eylemleri bilgilendirme ve ikna etmeye ek olarak, yüzleştirme ve şok etmeyi de gündemine almalı. Birçok kişinin ikna etme yöntemine cevap vermediğini yaşayarak görüyoruz; kurulu düzende alıştıkları yaşam şeklini değiştirmek istemiyorlar. Bu durumda gerçeklerle yüzleşip sarsıldıklarında direnç kırılabiliyor. Dolayısıyla iki yöntemin de farklı kişilerde farklı sonuçlar ortaya çıkaracağını düşünerek, ikisini de gündemde tutmak gerekiyor.

Söyleşiler ve Atölyeler Yoluyla Eğitim

Hayvan hakları alanında çeşitli paneller ve söyleşiler düzenlenerek, uzman görüşlerinin topluma aktarılması, değişim açısından etkilidir. 21. yüzyılda insanlığın insan olmayan hayvanlara uyguladığı vahşeti sonlandırması için toplumun tümünde değişimin yaşanması şart. Bunun altyapısını kuracak olan da eğitimidir. Anaokulundan başlayarak üniversite dahil eğitimin her safhasında hayvan haklarının temel bir konu olarak müfredata girmesi yönünde çalışmalar başlatılabilir. Bitkisel beslenmenin faydalarını uzmanlar eşliğinde tüm boyutlarıyla ortaya koyan paneller, söyleşiler ve atölyeler eğitim kurumlarında sık düzenlenerek bilinçlendirme sağlanabilir.

Hayvan hakları derneklerinin düzenleyeceği bu tür etkinliklere konunun ilgili tarafları davet edilerek bir karar çıkması sağlanabilir. Örneğin belediye barınaklarının ya da sokak hayvanlarının durumunu sorgulamak için devletin bu konudaki yetkilileri, bazı barınak görevlilerinin katılımı faydalı olabilir ya da sirklerdeki hayvanlara yönelik sömürünün ele alınacağı bir panele ilgili yetkililer çağrılabilir. Ancak hayvan hakları derneklerinin düzenlediği panel, söyleşi gibi etkinlikler avcılık, mezbahe ya da deney gibi doğrudan hayvanın yaşam hakkının elinden alındığı bir katliam ile ilgiliyse, bunlar yaşadığımız dünyada

yasal olsa bile, etkinliklere aktif durumda olan bir avcının ya da mezbahada hayvan kesen bir görevlinin davet edilmemesi gerekir. Çünkü çağrıldığında onlara bir platform sunulması hayvan katilleri meşrulaştırılmış olur. Avcıların hangi gerekçelerle avlandıklarını bilmeyen yok; bunları tekrar dile getirmelerinin kimseye bir yararı olmaz. "Av cinayettir!" sloganını kullanıyorsak, avcıyı yani katili çağırıp dinlemenin gereği yoktur. Nasıl bir hayvan hakları örgütü kedi ya da köpek öldüreni etkinliğine çağırmiyorsa, silahla ördek öldüreni de çağırılmamalı. "Ama av yasal," dediğiniz anda sistemin size dayattığı türçülüğü kabullenmiş oluyorsunuz. "Çağırmasak kendi kendimize mi konuşacağız?" argümanının da bir geçerliliği yoktur. Avcılığın, mezbaha vahşetinin ya da hayvan deneylerinin bir değil, 100 panel de yapılsa bitmeyeceğini biliyoruz. Bunlara karşı 21. yüzyılda alınacak tavır, sürekli ve çok etkili protestolar yapmak, halkı hayvanlara uygulanan şiddet konusunda bilgilendirmek ve bilgilendirme sürecini insanların inisiyatifine bırakmadan sokakları, binaları, medyayı kullanıp gerçekleri olduğu gibi ifşa ederek bu gaddarlığa bulaşan herkese ekonomik zarar vermekten geçiyor.

Sosyal Medya Aktivizmi

Günlük hayatımızın bir parçası haline gelen sosyal medyayı, bireyler, adeta günlük gibi kendi hayatını yansıtmak için kullanırken, şirketler de ticari faaliyetlerinin tanıtımı için kullanıyor. Madem tüm dünyaya aynı anda ulaşmak için böyle bir olanak var, o zaman hayvan hakları mücadelesi için aktivizm amaçlı kullanmak gerekir. Hem eylemlerin duyurulması hem de toplumda bilinç yaratılması açısından çok etkin bir platform sosyal medya. Los Angeles'da yapılan bir açık kurtarma eylemini, saat farkı olsa da, ben aynı anda Instagram üzerinden İstanbul'da izleyebiliyorsam, bu aracı kullanmamak hata olur. Yaptığınız bir paylaşımın çok takipçili birisi tarafından paylaşılması, onu görebilecek insanların sayısını hiç düşünmediğiniz kadar artırabilir.

Şu da bir gerçek ki, insanların birçoğu hayvan hakları ile ilgili konuları günlük hayatlarında görmezden geldikleri gibi sosyal medyada da görmek istemiyor. Bu konularda paylaşım

yaptığınızda ya öfkeli tepkiler alıyorsunuz ya da sizi takibi bırakıyorlar. Sürekli fazla şiddet içeren görüntüler paylaştığınızda da bir bakıyorsunuz ki sizi sadece sizin gibi düşünenler izliyor. Bu sorunu aşmak için dengeli bir strateji izlenebilir. Bilgilendirici görüntüleri, gerçeklere ve bilime dayalı olarak ortaya koyan paylaşımlar, aynı zamanda haber niteliği de taşıyacağından takip edilme oranı artabilir. Hayvan sevgisini işleyen ve hayvanlara yönelik insan şiddetini ortaya koyan paylaşımlarla iki yönlü bilgilendirme yapılabilir.

Sosyal medya, nasıl toplumun diğer ezilen kesimleri, örneğin kadınlar ve çocuklarla ilgili haberleri yaymak için kullanılıyorsa, hayvan hakları ile ilgili haberler için de kullanılacaktır. Karşı tarafın ilgisizliği, hayvan hakları aktivizminin bu kadar önemli bir platformdan çekilmesine neden olamaz. Aksine, geleneksel medyanın hayvan haklarına duyarsızlığının yarattığı eksikliği gidermek için, daha etkin kullanma yolları araştırılıp ulaşılan kitle artırılmaya çalışılmalı. Hayvan hakları savunucuları, var olan tüm olanakları kullanarak toplumun her kesimine ulaşmalı.

Sokaklar, sosyal medya ve hukuk, bunların hepsi hak mücadeleleri için yasal çerçevede önemli savunma alanlarıdır ve boş bırakılamaz.

Hayvan Özgürlüğü Mücadelesi

Buraya kadar bahsettiğim hayvan hakları mücadelesi, devletin koyduğu yasaları değiştirmek için yapılırsa da mevcut hukuk sistemi çerçevesinde yürütülür. Hayvan özgürlüğü mücadelesi ise, sömürü mekanizmasının yürütücüsü konumundaki devletin koyduğu yasalar içinde verilemez. Çünkü hayvanları sistematik bir şekilde öldüren kurumlar devletçe korunur. Sistematik hayvan sömürüsü ve hayvan katliamı, birçok endüstri tarafından yasalara dayanarak yapılır. Et üreticileri, yaşam hakkını savunduğumuz koyunu mezbahada kesme hakkını yasalardan alır. Yaşadığımız toplumlarda insanların çoğunluğu da bu sistemi kabul etmiş, yüzyıllardır buna dayalı kültürler oluşmuştur.

Bu durumda hayvan özgürlüğü düşüncesinin bu dünyanın

herhangi bir yerinde çizilen hukuki çerçeve içinde gerçekleştirilmesi mümkün değildir. İşte tam bu nokta, hayvan özgürlüğü aktivistlerinin deney laboratuvarlarına ve mezbahalara girip, doğrudan eylem yöntemiyle hayvanları kurtardığı noktadır. Animal Liberation Front (ALF - Hayvan Özgürlüğü Cephesi) ve Direct Action Everywhere tarafından gerçekleştirilen doğrudan eylemler, bu tür mücadeleye örnektir.

Köleleştirilen hayvanların bedenlerine, etlerine, derilerine, iç organlarına, bedenlerinden çıkan sıvılara el koyarak satan, bunun üzerinden ticaret yapan dev endüstrilerin olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Bunlar ekonominin temel dinamosu durumunda olduğundan, hayvancılık yapan kurumlara, şirketlere verilen maddi zarar, doğrudan devlete yönelmiş sayılıyor. Devletin amacı, ekonomiyi ayakta tutan bu şirketlerin çıkarını korumak olduğundan, hayvan özgürlükçüsü ALF gibi oluşumların üyelerini terör unsuru sayıyor. Bir mezbahaya girilerek hayvan kurtarılmasını, mezbaha sahibinin malına zarar verme olarak değerlendiriyor, dolayısıyla kurulu düzen içinde kendisine yönelik bir tehdit olarak görüyor.

Veganizmin temel olarak insana ve insan olmayan hayvanlara yönelik şiddete karşı olduğu düşünülürse, bir hususa açıklık getirmek gerekli. Tüm dünyada kürk çiftliklerine, hayvanlara işkence edilen tesislere, fabrikalara girerek oradaki canları kurtaran aktivistler, hayvan özgürlüğü hareketinin öncü gücüdür.

Hayvanlar kurtarıldığında, kimseye zarar verilmemiş fakat eşya, kapı ya da duvar hasar görmüşse ve bunu şiddet olarak gören varsa, mücadeleyi anlamamış demektir. Çünkü hayvan özgürlüğü, hayvanların içinde yer aldığı kafeslerin birkaç santim daha genişletilmesi ya da onlara sözde "insani kesim" uygulanması ile ilgili değildir; temel hedefi hayvan köleliğinin sona erdirilmesidir. Bu nedenle hayvanları özgürleştiren aktivistler, hayvan hakları hareketinin kahramanlarıdır. Mezbahalarda hayvanlar bin bir türlü şiddete maruz kalırken, kürk çiftliklerinde ve deney laboratuvarlarında akla gelmeyecek işkencelerden geçirilirken, buna verecek karşılığımız broşür dağıtmak ya da vicdan-

ların etkilemeye çalışmakla sınırlı olamaz!

O zaman hayvan hakları hareketi içindeki tüm bu grupları mobilize ederek mücadeleyi nasıl güçlendirebiliriz? Bilimin ve veganizmi destekleyen bulgularını da kullanarak çevremizdekileri hayvan sömürüsünü sonlandırma konusunda ikna etmeye çalışmak mı daha etkili, yoksa doğrudan aksiyon ile hayvan kurtarmak mı?

ALF'nin kurucusu Ronnie Lee, bir süre önce Facebook üzerinde yaptığı "Kurtarma ve Özgürlük" başlıkla bir paylaşımda şunları yazdı:

Hayvanları tek tek kesilmekten ve zulümden kurtarmak, her ne kadar takdire şayan olsa da, o hayvanların çektiği işkencelere yol açal türücü davranışları değiştirme yolunu seçmiyor. Tersine veganlığı yayma çabaları, bu davranışları değiştirmeye çalıştığı gibi, aynı zamanda vegan olmak için bilgilendirilen her insanın yılda 100'den daha fazla hayvanın acı çekerek katledilmesini önlemesine yol açıyor. Ne üzücü ki insan gaddarlığının kurbanı olan her hayvanı kurtaramayız ama zulmün ve katliamın mümkün olduğunca önlenmesi için çalışabilir, türcülüğün ortadan kalktığı ve böylece artık hayvanların kurtarılmasına gerek kalmayan bir toplum yaratılması için çaba sarf edebiliriz.

Bu nedenle veganlığı yayma çabalarının diğer hayvanları koruma en etkili ve en devrimci yol olduğuna inanıyorum. "Özgürlükçü" olmak, bir yerlerde görece az sayıda hayvanı kurtarmaya çalışmaktan çok, yaygın bir şekilde hayvan özgürlüğünü sağlama amacını taşır.

Kurtarma faaliyetlerine destek versen de, çabalarımı mümkün olduğunca başta insanların vegan olmaları yönünde eğitmeye yoğunlaştırma nedenim bu.

Ronnie Lee'nin yazdıkları yorum getirmeyecek kadar açık. Ben ikisinden birisinin tercih edilmesi gerektiği görüşünde değilim. Yaşam hakkından ödün vermemek koşuluyla, her türlü çaba fayda sağlar. Hayvan hakları mücadelesi için kendimize bir rota belirleyecek olursak, üç temel yol var.

1-Veganlığı anlatmayı ve teşvik etmeyi sürdüreceğiz. Ama bunu yaparken konunun hayvan hakları yönünü asla ihmal etmeyeceğiz ki veganizm doğru zeminde yayılsın. Veganlığın ardındaki düşünce sistemi, sadece insan sağlığına ve çevreye katkıları ile değil, mutlaka etik yönü ile de gündeme getirilerek, üçlü bir temel ile ortaya konmalı. Çünkü türcülüğün sorgulanması, hayvanların yaşam hakkına sahip olduğu düşüncesinin toplumda yer bulabilmesi ve sömürünün gıda sektörü dışında da son bulması açısından şarttır. Veganlık anlatılırken, değişimi başlatmak için bilimsel kanıtlardan yararlanarak, düzenli bir şekilde toplumsal eğitim çalışmaları yapılması da gerekli.

Veganlığı yaymak için öncelikli olarak kazanılabilecek olanlar, çevreciler, feministler, solcular ve LGBTİ üyeleri gibi toplumun daha ilerici, aydın kesimleri. Sürekli eşitlikten, özgürlükten, emeğe saygıdan söz eden sol kesime hayvancılık sektöründeki zulmü; kadınların eşitlik ve özgürlük mücadelesini yürüten feministlere hayvancılıktaki dişi üretim sistemi üzerine dayalı olan sömürüyü ve tecavüzü; kendileri toplum tarafından ayrımcılığa uğrayan LGBTİ toplumuna hayvanlara yapılan ölümcül ayrımcılığı; çevrecilere hayvancılığın dünyanın sonunu nasıl hazırladığını anlatmalıyız. Bu grupların hepsinin hayvanlara uygulanan şiddete duyarsız kalmasının nedeni, yüzyıllardır insan algısına işleyen türcülüktür ve mutlaka bununla yüzleşmeleri sağlanmalıdır. 2017’de Uluslararası İstanbul Bienali’nde hayvanlara eziyet eden işlerin neden aydın kesimde infial yaratmadığı, Adalet Yürüyüşü’ne “Hayvanlara da Adalet” yazan afişle katıldığımızda bunun neden bazı solcular tarafından alay edilecek bir şey olarak görüldüğünün sorgulanması gerekiyor. Bunun için sokak eylemleri yapılmalı, paneller ve sosyal medya aracılığı ile veganlık ve hayvan haklarını bir arada yaymak için çaba gösterilmeli.

2- Bir yandan veganlığın bütün boyutları ortaya konulurken, aynı anda hayvan haklarının toplumsal bir adalet mücadelesi olduğunun altı çizilerek güçlü bir hukuksal mücadele sürdürülmesi ve yasalarda değişim zorlanmalı.

3- İlk iki yol yani veganlığı eğitimle yayma ve hukuki çalışmalar kuşkusuz etkilidir ve hayvan hakları mücadelesi açısından çok önemlidir ama ikisi de zaman alacaktır; çünkü uzun soluklu yöntemlerdir. Bu iki yöntem gerçekleştirilirken, aynı anda doğrudan aksiyonun sürmesi de gereklidir. Mezbahalarda ve deney laboratuvarlarında milyonlarca hayvan katledilirken, insanların vicdanını ve mantığını kullanarak binlerce yıldır süregelen bir yaşam tarzını sorgulamasını umarak sadece beklemek de mantıklı değildir. Hayvanı bir mal statüsünde kabul edip, hayvanın canını değil sahibin mülkiyet hakkını koruyan yasalar karşısında bugün en doğrudan sonuç alınacak hareketi doğrudan aksiyon yaratıyor. Kanada'da hayvan hakları aktivisti Anita Kranj'in bir temmuz günü aşırı sıcakta kamyonu tıkları mezbahaya götürülen domuzlara tentenin aralığından su verdiği için yargılandığı bir dünyada yaşıyoruz. Böyle bir ortamda hayvanların hayatını sadece insanların zaman içinde etkilenecek vicdanına bırakmak, fazla iyimser bir düşüncedir. Doğrudan aksiyon ile hayvanların hayatını kurtarmanın yanı sıra, topluma "Hayvanları öldürmek yasal olsa bile doğru değildir," mesajını vermiş oluruz. Ben bu mesajı çok önemli buluyorum. Bu noktada çıkış noktası, doğrudan aksiyonla ya da açık kurtarma ile kaç hayvanın kurtarıldığı değildir; verilen mesaj yoluyla haklılığı beyan etmektir.

4- Veganlığın mutlaka her koşulda ödünsüz savunulup teşvik edilmesini elbette destekliyorum ve uzun yıllardır etik veganlığı her platformda anlatıyorum. Bu konuda da ilk Türkçe kitabı yazdık. Ancak sadece insanlara veganlığın anlatılmasını uygun bulup, tek bir konuya odaklanan hayvan hakları çalışmalarının ya da kampanyaların refahçı olduğunu düşünen Abolisyonist görüşe katılmıyorum. Büyükkada'daki atlı faytonlara karşı eylem yaptığımızda bu asla bizim refahçı olduğumuz anlamına gelmez. Herkesin vegan olmasını biz de hayal ediyoruz ve bu konuda çalışıyoruz ama tüm insanlık bir anda vegan olmayacak ne yazık ki. Bunun gerçekleşeceği güne kadar hem faytona karşı eylem yaparız hem de veganlığı anlatıp yaymaya çalışırız. İkisi birbirine engel değildir. Bir barınağı ziyaret ettiğimde Büyükkada'dan faytonlarda çalıştırılıp şiddet gören bir

atı tanıdım. Oraya geldiğinde ön iki ayağı kopmak üzereymiş, uzun süre tedavi görmüş, şimdi ayakları iyileşmiş ama insanlara yakın durmaktan tedirgin oluyor. Aktivizm yöntemini sadece veganlığı anlatmak olarak belirlerseniz, çoğunluğun vegan olacağı gün gelene kadar onun gibi kaç at acı içinde ölecek? Buna karşı ses çıkaran hayvan özgürlükçü veganları “refahçı” diye damgalayıp küçümsemek kimsenin haddi değildir. Canlı hayvan ticaretine savaş açıp her yerde hayvan özgürlüğünü savunurken bir bazı veganların bu tür bir damgalama operasyonuna maruz kaldım. Hiçbir zaman hayvanların sömürü koşullarının iyileştirilmesi gibi bir refahçı söylemim olmamışken, bunu dayanaksız bir şekilde iddia edenlerin sadece kötü niyetli olduğunu düşünüyorum.

Hayvan hakları mücadelesi, her platformda tüm yöntemlerle bütüncül olarak devam etmelidir. Birbirimizin ayağına basmadan yolumuzda ilerleyebilmeliyiz. Hem veganlığı yaymak, hem doğrudan aksiyon ile hayvan kurtarmak, hem de atlı faytonlara, boğa güreşine, canlı hayvan ticareti ve diğer tüm sömürülere karşı aynı anda mücadele etmeliyiz. Amacımız hayvan özgürlüğüdür. Söylemimiz yaşam hakkı odaklıdır, hayvan sömürüsünün her türüne karşıdır! Daha güçlü ses çıkarmamızı sağlayacak hayvan özgürlükçü oluşumlar desteklenmelidir. Bütün bu yöntemler, hiç hız kesmeden aynı anda sürdürülmek durumundadır.

SÖYLEŞİ* Jerry Vlasak: “Doğrudan aksiyon, değişim yaratmak için en etkili yol”

Önceki bölümde anlattığım gibi, hayvan hakları mücadelesinde farklı yöntemler ve araçlar var. Hepsi kendi mantığı içinde olabildiğince çok hayvanın maruz kaldığı sömürüyü sona erdirmeye amacını taşıyor. Bu çerçevede doğrudan aksiyonun ve ALF’in oynadığı rol konusunda Jerry Vlasak ile konuşma olanağım oldu. Kendisi, Kuzey Amerika Hayvan Özgürlüğü Cephesi’nin

iki kurucusundan biri, aynı zamanda Basın Sözcüsü, hayvan özgürlüğü aktivisti ve eski bir cerrah, Los Angeles'daki Animal Defense League'in eski direktörü, İngiltere'de hayvan deneylerini sona erdirmek için 2003'te kurulan SPEAK, the Voice for Animals adlı kampanyanın danışmanı.

Eskiden kendisi de hastanede çalıştığı dönemlerde hayvanlar üzerinde deney yapan Vlasak, 1990'lı yıllarda hayvan hakları alanında aktif olarak çalışmaya başladı. Sea Shepherd'in yönetim kurulunda yer aldı, Physicians' Committee for Responsible Medicine'in (Sorumlu Tıp Doktorlar Komitesi) sözcülüğünü yaptı. Kanada'daki fok avına karşı aktif olarak kampanyalara katıldı, fok avcılarının saldırısına uğradı. 2006 yılında 11 aktivist ile birlikte fok avını izinsiz izlediği için Kanada'nın balıkçılık ve okyanuslarla ilgili yasalarına aykırı hareket etmekten suçlu bulunup 22 gün hapis yattı.

2004 yılında *The Observer* gazetesinde yayınlanan bir röportajında hayvanlar üzerinde deney yapanlara karşı güç uygulanması konusundaki görüşleri nedeniyle ana akım medyada hakkında yoğun bir suçlama kampanyası başlatıldı. Bu makale nedeniyle 2004 yılında Birleşik Krallık hükümeti, Vlasak ve eşinin varlığının "kamu yararı açısından iyi olmayacağını" belirterek ülkeye girişlerini yasakladı. Bunun sonucunda Jerry Vlasak, Steve Best ile birlikte Birleşik Krallık'a girişi yasaklanan iki Hayvan Kurtuluş Cephesi basın sözcüsünden biri oldu.

Ne zaman va hangi amaçla Kuzey Amerika Hayvan Özgürlüğü Cephesi'ni kurdunuz?

Kuzey Amerika Hayvan Özgürlüğü Cephesi, 1994 yılında ben ve Dr. Steve Best tarafından, ana akım medyanın hayvan özgürlüğü aktivitelerini algılamaktan yoksun haberlerine karşılık olarak kuruldu. Basın Ofisi, daima hayvan özgürlüğünün eylemleri, stratejileri ve felsefesini medyaya ve kamuoyuna aktarmak için aktif bir duruş sergiledi. Bu eylemlerin çoğu, günümüzde insan olmayan hayvanların zulüm görmeden özgürce yaşama haklarının tanınmadığı ama endüstrilerin kâr ya

da araştırma amacıyla hayvanlara istediklerini yapma "hakkını" onaylayıp destekleyen toplumsal yapı içinde yasa dışı. Bu koşullar altında, hayvan özgürlüğü için yeraltında faaliyet gösterenler çoğunlukla doğrudan konuşmıyor. Oysa eylemleri ile mesajları acil olduğundan duyulup anlaşılması lazım. Bu görevi bizden önce Amerika'da kimse yapmıyordu.

Hayvanlar üzerinde yapılan deneylerin ortadan kaldırılması için önemli çalışmalarınız oldu. Teknolojinin gelişimi insan olmayan hayvanlar üzerinde deney yapılmasının ortadan kaldırılmasını ne yönde etkiliyor?

İlaçları ve insan kullanımına sunulan ürünleri hayvanlar üzerinde denemekten daha etkili yöntemler var. En nihayetinde, her insan birbirinden farklı ve ilaçların kişiye özel olarak hazırlanması, biyoinformatik ve diğer teknolojiler aracılığıyla mümkün. İnsan olmayan hayvanlar üzerinde deney yapılması çağdışı, verimsiz ve güvenilmez; sadece fon bulmak için bu acımasız yöntemleri kullananların kariyerlerini sürdürmelerine yarıyor.

Hayvan deneylerinin insanlara özgü hastalıkların nedenlerini ve bunların tedavilerini araştırmak için geçerli bir yol olmadığına kanıtlanmasına karşın, üniversiteler, ilaç firmaları ve üreticiler, hâlâ hayvanlar üzerinde çok acı verici korkunç deneyler yapmayı sürdürüyor. Deneylerde hayvan kullanımının önlenmesi konusunda en büyük engel ne?

Tekrar ile cehalete dayalı bir kültür ve bu köhnemiş araştırma yöntemlerine fon sağlayanların isteği.

"Yeni yöntemleri bilen genç araştırmacılar değişimi sağlayacak"

Hayvan özgürlüğünün gerçekleşebilmesi için toplumda önemli kurumsal ve psikolojik değişimler yaratmamız gerekiyor. Bunu sağlamak için öncelikle hangi yol kullanılacak? Yasal düzenlemeler mi? Hayvanların duyguları ve bilinci olduğunu kanıtlayan bilişsel etoloji gibi bilimsel çalışmalar mı?

Bence hayvan deneyleri paradigmasının içinde takılıp kalan yaşlı araştırmacılar emekli olup gittiğinde olacak bu. Onların yerine sonunda daha yeni yöntemleri bilen genç araştırmalar gelecek ve değişim olacak. Doğrudan aksiyona başvurmanın, değişim için zorlayıcı bir güç yaratıp süreci hızlandırdığı da görüldü.

Geçmişte deneylerde hayvanlar üzerinde deney yapan araştırmacılara karşı güç kullanımı konusundaki görüşleriniz epey tartışma yarattı. Bu konudaki görüşünüz değişti mi?

Hayır, değişmedi. Hayvanları istismar edenlere, önce kullandıkları yöntemlerin hatalı olduğu gösterilmeli ve buna kibarca son vermeleri istenmeli. Bunu reddederlerse, gerekli her şey kullanılarak durdurulmalı. Hayvanları savunmak için güç kullanmak gerekiyorsa kullanılmalı. Bunu yapmamak ahlâki olmaz.

İnsan olmayan hayvanlara karşı şefkat duyanlar, şiddetten kategorik olarak nefret ediyor. Her yıl milyarlarca hayvana karşı uygulanan şiddetten, işkence ve katliamdan, hayvanların hapsedilip sömürülmesinden nefret ediyorlar. Giderek daha fazla sayıda aktivist, acı çeken hayvanların haklarını savunuyor, onlara işkence yapan, rant ya da eğlence için öldürenlerle mücadele için öz savunma yöntemlerini kullanmayı uygun buluyor. Birisi davranışlarının yanlışlığı kendisine açıklandığında, mazur görülemeyecek şiddeti uygulamaya devam ediyorsa, onu durdurmak için zorlamanın nesi ahlâken yanlış? "Genişletilmiş öz savunma" deyimi, yakın bir zaman önce, hayvanların çektiği acıyı durdurmak için mücadele eden insanlarla ilgili olarak ortaya atıldı.

Uzun yıllardır hayvan hakları mücadelesinde şefkat ya da vicdan ile ilgili argümanların pek işe yaramadığına tanık oldum. Argümanlarımız zayıf olduğundan değil, ama herkesin vicdanının aynı şekilde etkilenmediği açık. Bu nedenle hayvan hakları mücadelesinin adalet ve yaşam hakkı odaklı olması gerektiğini savunuyorum. Sizin görüşünüz nasıl?

Hemfikirim. Hiçbir zalim isteyerek kendi gücünü bırakmaz ve şefkatin hemen hemen hiç etkisi yok. Hayvanları sömüren

insanlar kendileri ve yakınları dışında herhangi bir canlı için empatiden yoksun durumda; ezici çoğunluk hiç değişmiyor. Bazıları değişir ama çoğunluk aynı kalır.

Türler arasındaki duvarı yıkabilir miyiz? Kapitalist insan-merkezcilik yerine sosyalist insanmerkezciliği geçirmekle devrim yapılacağını düşünenler bu duvarı görmezden geliyor. Bu durumda ilk yapılması gereken hangisi? A- Duvarın daha çok insan tarafından görülmesini sağlamak. B- Hiçbir şey için beklemeden doğrudan aksiyona başvurmak.

Doğrudan aksiyon, değişim yaratmak için en etkili yol. Her özgürleştirme mücadelesi, geçmişte ve günümüzde, güç kullanımı ve doğrudan aksiyona başvurdu; hayvan özgürlüğünün de onlardan farkı yoktur.

“Kapitalizm, sömürü olmadan var olamaz”

Hayvan hakları teorisinin liberalizme yaklaşımında kökten bir değişime ihtiyaç olduğunu düşünüyor musunuz? Bazıları hayvan haklarının, insan hakları gibi, liberal demokratik devlet aygıtının içinde var olan kapitalist yapıyı reforme edebileceğini öne sürüyor. Liberal demokrasilerde kadınların, eşcinsellerin ve azınlıkların hakları konusunda önemli ilerlemeler oldu; bunları hayvanlar için de isteyebiliriz diyorlar. Sizce hayvanlar devrim olmadan hak elde edebilir mi?

Haklar soyut bir insan kurgusu. Kapitalizm, sömürü olmadan var olamaz. İnsan türü, şu andaki sürekli büyüme durumunu sürdüremeyecek. Kapitalizmin ve umarım ki insan kültürünün yaklaşan çöküşüyle birlikte, insan sayısında çok büyük miktarda azalma olduğunda, insan olmayan hayvanlar sonunda yeniden kendi hayatlarını insan sömürüsü olmadan yaşayabilir hale gelebilir. İnsan, bu gezegendeki en vahşi tür ama bu durum sürdürülebilir değil ve sonunda daha doğal bir düzen kurulacak; belki insanlarla birlikte belki de insan olmadan... Bunun ne zaman olacağını bilmek olanaksız elbette.

Hayvan hakları hareketi ve ALF'nin bu hareket içindeki yeri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Birçok grup ve birey, hayvanlara uygulanan zulmü durdurmak için yasal çerçeve içinde mücadele ediyorsa da, çarpıcı gerçek şu ki her yıl bir önceki yıldan daha çok hayvan sömürülüyor, işkence görüyor ve öldürülüyor. ALF ve diğer yeraltı örgütleri, hayvanları gerçek anlamda özgürleştirmek için, onların sömürülmesine izin veren adaletsiz yasalara uyulmaması gerektiği görüşünde. ALF ve diğer doğrudan aksiyon gruplarının hayvanları sömüren pek çok sektörde iş yerlerinin ekonomik zarar görüp kapanmasını ve on binlerce hayvanı kurtararak hayatlarının geri kalanını özgürce geçirmesini sağlayan oldukça etkili bir geçmişi var. ALF dahil doğrudan aksiyon, hayvanlara karşı uygulanan zulüm ve sömürüye karşı mücadelenin yalnızca bir kolu.

2004'te *The Observer* gazetesinde yayınlanan bir makale yüzünden Birleşik Krallık'a girişiniz yasaklandı. Tüm hayvanlar için özgürlük isteyen aktivistler, insan ve hayvanları öldüren gerçek teröristlerle aynı muameleyi görüyor... Hâlâ o ülkeye girişiniz yasak mı?

Hatırladığım kadarıyla bir kere gizlice bir haftalığına gittim oraya. Terör yaratanlar, tem istedikleri hayvanların çektiği acıyı sona erdirmek olan şefkatli aktivistler değil; hayvanları hapsederek terörize edenler, laboratuvarlarda onlara işkence edenler, hayvanat bahçeleri ve sirklerde eşya gibi sergileyenler, birbirleriyle dövüşmeye zorlayanlar, etleri ve derileri için onları öldürenlerdir.

Hayvan hakları aktivistleri, birçok ülkede potansiyel suçlu gibi görülerek baskı altına alınıyor. Bu mücadele için "demokratik yapı" içinde başvurulabilecek temel stratejiler konusunda ne düşünüyorsunuz?

"Demokratik yapıya" inanmıyorum. Zengin ve güçlünün yönettiği kültürde demokratik hiçbir şey yoktur; sömürebildikleri herkesi sömürürler. Boyunduruk altına girmekten kurtulmanın tek yolu, onu talep edip bunun için savaşımdır.

Amerika'da hayvancılık sektöründeki vahşeti ortaya çıkarmak için yapılan gizli çekimleri engelleyen ag-gag yasaları

gündeme geldi. Laboratuvar ve kürk çiftliklerindeki işkencelerden hayvanları kurtaran aktivistler, Hayvancılık Teşebbüsleri Terörizm Yasası uyarınca işyerine zarar verildiği gerekçesiyle hapis cezası alıyor. Bu etik olmayan yasaları değiştirmek için nasıl bir mücadele yapılmalı?

Bu yasalar, sistemden çıkar elde edenlerin baskı ve sömürüyü sürdürmelerini sağlamaları amacıyla çıkarıldığı için, bunları dikkate almak gerektiğini düşünmüyorum. Haksız yasalar önemsenmemeli. Bu yasaları zorla empoze edenler, baskıya maruz kalanların özgürleştirilmesi mücadelesinde meşru hedeflerdir.

“Veganizm, sistemi değiştirmek için bir ön koşul ama aktivizm değil”

Veganizm, son yıllarda giderek bir tür insan odaklı bir beslenme trendi haline getirilmeye başlandı. Etik yönü geri planda bırakılarak anlatılıyor ana akım medyada. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Veganizm, hayvanları insanların uyguladığı zulümden kurtarmak için verilen mücadelenin bir parçası. Masum hayvanlara işkence edip öldüren sistemi değiştirmek isteyenler için bir ön koşul ama benim görüşüme göre bir aktivizm değil. Veganizmi insan sağlığı için savunanlar, sadece sömürüyü bir süre durdurmuş oluyor; çünkü bu gerekçeyle vegan olan insanların çoğu, daha sonra tekrar hayvan eti yemeye başlıyor.

Sizce kapitalizm veganizmi özümser mi? Et üretiminin gereksiz olduğu bir aşamaya gelinebilir mi?

Gelecekte ne mümkün olur bilmiyorum ama genel olarak kapitalizmin çöküşünü ve insan türünün azalmasını kaçınılmaz görüyorum. Sadece insan olmayan hayvanların değil, aynı zamanda insanların sömürülmesinin sona ermesi için de gerekli bu. Belki 20 yıl ile 200 yıl arasında bir zamanda olur; tam olarak bilemeyiz ama sonuçta jeolojik açıdan kısa bir dönem bu.

Güçlü bir hayvan hakları hareketi için sizce olmazsa olmaz ilke nedir?

Başkalarına sana davranılmasını istediğin gibi davran. Başkalarının yerinde olsaydın senin için yapmalarını isteyeceğin şeyleri sen de onlar için yap. Bu kadar!

Mezbahalar Var Oldukça Barış Hayal

Marsilya'da hayvan özgürlüğü aktivistlerinin örgütü Alarm'ın düzenlediği festivali izlemek, bana, önemli bir deneyim kazandırdı.

Belgesel gösterimi, panel, sergi, konser gibi birçok etkinlik yapıldığı ve toplanan tüm gelirin, yeni kurulacak bir hayvan kurtarma barınağına gönderildiği Festiv'Alarm, dört gün sürdü.

Dünyanın farklı kentlerinde hayvan özgürlüğünü savunan veganların ufak gruplar halinde gerçekleştirdikleri bu etkinlikler, adeta dinamo etkisi yaparak yayılıyor. İnsan ırkının dünya üzerinde kurduğu yıkıcı hakimiyete karşı isyan bayrağını dalgalandıran bu mücadele, ne ülke sınırlarını tanıyor ne de insanlar arasındaki farkları... Gezegenin neresine giderseniz gidin tek bin mesajı var: İnsana, hayvana, yeryüzüne özgürlük!

Marsilya'da dört gün boyunca koşturup duran genç aktivistleri görünce, 2018 yılında hayvan katliamının hiç durmadan sürdüğü bir dönemde bile umutlanmamak elde değildi. Tabandan örgütlenen her hareket gibi türcülük karşıtı mücadele de yeşerttiği bu umutla büyüyor.

Mezbaha Görevlisinden Hayvan Kurtaran Aktiviste...

Festiv'Alarm'ın yapıldığı Dar Lamifa adlı mekâna girdiğim andan itibaren Fransız aktivistlerle ortak bir amaç için buluşmanın verdiği yakınlığı hissettim. Müzik dinleyerek keyif aldığımız anlar da oldu, hüznlendiğimiz anlar da... Her hayvan özgürlüğü aktivisti, nefes aldığı her an milyonlarca hayvanın mezbahalarda katledildiği gerçeğini bilerek yaşamının ağırlığı altındadır.

Bunun yarattığı stres ile baş etmenin insanı çok zorladığı zamanlar olur. Bir akşam hep birlikte bunu en sarsıcı şekilde hissettik Marsilya'da.

Etkinliğin katılımcılarından biri, Jean-Luc Daub'du. Kendisi mezbahalarda görev yapan eski bir teknik eğitimci ama artık yeni bir yazar, vegan ve hayvan özgürlüğü aktivisti! Bu yıl yayınlanan kitabı "Ces bêtes qu'on abat: Journal d'un enquêteur dans les abattoirs français" adını taşıyor. Türkçe anlamı: "Bu hayvanlar katledildi: Fransız mezbahalarında bir araştırmacı". Fransızca bilmeseniz de kapaktaki fotoğraf fikir veriyor: Mekan bir mezbaha, yerde acı içinde bir domuz ile yanında katilleri duruyor. Elleri bıçaklı ve önlükleri kanlı iki adam...

Daub, son 15 yılını Fransa'daki mezbahalarda teknik kontrolör ve araştırmacı olarak geçirmiş ve gördüklerini günlük tutarak kayda geçirmiş. Türlü vahşetlere tanık olup hepsini belgelemiş. Fotoğraf çekmesi yasak olsa da bunu gizlice başarmış. Bazen de görmemesi istenilen zulümlerin tanığı olduğu anlaşıldığında tehdit edilmiş.

Kitabın arka kapağında "Eti için kesilen hayvanlar, karanlık binalarda, neredeyse hareket edemeyecekleri bir ortamda, çoğu zaman zincirlenmiş bir halde dizilir. Bu hayvanlar mutlak bir kayıtsızlık içinde sırayla öldürülür," diyor. Yenmek için yetiştirilen hayvanlara yaşatılan eziyetin ayrıntılarını anlatırken, mezbahalarda kullanılan yöntemleri onaylayan yetkililerin suç işlediğini de vurguluyor Daub.

Travma sonrası vegan yaşam

Daub'un Marsilya'daki konferansı, bugüne kadar yaşadığım en iç yakan deneyimlerden biriydi. Aslında bu bunca yıldır bilmediğim bir kabus değil... Ama onun anlatırken yaşadığı ruhsal sarsıntı, sesindeki titreme, gözünden dökülen yaşlar, salondaki herkes gibi benim için fazlasıyla ağırdı. Gizlice çektiği fotoğrafları gösterip ölümüne tanık olduğu hayvanları tek tek anlattı. Mezbahada tanıdığı bir domuzla bağ kurmuş. Hayvanın yaşadığı dehşet verici ıstırap, Daub'a öylesine dayanılmaz gelmiş ki,

acı bitsin diye yaşamına son verilmesi için yalvardığını söyledi...

15 yıl boyunca bu baskı ile yaşamak için ilaç almaya başlamış; travma geçirip psikolojik tedaviye başlamış. Sonunda vegan olmuş ve iki yıldır gördüğü tedavinin ardından kitabını yazarak gerçekleri ortaya çıkarmış. Şu anda bir çiftlik evinde eşi ve çocuğu ile birlikte huzur bulmaya çalışıyor. Ama hâlâ geceleri kabuslar gördüğünü itiraf ediyor.

İnsanın kendini dönüştürme gücü

Daub'un konuşması sırasında gösterdiği fotoğraflar ilk başta mezbahadaki ölümün fotoğraflarıydı. İşkence dolu kanlı görüntüler... İnsan olduğumuz için utandıran, başımızı öne eğdiren görüntüler...

Mezbahalardaki görevinden ayrılıp kendini bulmaya çalıştığı yeni döneme ait fotoğraflar ise, ailesini ve kurtardığı hayvanları gösteren sevgi dolu, doğa ile iç içe fotoğraflar... İnsanın yüzünü güldüren, umut veren görüntüler!

Mezbahalardaki katliamı denetleyen bir görevli ve araştırmacıdan hayvan kurtaran bir vegan aktiviste dönüşen Daub'un öyküsü, belki bir gün film haline gelir. Bu yapılırsa, insanın kendini dönüştürme gücüne dair önemli bir belge olur.

Bu yazının fazlasıyla üzücü olduğunun farkındayım; ancak insan türünün bu gezegende yarattığı en korkunç yeri yani mezbahayı başka şekilde anlatmak olanaklı değil. Bu zor deneyimden sonra festivalden çıkıp otele yürürken vegan olduğum için kendi adıma vicdanım rahat olsa da, mezbahalar var olduğu sürece bu dünyada huzur ve barış olmayacağını çok iyi biliyorum.

Esir Pazarı ve Karşı Kamp

Fransa'nın Clermont-Ferrand kentine gitmeme neden olan ilginç bir davet aldım. O kentte Uluslararası Hayvancılık Fuarı'nın

düzenlendiği ve Türkiye'nin onur konuğu olduğu bildirildi.

Beni toplantıya çağıranlar, elbette hayvancılık endüstrisinin kodamanları değildi; bu fuara yanıt olarak aynı yerde kamp düzenleyen türcülük karşıtı aktivist grup Earth Resistance'dan davet aldım. Orada Türkiye'nin de ana aktörlerden biri olduğu canlı hayvan ticareti hakkında konuşmamı istediler.

Çünkü Fransa'da halk, hayvansal ürünlerin insan sağlığı ve çevreye zararları ile neden olduğu zulüm konusunda bilinçlendikçe, bu ürünleri daha az tüketmeye başladı. Hayvancılık endüstrisi de bu durumda yurtdışı pazarlara daha çok yöneldi.

Kampa bir gece vakti vardık. Aktivistlerin pazarlarda ortalığa dökülen sebzeleri toplayarak pişirdiği yemekten ikram ettiler. Birbirimizi ilk kez görüyorduk ama ortak bir amacımız vardı: Hayvan Özgürlüğü.

Demokrasi mi dediniz?

Kampa ulaştığım gün, Hayvancılık Fuarı'nın düzenlendiği dev kongre merkezinde Türkiye ile Fransa arasındaki bir toplantı sırasında, güvenlik görevlileri aktivistlere sert şekilde müdahale etti. Aktivistler, herhangi bir şiddete başvurmadan hayvan ticaretini protesto etmek istediye de, salondan ite kaka çıkarıldıkları yetmezmiş gibi hepsinin kimlikleri saptanarak olay yargıya intikal ettirildi.

Tarım ve Orman Bakan Yardımcısı Mustafa Aksu, basına yansıyan habere göre, "hayvan hakları savunucuları tarafından yapılan protestonun Türkiye'ye yönelik olmadığını, grubun hayvanlara yönelik eziyete ilişkin olarak tavır sergilediğini ve ülke olarak bu konuda hassas davrandıklarını" söylemiş. Hayvan hakları konusunda Türkiye, uzun zamandır yüz kızartıcı bir utanç içinde. Canlı hayvan ticaretindeki zulümleri ise iktidar dışında duymayan kalmadı...

Clermont-Ferrand'daki protesto sırasında bir Türk yetkilinin, "Hayvan haklarının demokrasi ile ne ilgisi var?!" diye bağırması ise, fuarın katılımcıları ile aktivistler arasında "Biz" ve "Onlar"

diye iki ayrı dünya olduğunu kanıtıydı. Hayvanların da bilinçli canlılar olduğunu anlamak istemeyen insanlar ile şeklen benzeşsek de düşüncelerimiz ve ruhlarımız çok farklı.

Ürkütücü bir manzara

Fuarın yapıldığı alanı zorunlu olarak dolaştığım günün Dünya Hayvanları Koruma Günü olması da, tam bir trajedi idi. Bildiğiniz bir gerçekle yüzleştüğünüzde daha sert vurur ya, zincirlenmiş hayvanları gördüğümde o duyguyu yaşadım.

Her satılık hayvanın bulunduğu yere kilosunu, cinsi ve adının yazılı olduğu plakaları asmışlar. Sattıkları hayvanları sergileyen besiciler, alıcılara o hayvanların etinden yapılan salam ve sucukları tattırıyordu. Lucy adlı ineğin ayaklarının ucunda kendi doğurduğu buzağı yatıyordu. Biraz ileride kasap vitrinlerindeki gibi derisi yüzülmüş bir hayvanın bedeni sergilenirken, aynı anda insanlar mezbahada çekilen kesim videosunu izliyordu...

Benim için en çarpıcı gözlem ise, binlerce insanın çocuklarıyla fuarı gezmeye gelmesiydi. Sanki kasabada büyük bir eğlence varmış gibi, herkesin esir pazarına akın etmesi, absürd olduğu gibi ürkütücüydü. Bu manzarayı gördüğümde önce güçsüz hissettim ama her aktivist gibi oradan bilenerек çıktım.

Nerede "Eşitlik, Özgürlük, Kardeşlik"?

Kampta çadırlarda kalan 75 kadar barışçıl aktivisti tehlikeli bulan güvenlik güçleri, sürekli havada dolaşan helikopterler ve etrafta gezen polisler ile sindirme amacını güdüyordu.

İşin en acayip yanı, mottosu "Eşitlik, Özgürlük ve Kardeşlik" olan bir ülkede, yargının, fuardaki şiddetsiz protesto nedeniyle aktivist başına baskıcı bir tavır takınmasıydı. Kimliklerini aldıkları aktivistler, bir kez daha fuara yönelik bir eylem gerçekleştirirse, 10 bin Euro ceza verileceğini bildirdiler yani susmazsanız canınıza okuruz dediler. Bu da gösteriyor ki; türcülük karşıtı hareket, her türlü baskıya karşın güçleniyor!

Eğitim ve Bilim Sayesinde Değişim

Beyrut'ta katıldığım "Hayvan Hakları ve Sürdürülebilir Bir Gelecek" başlıklı konferans, 13 ülkeden 31 katılımcıyı buluşturdu. Merkezi Hollanda'da bulunan Animal Politics Foundation'ın düzenlediği etkinlikte, Ortadoğu ve Afrika'yı içine alan geniş bir bölgede çalışmalarını sürdüren hayvan hakları örgütlerinin temsilcileri vardı.

Konferans boyunca hayvan haklarının durumunu ele alırken, bazı özel projeleri de öğrenme olanağımız oldu.

Hayvansal ürünlerden uzak dur, çevreyi koru

İngiltere'den bir ekolojist akademisyen de konferansın katılımcıları arasındaydı. Oxford Üniversitesi Zooloji bölümünde, coğrafya ve çevre konularında araştırma yapan Joseph Poore, hayvancılık endüstrisinin çevreye etkisi üzerine çok yararlı bir sunum yaptı.

Onu bulmuşken, hayvancılığın küresel ısınmaya etkisini de sordum. Kendilerinin yaptığı araştırmaya göre, sera gazı emisyonuna etkisinin %26 dolayında olduğunu söyledi. Ama bunun sadece gıda ile ilgili olduğunu, hayvancılığın yan ürünleri olarak deri, yün vb. üretiminin dahil edilmediğini öğrendim. Gördüğümüz farklı oranların bir nedeni de bu.

Poore, İsviçre Tarım Araştırmaları Enstitüsü'nden Thomas Nemecek ile birlikte, 40 temel yiyeceğin çevreye etkisini, sera gazı ile üretim, paketleme ve ulaştırma sürecinde kullanılan toprak ve su açısından değerlendirmiş. 40 bine yakın çiftlik ve 1600 imalatçıdan topladıkları verileri kullanarak, hesap cetveli işlevini göreceğ bir uygulama yaratmışlar.

Örneğin haftada 1-2 kere hamburger yediğinizde, 1 yıl içinde sera gazı üretimine 604 kg daha ekleniyor. Bu miktar, benzinli bir arabayı 2482 km boyunca sürmek ya da Londra'dan Malaga'ya uçakla gidip dönmenin etkisiyle eşit. Ayrıca bu tüketim

için 6 tenis kortu büyüklüğünde 1735 metrekarelik bir arazi kullanılması gerekiyor.

Farklı yiyeceklerin çevreye etkisini görmek için BBC'nin geçen cuma yayınladığı uygulamayı kendiniz de kullanabilirsiniz. (<https://www.bbc.com/news/science-environment-46459714>) Joseph Poore, araştırması sırasında hayvancılığın gezegene verdiği zararları bilimsel olarak ortaya koyunca, bir bilim insanına yakışacak tutumu alıp vegan olmuş.

Köpek yiyen ailenin köpekleri koruyan aileye dönüşümü

Beyrut'taki konferansta biri Fas'tan, diğeri Liberya'dan iki konuşmacı, insanların hayvanlara yaklaşımının değiştirilmesinde eğitimin önemini kanıtlayan projeler hakkında bilgi verdi.

"HAYAT" adlı projeyi başlatan Sally Kadaoui, Cambridge'de taksi şoförüken Fas'ta yaşayan hayvan dostu babasının yanına dönmüş ve onun vefatından sonra hayvanları korumak için barınak kurmuş. Okullarda atölyeler yapıp hayvanların da duyguları olduğunu, insanlar gibi acı çektiklerini, kendilerine zarar gelmeyeceğini anladıklarında dost olduklarını uygulamalı olarak gösteriyormuş.

Liberya Hayvanları Koruma Derneği'nden Morris Darbo ise, çocuklara yönelik eğitim programlarının yarattığı değişimden söz etti. Babasının sattığı köpekleri kaçırıp iki gün boyunca saklayan bir kız çocuğu, ailesinin hayvanlara bakışını tümüyle değiştirmiş. Kedilerin cadı olduğuna inanan bir aile, derneğin eğitim programına katılan çocukları sayesinde, iki kediye evini açar hale gelmiş. Köpek yiyen bir aile, aynı eğitimi alan oğullarının etkisiyle, artık bakımını üstlendikleri köpekleri ailenin üyesi sayan bir yaklaşımı benimsemiş.

Beyrut'taki konferansta altı çizilen gerçek şuydu: Hayvan hakları ve sürdürülebilir bir gelecek için yürüttüğümüz mücadele toplumda önemli değişimler yaratmak gerekiyor. Bunu sağlamak için elimizdeki en önemli araçlar, eğitim ve bilim!

Hayvan Özgürlüğü Aktivizmi İçin Yol Gösterici 15 İlke

Hayvan hakları mücadelesi, tüm dünyada farklı yaklaşımları içinde bulunduran bir alan ama temel bir ayırımdan söz edilebilir. Yavaş yavaş belli aşamaları geçerek hedefe ulaşmayı doğru bulanların yanı sıra, hedefi en baştan net olarak ortaya koyup, bunu ödünsüz olarak topluma anlatmayı savunanlar var. Yöntem farklarının mücadelenin bir bütünlük içinde yürütülmesinin önünde engel yarattığı açık ancak bu diğer toplumsal adalet mücadelelerinde de karşılaşılan bir durum.

Çok uzun zamandır hayvan hakları mücadelesinin içinde yer alan bir aktivist olarak gözlemlerime dayanarak bazı ilkeler belirledim. Yararlı olmasını umarak paylaşıyorum.

1- Hayvanlar, insanların ihtiyaçları için var olan canlılar değildir; hissedebilen canlılardır ve hepsinin yaşam hakkı vardır.

2- Hayvanların yenilmesi, giyilmesi, avlanması, alınıp satılması ve herhangi bir amaç için çalıştırılması, sömürülmesi kabul edilemez.

3- Hayvanlara uygun ya da "insani" davranıldığı sürece kullanılacaklarını ve öncelikli olarak zulmün azaltılması yolunda düzenlemeler yapılmasını savunan refahçı görüş, etik temelli hayvan özgürlüğü savunusuna ters düşer. Daha çok düzenleme daha çok sömürüye yol açabilir. Çünkü ne kadar çok düzenleme yaparsanız, insanlar, hayvan sömürüsü konusunda kendilerini o oranda iyi hissediyor.

4- Bu durumda izlenecek yöntem, hayvanların yaşama hakkını her koşulda savunup, veganlığı yayma yolunda adımlar atılmasıdır.

5- Veganlığı yaymak için veganizmin ardındaki etik düşüncenin, bilimsel araştırmalar ve uzman görüşleriyle birlikte ikna edici

bir dille ve kanıtlarla anlatılması gerek.

6- Bu bilgiler ortaya konulduğunda, hayvanlara eziyet etmenin yanlış olduğu konusunda hemfikir görünenleri, sömürüyü sonlandırıp veganizme geçiş yolunda adım atmaları için teşvik etmek önemli.

7- Bu yöntem çok hızlı sonuçlar vermeyebilir ama uzun vadede etkili sonuç yaratabilir.

8- Veganlığı anlatıp teşvik ederken, aynı anda yasal düzenlemelere yönelik çalışma da yürütülmeli. Çünkü sokakta yaşayan, barınakta tutulan ve eğlence sektöründe sömürülen hayvanlarla ilgili olarak yasal mücadele gerekiyor.

9- Mezbahalarda yapılan gizli çekimlerle hayvanlara uygulanan şiddetin ifşa edilmesi, çok etkili sonuçlar veriyor. 2013 yılında angoranın nasıl elde edildiğini gösteren videonun etkileri epey sarsıcı oldu. Birçok kişi giydiği, kullandığı eşyanın, malzemenin nasıl elde edildiğini, nasıl bir zulmün ürünü olduğunu araştırmıyor. Bunların ortaya çıkarılması farkındalık yaratmak için şart. Bazıları bu gerçekleri olduğu gibi sergilemenin, şiddet içeren görüntülerin tersine bir etki yarattığını iddia etse de, benim deneyimlerim bunun yararı olduğunu ortaya koyuyor. Sorunlar gizlenerek değil, her yönüyle ortaya çıkarılıp konuşularak çözülür.

10- Hayvan özgürlüğü alanında sokak aktivizmi yaygınlaştırılmalı ve dikkat çekici yöntemler bulunarak daha geniş kitleler etkilenmeye çalışılmalı.

11- Hayvan kurtarma eylemlerinin sınırlı sayıda hayvanın kurtarılmasını sağlayacağını belirtip bunu çok etkili bulmayanlar var. Ancak orada amaç, hayvanın yaşamını kurtarmakla birlikte, işkence gören ve yaşam hakkı elinden alınan bir hayvanın kurtarılmasının bir hak olduğuna dikkat çekmek. Topluma bu yönde bir mesaj göndermenin önemli olduğuna inanıyorum.

12- Vegan yaşama dair doğru bilgilerin medyada yayılmasını sağlamak, ileriye dönük sonuç almak bakımından yararlı.

13- Bütün bu çabaların başarılı olabilmesi için, yaklaşım farklarına karşın, hayvan hakları aktivistleri dayanışma içinde olmalı. Bilgi ve materyal paylaşımı konusunda yardımlaşma geliştirilmeli.

14- Sosyal medyada etkiyi artırabilmek için de hayvan hakları alanında mücadele edenler arasında birbirine destek güçlendirilmeli, egolardan arınarak hayvanları kurtarmaya dönük tek bir hedefe odaklanılmalı. Görüş farklarından doğan tartışmalar hep olacaktır ama bunları uygarca tartışıp birbirinin ayağına basmadan çalışabilecek bir ortam yaratmalı.

15- Etkisi olmayan alışılmış cılız eylemler yerine, gündem yaratabilecek farklı eylem yöntemleri geliştirilmeli. Örneğin bu yıl Fransa'da bir mezbahada hayvanların kesime gönderildiği koridoru işgal ederek 13 saat boyunca işi zorunlu olarak durduran 260 Libération Animale aktivistlerinin yaptığı eylem, bugüne kadar gördüğüm en çarpıcı doğrudan aksiyon eylemlerinden biriydi.

Veganlar olarak toplumda daha çok sayıda insanı içinde bulduran bir grup haline gelebilmemiz elbette zaman alacak. Bunu hızlandırmak için var olan hayvan hakları dernekleri ya da örgütleri arasında size hitap edeni seçip ona katılın; hiçbirisi size uymuyorsa, çevrenizdekilerle kendi grubunuzu oluşturun; o da olmuyorsa kendiniz kimseye bağlı olmadan çevrenizde bireysel etki yaratmaya çalışın. Yeter ki azınlıktayız diye susmayın. Hayvan özgürlüğü hedefinde alacağımız yol uzun ama unutmayalım; yaşadığımız gezegende gerçek aydınlanma, en büyük devrim, ancak bu hedefe varıldığında gerçekleşecek. Bir yerinden bir şekilde bu mücadeleye dahil olun!

“Çevreci Terörizm”

Başlıktaki bir kitap adı. Tırnak içine aldım; çünkü yanlış anlamaya çok uygun. Hukuk Akademisi etiketiyle yayımlanan kitabın yazarı Dr. Erdem İzzet Külçür, bu araştırmayı, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde kamu hukuku anabilim dalında doktora tezi olarak yazmış, çalışmalarını Freiburg'daki Max Planck Enstitüsü'nde yürütmüş.

Kitabın giriş kısmında açıklandığı gibi “çevreci terörizm”, çevreci amaçlarla başvuruşan şiddet eylemlerini nitelendirmek üzere ortaya atılmış ABD menşeli bir kavram.

Bu konu, 500 sayfayı aşan kitapta, kriminoloji ve ceza hukuku açısından kapsamlı olarak ele alınmış, uluslararası yönü ve karşılaştırmalı hukuktaki yaklaşımları da ortaya konarak incelenmiş. Hukuk açısından kuşkusuz değerli bir çalışma.

Araştırmada ele alınan konunun hukuki yönleri hukukçular tarafından tartışılmalı ama konunun beni de ilgilendiren yönleri var. Çünkü kitapta, “Radikal Hayvan Hakları Hareketi” başlığı da yer alıyor.

Varşova Üniversitesinden akademisyen Elzbieta Poslusznadan bir alıntıyla “hayvan hakları hareketi, hayvanların yaşam standartlarının iyileştirilmesine değil, insanların hayvanlar üzerindeki tahakkümünün tamamen sona erdirilmesine odaklanan radikal bir harekettir” denilmiş.

Külçür'le araştırmasını yaparken temasımız olsaydı, kendisine, o sırada ambargo uygulandığı için hiçbir kitapçıda satılmayan kitabımı verirdim. Çünkü Türkiye'den örnek gösterirken, “düşük bir yoğunluğa ve etkiye sahip olsa da Türkiye'de de bazı hayvan hakları grupları bulunmaktadır” demiş ve dipnotta örnek olarak Kürke Hayır Platformu ve HAYTAP'ın adını vermiş.

Öncelikle Türkiye'de özellikle son yıllarda hayvan hakları ve

hayvan özgürlüğü alanında birçok grup ortaya çıktı ve etkile-ri de azımsanmayacak kadar önemli. Ayrıca, Külçür'ün kitapta yaptığı tanımlara göre "insani kesimi" öneren HAYTAP, hayvan refahı alanında kalıyor.

Can ve Doğa mı Daha Önemli, Mülkiyet ve Para mı?

Elbette kitapta, günümüzdeki mevcut hukuki durumun ele alındığının farkındayım. "Çevreci terörizm" olarak nitelendirilen eylemler incelenirken bunların, kişilere ve mülkiyete (eşyaya) yönelik olmak üzere ikiye ayrılması önemli. Külçür de dar anlamda (eşyaya yönelik) ve geniş anlamda (kişilere yönelik) ekotaj ayrımı yapmış.

Bu açıdan bakıldığında örnek verelim. Mesela bir doğa harikası bir yere, tüm çevreyi mahvedecek, yörede yaşayanların sağlığını bozacak ve tarım alanlarını kirletecek bir sanayi tesisinin yapılmak istendiğini düşünelim.

Onu engellemek için yapılan eylemlerde, diyelim ki iş makinelerine zarar geldi. Doğayı, insanı ve tüm canlıları korumak için direnenlerin sırf makineye zarar geldi diye "çevreci terörist" olarak damgalanması mantığa aykırı. Makine her zaman tamir edilir, yerine yenisi gelir ama tesisin yapılmasıyla verilen zarardan geri dönmek olanaksızdır.

Aynı şekilde örneğin bir deney laboratuvarındaki hayvanların kurtarılması için yapılan eylemde cam kırıldı diyelim. Bunun için insanlara "terörist" denilmesi, kabul edilebilir değil. Külçür, çalışmasında, şiddet içermeyen bu eylemlerin terörizmden ayrılarak radikalizm kapsamında ele alınması gerektiğini belirtmiş.

Sistem Tarafından Yapılan Bir Damgalama

Herhangi bir insana zarar verilmediği ve şiddet uygulanmadığı sürece, canı, doğayı korumak için yapılan eylemlerin amacı barışçıldır. Uluslararası hukukun bu gerçeği kabul ederek yasaları buna göre düzenleyeceği günler yakın olmayabilir. Sonuçta kâr ve bireysel çıkarı odaklanan kodamanların egemen olduğu

bir dünyada yaşıyoruz. Hayvanların ve doğanın metalaştırıldığı türücü dünyanın insan hukuku bu. Çok açık ki yasalar, canı değil, malı; doğayı değil, mülkiyeti korumak için yapılmış.

Çalışmasının son bölümünde önerilerini maddelerken Külçür de bu durumu isabetli bir şekilde tespit ederek şu bilgileri veriyor:

Çevreci terörizm kanunlarını etkileyen asıl ve özel neden, bu suç politikasının arkasında, doğaya ve hayvanlara zarar veren faaliyetleri yürüten ve bu nedenle ekotajın hedefinde yer alan sanayi ve iş dünyasının önde gelen çevrelerinin yer almasıdır. Çevreci terörizm kavramının mucidi olan işadamları, Senato alt komisyonlarındaki çalışmalara çevreci terörizm uzmanı sıfatıyla katılmıştır.

Demek ki suç tanımı, toplumdaki egemen siyasi ve ekonomik statüleri elde edenlerin istekleri doğrultusunda belirleniyor. Külçür'ün Marksist teoriye yaptığı atıfla bitirirsek, "Öyleyse çevreci terörizm, kriminolojik olarak sistem tarafından yapılan bir damgalamadan ibarettir."

Hayvan, İnsan ve Çevre Aktivistleri Terör Örgütü (!)

AKP'li Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ocak 2020'de yaptığı bir konuşmada, 30 yaşını aşmış ama evlenmemiş vatandaşları "büyük tehlike" olarak damgalamıştı.

O zaman, "Ben de 30 yaşımı çoktan aşmış ve hiç evlenmemiş biriyim! Öyleyse ben de 'Evde Kalmışlar Terör Örgütü'nün doğal üyesiyim" diyerek kendimi ihbar etmişim.

Bundan hemen sonra ise yeni bir örgüte daha üye olduğum ortaya çıktı.

Aynı zamanda "Hayvan, İnsan ve Çevre Aktivistleri Terör Örgütü"ne üyemişim. Bu kez İzmir Asayiş Şube Müdürlüğü tarafından ifşa edildim!

Geçenlerde İzmir’de daha güvenli bir kent yaratmak amacıyla bir seminer düzenlenmiş. Amaç, belediyelerde ve çeşitli kurumlarda görev yapanlara eğitim vermekmiş.

O seminerde örgütlerin nasıl üye topladığı konuşulurken terörist olmaya yatkın olanları şöyle tarif etmişler:

- Politikaya uzak, anarşizme yakın
- Milliyetçilik yok, globalizm çok
- Dine inanmayanlar çok ya da zayıf
- Hayvan, insan, çevre konularına aşırı duyarlı
- Algıları çok açık, aktivist vb. olmak isterler
- Sosyal medyada zaman geçiriyorlar

Bu tarifte bana uymayan sadece iki husus var.

1- Politikaya uzak değilim. Politikanın içinde değilsem de siyaset bilimi yüksek lisansı yaptım, siyaseti izliyorum ve siyasi konularda yazılar yazıyorum.

2- “Globalizm çok” ifadesi bana uymaz.

Çünkü emperyalizmin en yüksek aşaması olan küreselleşmenin yerel halkı ve üretim güçlerini ezerek siyasal, ekonomik ve kültürel alanda yarattığı sömürüye karşıyım.

Bu iki husus dışındaki özellikler birebir bende var. Hatta fazlası var: Hayvan özgürlüğü aktivistiyim.

Anlaşıyor ki “Devlet Baba”nın gözünde “terörist” olduğum teyit edildi!

Eylemlerde “İnsana, hayvana, yeryüzüne özgürlük!” sloganını atmam suçmuş demek ki...

Hayvanların da insanlar gibi bilinç sahibi duyarlı canlılar olduğunu savunmam da suçmuş...

“Vegan Devrimi ve Hayvan Özgürlüğü” adlı kitabım da suç unsuruymuş... O nedenle ambargo konmuş...

Demek İstanbul Teknik Üniversitesi’nde aynı başlığı taşıyan söyleşim o yüzden rektörlüğü öfkelenmiştir ve etkinlik üniversite dışından katılıma kapanmıştır..

Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü’nde sorgulanmamın da, havaalanında gözaltına alınmamın da nedeni buymuş...

Peki, “örnek vatandaş” kim?

Bu seminerdeki yaklaşımdan yola çıkarak “Devlet Baba için örnek vatandaş” tarifi yapalım o zaman...

- Laikliğe uzak, siyasal İslamın içinde
- Milliyetçilik buram buram, globalizm yaygın
- Dine inanan çok ama doğru anlayan çok az
- Hayvan, insan, çevre konularına aşırı duyarlı
- Algıları kapalı, aktivist vb. olmak istemezler

Sosyal medyayı çoğunlukla “troll” olmak için kullanırlar (yani alaycı bir tavır, saçma yorum ve hakaretlerle dikkat çekmeye çalışır ya da yanlış bilgi yayarlar.)

Size kimleri hatırlattı bu tanım? Yıllardır yalanın, talanın, dolanın, yağmanın bin bir çeşidini sergilese de AKP taraftarı olmayı sürdürenleri değil mi?

İktidarın kemikleşmiş seçmeni dışındaki tüm hak savunucularını, adalet ve özgürlük isteyenleri, bu mücadelelerde aktif olanları, dinciliği reddedenleri “terörist” olarak yaftalamasına

şaşırmamalı.

AKP'nin 18 yıldır en başarılı olduğu konu, toplumu kutuplaştırmak oldu.

Parti devleti de kurulduğuna göre, AKP'nin seçmenleri ve fanatikleri "örnek vatandaş", onun dışındakiler "terörist"...

İşte yeni Türkiye, ileri demokrasi!

Nusr-Et Protestomuz ve Polisin Otobüs Baskını

İğrenç videolarında katledilmiş hayvan bedenlerini sergileyerek restoranlarının ve markasının reklamını yapan Nusr-Et'in uzun zamandır protesto edilmesi gerektiğini düşünüyordum. Çoğu kişinin ondan duyduğu rahatsızlık videolarda sergilediği görgüsüzlük ile sınırlıydı. Hayvan özgürlüğünü savunan veganlar olarak, sosyal medyanın dışına çıkıp asıl protesto edilmesi gerekeni sokakta söyleme zamanı gelmişti.

Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu'nda o dönemde yer alan aktivistlere fikrimi söylediğimde bazıları olumlu görüş bildirirken, bazıları çekimser kaldı. Hatta konuyu sürekli gündemde tutmam nedeniyle grupta garip bir rahatsızlık oluştu. Sonunda "İstemeyenler katılmaz, sayımız az da olsa kimler katılıyorsa onlarla ile yapacağız" dedik ve harekete geçtik.

Fikir şuydu: vahşET kelimesinin her bir harfi, beyaz bir tişörtün üzerine kırmızı harfle yazılacaktı; arka yüzlerine de şiddET kelimesinin her harfi yazılacaktı. Her tişörtü bir aktivist giyecek ve yan yana durulduğunda kelimeler okunacaktı. Nusr-Et'in Etiler'deki restoranının önüne gidip duracak ve müşterilerin, sokaktakilerin bizi görmesi sağlanacaktı. Basından sadece güvendiğimiz bir iki gazeteciye haber vermiştik.

13 Ocak 2019 günü bu planla Etiler'de buluştuk. Tişörtleri ön-

ceden kararlaştırdığımız gibi montların üzerine sokak ortasında geçirdik. Restoranın önünde durduğumuzda bir arkadaşımız video kaydetmeye başladı.

Nusr-Et'in adamları önce ne olduğunu anlamaya çalıştı. Gelen geçen bize bakıyor, yoldan geçen arabalar korna çalıyordu. Sonunda restoran görevlilerinin hareketlendiğini, telefonlara sarılıp bir yerleri aradığını gördük. Hem önümüzde yazan vahşET'i, hem de arkamıza dönüp şiddET'in okunmasını sağladık. Bir süre sonra polislerin geleceğini tahmin ettik, Beşiktaş'ta gerçeklik küpü eylemimiz olduğundan eylemi tamamlayıp oradan ayrıldık.

Hep birlikte elimizde dövizler ve broşürlerle bir halk otobüsüne bindik. Birkaç dakika sonra otobüsün önünü polis ekipleri kesti. Şoför kapıyı açınca içeri panikle giren polis, Terörle Mücadele Şubesi'nden olduklarını söyleyip herkese kimlik sormaya başladı. Sıra bize geldiğinde, "Hakkınızda ihbar var. Bizimle geleceksiniz" dedi, elimizdeki pankartları açtırıp hepsinin fotoğraflarını çekti, sonra da hepimizi otobüsten indirdi. Meğer Nusr-Et'in adamları bizi ihbar etmiş!

Aşağıya inerken, baktım iş uzayacak ve Beşiktaş'taki eylem güme gidecek, "Biz eylem hakkında ilgili yere bildirimde bulunduk!" dedim. Polis, "Nereye?" deyince, "Arayın Beşiktaş İlçe Emniyet Müdürlüğü'nü sorun, bugün eylem yapacağımızı biliyorlar!" diye yanıt verdim. Başvurumuz sadece gerçeklik küpü içindi ama ben bilerek öyle söyledim. Emniyeti arayınca gerçekten de o gün için eylem başvurumuz olduğu yanıtını aldılar.

Kimliklerimize GBT kontrolü yapılarak iade edildi, sadece bir arkadaşımızın kimliği yoktu, ona "Sen bizimle gel Beşiktaş'a kadar" dediler ama onu da orada bıraktılar. Biz Beşiktaş'taki kartal heykelinin orada eylem yaptığımız sürece orada kalıp bizi gözlemlədiler, ben basın açıklamasını okurken kaydettiler ve sonunda ayrıldılar.

O eylemden sonra bir kafeye gidip durum değerlendirmesi

yapalım dedik. Bugüne kadar en çok güldüğüm günlerden biriydi. Nusr-Et eylemi sırasında çekilen fotoğraflara bakalım dedik. Kalın montların üzerine geçirdiğimiz tişörtlerle öylesine şekilsiz, acayip yaratıklar gibi olmuşuz ki eylem sırasında fark etmemişiz. Kendimizle eğlenip kahkahalara boğulduk. Eylemden video ve görselleri sosyal medyada paylaşınca da milyonlarca insanın alay konusu olduk. Birçoğu "et" üzerinden bizimle dalga geçiyor, hakaret ediyordu. Ama ne olursa olsun eylem başarılıydı. Haber yapmayan medya kurumu kalmadı. Günlerce konuşuldu. Hatta bol takipçili hesaplar, her yıl o fotoğrafları kullanıp konuyu gündeme tekrar getiriyor.

Bizim için önemli olan mesajımızın duyulmasıydı ve en etkili şekilde duyurmuştuk. Basına gönderdiğimiz açıklama buydu:

21. yüzyılda insanların, bu gezegeni paylaştıkları hayvanlarla ilişkilerini yeniden değerlendirmesi şarttır. Toplumdaki onaylanmış şiddeti sorgulayıp reddetmek, herkesin kendi elindedir. Hayvanlarla birlikte doğayı da öldüren bu sistem, sonuçta insanlığı da yok edecek boyutlara vardı. Çözüm, yok etmek değil, yaşatmak ve bunun için hayvan sömürüsünü sonlandırmaktır. Hayvanlara uygulanan sistematik zulmün sona erdirilmesi için topluma çağrı yapıyoruz. Bu yıkıcı sistemin yüzyıllardır var olması, doğru ve iyi olduğu anlamına gelmez. Hayvanların insan keyfi için işkence görmesi ve en temel hakları olan yaşam hakkının ellerinden alınarak katledilmeleri kabul edilemez. Bununla birlikte, gezegenin 6. yok oluşu yaşadığı bir dönemde, insan olan ve insan dışı hayvanları, doğayı korumak için izlenecek yol, bu gidişata dur demektir. Bilim ve akıl, bu sorumluluğun ancak vegan olmakla yerine getirilebileceğini kanıtlamış durumda. Bizim mücadelemiz, insan, hayvan ve yeryüzü özgürlüğünü kapsayan bir toplumsal adalet mücadelesidir!

Nusr-Et restoranında, hayvan katliamı bir şova çevrildiği için, o mekanı bir simge olarak seçtiğimizi belirtip, protestonun hayvanlar üzerinden ticaret yapılan tüm sisteme yönelik olduğunu dile getirmiştik.

Bugün düşündüğümde, şiddet içermeyen aksine şiddeti pro-

testo eden barışçıl bir eylemin bile Terörle Mücadele Şubesi'ne bildirilmiş olması, otobüste gördüğümüz "terörist" muamelesi gerçekten trajik görünüyor.

Hırsız, Kaçakçı, Dolandırıcı ve Hayvan Özgürlüğü Aktivisti

2019 yılının son kötü sürprizini 29 Aralık Pazar sabahı yaşadım.

Yurtdışına çıkmak üzere Sabiha Gökçen Havalimanı'na gittim. Uçuş öncesi telaş yaşamayı hiç sevmediğimden 11.35'teki uçuştan 2.5 saat önce 09.00'da pasaport kontrol memurunun önündeydim.

Fakat memur, yurtdışına çıkış engelimin bulunduğunu söyleyerek birine telefon etti.

Yanımıza gelen polis, kendisine eşlik etmemi ve hakkımda yakalama kararı olduğunu söyledi. Nedenini sorsam da yanıt alamadım; "Biz bilemeyiz, adliyeye sevk edileceksiniz, orada savcı söyler" dedi.

Ardından çantam ve bavulum tümüyle boşaltıldı, içindekiler hakkında tutanak tutuldu, üstüm başım detaylı bir şekilde arandı. Uçağı kaçırmak istemediğimden polislere işlemler hızlandırılabilir mi diye rica ettim. "Uçuşu unutun, biletinizi iptal edin Adliyyede ifade vereceksiniz. Yetişmeniz imkânsız. Zaten bu saatlerde savcı da gelmez" dediler.

Uçak biletimi açığa almak için havayolu şirketini aradım ama artık o işlemin zamanı geçmiş.

Bir süre sonra bir polis beni aldı, polis aracına binip karakola gittik. Orada dosyayı kaydettiler. Benim işlemim bitse de beklemeye devam ettik. Bir baktım bir kadına bağıryorlar, Türkçe ve İngilizce bilmeyen Suriyeli bir kadındı, hırsızlıktan gözaltına alınmış. Sonra üstünden sahte Fransız pasaportu çıkan genç bir

Suriyeli ve kaçakçılıktan yakalanan bir adam geldi.

En sonunda 1 hırsız, 1 dolandırıcı, 1 kaçakçı ve ben 4 şüpheli olarak, 3 polisle birlikte aynı araca binerek Kartal Adliyesi'ne gittik.

Yolda polislere, "Nereden bileyim hakkımda şikâyet olduğunu? Madem böyle bir durum var, niye önceden bildirilmiyor?" diye söylendim. "E-devlet sitesinden girip bakacaksınız. Sistem böyle" dediler...

Diyelim ki uçuşunuz cumartesi ve bir gün öncesinde bir şikâyet nedeniyle ifade vermeniz gerektiği bilgisi UYAK sistemine giriyor. Bundan haberiniz olmadıysa yandınız!

Pazar sabahı olduğundan Kartal Adliyesi'nde ortalık sakin-di. Savcının odasına gittik. Neyse ki dedikleri gibi olmadı, savcı gelmişti!

Ne kadar rica etsem de uçağı kaçırmamam için acil durumu savcı kâtibine iletmediler. Bir ara sekreter dışarı çıkınca, koşup kendim söyledim.

Bu arada uçak şirketini arayıp tekrar bilgi verdim; check-in yapmış olduğum ve sadece kabin bagajım bulunduğundan uçuştan 15 dakika öncesine kadar uçağı alabileceklerini söylediler.

Savcının beni çağırmasını beklerken polis yanıma gelip "Sizin haber medyaya düşmüş bile" diyerek telefonundan Google'daki haberleri gösterdi...

Sinir içinde bir aşağı bir yukarı yürürken savcının beni çağır-dığını haber verdiler. Meğer sosyal medyadaki hayvan hakları ile ilgili paylaşımlarım nedeniyle birileri hakaret ettiğimi söyle-yerek şikâyette bulunmuş... Belli ki atlı fayton mücadelesinin sonucuydu.

Kimseye hakaret etmediğimi, söz konusu kişileri tanımadığımı söyledim, ifade dilekçesini imzalayıp çıktım. Belki çok hızlı

hareket edersem uçağı yakalarım diye yoldan bir taksi çevirdim. Şoför elinden geleni yaptı, beni 11.10'da havaalanına getirdi.

İki güvenlik noktasından geçtim, pasaport kontrol veznesine geldim, polis memuru "Burada çıkış yapamayacağınız yazıyor" dedi. Olanları anlatım, "UYAK sistemine girmemişler" dedi.

Savcılığı aramalarını rica etsem de umursamadılar, sanki herkes birleşmiş beni engellemeye çalışıyordu. Tartışma sonucunda telefon ettiler, sistemdeki kayıt düzeltildi. Memurun elinden pasaportu öfkeyle kapıp uçağın kalkacağı kapıya kendimi aşarak koştum.

Uçağı bindiğimde haberi internetten görenler geçmiş olsun dileğinde bulundu. Olanlar çoğu kişiyi şaşırttı...

Hayvan özgürlüğünü savunmak, en büyük endüstrilere, kurumlara karşı mücadeleyi gerektiriyor. Bu nedenle yaşam hakkını savunduğunuzda çok düşmanınız oluyor.

O 2,5 saati bir daha hiç yaşamak istemem. Özgürlüklerin bu şekilde kısıtlanması, insanların maddi ve manevi açıdan mağdur edilmesi bu kadar kolay olmamalı. İfade vermem gerektiğine dair bilgi verilse çoktan gider verirdim!

Sadece birileri şikâyet etti diye bir hak savunucusuna hırsız, dolandırıcı, kaçakçı muamelesi yapılıyorsa, bunun adaletle ilgisi olabilir mi?

Olsa olsa gözdağı ile ilgisi olur...

SÖYLEŞİ* Ronnie Lee: “Doğrudan eylem, belirli durumlarda yararlı olabilir, ancak temel devrimci bir değişim yaratma yeteneği sınırlıdır.”

Hayvan özgürlüğü mücadelesi denilince akla gelen ilk isimlerdendir Ronnie Lee. 1976’da İngiltere’de Hayvan Kurtuluş Cephesi’ni (ALF) kuran beş aktivistten biridir.

Bugün 71 yaşında mücadeleye veganlığı tanıtmak için çeşitli etkinlikler yaparak geçiriyor ama acaba bugünlere nasıl geldi?

Mücadeleye başlamadan önce, 1969 yılında İngiltere’de ailesiyle yaşarken, kız kardeşinin erkek arkadaşının etkisiyle 21 yaşındayken vejetaryen olmaya karar verdi. Annesi buna karşılık olarak, “Bahçedeki otlar büyüdü, gidin onları yiyin!” şeklinde sert bir yanıt verse de, bir gün bir kafede Vejetaryen Topluluğu’nun dergisinde veganizm hakkında bilgileri okudukça vejetaryenlerin yediği diğer hayvansal ürünlerdeki zulmü öğrenerek dehşete kapıldı. Başlangıçta derneğin tavsiye ettiği gibi yavaş yavaş geçiş yapmayı denedi ama bu karışık gelince vegan oldu. Annesi, bu kez “Oğlum delirdi!” diyerek daha da sert tepki gösterdi ve Ronnie’nin bir yıl içinde ölebileceğini iddia etti. Hatta gizlice onun yemeklerinin içine yumurta kırdığı ortaya çıkınca, oğlunun yaşamasını sağlamak zorunda olduğunu söyledi.

İlginçtir; ben vegan olduğumda annem ya da aileden kimse böyle bir tepki göstermedi ama annemin arkadaşları arasında beni de “çok erken öleceğimi” söyleyerek korkutmaya çalışanlar olmuştu. O zamanlar bitkisel beslenmenin insan sağlığına olumlu etkileri bugünkü kadar bilinmiyordu “Ne yapalım, herkes bir nedenle ölecek zaten. En azından yaşarken vicdan azabı çekmem” diye yanıt veriyordum ben de. Sonradan daha net bir şekilde ortaya çıktı ki benim için de, gezegen için de en iyi yolmuş vegan olmak!

Ronnie’nin vegan olduktan sonra aktivizme başlaması, TV’de izlediği bir haber sonucunda gerçekleşti. At üstündeki til-

ki avcılarının hayvanı kurtarmaya çalışan aktivistlere kamçı ile vurduğunu görünce onların arasına katılmak için harekete geçti. 1970'lerde Av Sabotajcılar Derneği'nin (Hunt Saboteurs Association) üyesi olarak eylemlere katılırken, grupta tek veganın kendisi olduğunu, diğerlerinin hayvan yemeyi sürdürdüğünü fark etti. Katıldığı diğer hayvan hakları gruplarında da aktivistlerin hayvan sömürüsüne devam ettiğine tanık oldu.

Ne acıdır ki 1970'lerde İngiltere'de yaşanan bu çarpık durum, günümüzde Türkiye'de "hayvan hakları savunucusu" olduklarını söyleyen dernek ya da oluşumlarda halen devam ediyor...

Ronnie, kendi av sabotaj grubunu veganlaştırmaya çalışırken, 1973 yılında Merhamet Bandosu'nu (Band of Mercy) kurdu. (Orijinal Merhamet Bandosu, 1824'te İngiltere'de bir grup aktivist tarafından, sahte kokular yayarak ve av borusu üfleyerek tilki avını engellemek için kuruldu. Grup adını buradan alıyordu.) Ronnie ve bu oluşumdaki arkadaşları, deney laboratuvarlarına, fok balığı avlayan gemilere yönelik çeşitli eylemler gerçekleştirdi. Band of Mercy'nin eylemlerinde insan ya da diğer hayvanların zarar görmemesi için kuralları vardı. Hayvan özgürlüğü için doğrudan eylem, sonuç olarak, insanlara herhangi bir fiziksel zarar gelmemesi anlamında neredeyse tamamen şiddetsiz olsa da başları epey belaya girdi.

1974'te aktivist Cliff Goodman ile birlikte bir deney laboratuvarına yönelik eylemde tutuklandı Ronnie, 3 yıl hapis cezası alarak bir yıl sonra salıverildi. Bu tutukluğu sırasında vegan yemek ve giyecek talebinin karşılanması için hayvan özgürlüğü mücadelesindeki ilk açlık grevini gerçekleştirdi. İddiaya göre Goodman, salındıktan sonra hareket içinde polise muhbirlik yapan ilk kişi oldu...

Lee ise, daha sert bir strateji izleyerek diğer aktivistlerle birlikte yoluna devam etti. Hapisten çıktığında faaliyetleri durmuş olan Band of Mercy, 1976'da ALF'ye dönüştü. Bir örgütten ziyade bir zihniyet ya da düşünüşü bu. Tabandan örgütlenen lidersiz bir mücadele yöntemi idi. Her aktivistin kendi

bölgesinde güvendiği sadece birkaç kişiyle temasta olduğu, kimsenin diğerlerinin gerçek adını ve yaşadığı yeri bilmediği ufak yapılanmalarla sürüyordu.

O yıllarda tüm dünyada siyahların özgürlük mücadelesi, feminizm, eşcinsel hakları ve çevre aktivizmi yükselişeydi. Radikal sol, kapitalizmin varlığını sorguluyordu. ALF, bu ortamda hayvan özgürlüğü mücadelesinde doğrudan eylemleri gerçekleştirmek için doğdu.

1977'de ALF'in eylemleri artarken bir kez daha 12 aylık hapis cezası aldı Ronnie. 1982'de ALF'nin tam zamanlı Basın Sözcüsü oldu. Görevi, kamuoyu ile doğrudan eylem yapan aktivistler arasında bir tür köprü olmaktı. O dönem, ALF'nin İngiltere'deki eylemlerinin en yoğun olduğu yıllardı. Ocak 1981'de hayvan deneyleri yapan 40 laboratuvar yetkilisinin evlerine ve arabalarına yönelik ALF eylemleri yapıldı ve bütün bunlar İngiltere'de ülke çapında TV'lerde yer aldı. 1983'te ana hedeflerden biri kürk çiftlikleriydi. O yıl pek çok çiftlikte vizonlar özgürleştirildi, çiftlik sahipleri büyük zararlara uğrayarak iflas etti.

1986'da görülen bir davada, ALF'deki sorumluluğu nedeniyle 10 yıl hapis cezası aldı. Hapisteyken 1989 yılında hayvan özgürlüğü dergisi *Arkangel*'i yayımlamaya başladı. 1992'de 6 yıl 8 ay hapis yattıktan sonra salındı.

1997'den 2011'e kadar köpek yarışlarına karşı yoğun bir kampanyayı sürdürdü. O tarihten bu yana da veganlığı anlatmak için çeşitli etkinliklerde yer alıyor.

Hayvan istismarcılarına karşı hayvan kurtuluşçularının verdiği doğrudan eylem mücadelesinin sonuç olarak değişim yaratmakta fazla işe yaradığını düşünmüyor Ronnie. Basın bürosunun, kitle iletişim araçları aracılığıyla halkı eğitmeye çalıştığını ama sonuçta bu araçlara da fazla güvenilemeyeceğini söylüyor. 1970'lerde doğrudan eylemin efsane mücadelesini başlatan biri olarak günümüzde bunun etkisinin sınırlı olduğunu söylemesi, inanılmaz geliyor. Ben bu röportaj sayesinde görüşlerini ayrınıtıyla öğrenme olanağı buldum. Hayvan özgürlüğüne dair fel-

sefi görüşleri ve söylemleri zaman içinde sertleşirken, izlenecek taktiklerde ve stratejilerde daha pragmatist ve realist bir yaklaşımı benimsiyor. Ronnie, elbette ALF'nin, birçok hayvanı deneylerden ve çiftliklerden kurtardığını, hayvanları istismar eden sektörlerle büyük zararlar verdiğini söylüyor ama doğrudan eylemlere yol açan nedenleri halka açıklamakta başarılı olamadığı görüşünde. Günümüzde kendisini yoğun olarak veganlığın ardındaki felsefeyi anlatmaya adanmış olmasının nedeni de bu.

Hayvanları özgürleştirmekten için hayatının 9 yıldan fazlasını parmaklıklar ardında geçirmesine karşın, bugün alçakgönüllü bir tavırla veganlığın tanıtımı için çalışmaya devam ediyor.

“Çok sayıda insanı türcülüğü reddetmeye ikna edemezsek, hayvan özgürlüğü gerçekleşmeyecek”

Bugünlerde salgının mevcut durumuna atıfta bulunmadan herhangi bir sohbete başlamak zor. Şu anda geldiğimiz noktada, krize insanlığın gösterdiği tepkide sizi şaşırtan bir şey var mı? Mevcut hayvan hakları felsefenizde o günlere göre herhangi bir farklılık oldu mu?

Genel olarak, hem hükümetlerin hem de çok sayıda insanın davranışları açısından tepkinin çok zayıf olduğunu düşünüyorum. Benim görüşüme göre, virüsün yayılmasını önlemek ve onu yok etmek için dünya çapında erken, katı ve uzun süreli bir karantina olmalıydı. Bununla birlikte, ticari çıkarlar, dünya çapında bir siyasi bir salgın yönetiminin olmaması ve disiplinsiz bireylerin çöküş içindeki yaşam tarzlarına devam etme arzusu nedeniyle bu imkansız hale getirildi.

Ayrıca bu süreç, salgının (diğer birçok viral hastalık gibi) diğer hayvanlara insan türünün uyguladığı zulüm yüzünden ortaya çıktığını ve bu tür salgınların tekrar yaşanmaması için sömürüyü sona erdirmek gerektiğini kabul etmek konusunda büyük bir başarısızlık oldu.

Genel olarak insanlık hakkında pek iyi düşünmediğimden ve insanların herhangi bir durumda akla uygun davranacağına dair beklentim de yüksek olmadığından, hiçbir şey beni şaşırtmıyor.

2023 Band of Mercy'nin 50. kuruluş yılı olacak. Bir yarım yüzyıl... O günlerden bu yana hayvan hakları mücadelesinin yöntemleri nasıl değişti?

Hayvan hakları mücadelesinin yöntemleri konusunda yalnızca İngiltere hakkında konuşabilirim. Ancak durum muhtemelen diğer birçok ülkede benzerdir.

1970'lere kadar, hayvanları koruma hareketi esas olarak hayvan deneyleri, avcılık ve hayvanat bahçeleri/sirkler gibi bir dizi konuda kampanya yürüten ulusal örgütlerden oluşuyordu. Ağırlıklı olarak et yiyenler tarafından yönetilen bu kuruluşlar, üyelerini belki de politikacılara mektup yazmak dışında bir aktivizm yapmaya teşvik etmediler ve onları bir gelir kaynağı olarak kullandılar. Vegan Society (Vegan Topluluğu), 1940'lardan beri vardı ama bir kampanya organizasyonundan çok bir bilgi ve destek kaynağıydı. Bunun tek istisnası, 1960'larda avlanmaya karşı doğrudan eylemde bulunmak için kurulan ve aktif yerel gruplardan oluşan bir ağ geliştirmeye başlayan Av Sabotajcılar Derneği idi.

Daha sonra, 1970'lerde, hayvan hakları ve türçülük karşıtlığı kavramları çeşitli felsefi yayınlarda tanıtıldı ve yerel grupların doğrudan eyleme geçmesi fikri, daha sonra Hayvan Kurtuluş Cephesi (ALF) haline gelen Band of Mercy'nin oluşturulmasıyla genişletildi. Ayrıca diğer hayvanların çeşitli baskı biçimlerine karşı gösteriler yapan ve sokakta tezgah açan bir dizi yerel grup da vardı.

Aynı zamanda veganlıkta büyük bir yükselme oldu. Veganlar, hem ulusal örgütleri kontrol etmeye hem de ofislerdeki çalışan pozisyonlarını ele geçirmeye başladı.

Ulusal örgütlerin radikalleşmesi sonucunda, yürüyüşlerin ve gösterilerin düzenlenmesi ve yerel aktivist grupların teşvik edilmesiyle, bunların doğaları gereği daha aktivist olmalarına yol açtı. Fakat hareketin radikalleşmesine rağmen, kampanya odağı aynı kaldı; odak yine hayvan deneyleri, avlanma, kürk ticare-

ti vb. karşıydı. Veganlık için çok az kampanya yapıldı veya hiç yoktu.

Bu durum 1990'ların sonlarında vegan fuarlarının açılmasıyla değişmeye başladı ve bunu halka açık aktivizmin bir parçası olarak veganlığı destekleyen yerel gruplar izledi. O sırada kapalı devre televizyonun (ve diğer gözetleme ekipmanlarının) yaygınlaşması, aktivistlere verilen uzun hapis cezaları, izleme ve tutuklama için kurulan özel polis birimleri gibi çeşitli nedenlerle ALF tipi aktivizmde büyük bir düşüş yaşandı.

Daha sonra, internetin yükselişi ve dünya çapında iletişimin kolaylaşmasıyla birlikte, veganizmi teşvik etmek için Anonymous for the Voiceless (Sessizler İçin Anonim) ve Save Movement (Koruma Hareketi) gibi küresel organizasyonlar kuruldu ve yerel gruplar "franchise" tipi bir yapı altında faaliyet gösterdi.

Yani bugünlerde durum şudur: En sık görülen aktivizm türü, çeşitli yerlerde (çoğunlukla büyük şehirlerin merkezlerinde) veganlık tanıtımları (outreach). Bununla birlikte hayvan deneylerine, kürk ticaretine vb. karşı daha az sayıda kampanya yürütülüyor.

70'lerde ve 80'lerde felsefem, hayvan istismarı endüstrileri olarak adlandırdığım şeyi ortadan kaldırmak için doğrudan eyleme ihtiyaç duyulması ve bunun en önemli kampanya yolu olduğuydu. ALF'nin kürk ticareti ve hayvan deney endüstrisine karşı hatırı sayılır bir başarı elde etmesine rağmen, artık yaygın hayvan özgürlüğünün doğrudan eylemden ziyade yalnızca veganlık hakkında eğitim yoluyla elde edilebileceğini anladım. Doğrudan eylem, belirli durumlarda yararlı olabilir, ancak temel devrimci bir değişim yaratma yeteneği sınırlıdır.

Bunun nedeni, diğer hayvanların insanlar tarafından ezilmesinin temel nedeninin türçülük (veya insan üstünlüğü) olması. Bu nedenle çok sayıda insanı türçülüğü reddetmeye ikna edemezsek, hayvan özgürlüğü gerçekleşmeyecek. Bu, hayvan özgürlüğü mücadelesinin başarısı için, yaygın veganlık tanıtımının (ve böyle bir sosyal erişimi gerçekleştirmek için uygun bir

yapının) şart olduğu anlamına gelir.

Felsefemin değiştiği diğer bir husus da, aşırı tüketim, aşırı üretim, aşırı nüfus, sanayileşme, kirlilik, zararlı teknolojiler ve ulaşım yöntemleri yoluyla doğal dünya üzerindeki olumsuz insan etkisinin, hayvan özgürlüğü ile çok ilgili sorunlar olduğunu gördüm.

Birkaç yıl önce bir yazınızda şu ifade vardı: "Hayvan istismarı ile mücadele etmenin en iyi yolu insanları vegan olmaları için eğitmektir ve bu hiçbir şekilde doğrudan eylem içermez. Kasapların vitrinine tuğla atmak isteyenleri eleştirmeyeceğim, fakat daha temel olan yol insanları eğitmektir." Açıkçası bunu sizin söylediğinizi görmek şok ediciydi. Şiddet içermeyen ama yasaya aykırı olan doğrudan eylemlerde bulunan hayvan hakları savunucuları, uzun vadede tarih tarafından haklı olarak değerlendirilen sivil itaatsizlik hareketlerini gerçekleştirenlere benziyor. Bu konudaki düşüncelerinizi merak ediyorum.

Hayvan özgürlüğü mücadelesinde şiddetsiz doğrudan eyleme yer olduğunu düşünüyorum ama çok sayıda insanı türcülük ve insan üstünlüğüne karşı çıkmaları için eğitmedikçe, yaygın hayvan özgürlüğünün nasıl elde edilebileceğini anlamıyorum.

Burada mesele, sivil itaatsizliği gerçekleştirenlerin haklı mı yoksa yanlış mı olduğu olduğu değil (tabii ki bunların doğru olduğuna inanıyorum); mesele, hayvan özgürlüğünü sağlayacaksak, bunun için hangi taktikleri kullanmamız gerektiği.

İnsanları vegan olmak için eğitmek iki önemli sonuç sağlar. Birincisi, hayvansal ürünlere ve hayvanların türlü şekillerde sömürülmesine talebi azaltarak çok sayıda hayvanı acı ve katliamdan kurtarır. İkincisi, diğer hayvanları korumaya yönelik pozitif siyasi değişim ve güçlü yasalar yapılmasını kolaylaştırır. Çünkü vegan olacak politikacıların sayısını ve hayvanları korumak isteyen politikacılara oy vermesi muhtemel kişilerin sayısını da arttırır.

Birleşik Krallık'ta ve diğer pek çok ülkede sağ kanat hükümetlere sahip olmamızın önemli bir nedeninin, sıradan insanları eğitmede başarısız olan solun gösteri yapmayı tercih etmesinden kaynaklandığına inanıyorum. Bu yüzden medya aracılığıyla sürekli sağ kanat propagandasına maruz kalan çok sayıda sıradan insan, buna sol karşılık olmayınca sağcı adaylara oy vermeye devam ediyor.

ALF, ABD'deki Underground Railroad (Yeraltı Demiryolu Hareketi - Sivil Savaş öncesi Amerika'da köleleri kaçırmak için mücadele eden yeraltı bir hareket) hareketine benzetiliyor ama bu grupların geçmişteki doğrudan eylemlerini övenlerin günümüzde hayvan hakları aktivistleri tarafından kullanılan eylemleri kınaması ilginç.

Evet, özellikle hayvanların ALF tarafından kurtarılması konusunda benzerlikler olduğunu düşünüyorum. Bazı insanların Yeraltı Demiryolu gibi hareketleri övüp ALF'i kınamalarının nedeni türcülükten kaynaklanıyor. Benim için ALF, örneğin baskıcı üstünlükçü tavırların, beyaz üstünlüğünün ve erkek üstünlüğünün çeşitli biçimlerine karşı bir mücadele geleneğinin devamı niteliğindedir; bu nedenle siyahlar ve kadınların özgürlüğü gibi diğer ilerici hareketlerle birlikte fikirlerin devamlılığı vardı.

"ALF aktivistlerini tutuklamak için artık polise daha fazla kaynak sağlanıyor ve hapis cezaları daha uzun"

ALF'nin bu mücadeledeki mevcut yeri ve geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Şu anda birçok ülkede ALF eylemlerini gerçekleştirmek çok daha zor. Çünkü ALF aktivistlerini tutuklamak için polise daha fazla kaynak sağlanıyor ve daha uzun hapis cezaları söz konusu. Ayrıca yıllar geçtikçe gençlerin tutumlarında değişiklik olduğu için, doğrudan eyleme geçme konusunda daha az istekliler. Bu nedenle, hayvan özgürlüğü mücadelesinde artık ALF'nin çok küçük bir rolü olduğunu düşünüyorum.

Daha önce de belirttiğim gibi, doğrudan eylemin, hayvan

özgürlüğünün gerçekleşmesinde sınırlı bir role sahip olduğum fikrindeyim. Sıradan halkla ilişki kurmadığı için beni pek ilgilendirmiyor.

Hayvan özgürlüğünün gerçekleşmesi için toplumsal hayatta önemli değişiklikler yapmak gerekli ama bunu nasıl yapacağız? Hayvanları daha iyi anlamamızı ve onların davranışlarını açıklamamızı sağlayan bilimsel çalışmaların yardımıyla bunu başarabilir miyiz? Mesela Cambridge Bilinç Deklarasyonu'nu önemli bir referans kaynağı oldu bizim için.

Bence bu çalışmalar, insanları vegan olmaya ve insan üstünlüğünü reddetmeye ikna etmek için kullandığımız bilgilerin bir parçası olarak ve ayrıca politikacıları hayvanları koruma yasasını geçirmeye ikna etmek için kullanılabilir. Pek çok sıradan insanı vegan olmaya ikna etmek için bilimden alıntı yapmanın gerekli olduğunu düşünüyorum; çünkü çoğu insan, yedikleri hayvanların acı çektiğini inkar etmeyecektir.

Şu anda bu mücadele içerisinde herhangi bir proje ya da kuruluşla birlikte yürüttüğünüz çalışma var mı?

Temel olarak yerel vegan grubum 'Wyre Forest Vegans'ın Koordinatörü olarak çalışıyorum. Grubu 2013'te yerel bölgede veganlığı tanıtmak için etkinlikler yapmak ve aynı zamanda mevcut ve potansiyel veganlara bilgi ve destek sağlamak için kurdum. 2019'da 100'den fazla etkinlik düzenledik, ancak Covid krizi sırasında vegan mesajını yerel olarak yaymak için çoğunlukla sosyal medyada reklam yapıyoruz. Yerel faaliyetlerimize ek olarak, toplumsal temelli bir vegan grubunun nasıl çalışabileceğine dair diğerlerine örnek teşkil ettiğini görüyorum.

Dahil olduğum diğer proje, bilgi ve fikirleri paylaşmak, ortak eylemleri koordine etmek ve daha fazlasının kurulmasını teşvik etmek için yerel hayvan hakları örgütleri ile vegan tanıtım gruplarını bir araya getirmeyi amaçlayan Hayvan Kurtuluş Koalisyonu (Birleşik Krallık ve İrlanda).

Ek olarak, hayvan özgürlüğünün başarılmasında hayati bir

faktör olarak vegan eğitiminin önemini sürekli vurguladığım çok sayıda çevrimiçi tartışma ve söyleşide yer aldım.

“Bir insanın hem sağcı hem de vegan olması imkansız”

O söyleşilerden birinde, *“Birçok vegan veya hayvan hakları savunucusu kendisini liberal veya sol kanatta görüyor”* dediğinizi duydum. Yaklaşık 30 yıldır hayvan hakları mücadelesi içinde yer alıyorum ve ne yazık ki, hayvan özgürlüğü politikalarına karşı, sol kanattaki insanlardan sıklıkla düşmanca ve saldırgan tavırlarla karşılaşıyorum. Soldaki birçok kişi, bir yandan sosyalist ya da sosyal demokrat bir gelecek yaratmak ile çiftliklerde hayvan yetiştirip öldürmek, üzerlerinde deney yapmak veya gelecekte sendika yanlısı olacak küçük çocuklarını sirke getirmek arasında en ufak bir çelişki görmüyor. Çoğu, hayvan sömürsü kapitalist ekonominin önemli bir sacayağı olduğu için insanların bu derece türcü hale geldiğini, bunu içselleştirdiğini göremiyor. Hayvan hakları hareketinin türcülükle nasıl daha iyi mücadele edebileceği konusunda verebileceğini bazı ipuçları var mı?

Veganlığı sadece bir beslenme şekli değil, bir hayvan özgürlüğü felsefesi olarak düşünürsek, aslında bir insanın hem sağcı hem de vegan olmasının imkânsız olduğunu söyleyebilirim. Bunun birkaç nedeni var.

Birincisi, veganlık türcülük karşıtı bir felsefe olduğundan, türcülüğe karşı tutarlı bir savunma geliştirebilmek için ırkçılığa, cinsiyetçiliğe, homofobiye ve insanlar arası diğer tüm önyargı ve baskı biçimlerine de karşı olmalıyız.

İkinci olarak, veganlığın başkalarını vegan olmaları için eğitmenin aktif bir bileşenini de içermesi gerektiğini kabul edersek, o zaman sağcı toplumsal tutumlar bununla tutarlı değildir. Çünkü tüm ırklardan, etnik kökenlerden ve cinsel yönelimlerden mümkün olduğunca çok insanı bu eğitim, tanıtım faaliyetlerinde aktif olmaya teşvik etmemiz gerekir.

Üçüncüsü, veganlık, kapitalizm ve neoliberalizme alternatif

olarak, doğal dünyanın ve içinde yaşayan hayvanların yok olmasına neden olan bir sol ekonomi gerektirir.

Sol görüşlü insanları hayvan özgürlüğü konusundaki görüşlere katılmaya ikna etmek için bence onlarla yaygın olarak kullandıkları ve anladıkları dilde konuşmalıyız ve diğer hayvanlara insanlar tarafından yapılan zulmü tasvir etmek için insan emperyalizmi, insan üstünlüğü, hatta "İnsan Reich"ı (insan imparatorluğu) gibi terimleri kullanmaktan kaçınmamalıyız.

Diğer hayvanların sömürülmesi, diğer hayvanların doğal dünyanın yok edilmesi yoluyla boyunduruk altına alınması gibi, kapitalist ekonominin önemli bir direğidir. Bununla birlikte, insan türü ile diğer hayvanlar arasındaki temel ilişki, kapitalizm tarafından daha da kötüleştirilen temelde emperyalist bir ilişkidir.

Sol kanat siyasi partilere ve kampanyalara dahil olan veganlar, veganlığı insan grupları içinde yaymak için en iyi yerdedir ve ne kadar çok vegan yaratırsak, onlar da bu çabaya dahil olma eğiliminde olacaktır. Bu nedenle, solun veganlaşması gerçekten de genel olarak toplumun veganlaşmasının bir faktörüdür ve bu, taban düzeyinde yeterli veganlık tanıtımının olmasına büyük ölçüde bağlıdır.

Sol deyince, pek çok hayvan hakları savunucusu, Marx'ın teorisinde hayvanların çektiği acıyla ilgilenmediği için eleştirir. Bazıları bunu onun hümanist olmasına bağlıyor. Bu bana anakronik bir yaklaşım olarak görünüyor. Sizce Marx, bugünün ekolojik yıkımına şahit olsaydı ve yıllar içinde ortaya konan bilimsel verileri öğrenseydi, konuya hayvanların açısından da bakar mıydı?

Bir insanın kendisini hümanist olarak görmesinin, onun vegan olmasını engelleyeceğini düşünmüyorum. Aslında Humanists UK'in internet sitesinde şöyle diyor: "Hayvanların insan davranışından kaynaklanan acılarının azaltılmasını destekliyoruz ve hayvanların çektiği zulme karşı şefkatli tavırları insancıl bir toplumun ayırt edici özelliği olarak görüyoruz."

Marx'ın yazdığı hiçbir şeyi okumadım; bu yüzden bugün hayvanlarla ilgili görüşlerinin ne olacağını söylemek benim için zor. Yine de şunu söyleyebilirim ki, insanlar tarafından diğer hayvanlara verilen acı ve katliamı görmezden gelen herhangi bir politik felsefe, şimdiye kadar var olan açık ara en büyük baskı biçimini görmezden geliyor.

“Doğal dünyayı korumak ve insan nüfusuna sosyal adalet sağlamak için teşvik etmemiz gereken politik/ekonomik görüş ekososyalizm”

Bazı Marksistler, hayvan özgürlüğü hareketinin kendisinin Marksist soldan tecrit edilmesinden sorumlu olduğunu söylüyor. Hareketin başlangıcında, genellikle sol-liberteryen türde bir anti-komünizmin etkisine girdiğini ve bunun siyasi söylem düzeyinde bir engel olduğunu söylüyor...

Hayvan özgürlüğü hareketinin ALF ile başladığını düşünüyorlarsa, ALF'nin anarşizmden ve sol özgürlükçülükten çok etkilendiği ve gerçekten de ALF'nin başarısının büyük bir kısmını, hiyerarşik olmayan ademi merkezîyetçi yapısına borçlu olduğu doğrudur. Yine de ALF, diğer hayvanlara koruma elde etmek için siyasi kampanya yürütme fikrini büyük ölçüde reddetti.

Benim şu andaki görüşüm, bunun gerçekçi olmayan bir yaklaşım olduğu ve bir hayvan özgürlüğü durumuna ulaşmak istiyorsak, stratejimizin büyük ölçüde vegan eğitime ve siyasi eyleme dayalı olması gerektiğidir.

Bununla birlikte, doğal dünyayı korumak ve insan nüfusuna sosyal adalet sağlamak için teşvik etmemiz gereken politik/ekonomik görüşün ekososyalizm (küçülme dahil) olduğunu düşünüyorum. Marksistlerin bununla nasıl bir ilişki kurabileceğinden emin değilim.

Hayvan kullanımı ve sömürsü kapitalizmle başlamadı ama kuşkusuz kapitalizm hayvanların insan yararına kullanımında olağanüstü bir genişlemeyi kolaylaştırdı. Ve günümüzde şiddetin her yerde var olduğu bir toplumda yaşıyoruz. Yine

de bir gün diğer hayvanlara yaşatılan zulmün insanlara yaşatılan zulümle aynı görülebileceği konusunda umutlu musunuz?

Evet, kapitalizm hayvan sömürsünü kat kat artırdı. Aynı zamanda doğal dünyanın kirlenmesine ve yok olmasına yol açarak diğer hayvanların da baskı altına alınmasına neden oldu. İnsanların diğer hayvanlara kötü muamelesi, diğer hayvanların insanlara kötü muamelesi kadar ciddiye alınacak mı bilmiyorum. Ama bildiğimi düşündüğüm şey, durumun böyle olmasını istiyorsak ne yapmamız gerektiği...

Ben hayvan hakları mücadelesinde kullandığımız görüşlerin, refah ya da şefkat değil, adalet ve etik odaklı olması gerektiğini düşünüyorum. Size göre hangisi daha çok işe yarıyor?

Bence farklı dayanaklar farklı insanlarda işe yarıyor. Çoğu insan, diğer hayvanların acı çekmesi fikrinden hoşlanmadıklarını ve "gereksiz yere" öldürülmemeleri gerektiğini söyler. Bu nedenle onlara hayvanların gıda üretimi için ve insanların yüzünden başka nedenlerle nasıl acı çektiğini, hayvanları yiyecek haline getirmek için beslemek ve öldürmenin ne kadar gereksiz olduğunu göstermemiz gerekir.

Sorunun insanların vicdanlarının etkilenmemesi olduğunu sanmıyorum, çünkü bence genel olarak insanlara veganizmin arkasındaki düşünce sunulduğunda etkileniyorlar. Yine de birçok durumda olan şey, konuyu zihinlerinin gerisine atıp eskisi gibi yaşamaya devam etmeleri...

Bu nedenle, ihtiyaç duyulan şey, vegan mesajının insanlara defalarca ve birçok farklı biçimde tekrarlanması için vegan eğitiminde bir artış olması, böylece bu konunun sürekli akıllarında kalması. Bu onların harekete geçme olasılığını çok daha fazla artıracaktır.

Hayvan hakları konusunda toplumda giderek artan kabul ile çevre, küresel ısınma ve halk sağlığı için et tüketiminin riskleri göz önüne alındığında, vegan siyaset muhtemelen kamusal tartışmaların, sosyal aktivizmin ve politika oluşturma-

nın ana akımına girecek gibi görünüyor. Günümüzde dünya çapında hayvan haklarına adanmış 20'den fazla siyasi parti var. Oy hakkını kullanırken hayvanlar için söz söylemenin mümkün olduğunu düşünüyor musunuz? Yoksa hayvan refahı ile ilgili yasaları artırmak okyanusta bir damla mı?

Oylama kabiniinde sadece hayvanlar için ayağa kalkmanın mümkün olmadığını düşünüyorum ama bu hayati bir önem de taşıyor. Hayvanları korumayı savunan siyasi partilere sahip olmanın iki yolu var. Bir yol, özel olarak hayvanları korumaya odaklanan çeşitli partilerden oluşur ve öbür yol, mevcut diğer partileri güçlü hayvan koruma politikaları geliştirmeye ve bunlara öncelik vermeye ikna etmeyi içerir.

Her iki yaklaşımı da destekliyorum, ancak diğer hayvanlar için siyasi olarak önemli bir ilerleme kaydetmek için, seçim reformu yapmalı ve şu anda çoğu ülke tarafından büyük seçimler için kullanılan çoğunluk oyuna dayanan sistemi bir çeşit orantılı temsil ya da tercihli oylama ile değiştirmeliyiz. Birleşik Krallık'ta kesinlikle ve muhtemelen tüm dünyada, mevcut sistem, merkez partilerin geniş sağıni destekliyor. Daha ufak, daha ilerici partilere daha iyi bir seçim başarısı şansı vermek için değişikliğe ihtiyaç var.

Birkaç yıldır İngiltere'deki Yeşil Parti'ye dahil oldum ve partinin hayvan koruma politikalarının önemli ölçüde iyileştirilmesine yardımcı oldum. Böylece artık parlamentodaki diğer partilerinden çok daha iyiler ve Hayvanları Koruma Partisi kadar güçlüler. Ancak yine de aşılması gereken iki büyük engel var. Birincisi, Yeşil Parti hala hayvanların korunmasına çok az öncelik veriyor ve ikinci olarak, seçim reformu olmadığı sürece önemli sayıda parlamento üyesi alma şansı yok.

"Yaygın hayvan özgürlüğünün doğrudan eylemden ziyade veganlık hakkında eğitim yoluyla elde edilebileceğini anladım"

Gizli araştırmalar, fabrika çiftliklerinde hayvanların sistematik olarak sömürülmesinin ortaya çıkmasını önleyen perdeyi kaldırdı. Ancak bazı ülkelerde hayvan hakları aktivistleri, özellikle bazı savunma stratejilerinin oldukça agresif

bir şekilde suç sayılması yoluyla çok fazla baskı altına girdi. Yasaların "yapısal olarak hayvanları korumayacak şekilde tasarlandığı" bir dünyada yaşıyoruz. Hayvan hakları aktivizmini önlemek için tasarlanan Ag-Gag yasalarının sayısı son yıllarda çarpıcı bir şekilde arttı. Bu zorluklar karşısında, hayvan haklarını savunmak için mevcut olan somut stratejiler üzerine düşüncelerinizi ve "demokratik" bir çerçevede anlamlı bir değişiklik getirmenin nasıl mümkün olabileceği hakkındaki yorumlarınızı duymak isterim?

Birincisi, Ag-Gag yasalarının çıkarılmasının nedeni, seçilmiş temsilcilerin bunları geçirmeye istekli olmalarıdır. Bu nedenle, bu tür yasaların yürürlükten kaldırılması ve daha fazlasının geçmemesini sağlamak için, hayvanların korunmasına sempati duyan politikacılar seçmeliyiz ve bu politikacıları seçtirmek için sıradan insanları oy vermeye ikna etmeliyiz. Böylece, bir kez daha, insanları vegan olmaları için eğitmeye (etik anlamda) geri dönüyoruz, bu sayede hayvan dostu politikacılara oy vermeye ve hatta hayvan dostu politikacı olmaya çok daha meyilli olacaklar.

Ag-Gag yasaları bazı hayvan savunuculuğu biçimlerini engelliyor, ancak sosyal ve politik ortamı hayvan özgürlüğünün lehine olacak şekilde değiştirmek için kullanmamız gereken diğer birçok yöntem hala bize açık.

"Hayvan özgürlüğünün mümkün olduğunca şiddetsiz bir şekilde sağlanabilmesini umuyorum"

Şiddet tanımınız nedir? Yasa dışı şiddeti desteklemediğinizi biliyorum, ancak mülke karşı şiddet ile bireylere yönelik şiddet arasında bir çizgi çekiyor musunuz?

Dünya Sağlık Örgütü'nün şiddet tanımına katılıyorum: "Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması durumu."

Şu anda sadece yasa dışı şiddeti değil, herhangi bir yasa dışı

faaliyeti teşvik etmiyorum çünkü yasal vegan kampanyaları ve siyasi kampanyaları teşvik etmeye odaklanıyorum.

Şiddet kullanımına tamamen karşı değilim, çünkü bunun belirli durumlarda ahlaki olarak gerekçelendirilebilir olduğunu düşünüyorum. Ancak hayvan özgürlüğünün mümkün olduğunca şiddetsiz bir şekilde sağlanabilmesini umuyorum.

Son yıllarda vegan aktivizmde eğitimin önemine yoğun olarak dikkat çekiyorsunuz. Gerçeklik küpü ve sanal gerçeklik gösterileri hakkında ne düşünüyorsunuz? Tecrübelerime göre, halkla doğrudan eylemi kullanan bu yöntemler, daha etkili olabiliyor.

Gerçeklik Küpü eylemleri ve sanal gerçeklik gösterileri birçok insanı vegan olmaya ikna etti. Bununla birlikte, bu konuda bilgilendirme standı açmaktan daha etkili olduklarına dair herhangi bir kanıt var mı bilmiyorum. Bence önemli olan halkın dikkatini çekecek bir şey yapmak ve ardından bu insanlara veganlık hakkında iyi bilgiler verebilmek.

Benim yerel vegan grubum, vegan yemek örneklerinin yer aldığı standımızın yanında sanal gerçeklik uygulamaları da yaptı. Ancak bir süre sonra bıraktık; çünkü vegan yiyecek örneklerinin insanları çekmek için daha etkili bir yöntem olduğunu gördük.

Yiyecek elbette insanları çekiyor, sonuçta ücretsiz bir ikram, tadarak beğendik diyorlar. Ama benim deneyimlerime göre, insanların vegan olmaya iten en önemli etken, hayvancılığın ardındaki zulmü görerek öğrenmeleri. Sonuçta siz de ben de bu şekilde vegan olduk. Başka etkenlerle de vegan olan var ancak etik dayanaklar sağlam olmazsa bazıları yarı yolda vazgeçebiliyor ne yazık ki. Buradan hareketle sorarsam, sadece vegan olmanın bir aktivizm biçimi olduğu fikrini kabul ediyor musunuz?

Sadece hayvansal ürünleri tüketmekten ve hayvan istismarına katkıda bulunmaktan kaçınmanın aktivizm yöntemi olduğunu düşünmüyorum; çünkü bu durumda, olumlu bir

eylemi gerçekleştirmekten ziyade bir şeyi yapmaktan kaçınmak söz konusu. Benim için bu, yaşlı bir insanı dolandırmaktan veya bir çocuğu taciz etmekten kaçınmakla aynı kategoride. Başka bir deyişle, zaten yapmamamız gereken bir şeyi yapmaktan kaçınmakla ilgili. Vegan aktivizmi, başkalarını elimizden gelen her şekilde vegan olmaları için eğitmeye çalışmak anlamına gelir.

“Kapitalizm bitkisel beslenmeyi içine alıp kullanabilir ama bunu veganizme yapamaz”

Hayvansal ürünleri boykot etme kararının önemli siyasi sonuçları var. Ama sadece beslenme şekline odaklanmanın, meseleyi en temelde yatan sorundan yani insanın yok ediciliğine dair politik duruştan uzaklaştırmasından da endişeleniyorum. Çünkü söylemimizin odağını üretimden tüketime kaydırıldığını görüyorum. Hepimizin bildiği gibi kapitalizm, milyonlarca vegan ve milyarlarca et yiyenle birlikte var olmaktan dolayı fazlasıyla mutlu. Bu yüzden veganizmi ehlileştirmeye çalışıyor. Giderek yoğunlaşan tüketicilik hakkında endişeleniyor musunuz?

Hatırlamamız gereken şey, üretim talebini yaratanın tüketim olduğudur. Bu tüketim, elbette üreticilerden gelen propaganda ile teşvik ediliyor, ancak buna yaygın vegan eğitimi yoluyla karşı koymamız gerekiyor.

Elbette kapitalizm bitkisel beslenmeyi içine alıp kullanabilir ama bunu veganizme yapamaz. Çünkü veganizm, diğer hayvanların insanlar tarafından tüm baskılarına karşı bir felsefedir ve bir beslenme şeklinden çok daha fazlasıdır.

Kapitalizmin hüküm sürdüğü bir toplumda da, tüm insanların bitkisel beslenmesi mümkün olabilirdi ve böyle bir durum olsaydı, dünya diğer hayvanlar için çok daha iyi bir yer olurdu ama ne vegan bir insan toplumumuz ne de hayvan özgürlüğü olurdu. Çünkü kapitalizm, özellikle de doğal dünyanın yok edilmesi yoluyla hayvanlara yönelik baskıyı başka şekillerde yönlendirmeye devam ederdi.

Bu nedenle, insanları bitkisel beslenmeyi benimsemeleri için eğitmenin, onları kapitalizm dahil diğer hayvanların insan baskısına katkıda bulunan her şeye karşı çıkmaları için eğitme sürecinde ilk adım olduğunu düşünüyorum.

Hayvancılığın fosil yakıt endüstrisinden sonra küresel ısınmaya en büyük katkı sağlayan ikinci etken olduğu belirtilmekle birlikte, iklimle ilgili sistemsel sorunlar sorgulanırken çoğu zaman bu konu gündemde yer almıyor. Hayvan hakları ile çevreciliğin bir araya getirilmesine çalışılırken karşılaşılan sorunlar sizce neler?

Climate Healers¹¹ tarafından yapılan araştırmaya göre, "hayvancılık, iklim değişikliğinin önde gelen nedenidir ve yıllık sera gazı emisyonlarının en az %87'sinden sorumludur." (<https://climatehealers.org/the-science/animal-agriculture-position-paper>). Bu, elbette fosil yakıtların yakılmasının bir sorun olmadığı anlamına gelmez, çünkü o da iklim krizine önemli ölçüde katkıda bulunur ve başka şekillerde kirliliğe ve çevreye zarar verir.

Tüm veganlar ve hayvanlar özgürlükçüleri, aynı zamanda çevreci olmak zorundadır; çünkü doğal dünya üzerindeki olumsuz insan etkisi sayısız vahşi hayvanın ölümüne ve acı çekmesine neden olur ve insan olmayanlara yönelik insan baskısının önemli bir alanıdır. Hayvansal tarımın (ve hayvansal ürünlerin tüketiminin) iklim kriziyle mücadele etmek isteyenler tarafından sıklıkla gündemden çıkarıldığı doğrudur. Bunun kısmen türçülükle ve kısmen de yaşam tarzlarında radikal değişiklikler yapmak istemeyen insanlarla ilgili olduğunu düşünüyorum. Bu sonuncu neden yüzünden, dünyadaki ekolojik sorunların ana nedeni olarak, aşırı boyutlara varan insan nüfusundan da çok az, hayvancılıktan bile daha az, bahsediliyor.

---

11 Climate Healers, yaşamı yenilerken iklim değişikliğini hafifleterek tersine çevirmeye odaklanmış, tabandan gelen bir sosyal hareketi mümkün kılmak için sistem düzeyinde çözümler uygulayan bir organizasyondur. <https://climatehealers.org>

Bence veganlar, hayvan özgürlüğü mücadelesinin bir parçası olarak çevrenin korunması için de kampanya yürütmelidir, Fakat vegan olmayan çevrecilerle yan yana çalışmak zor olabilir. Yine de veganları, sadece çevreyi korumak için değil, vegan olmayan çevrecileri veganlık hakkında eğitmek ve vegan mesajını genel halka yaymak için daha fazla fırsat sunacağı için bunu yapmaya davet ediyorum. Zira, bizim yerel Dünya Dostları (Friends of the Earth) ve Geçiş (Transition) gruplarımız ve yerel vegan grubumla çalışmaların bir sonucu olarak, birçok yerel çevre etkinliğinde yüzlerce kişinin ziyaret ettiği standlar açabildik.

İnsan olmayan hayvanların üreme döngülerini değiştirmek için cerrahi veya kimyasal yollarla müdahale edilmesi hakkındaki düşünceleriniz ne? Bireylerin özgür ya da evcil olmasına bağlı olarak bu konuda farklı görüşleriniz var mı?

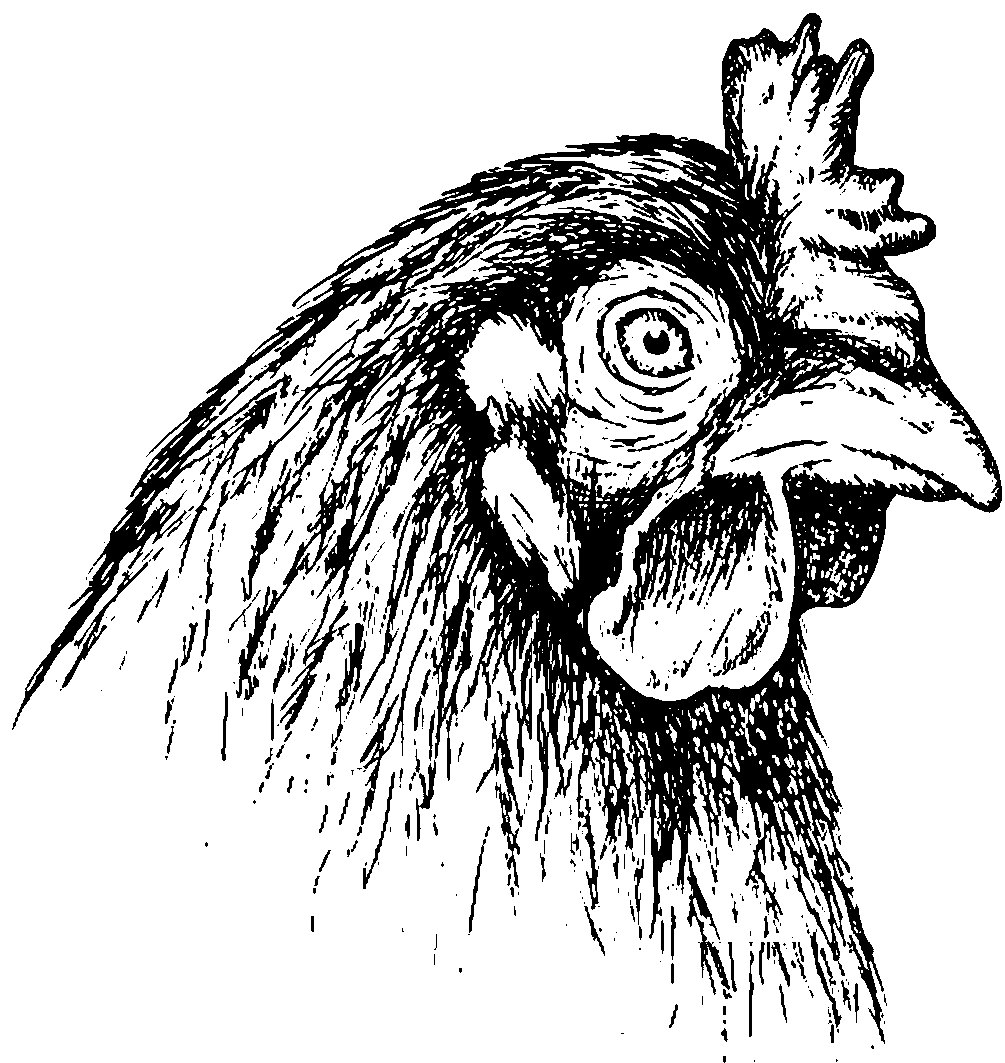
İnsan türü tarafından bu hayvanlar için yaratılan koşullar göz önüne alındığında, genellikle iki kötü arasında daha az kötü olanı seçmek diye ifade edilebilecek bir durum olduğunu düşünüyorum. Bu çoğu zaman evcilleştirilmiş hayvanlar için söz konusu olur; ancak gebeliği önleme yoluyla geyik sürülerinin sayısını kontrol etmede olduğu gibi, özgür yaşayanlar için de geçerli olabiliyor...

Hayvan hakları hareketinin ahlaki temellerini oluşturmak için kullanılacak ilkeleri özetlemek için neler söylersiniz?

Hayvan hakları yerine hayvan özgürlüğünden söz etmeyi tercih ederim ama bununla birlikte, insan olmayan duyarlı hayvanların insanlarla ilişkilerinde haklara sahip olduğunu ve bu hakların kanunla güvence altına alınması gerektiğini kabul etmenin, hayvan özgürlüğü mücadelesinde ileriye doğru atılacak çok önemli bir adım olacağına inanıyorum.

Hayvan özgürlüğü ile ilgili olarak ahlaki temel, insanların diğer duyarlı hayvanlardan daha önemli olmadığı ve diğer hayvanların insanlar tarafından ezilmesine son vermek için her türlü çabanın gösterilmesi gerektiği görüşünün kabulü olabilir.

Son olarak, hayvan özgürlüğünü elde etmemiz için gerekli olanlar hakkındaki görüşlerimi, geçen kasım ayında çevrimiçi olarak düzenlenen Kritik Hayvan Çalışmaları Enstitüsü Kuzey Amerika Konferansı'nda yaptığım ve bir konuşmada da özetlemiştim. Oradan da faydalanılabilir. (<https://www.facebook.com/1618824695/posts/10222949460357852>)

VEGAN DEVRİMİ VE HAYVAN ÖZGÜRLÜĞÜ

Bu mücadele bizim için, kişisel isteklerimiz veya ihtiyaçlarımız için değildir. Bu mücadele, deney laboratuvarlarında acı çekip öldürülmüş ve bu canî endüstriyi durdurmazsak daha çok acı çekip ölecek her hayvan içindir. İşkence edilerek öldürülenlerin ruhları adalet istiyor, yaşayanların haykırıları ise özgürlük için. Biz bu adaleti sağlayabiliriz ve bu özgürlüğü getirebiliriz. Hayvanların kimsesi yok, sadece biz varız. Onları yalnız bırakmayacağız.

Barry Horne
Hayvan özgürlüğü aktivisti

Vegan kime denir?

Bu soruyu 2014'te Taksim'de yürüyen insanlara sorduklarında şu yanıtlar alındı.

"Kitap gibi mi ya da defter gibi mi?"

"Aptalca bir şey"

"Araba markası gibi bir şey mi?"

"Et yemeyenlere mi vegan deniyor?"

"Bazı yiyecekleri yemeyen kişi diye hatırlıyorum ama peynir ürünleri mi yemiyordu ya da peynir mi yiyordu tam hatırlamadım."

"Kimine göre sapıklık, kimine göre şiddet..."

“Bir enerji mi, bir bakış mı, bir söylenti...”

Videoya kaydedilen bu haber, sosyal medyada o dönemde çok paylaşıldı; birçok insan dalga geçip eğlendi ve veganlar haklı olarak bu cehaleti eleştirdi.

Bundan üç yıl sonra, 1 Kasım 2017 Dünya Vegan Günü dolayısıyla *Hürriyet*'te çıkan haberde şu soruluyordu: “*Trend mi, yaşam tarzı mı, inanç şekli mi?*”¹²

Oysa Can Başkent ile yazdığımız *Veganizm: Ahlakı, Siyaseti, Felsefesi* adlı kitaba¹³ bakmayı akıl etselerdi, ayrıntılı bir yanıt bulabilirdiler. Diyelim ki kitap okumak, muhabirlere uzun bir iş gibi geldi ve üşendiler; o zaman Google'da konu ile ilgili hızlı bir araştırma yapsalar ya da doğru bilgi verebilecek insanlarla konuşsalar bile daha iyi bir yanıt alabilirdiler. Mesela daha çok medyada gördüğümüz yaygın ifadesiyle, hayvanlardan elde edilen ve hayvanlar üzerinde denenen hiçbir ürünü yemeyen, tüketmeyen ve kullanmayanlara vegan denildiğini çabucak bulabilirdiler. Ama belirtmek gerekir ki bu basit tanım, farklı çıkış noktalarından hareketle yaşamını aynı şekilde düzenleyen insanların genel adı olarak kullanılıyor. Bu farklı çıkış noktaları da, veganlığın özüne dair önemli ayrışmaları beraberinde getiriyor. Bunu açıklamak için genel hatlarıyla bir tarih geçidi sunacağım.

Çitleme Hareketi, Hayvan Köleliği ve Tarım Devrimi

Gelişmelere insanlık tarihindeki büyük devrimleri odak alarak bakmak, veganlığın taşıdığı anlam ve önemi ortaya koymak açısından gerekli. Gelişmeleri Tarım Devrimi'nden itibaren alırsak, insan ve hayvan arasındaki ilişkiyi daha net görebiliriz.

İnsan topluluklarının ilk kez tarım yapmasıyla gerçekleşen Tarım Devrimi ile birlikte yerleşik hayata geçip toprakları ekip biçenler, hayvanları evcilleştirmeyi keşfetti. Toprakta özel mülkiyetin olmadığı, toprağın ortak kullanıldığı dönem artık sona eriyordu. Çünkü 16. yüzyılda Birleşik Krallık'taki varlıklı lordlar, belli yerlerin herkese değil, kendilerine ait olduğunu ilan et-

12 <http://www.hurriyet.com.tr/yeni-slogan-yasasin-vegan-40625720>

13 <http://www.propagandayayinlari.net/vegan.html>

mek için toprak parçalarının etrafını çitle çevirmeye başlamıştı. İlk olarak artan yün talebi ve buna bağlı olarak yün fiyatlarının yükselmesiyle "enclosure movement", Türkçesiyle "çitleme hareketi" tetiklendi. Fakat o dönemde devlet/kilise bu hareketi resmî olarak desteklemediğinden gelişimi hızlı olmadı. 17. yüzyıla kadar bir şekilde kadar yavaş yavaş artarak sürdü ve asıl çıkışını 1700'lerde yapıp 1800'lerde yoğunlaştı. Bu kez artan tahıl talebine bağlı olarak yükselen tahıl fiyatlarının etkisiyle hızlanmıştı ve artık devlet/kilise desteğine sahipti. 1800'lerin sonuna gelindiğinde Birleşik Krallık'taki ortak alanların neredeyse tümü özel mülkiyete geçmişti.

Çitleme hareketinin, önemli toplumsal ve ekonomik sonuçları oldu. Öncelikle toprakta ve üretim araçlarında özel mülkiyet gündeme geldi ve özel mülkiyete geçen toprakların kirası arttı. Bu uygulamanın yapılabilmesi için parlamentonun onayını almak gerektiğinde zengin lordlar zaten siyasi alanda egemen olduklarından bunu yapmak zor olmuyordu. Parlamentoya, bu şekilde toprakları çitle çevirerek kontrol altına aldıklarını ve böylece tarımı çok daha etkin bir şekilde uyguladıklarını söylüyorlardı.

Özel Mülkiyetin Yükselişi ve Sanayi Devrimi

Çitleme hareketinin en önemli gerekçelerinden birisi de, hayvanların hareket serbestliğini kısıtlayıp uzağa gitmesini önlemek ve onları belli bir alanda tutabilmektir. Hayvan köleliğinin endüstrileşme aşamasının ilk adımıydı bu. Topraklar hayvanlar için otlak haline getiriliyor, yün üretiliyordu. Çiftçilik, böylece kârlı bir iş haline geldi. Feodal sınıf, küçük köylü işletmelerini bu yolla birer birer ortadan kaldırmıştı.

Bu gelişmeler üzerine ufak çapta tarım yapan çiftçiler işlerinden olunca, kendilerine yeni iş aramak için kentlere akın ettiler. İktisat tarihinde varlıkların yoksullara karşı hareketi olarak anılan çitleme hareketi, özel mülkiyet, serbest piyasa ve kâr gibi kapitalizmin ana unsurlarının temelini atmıştı. Bu büyük iş gücünü istihdam eden fabrikaların kurulmasıyla da Sanayi Devrimi'ne giden süreç başladı.

Gıda kaynaklarının artması ve tarımın gelişmesiyle daha fazla üretim yapılır oldu ve zaman içinde küçük topluluklar büyüyerek krallıklara dönüştü; toplumlar hiyerarşik sınıflara bölündü. Endüstrinin gelişimiyle çoğalan gıda üretimi, insan sayısını tahmin edilemeyecek boyutlarda artırdı. Çoğalan nüfusla birlikte hem toplumların kendi içindeki hem de ülkeler arasındaki sorunlar çoğaldı; ticaret arttıkça toplumların büyüme hırsı da arttı ve savaflara giden sürecin yolu açıldı.

Fransız İhtilâli, Dünya Savaşları

Fransız İhtilâli öncesinde toplum, soylular, rahipler, burjuvalar ve köylüler olmak üzere keskin hiyerarşik sınıflara ayrılmıştı; soylular ve rahipler ayrıcalıklara sahipken, toplumsal eşitlik yoksul halk kesimlerinin aleyhine derin bir şekilde bozulmuştu. Fransa'nın katıldığı savaşlar yüzünden artan masraflara ek olarak sarayın lüks harcamaları, halkın sırtından ağır vergilerle çıkarılmaya çalışılıyordu. Tarım Devrimi ile başlayan süreçten beri yeni yaşam biçimleri ve yeni ilişkiler ortaya çıkmıştı.

“Dünya, Birinci Büyük Savaş’a Tarım Devrimi’nden Sanayi Devrimi’ne geçişin sonucunda ortaya çıkan çelişkileri çözmek için girdi. Tarım Devrimi’nin zenginlik kaynağı olan toprak, artık görece olarak önemini yitirirken, Endüstri Devrimi’nin yükselen değerleri olan, hammadde temini pazarları, sanayi üretimi ve mamul satışı için gerekli olan pazarlar öne çıkıyordu. Savaş sonunda, artık Endüstri Devrimi, Tarım Devrimi’nin dünya dengelerini, stratejilerini ve devlet biçimlerini tasfiye etmişti. Pek doğal olarak din-tarım imparatorlukları da yerlerini ulusal devletlere ve toprak yerine, hammadde ve ürün pazarlarını sömürecek devlet yapılarına bırakıyordu. (...) Savaş sonunda artık Endüstri Devrimi, Tarım Devrimi’nin dünya dengelerini, stratejilerini ve devlet biçimlerini tasfiye etmişti.

“Bütün bu gelişmelerin neticesinde ciddi bir dönüşüm yaşandı; önceki dönemin din-tarım devletleri yıkıldı, yerlerine laik ulus devletler kuruldu. Bu yeni oluşum içinde toprak ağaları ve din adamları güçlerini yitirdi, yeni yükselen sermaye ve işçi sınıfları ve seçilmiş yöneticiler, dünyanın gidişatını belirledi. Aynı

güç savaşı, İkinci Dünya Savaşı'nda da yineleni. Bu savaşıın sonunda dünya iki büyük kampa bölündü." 14

Diğer toplumlara kendi çıkarları doğrultusunda hükmeden siyasi yapı yani emperyalizm, kapitalizm ile el ele verince dünyadaki haksızlık ve dengesizliğin boyutları arttı. İnsan nüfusunda yaşanan patlamalara ek olarak, endüstriyel üretimin bilimsel gelişmelerle desteklenmesinin sonuçları da birçok değişime neden oldu. Günümüzde gözünü kâr hırsı bürüyen dev holdingler tarafından yönetilen devletlerin güdümündeki bir dünyada yaşıyoruz. Kapitalizmin vahşi boyutlara ulaştığı 20. ve 21. yüzyıllarda doğanın dengesi yok edildi; dünya suyu, havası, toprağı ve üzerinde yaşayan canlılarıyla, bütünüyle tahrip edildi. Biyolojik döngü ve doğal seçilim bozuldu. Yeryüzünden çok sayıda tür silindi. Küresel ısınma, artık yadsınamayacak şekilde insanlığın önündeki en ciddi sorun olarak ortaya çıktı.

Tarım Devrimi, Endüstri Devrimi ve Bilişim Devrimi

Dünya, Tarım ve Endüstri Devrimlerinden sonra tarihin üçüncü büyük devrimini yaşıyor. Bu da Bilişim Devrimi. Bu yeni çağ, aynen Tarım ve Endüstri Devrimlerinin yaptığı gibi bütün dünyayı etkileyip yeniden biçimlendiriyor. Yeni yaşam tarzları ve akımlar ortaya çıkıyor. İşte bu dönemde veganizmin gelişip yayılmaya başlaması, kesinlikle bir tesadüf değildir; tarihsel koşulların gerektirdiği bir aşamadır, insanlık tarihinde yeni bir evrimdir.

Kölelik, dünya savaşları, faşizm, soykırımlar, ırkçılık, siyahlara, kadınlara ve eşcinsellere yönelik ayrımcılık... Dehşet verici insanlık suçlarıyla dolu bir tarih var arkamızda. Geriye baktığımızda nasıl oldu da milyonlarca insan bunca vahşete göz yumabildi diye hayret ediyoruz. Oysa yaşadığımız dönemde kendimiz de korkunç bir vahşetin içindeyiz. Birçok insan, insanlara yönelik katliamları kınarken, aynı zamanda her yıl yaklaşık 100 milyarı aşkın sayıda hayvanın katledildiği bir dünyada, insan türü, hayvanlar ve yeryüzü için yıkıcı bir sistemin sürdürücüsü

---

14 https://www.kongar.org/aydinlanma/2011/1216_ABDnin_Islamla_Tehlikeli_Dansi_V.php

konumunda. Her yıl milyarlarca hayvan eti için kesiliyor; sütüne, yumurtasına, derisine ve balına el konulmak için sömürülüyor; üzerlerinde deney yapılmak için işkence ediliyor. Duyguları olan, sosyalleşebilen, acıyı ve sevinci hissetme, yavrusunu koruma içgüdüsüne sahip olan hayvanlar, son derece kötü koşullarda esir tutulurken, yaşam hakları ellerinden alınıyor.

Kesilip Yenilen Hayvanların Pet Hayvanlarından Farkı Yoktur

Birer mal gibi alınıp satılan, türlü işkencelerle kesilip yenilen, bedenleri sömürülen hayvanların evlerimizde beslediğimiz kedi ve köpeklerden hiçbir farkı yok ama onlara yaşatılan zulmün boyutu tahminlerin çok ötesinde. Çoğu beton zeminlerde toprağa hiç basmadan, gün yüzü bile göremeden, kafesler içinde tam bir köle gibi yaşamak zorunda bırakılıyor. İnsanlar, yüzyıllardır hayvanları insanmerkezci yararlar için sömürüyor. Bu konu gündeme geldiğinde derhal savunmaya geçenler tarafından ortaya atılan bir tartışma konusu var. "İlkçağlarda durum nasıldı, insan hepçil miydi, otçul muydu?" tartışmasının artık sona ermesi gerekiyor.¹⁵ Nasıl uygar insanlar kadın hakları söz konusu olduğunda, "İlkçağlardan beri kadının toplumdaki yeri böyleydi ama..." diyerek geçmişin ıkkelliğini sürdürmeye çalışmıyorsa, hayvan hakları için de aynısı geçerli olmalı. Kendimizi geçmişe endeksleyerek gelişme kaydedemeyiz; ilerlemek için yeni buluşlar, araştırmalar ve bilimsel gerçekler doğrultusunda geleceğe bakacağız. Bugün içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda yaşadığımız topluma, dünyaya, evrene adeta bir büyüteçle bakar gibi bakarsanız, büyüteçi bir an tabağınıza yaklaştırdığınızda orada gördüğünüz şey, "et" diye adlandırılan şey, gerçekte ölü bir hayvanın bedeninin parçalarıdır. Kasapların vitrinde sergiledikleri, ölü hayvan bedenidir.

Mezbahalarda işkenceyle katledilen canlıların merkezî sinir sistemleri vardır; acıyı aynı insan gibi hissederler. Hepsinin gözleri vardır, vahşeti görürler. Kaçmak isterler ama ya vahşi bir

---

¹⁵ Bu tartışmaya daha ayrıntılı yanıt, "Veganlık Özgün İradenin Eseridir" başlıklı bölümde.

şekilde dövülürler ya da elektroşokla bayıltılırlar. Bugün uzaya turistik gezilerin düzenlenebildiği dünyada mezbahalarda yaşananları bilmediğini söyleyecek insan var mıdır? Varsa da herhalde ilkel bir kabiledede yaşıyordur. İnternetin hayatımızda olmadığı, tek kanallı televizyon propagandasına maruz kaldığımız bir dünyada yaşamıyoruz. Bütün bilgiler, görüntüler kolaylıkla anında ulaşılabilir halde. Bu şartlar altında mezbahalarda, hayvancılık endüstrisinde olup bitenleri bilmeyenler, isteyerek bu konuda cahil kalmayı tercih ediyor demektir. Bilişim Çağı'nda cahil kalmak artık bir tercihtir ve bu bilinçli cehalete saygı duymak zorunda değiliz. Öyleyse bu vahşeti bile bile görmezden gelmenin geçerli bir gerekçesi olabilir mi? Politik görüşleri bir yana bırakıyorum, özgürlük ve eşitlikten yana olduğunu söyleyen bir insan, hayvanların yaşam hakkının elinden alınmasına razı gelmeye devam edebilir mi?

Zulmün Bahanesi: Katı Bir Gelenekçilik ve Alışkanlık

Paralellik kurup empati geliştirebileceğimiz sorular soralım.

Kadına şiddete karşı mısınız?

Bir insana, ırkı, dini, dili ve cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık uygulanması suç mudur?

Bir hayvana işkence etmek suç mudur?

Hepsine kuşku duymadan "evet" diyoruz; çünkü toplumda kabul edilmiş ve artık tartışılmayan doğrular bunlar.

Ama hayvanların insan ihtiyaçları için kullanılmasına karşı mısınız dediğimde "hayır" yanıtları geliyor ya da bazıları sessiz kalıyor. Çünkü toplumda ve dünyada egemen olan sistem, bu sömürü üzerinden varlığını sürdürüyor. Geçmişten bugüne anneler çocuklarına hayvan yedirirken iyi bir şey yaptığına inanmış, uzun zaman hayvanların bilince sahip olmadığına inanılmış, insan ruhunun bencilliğinin sonucunda egemenliğini ilan eden kapitalizm, toplumu kâr-zarar hesabı ve bireysel faydacılık temelinde örgütlemiş. Bu konudaki etik değerler, insanı

üstün gören türcü yaklaşımlarla yüzyıllardır toplumun algısına kazınınca vahşet normal görülmeye başlanmış.

Amerika'da her yıl sadece Şükran Günü'nde 45 milyona yakın hindi kesiliyor. Bunun geleneklere uygun olduğunu söyleyip, günlerce işkence edilen henüz beş aylık hindileri katlederek şükrediyorlar. Çoğunluk inanıyor diye bunu hiç sorgulamadan bu çağda uygulamaya devam etmek etik midir, mantıklı mıdır?

Hep söylüyoruz; bir zamanlar kölelik vardı, bu ilkel ve ırkçı uygulamadan zenginler yararlanıyordu. Ama gün geldi, köleler dehşet verici sömürüye başkaldırdı, isyanlar çıktı ve sonunda bu insanlık utancı yasaklandı. Hayvanlar bizim algıladığımız dili konuşmuyor diye ve yüzyıllardır kanıksanmış bazı gelenekler ya da alışkanlıklar var diye, onların isyanına duyarsız kalmak etik değildir, doğru değildir, bu vahşeti sürdürmek insanın hakkı değildir!

Veganizm, Toplumsal Adalet Mücadelesidir!

İlk başta söz ettiğim genel ve yaygın veganlık tanımının aslında önemli ayrışmaları ortaya koymadığını söylemiştim. Çünkü o tanım, veganizmin üzerinde yükseldiği temeli tam olarak ortaya koymuyor, sadece sonucu söylüyor.

Günümüzde veganlığı özünden koparıp, sadece bir beslenme şekli, trend, inanç olarak gösterme çabasında olanların görmezden geldiği budur. Evet, veganlar hayvansal her tür gıdayı, giyeceği ve diğer tüm yan ürünleri kullanmayı reddederek yaşamını ona göre düzenler. Ama bunun nedeni, hayvanların meta statüsünü reddetmeleridir. Veganizmin özünde baskıyı, zulmü, sömürüyü reddeden bir duruş vardır ve veganizm ile hayvan hakları arasındaki kesişme bu nedenle kaçınılmazdır. Veganizm bir diyet, bir yaşam şekli, bir detoks değildir; kalorilerle ilgili değil, adaletle ilgilidir. Bu nedenle her şeyden önce bir toplumsal adalet mücadelesidir. Yaşadığımız çağda hayvanların da duyguları olan canlılar olduğu kanıtlanmıştır ve insanlık artık bunun gereğini yapmak durumundadır. Adalet, sadece insanlara yönelik bir kavram ve hak değildir; bu gezeğeni paylaştığımız insan

olmayan hayvanların da hakları vardır.

İnsana üstünlük atfeden türçülüğü ve bir hayvanı korurken diğerini katletmeyi savunan türcü ve karnist görüşleri sorgulayıp, hayvanların bireylik statüsü ile şiddete maruz kalmadan yaşama hakkını gündeme getiren veganizm, insanlık için etik açıdan bir devrimdir! İnsan hayatının, hayvanların hayatından daha değerli olduğunu düşünmek türçülüktür ve tüm sorunların kaynağı da budur. İnsan ırkları arasında yapılan ayrıma dayalı ırkçılık ve cinsiyetler arasında yapılan ayrıma dayalı cinsiyetçilik ile aynı noktadan kaynaklanır türçülük. Hayvan katliamı, kaynağını bu insanmerkezci görüşten alır. Hayvan özgürlükçüsü veganların insan özgürlüğü ile hayvan özgürlüğünü aynı anda savunmasının nedeni budur.

Bilişim Devrimi ve Veganizm

Ne yazık ki buraya kadar anlattığım gerçeklere ve gelişmelere aklını ve yüreğini kapayan birçok kişi, alışkanlıklarını korumak adına veganlığın önerdiği çözümler üzerinde düşünmüyor bile. Ancak bu konuya etik olarak yaklaşmalar da, yakın gelecekte bunları ciddiye almak zorunda kalacaklar. Çünkü veganlığın adalet mücadelesi olarak yükselişi, aynı zamanda sanayileşmenin vahşi boyutlara vardığı bir döneme denk geldi. Nasıl Tarım ve Endüstri Devrimlerinin toplumu değiştiren sonuçları olduysa, Bilişim Devrimi'nin de olacak. Medya, devasa hayvancılık sektörünün reklam gelirleri ve çıkar ilişkileri yüzünden bu gerçekleri görmezden gelse de, artık çevresel faktörler nedeniyle bu tutumu uzun süre sürdüremeyecek.

Mezbahayı yaratarak dünyayı hayvan cehennemine çeviren insanlık, insan nüfusunun 7,6 milyara ulaştığı bu dönemde, kurduğu devasa fabrikalarla hayvan katliamını dehşet verici bir büyüklüğe taşıdı. Bunun etik yönünün yanı sıra, insan sağlığına ve çevreye çok olumsuz etkileri oldu.

Ben hayvan özgürlükçüsü olduğum ve yaşam hakkına saygı duyduğum için veganım. Uzun yıllardır veganizmi etik ve siyasi yönüyle savunup anlatmayı sürdürüyorum. Vegan yaşamaya

karar verdiğimde çevremde vejetaryen bile yoktu, çevre sorunları bugünkü boyutlarıyla gündemde değildi, hayvansal ürünlerle beslenmenin sağlık üzerindeki zararlı etkileri bugünkü kadar ortaya çıkmış değildi. Günümüzde etik veganizmi savunmayı sürdürürken, veganlığa karşı geçerli bir argüman kalmadığını ortaya koymak ve Vegan Devrimi ifadesinin altını eksiksiz doldurmak için, sağlık ve çevre ile ilgili faktörleri de belirtmenin yararlı olduğunu düşünüyorum. O nedenle bazı önemli verileri bu yazıda paylaşacağım.

Tüm dünya 2050 yılına kadar bitkisel beslenmeye geçecek olsa, gıda kaynaklı sera gazı salımı %70 oranında düşüyor. Bitkisel beslenen bir kişi, et yiyen bir kişiye göre %50 daha az karbondioksit üretirken, 1/13'ü kadar su, 1/18'i kadar toprak kullanıyor.

Etin ve diğer hayvansal ürünlerin insan sağlığına zararları son yıllarda yapılan araştırmalarla kanıtlanarak daha çok bilinir hale geldi. Dünya Sağlık Örgütü¹⁶ gibi aslında oldukça tutucu denilebilecek bir örgüt bile, işlenmiş etin kanserojen olduğunu açıkladı (1. Grup); kırmızı etin ise kanserojen olabileceğini belirtti (2. Grup).

Kafeslerde üst üste yaşayan tavukların hastalanmaması ve daha fazla büyümeleri için verilen antibiyotik konusu da sorun olmaya devam ediyor. ABD'de kullanılan toplam antibiyotığın %80'i, dünya genelinde ise %50'si hayvanlar üzerinde kullanılıyor.¹⁷ "Türkiye'de 2006'da Tarım, Gıda ve Hayvancılık Bakanlığınca tavuk yetiştiriciliğinde antibiyotik kullanımı yasaklandı. Ancak yine bakanlıkça belirlenen yem katkı maddeleri listesinde 'koksidiyostatlar ve histomonostatlar' kategorisinde etlik piliçlerde kullanılan 11 farklı aktif madde bulunuyor."¹⁸

Ayrıca tüm dünyada yapılan araştırmalar, çeşitli kanser tür-

16 <http://www.who.int/features/qa/cancer-red-meat/en/>

17 <https://dagmedya.net/2017/10/18/dunyada-tuketilen-antibiyotigin-yarisi-hayvanlara-veriliyor/>

18 <http://www.milliyet.com.tr/-antibiyotikleri-cuval-cuval-gundem-2384343/>

leri, kalp ve damar hastalıkları, şeker ve obezitenin baş nedenleri arasında eti ve hayvansal ürünleri gösteriyor. Sütün ve peynirin insan sağlığına zararlarını ortaya koyan çok sayıda araştırma ve makale mevcut.¹⁹ Sorumlu Tıp Doktorları Komitesi'nin kurucusu (PCRM) Dr. Neal Barnard, normal bir dilim peynirin %70'inin yağdan oluştuğunu, bunun vazeline ramak kala bir oran olduğunu ve bunun yiyebileceğiniz en sağlıksız şey olduğunu söylüyor. Et ve sütün içinde yer alan bağımlılık yapıcı maddelerin olduğunu ve pazarlamacılar uzun zaman önce insanların peynire düşkünlüğünü keşfettiği için her şeyin içine bunu eklediklerini belirtiyor.²⁰

Hayvan Hakları, İnsan Sağlığı ve Doğayı Korumak İçin Ortak Çözüm: Veganlık

Bu bilgilerin ulaşılabilir olduğu bir dünyada hayvancılığın hayvanlar, insanlar ve çevre için zararları ortaya dökülüp doğa isyan bayrağını çekerken veganlığın yükselişe geçmesi tesadüf değildir. İlk olarak, artık 21. yüzyılda, hayvanlar duyarlı canlı olduğu için yaşam hakları nedeniyle onları katletmek "tercih konusu" diyemeyiz. Bugüne kadar farklı alışkanlıklar benimsenmiş olabilir ama bugün Vegan Devrimi ifadesini kullanmamızın nedeni bu: Her devrim, kendisinden önce var olan düzeni sorgular, yıkar ve köklü değişimler yaratıp yeni bir sayfa açar. Vegan Devrimi, hayvan hakları, insan sağlığı ve çevrenin korunması gibi çok önemli üç konudaki sorunlar için kökten çözümler üretiyor. Bu devrim başarı kazandıkça hem hayvanlar işkenceden kurtulup özgür kalacak, hem insanlar bitkisel beslenerek daha sağlıklı olacak, hem de yeryüzü nefes alacak!

Dünya Sağlık Örgütü, kırmızı et ile kanser arasındaki ilişkiyi gündeme getirirken, Türkiye'de bu konulara bilimsel yaklaşılmadığı için, sürekli "Et yiyin, en sağlıklı yiyecek pastırmadır!" diyen birtakım isimler, medyada hep ön planda. Ülkenin içinde

19 <https://www.aydinlik.com.tr/kose-yazilari/murat-kinikoglu/2017-subat/sut-icmeyin-cocuklariniza-da-icirmeyin>

20 <https://www.mindbodygreen.com/0-2102/Q-A-with-Dr-Neal-Barnard-of-PCRM.html>

bulunduğu gerileme dönemi düşünülecek olursa çok da şaşırtıcı değil belki... Evrimi müfredattan çıkaran bir ülkede bilime saygıdan söz edilemez zaten.

Üstelik artık bitki bazlı et ve süt ürünlerinin piyasada bulunur hale geldiği bir dönemdeyiz. "Türkiye'de vegan peynir bulamıyorum!" şeklinde bir bahaneyi öne sürme olanağı da kalmıyor. Bununla birlikte şunu da vurgulamak gerekli: Veganlar bu ürünleri tüketmek zorunda değil. Dengeli bir bitkisel beslenme ile ihtiyacımız olan gıdayı alıyoruz. (Ayrıntılı bilgi arayanlar, bu konuda yazılan Türkçe kitaplara, makalelere kolaylıkla ulaşabilir.) Kendisinin vazgeçemediği alışkanlıklarını değil, hayvanların yaşam hakkını önemseyen bir insan için bu tür bahanelerin hiçbir geçerliliği de yoktur.

Bireyin Etik Devrimi ve Sorgulama

Veganlığa adım atmak için doğduğunuzdan beri size benimsetilen, dayatılan bilgileri sorgulayın; bunu yapmak için de araştırın ve okuyun. Gerçekleri öğrenince hiçbir duyarlı canlıyı katletmeden yaşayabileceğinizi göreceksiniz.

Tüm gezegen hayvanlar için dev bir mezbaha ve hapisane ise, insanlar nasıl barış ve huzur olabileceğini umabilir? İnsanlık bu gerçekle yüzleşmeli artık! Bu yüzleşmeyi yapan insan sonunda içsel bir devrim geçirerek vegan olur. Çünkü hayvan köleliğini reddeden veganizm, içinde bulunduğumuz çağda insanlık, hayvanlar ve yeryüzü açısından gerçek bir devrim önerir.

Yaşadığımız toplumda zaman içinde pek çok şey gelişmelere, teknolojiye, yeni bilgilere bağlı olarak değişti. Hep denir ya, değişmeyen tek şey değişimdir. Toplumun bize doğuştan benimsettiği bazı alışkanlıkları, gelenekleri sorgulayarak değişim talebinde bulunmamız, evrimin de gereğidir. İnsanın et yemek için yaratılmadığını biyolojik özellikleri de kanıtıyor ama tarihin bir aşamasında hayvancılık ortaya çıktı ve bu sömürü günümüze kadar artarak süregeldi. Böyle olsa da geçmişe tutucu bir şekilde sarılıp bunu sömürüyü sürdürmek için gerekçe yapmanın anlaşılabilir hiçbir yönü yok. Geçmiş hep olduğu gibi devam etse ne kölelik kalkardı ne de kadın hakları savunulabilirdi. Zevk, alış-

kanlık, kolaylık, tat ve eğlence gibi, hiçbiri zorunlu olmayan nedenlerden kaynaklanan sömürüyü sona erdirmek elimizdedir. Bıraksanız koşarak, uçarak, yüzerek ya da sürünerek kaçacak, yaşamak isteyen duyarlı bir canlıyı zorla yakalayıp katletmek ve onun bedeninden yararlanmak etik değildir. Üstelik bugünkü dünyada her şeyin alternatifi de bulunmuşken bunu yapmayı sürdürmek, sadece umursamazlık ve keyfiyetle ilgilidir.

Öyleyse toplum tarafından benimsenmiş olan etiği yeniden değerlendirmek, bireyin mantık süzgeci, aklı ve vicdanı ile ilgilidir. Vegan olmayan bir dünyada bir insanın vegan olabilmesi için bu toplumsal sorgulamayı yapması gerekiyor. Vegan olmak için, bir insanın kendisine doğuştan benimsetilen değerler sistemine karşı alternatifini kendisinin yaratması söz konusu.

Dünyanın ağacıyla, hayvanıyla, insanıyla bir bütün olduğu gerçeği kabul edilmek durumunda. Oysa devrimciler, feminist ve çevreciler bile hayvanın yaşam hakkını kabul etmeye direniyor. Yaralanan kediyi kurtarıyorlar, besliyorlar ama arkasından gidip kuzu kebab yiyorlar. Çünkü onlara bunun normal olduğu öğretilmiş. Kafalarına işlenen fikirleri siyasi ve sosyal alanda sorgulayıp devrimci oluyorlar, sistemi değiştirmeye talip olduklarını söylüyorlar ama hayvan özgürlüğü söz konusu olduğunda yine var olan düzeni takip ediyorlar. Bu karşıtlıkları söylemek, dayatmacı bir tavır değildir; aksine sistemin bireye dayattığı yaşamı sorgulamaktır.

Bu sorgulamayı nasıl yapacağız dersiniz, başlangıçta söz ettiğim Veganizm kitabımızda onu da yazdık.²¹ O kitapta etik veganizmden söz ettiğimiz bölümde, pratik bir formül geliştirmiştik. PESD diye ifade ettiğimiz bu kısaltmanın açılımı şuydu: Veganlığın üzerinde yükseldiği etik-sağlık-doğa üçlüsünün politika ile kuvvetlendirilmiş hali. Irk, din, mezhep, etnik köken ve cinsiyet temelli ayrımcılık ne kadar kabul edilemezse, hayvanlara yönelik türcü ayrımcılık da aynı şekilde kabul edilemez.

---

21 <http://www.propagandayayinlari.net/vegan.html>

Vegan Devrimi'nin Mesajı: İnsan Dışı Hayvanlar İçin de Adalet ve Özgürlük!

Vegan Devrimi'ni önerirken insan ve hayvan özgürlüğünü bir arada düşündüğümüzü ısrarla vurguluyoruz. Veganlara sık sık yöneltilen eleştirilerden birisi şudur:

"Etiyopya'da çocuklar hastalıktan, açlıktan ölürken niye hayvan haklarıyla uğraşıyorsun?" Bunu söyleyen bilmiyor ki Minnesota Üniversitesi'nin yaptığı araştırmaya göre, hayvanların beslenmesi için ekilen topraklar insanların beslenmesi için ekilse 4 milyar daha fazla insan açlıktan kurtulabiliyor.²² "Ben mücadelede önceliği insanlara veriyorum," diyenlere şunu söyleyebiliriz: Hayır, önceliği insanlara vermiyorsun. Çünkü senin hayvan haklarını görmezden gelip vegan olmayan bir yaşam sürmen, diğer insanlarla paylaştığın bu gezegeni kirletip yok ediyor ve milyarlarca insanın açlık çekmesine neden oluyor. Buna ek olarak, vegan olmayan seçimlerin hayvanların yaşam hakkı için mücadele eden beni ve diğer veganları da incitiyor. Demek ki, önceliği insanlara tanımiyorsun, Sadece tek bir insana öncelik veriyorsun. O da kendisin.

Ayrıca ben, hayvan hakları konusunda mücadele etmek için dünyada tüm insanların refah içinde olacağı günü beklemek gerektiğini de düşünmüyorum. Bilgi Çağı'nda uygar insan, hayvan hakları ile insan haklarını birlikte savunmalı; çünkü biri diğerinin engeli veya karşıtı değildir. Aksine adalet mücadelesi, bütüncül bir mücadeledir. Dünyadaki açlığın en büyük nedenlerinden birisinin endüstriyel hayvancılık olduğunu düşünürsek, bu daha net görülür. İnsan ve hayvan özgürlüğünü aynı anda savunmak insanın elindedir.

Bunu yapmak için öncelikle Vegan Devrimi'nin mesajını yayacağız. Çünkü her devrim önce mesajı topluma yaymakla baş-

---

²² <https://www.nbcnews.com/science/feed-4-billion-more-skip-meat-milk-eggs-study-says-6c10848930>

lar. Nedir o mesaj? Adalet insan ve hayvan, herkesin hakkıdır. Her bilinç sahibi hissedebilir canlı, işkenceye ve sömürüye maruz kalmadan yaşama hakkına sahiptir. Hayvanlar İçin de Adalet ve Özgürlük, Vegan Devrimi'nin ana mesajıdır!

Birkaç kişilik eylemlerden bugün daha büyük gruplara ulaştık, azdık çoğaldık ve çoğalmaya devam edeceğiz.

Veganlar olarak, her birimiz, yaşadığımız toplumlarda henüz azınlık olsak da, dünyanın her yerinde var olduğumuzu göstermek,

Hayvanlara yönelik her türlü zulmü, tahakkümü ve işkenceyi reddedenlerin sırtladığı Vegan Devrimi'nin ayak seslerini dünyaya duyurmak,

İnsan olan hayvanların, insan dışı hayvanların ve yeryüzünün özgürlüğü için el ele yürütülecek bir mücadeleyi güçlendirmek için Vegan Devrimi'nin neferleriyiz!

Hayvan Hakları denildiğinde, çoğu insanın aklına sadece bazı hayvanların geldiği bu dünyada, biz hiçbir ayırım yapmadan tüm hayvanların haklarını savunuyoruz. Birini korurken diğerini yemenin ve sömürmenin yani türcülüğün derhal terk edilmesi için çağrı yapıyoruz.

Hayvan haklarını savunmak veganlıktır diyoruz.

Hayvan haklarından söz edildiğinde norm olması gereken slogan budur diyoruz.

Vegan olmayan herkes, bir şekilde hayvan istismarına katkıda bulunmaya devam ediyor, esareti destekliyor. Hayvan haklarını savunduğunu söyleyenleri, bugün bir an önce vegan yaşama adım atmaya, hayvanlara uygulanan mal statüsünü reddetmeye davet ediyoruz.

Günümüzde kapitalizm ile türcülüğün yıkıcı sonuçlarına hep birlikte tanık oluyoruz.

Küresel iklim krizinin yaşandığı bu çağda, insanmerkezci sistem hiçbir şekilde sürdürülebilir değildir. İnsan-hayvan ilişkisinin ivedilikle yeniden düzenlenmesi şarttır.

Bugüne kadar insanlara öldürmenin yanlış olduğu söylendi ama bunun sadece insanlar ve bazı hayvanlar için geçerli olduğu öğretildi.

Biz veganlar olarak, yaşam hakkının, insan ya da hayvan, herkes için en temel hak olduğunu haykırıyoruz. Çünkü yaşatılmayan bireyin başka hiçbir hakkı korunamaz.

Koşulların iyileştirilerek ya da hayvansal tüketimin azaltılarak zulmün ve sömürünün devamına neden olan hayvan refahçılığına ve indirgemeci önerilere karşıyız.

Bu yaklaşımımızdan geri adım atmadığımızda, Vegan Devrimi gelişip büyüdükçe, karşımıza birçok engel çıkarılacağına farkındayız.

İnsanlar hayvancılık endüstrisindeki gerçekleri öğrendikçe dünyanın en güçlü endüstrilerinin rahatının bozulacağını, şirketleri yöneten kodamanların öfkeleneyeceğini, doğayı ve hayvanları sömüren politikacıların bu mücadeleyi engelleme girişiminde bulunacağını biliyoruz. Hatta sadece rant sağlayanların değil, çoğunluğun da değişime direneceğini biliyoruz.

Ancak biz nasıl ki ağacı, ormanı, yeşili korumak için susmuyorsak, sistematik hayvan sömürsü karşısında da susmuyoruz. Nasıl ki insanlara yapılan zulüm karşısında susmuyorsak, hayvanlara yapılan zulüm karşısında da susmuyoruz. Bu yürüyüşte topluma vermek istediğimiz önemli mesajlardan biri budur.

Vegan Devrimi, hayvan katliamının sona ermesi, insan sağlığının ve çevrenin korunması için kaçınılmazdır.

Bu devrim, gelecek kuşaklara yaşanabilecek bir dünya bırakmak için zorunludur.

Bu devrim, bazıları hoşlanmasa da, insanın etik evrimi ve doğanın isyanı tarafından ateşlenmiştir.

Kıvılcımları yeryüzünün her yerindedir.

Ve bu nedenle de durdurulabilir değildir!

Gelecek şüphesiz vegandır!

Aklın yolu ve vicdanın sesi, doğanın öfkeli homurtuları ile buluşmuş;

mezbahalardan,

kafeslerden,

deney laboratuvarlarından,

sirklerden,

akvaryum parklarından,

atlı faytonlardan,

fabrikalardan,

petshoplardan,

tarım fuarlarından yükselen hayvan çığlıkları sokaklarda yankılanır olmuştur.

Mezbahalara kalın duvarlar örülebilir, kafeslere kalın demirler çakılabilir, deney laboratuvarlarına kırılmaz buzlu camlar koyulabilir ama etik veganlar, hayvan özgürlükçüleri susturamaz.

Adalet ve özgürlük talebini sadece insanlar için değil, insan olmayan hayvanlar için de dile getiren veganizm ve hayvan özgürlüğü mücadelesi, günümüzün en devrimci toplumsal adalet ve özgürlük mücadelesidir.

Bu mücadele, insanlar tarafından esir edilip katledilen milyarlarca hayvan içindir.

Vegan Devrimi'ne omuz verenlere selam olsun!

